

ukuš k ok. kh Øekađ & 22

'kkřr dsl ki ku

Hkkx&1

vkpk; Jhukuš k

i dkk' kd

Jh vf [ky Hkkj ro"khž I k/kpkxhzt su I dk
I erkHkou] chdkuj ½j kt-½

p ukuš k ok. kh & 22
'kkřr dsl ki ku ½Hkkx&1½

p vkpk; Jhukuš k

p I d d j . k % i Fke & 1947] f } rh; & eb l 2003 i fr; k

p eW; % 30@&

p vFkZl g; kxh%JhckypUn th d d e d ekj th l fB; k] Hkhukl j

p i dkk' kd%
Jhv-Hkk- I k/kpkxhzt su I dk
I erkHkou] j kei fj ; k ekx] chdkuj ½j kt-½

p en d %
dY; k. khfi z VI Z
vy [k l kxj j kM] chdkuj ½j kt-½
nj Hkk" k % 0151&2526890

i ɔk' kdh;

vFkZl g; ksxh i fjp;

gDexPN ds v"Vekpk; Z; ɔ; i q "k Jh ukus' k fo' o dh mu foj y
foHkfr; kaegSftUgkausvi us0; fDrRo l vkj —frRo l sl ekt dksl E; d-thou
thusdh og j kg fn [kkbZftl i j py dj Hk0; vkRek, avi usdekādk {k; dj
eks{k dh vf/kdkfj . kh cu l drh gā ; | fi vkpk; ZJh th dsHkkfr d 0; fDrRo dk
vkol ku gksppk gSrFkfi muds }kj k pyk; sx; sfofo/k vfHk; kukaegog l nk gh
i fr-PNkf; r glrk j gskā bl i ɔkj mudk og 0; Dr : i gh i ; bfl r gksdj ml
—frRo ea l ekfgr gksx; k gStksmuds }kj k foj fpr l kfgR; ds: i eami yC/
k gā , d ØkfUrn' khZvkpk; Zdk ; g i ns l kfgR; dh og vuq e fuf/k cu x; k
gStksl kā kfj d i kf. k; ka dsfy; si ɔk' k LrEHk dk dk; Zdj rk j gskā bl Lrātk
l sfodh. kZgkausokyh i ɔk' k j f' e; ka; ɔkā; ɔkard vkykd /kkj k i ɔkfg dj rh
jgsbl dsfy, ; g vko' ; d gSfd u rksm l kfgR; j f' e; ka dks {kh. k gkausfn; k
tk; su gh mudh mi yC/krk cik/kr gkausnh tk; soj u-vko' ; d ; g Hkh gSfd l oz
l kekU; tukafgr mudh l gHkrk l quf' pr j [kh tk; ā bl h mī s ; l si fj r gksdj
Jh vkf [ky Hkkj ro "kh; l k/kp k x h z t s l āk usml vueky l kfgfR; d /kj ksj dks
*** kfr dsl ki ku** 1/4 Hkkx & 1/2 i qrd Jā kyk ds vUrkr i ɔk' k kr dj usdk fu. kZ
fd; kA

bl l anHkZ eacSxykj fuokl h l qkod Jh l kguykyth fl i kuh usvFkZ
l ɔk' k 0; oLFkk ea tks l ni z Ru fd; k og fo' ks' k : i l smYys [kuh; gā
i Lr —fr i ɔZea' kfr dsl ki ku 1/4 Hkkx & 1/2 uke l si ɔk' k kr i qrd
dh u; h vkofUk gā bl eadā l ā kks/ku i fj l ā dj . k Hkh gpk gā bl dsl Ei kn d
Jh i a' k k k p Unz Hkkfj Yy ds vFkd i fj Je dsl kFk & l kFk bl —fr dsi ɔk' k kukFkZ
vFkZ i nku dj usokysmnkj euk l qkod Jh ckypln th dā ɔ d ɔkj th l sB; k
Hkhukl j ds i fr gkfnā —rKrk Kkfi r dj uk Hkh vi uk nkf; Ro l e>rk gā
; | fi l Ei knu & i ɔk' k ku ea i j h l ko/kkuh j [kh xbZgSrFkfi d k bZ Hky
j g xbZgksrks l qkh i k Bdkā l sfuonu gSfd osgeavoxr dj k; arkd vkxkeh
l ā dj . kkaea Hky dk i fjektū fd; k tk l dā

fuond
'kkfiryky l kM

l ā kst d l kfgR; i ɔk' k ku l fefr
Jh v-Hkk- l k- t s l ā k l erk Hkou] chdkuj A

vuðe

1- exye; thou	1
2- fde-thoue} thou D; kgS	18
3- x# dk egRo	34
4- ' kkUr&l ki ku	43
6- mi nš k vkš vkpj . k	66
7- x# dh ' kj . k	80
8- R; kx dk egRo	96
9- fØ; k vkš l øj	112
10- ' kCn vkš vFkz	118
11- Lok/; k; dk egRo	138
12- l #] vFkzvkš fpUru	151
13- vkReort oHkur's'kq	158
14- eu vkš vFkxueu	170
15- vkgkj vkš vkRek	182
16- /keZvkš /kš l	191

exye; thou

^;L; Kkueullr oLrfo"K;ā ;% iW; rs nōrSA
fuR; a;L; opksu nqiz N̄r% dksykySyt; rAA
jlx }Skeq[kf} "kk«pifj"kr-f{krk {k.kk| su l %
l Jh ohj foHkp̄Ekrdy(Wactj) afoEklkAeeAA
^vlāk; a tfo; ek iek; , -----A**

'Kārufk Hlxoku dh iKFKZk

'Kār ftu eq , d fourh l qksf=Hkpu jk; j&
'Kār Lo: i de tkf.k, dgls eu de ij [kk; jA

i Hkq' kārufk Hlxoku ds Jh pj. Kae a i KFKZk ds Hkrouk& i z wkadk ; g
uez l ei z k gā 'kār dh dkeuk bl l rV ds i R; d tho dks gā eut; rks
i k f.k; kae a l oZSB i k. kh gā vr% eut; dsfy, 'kār dh dkeuk fd; k tkuk
l gt , oalokHkrod gh gā thou dk ; g vR; fEkd vfuok; Ziofūk gā eut;
thou egku-gs rFk ml ea vusd tVyrk; j Hk gā , d 'Kc n ea eut; dk
thou , d fo'ky iz ks'kyk gā bl iz ks'kyk ea; fn eut; vius food l s
dk; Zdsrks vusd izkj ds iz ks fd, tk l drsgā rFk l R; dh [kst dh
tk l drh gā bl l R; dk vkJ; yd j ekuo& thou ea 'kār ds l k̄k&dy'k
dh miy fCēk Hk dh tk l drh gā

mijōr i KFKZk eadfo us i Hkq' kārufk Hlxoku dspj. Kae a vius
ān; xr Hkoka dks j [krsgq fou; dh gSfd ^gs i Hkq' eā 'kār ds Lo: i dks
ds sle>ā eā vius eu dk ij h{k.k fdl izkj d: ā**

Hlxoku dh vlg l s blgha iz uk adk mlkj fn; k x; k gSfd& ^eu ea
Eks Z dks E kj .k djs ds 'kār ds Lo: i dks l e>usdk iz kl dj kA eu ds Lo: i
dks 0; ofLkr : i l stkuusdk iz Ru ; fn dj k s rks r f g k j s t h o u e a 'kār d k
og v t l z l k r Lo; agh QW fudysk rFk thou vere; cu tk, xkA 'kār
ds egkefuhj ea iōsk ikr dj l dusdk ; gh i Eke l kī ku gā**

bl izkj Jh ft ubnz Hlxoku }kjk 0; Dr fd, x, ; FkFz rRo dks Hkyh
izkj l e>dj] ml ea i wk J) k j [kdj vkpj.k djuk gh 'kār ds i Eke
l kī ku ij vkj k g .k djuk gā bl h rlo dks n rV ea j [kdj eā s dy d n
fopkj i z r r fd, Fk rFk vkt gh ml h Jākyk dks vlxsc<k jgk gā

n rV nks izkj dh gsl drh gā , d o k k f u d n rV r F k n w j h n k ' k u d
n rV A o l r r % , d g h y { ; d k s i k r d j u s d s n k s i z k j g ā r F k m u e a d k z
o k l r f o d H k n u g h a g ā Ā i j l s n f k u s i j t k s H k n n rV x r g l r k g s o g e k =
i f 0 ; k d k g h H k n g ā o k k f u d H k n r R o d h [k s t e a v l x s c < e k p k g r k g s f d l r q
og b; ūk v F k o k f x u r h d s : i e a p y r k g s t c f d v k ē ; k r e d f o k k u d s o b k k
l o k] l o h ' k z i H k q u s t k s f u . k i r o p u d g s g ā v l s m u d s } k j k f t u r R o k a d k
i f r i k n u f d ; k x ; k g S o s r R o l e x z f o ' o d s r R o k a d k l e k f r d j u s o k y s g ā
r F k l o z k y d s f y , v [k . M g ā o k k f u d d h n rV [k . M r n rV g l r h g ā
, d & , d [k . M d k s y d j p y u s o k y h o g n rV i k ; % , d k a h g h j g t k r h g s v l s
bl h d k j . k f d l h , d ; q e a i f r i k f n r o k k f u d l R ; f d l h n w j s ; q d s v l l ;
f d l h o k k f u d } k j k v L o h N r d j f n ; k t k r k g ā b l d s f o i j h r f t u H l x o k u
} k j k m n ? k ā v r l R ; v F k o k r R o v d k v ;] f l F k j , o a l k o z l k f y d l R ; d s : i
e a l n b g h f o | e k u j g s g ā r F k v l x s H k j g ā

l exzfo'o ds rRok dks l ekgr djusokysmu rRokae tks nks 'Kc n
i e f k : i l s v k , g ā o s g ā t M + v l s p r u A t M + d h f l F k r ; k f o f H k u g ā ; s
f o f H k u i ; k z l k j s d s l k j s v k i d s l k e u s g ā ; g i m k y [k ā k s f v u ' k ā v k n
l H k n v k i d h n rV e a v k j g s g ā v k i r f u d f o p k j d l f t , f d ; s l c b l : i
e a d s s v k , \ v k i t k u r s g S f d ; s l H k n o l r q ; t M + i q x y l e (M a t t e r A t o m s)
l s g h c u h g b z g ā f d l r q b l d s l k f k & l k f k ; g H k n v k i d k s t k u u k g h p l f g , f d

'Wær ds l ki lu@3

;s l c Lor% gh fufež ugha gks x, gā blga cukus okyk bul s fHku dkbZ
dkjhxj gā tM+iqxy ea viuh Lo;adh ;g 'kDr ugha gksh fd og dkbZ
Hh Lo: i Ekj.k dj l dā ;fn , d h 'kDr ml eagksh rks , d feēh dk <syk
i Mky cudj ; gk Nk tkrKA fdUrq, d k dHh ugha gksh budks cukus okyk , d
dkbZ fo'k'V foKkuh gš tksfd Lo&ij dks ifgpkuus dh 'kDr vFkok Kku
vius vlnj j [krk gā ogh blga cukus okyk gā

Lo , oaij dk Kku j [kusokys , d sfd l h dkjhxj vFkok foKkuh us
gh bu l Hh olrqa dk fuelzk fd ; k gā mu tM+iqxyka dks ml us l kps ea
<ky dj , d sfVu'kM dk fuelzk fd ; k fd ikuh dh , d cpm Hh uhsugha vk
l dā bl h idkj l sydMh vFkok ykgsdsdPps: i e) tM+Lo: i eafo|eku
iqxyka l sdjhxj us [kMack Hh fuelzk fd ; ka ; g dkjhxj dh dyk gš ml dk
Kku gš ml dh 'kDr gā dkjhxj , d 0; oLFk ds vuq kj Hkrd rRoka dks
, d= djdsml sfd l h , d fo'k'V olrqa dk fuelzk djrk gā bu Hkrd rRoka
ea fufež gks l dus dk xqk vo' ; gš fdUrqbuea Lo; eo gh l e> i dZ
fufež gks tkus dh 'kDr ugha gā ; g flFkr vFkok 'kDr rks dōy pšU; ea
gh gā ; g pšU; rRo gh l kjs l d kj ea drkān dk vutko djrk gš rFk
drkān ea l Eckēk fd ; k tkrk gā

bl pšU; rRo dks fu'Ø; eku yus l s 0; oLFk dk l kj <kpk gh
pjejdj <g i Mxka og rks i fØ; koku gh gā ft l vkrk ea Kku , oan'ku
dh 'kDr gš rFk ft l ea vulr 'kDr Hh pkj = ds: i eanf'Vxr gksh gš
ml h eafØ; korh 'kDr Hh fufgr gā vj b l l sog pkgsfd l h Hh : i eajgā
ijUrqfØ; k dk |ksd djrk gš vFkr drkāu dks izV djrk gā delā ds
vkoj.k l svkōr gks i j og drkā ukā ds Hkoka dks l d kj ds l e{k 0; Dr dj
nrk gā og vkrk pkgsfd rus Hh vj dš s Hh {kqz i k.kh ds : i ea D; ka u
gš fdUrqml ea drkā uk gā

'kDr; ka foHku gā foHku oKkud bu dykvā ea viuh&viuh
'kDr yxk jgs gā ; gk vki ; g izu LokHkrod : i lsdj l drsgsf d ; g
rksfd l h , d fo'k'k ; k fo'k'V 0; fDr dksgh nsu ugha gš budks cukus dsfy,

4@'Wær ds l ki lu

vud 0; fDr pkfg, A rks bl fo'k; ea vki dks muds thou dk fpuru djuk
gā

bl idkj ds fpuru djus dsfy, gea bZoj dh rhu flFkr; ka ij
nī'V j [kuh gksh , d fl) bZoj] , d eDr bZoj vj rhl jsc) bZojA
bl l d kj ea ; g l c tksjpuk& i fØ; k pyr h jgrh gsm l dsey eac) & bZoj
ds drRo&Hko dks E; ku ea j [kuk gksh og foopu vo' ; gh vidks dN
tfVy irhr gks l drk gā vr% eā bl svki dks chydā ds [ky dk : id izr
djrs gq l jyrk l s l e> kus dk iz Ru d: xka

tks vkrk l oZ l Eibu cu tkrk gš og vius l exfodkj ka l sjgr
gks tkrk gā ml eadke] Økēk en] eRl j vkr ugha gksh , d sgh fo'k'k vkrk
l oK i jek ds: i ea i j .kr gksh gā og viuh vulr 'kDr; kōdk iz kō
bu Nk&eks f [kykka dks cukusea ugha djrk gš buds fo'k; eae vki dks vks
pydj foLrkj l scrk nka fdUrqky dks dks rks vki ifrfnu nē krs gh jgrs
gā ckyd] viuscpiu dh flFkr e) vud idkj dsf [kykka l s [kyrs gā
o'kz gks ds ckn tc feēh xyh gks tkrh gš rks ml xyh jr ea ckyd
viuh&viuh : fp , oal keF; Z ds vuq kj efnj & edku cukus dk ; Ru djrs
gā fdUrqn l js 0; fDr tksfd Kku vj vk; qea cMā gks x, gā os D; k djrs
gā os rks bu ckydā dh bl fØ; k ij g l rsgā [ky& [ky ea ckyd vki l
ea Vdj k Hh i Mfsgā vj fQj dN gh {k.kackn os fQj vki l eafgy & fey
tkrs gā , d gks tkrs gā

; g l Eiwk n' ; vki nē krs gā fdUrq vki rVLFk jgrs gā vki dk
Kku pfd mu ckydā ds Kku l svfēd foLrē gš vr% vki fd l h i {k vFkok
foi {k ea ugha mjrā vLrj ft l idkj mu Nk s ckydā dk f [kyk s rFk jr
dsedku cukus dk n' ; gksh gš Bhd ml h idkj l smu ckydā tš h gh nī'V
j [kusokys tks vkrk bl fo'o ea ekē m gā os vkrk c) bZoj ds: i ea
gh gā mlgha ds }kj k bl l d kj ea ; g fuelzk , oafouk'k dh i fØ; k pyr h
jgrh gā tš & tš s vkrk fodkl ds i fē ij vxā j gksh pyr gš ml h
i j ek.k eam l ear VLFkrk dk Hko vkrk pyr gš rFk dūRoofūk {k.k gksh

'Wen ds l k l u 5

tkrh gā , d dkjhj eajlx dh flFkr jgrh gā og edku cukrk gā fdUrq fo'o ds l kjsrPo tc c) bZoj ds iwZ 'kō Lo: i dš lex i dksfodfl r dj yrsgrs jx }šk dh Hkkouk l ekr gls tkrh gā rc osrVLFkrk ds: i eajgrsgā muea; s l kjsn' ; & inkFz cukus dh] dh Hkkdj vFkok dkjhj dh nīV ughajgrh gā

dkjhj ds l eku tgl Fkō/hē l h jlx dh flFkr gā ogk l k l k j d oLr q l a ds l x g vFkok fuekz dh Hkkouk , oabPNk glr h gā vki viusgh fo" k; ea l kōp, A vki xglFk gā ifjokj okysgā viusifjokj eavki dks jlx gsrsvki viusifjokj ds j {k.k gr qedku cukrsgā dkbZ Nk k edku cukrk gā dkbZ cMk edku cukrk gā fdUrqftuds dkbZ ifjokj ughagā vFkr ftuds ān; l s ifjokj dk jlx l ekr gls pōk gā os ylx D; k edku cukrsgā ; s l Ur & l rh ; gk fojkteku gā ; s l Ur & l rh edku cukrsgā D; k , d sgh vl; dk; Z; s djrs gSD; k vki tkursgā l Ur k a ds dkbZ ? k j k j v l š e g y & edku ughagkrā osrsvuxkj gā mlgaedku v l š edku ds jlx l s D; k iz k t u \ ft l edku ea tle fy; k j ft l ifjokj ea thou vkjEHk gq/kj m l s Hk R; k x d j ; s r s v l x s c < + x , A bu l kē l k l k / o ; k a u s e d k u v l š i f j o k j d s j l x v l š e l g d l s i k j d j f y ; k r F k l e l r v k e k v l a d s v i u k l e > d j l o k F z d h n i V d l s l e k r d j d š x g l F k J e d h l a h . k l l e k v l a d s y k f k d j ; s r s v l x s c < + v k , g ā e d k u j i f j o k j v l š l E i w z x g l F k J e d h c) r k l s ; s e ḍ r g l s x , g ā v r % ; s ? k j d k f u e k z k u g h a d j r s r F k r h u d j . k j r h u ; l x l s i F k d g l s t k r s g ā o s c u k r s u g h i c u o k r s H k h u g h a r F k v u e k s u H k h u g h a d j r ā ; s r s v i u h l kē k u e a y h u g ā l E i w z e ḍ r d s e l x z i j ; s v l x s c < + j g s g ā

vki usnē k v l š vki tkursgā fd l Ur oxz Je . k oxz v l f n bu l k l k j d c r k a e a u g h a i m r ; s r s v i u l kē k u e a y h u j g r s g ā v k i x g l F k a l s ; s v o ' ; g h d h d n e v l x s g ā c f y d c g r v l x s g ā r s ; s c m s g q f d v k i \ b l h i d k j H l x o k u d s f o " k ; e a f o p k j d j a f d ; s l U r l r h c m s v F k o k H l x o k u c m s m ū k j r s b l d k l i " V g h g s f d H l x o k u g h c m s g ā D ; k ā d m l g l a u s l kē k u d s l o k p f ' k [k j i j i g p d j i j e i f o = v o l F k d l s i t r d j f y ; k

6@'Wen ds l k l u

gā l kē k u d k g h ; g i r k i g ā m l h d k ; g i f r Q y g ā l U r & l r h H k l kē k u d s e l x z i j p y r s g s v l š v i u s ā n ; l s d r k o H k k o d l s g v k n r s g ā o s f u e k z k u g h a d j r ā H l x o k u r l s i w z k d l s i t r d j g h p p l š v r % m u d s } k j k f u e k z k f d , t k u s d k d k b z i z u g h u g h a m B r k A l kē k u l s ' k i) d j r & d j r s o s p j e ' k i) r d i g p p p l s g ā ; g g s ' kō : i e a j g u s o k y s H l x o k u d k : i A

fdUrq c) flFkr tc rd jgrh gā rc rd fuekz k djus d k A d r k i k u s d k H k k o j g r k g ā e ā v k i d l s i f g y s c r k p p l k g y f d b z o j d s r h u : i k a d l s y s l s ; g f o o p u l i " V : i l s l e > e a v k l d r k g ā m u r h u e a l s f l) b z o j o s g ā t k s f d v k B d e k ā l s j f g r g ā v l š f l) { k = e a v i u s o k l r f o d l o : i e a r y y h u g ā o s f d l h H k i d k j d s d r k i u s d k v u l k o u g h a d j r s g ā v F k r ~ u r l s o s f l) { k = l s o k i l v k r s g ā v l š u g h o s b u n ' ; i n k F k ā d h j p u k d j r s g ā

xhrk th ea, d okD; vkrk gā

^; = xRok u fuo r Urs rnēkke ijea eeA**

vFkr } tgl tkusdsckn oki l yk/vuk ughagkrk gā ogh ejk ije Eke gā

vLrj tks ije Eke ea igpusokysgā os līV ea dh Hkkdj ds l eku ughajgrsgā osrsvkn' k z : i e j i j e f l) b z o j d s : i e a g ā

vc nū j h flFkr eḍ r bZoj dh gā budk 'kjhj euḍ; dk gā fdUrq euḍ; dsru eajgrsgq Hk mlglāus jlx & }šk j en & e R l j v l f n l e ; f o d k j l a d l s u " V d j f n ; k g ā m u d k K k u r F k f l) k a d k K k u , d g l s x ; k g ā f t r u k K k u f l) b z o j k a d l s g l r k g ā m r u k g h K k u e ḍ r b z o j k a d l s H k h g l r k g ā o s e ḍ r b z o j b l H k e m y i j f o p j . k d j r s g ā D ; k ā d ' k j h j g s v l š p k j d e z ' k s k g ā f d U r q j l x & } š k u g h a g s v l š l kē k u d s e l x z i j p y r s g q m l g l a u s ; F k [; k r p k j = d l s i t r d j f y ; k g ā b l h f y , o s e ḍ r b z o j d g y k r s g ā m u d k d r k i u H k h v l ; c) b z o j d s l e k u u g h a g ā f d U r q m i n s k d r k z d s : i e a o s v i u s e f k j f o l n l s t u r k d l s m u d s f g r & v f g r d k m i n s k n r s g ā m u d s d Y ; k . k d k e l x z m l g a c r k r s g ā r V L f k : i l s o s J s e l x z d k l a r d j r s g ā

fd ;g elxz Bhd g& og elxz Bhd ugha g& ;g LoxZ dk elxz g& og ujd
dk& ;g i'kq; k&u eays tkusokyk jkLrk g&v&g og eut; ; k&u e& bR; kfnA

bl h izkj l se& bZoj geav&Rek] vuk&Rek] 'kDr] ijek.kq&Fk
l d kj fdl : i eag& bl dk l ær nsnrsg& fdlurqosfdl h ij Hkh fdl h Hkh
izkj dkbZ ncko ughaMkyrsfd r&ga, d k gh djuk g& osrksdgrsg& ^tgk
l g&nsok.k&i ; kA** v&F& r& dks t& s l d k g& os k gh dj& fdlurq, d {k.k
dk ek= dk Hkh i&kn er dj&

rVLFk : i l sjg dj] turk dsdY; k.k d&elxzdk l ær djusokys
bu v&Rek&v& dks e& bZoj dh l k& nh x&Z g& ; sig&M&io&] gkV&gosyh
bR; kfn cukuseaviuk dr&oiuk ugha djrs g& tg& rd 'kDr dk izu g&
muea vulr 'kDr g& fdlurqos, d k v&poj.k ugha djrs g&

rhl jsc) bZoj g& ; sek; k&deZ l sc) g& ftruh Hkh Ny&diV
dh ckrag& os l Hkh bu&fo| eku g& v&F&-e&g deZg&sr&ml ds l k&f vlu;
deZ Hkh yxsgq g& , d h v&Rek pkg&seut; ds : i eagh D; k&u g& os l Hkh
c) bZoj g&F& bl l d kj dsd& n"V k ds : i eag& o& k&fud n"V vki ds
l keus vk p&th g& fo&ku dh egku mi y&f&E& k; Hkh vki ds l keus g& ukuk
izkj ds l i&fud] v&ky&sbR; kfn v&rfj{k ; ku bl&g&ac) bZoj k& }kjk fufe&
g&H&kr n&k eagh f&ky&Z ds d kj [k&ust& sfo'ky l a& LF&fir dj fy, x,
g& og& y&g&xydj Q&ky&n curk g& Q&ky&n l sc&M&e'k&u
r& k j g&rh g& v&st& d kj&h&j og& viuk&viuk dke djrs g& ml fue&Z k
dk; Zea viuk&viuk ; k& nsrsg&

vc ;fn fdl h t&xy eaj&g&oseut; dks ; s l c dkj [k&usfn[kk,
tk; ar&og foLe; fo&f& g&dj jg tk, xk v&g fopkj djus y&x&k fd bu
l c p&th& dks r&seut; ugha cuk l dr&] vo' ; gh ; s l c olr&qi r&sk&H&xoku
}kjk gh cuk&Z x&Z g&h& ml v&cl& 0; fDr dh l f&er dY&iuk&'kDr ea; g ckr
vk gh ugha l drh fd l k&u; eut; k& }kjk ; s l c olr&qi cuk&Z tk l drh g&
t&fd fdl h uxj eaj&g&oseut; fDr ; g tkurk g&sd ; g l c H&xoku dk
ugh& eut; dk gh cuk; k g&v& fQj pkg&bl&g&ac&usokys dkj&h&j : l ds
g& vejh& d&g&v&f& fdl h vlu; n&k d&

bruk l c t&sd& fufe& fd; k x; k] ml sc&us&sfy, fl) H&xoku
vk, v&f&ok e&f& H&xoku\

dk&Z ugha v&k; k& u fl) H&xoku vk, v&g u gh e&f& H&xokuA ; g
l c d& r&seut; ds p&ly&se&aj&g&oseut; bZoj }kjk gh cuk, x, g& v&g
bl h LF&ku ij v&ur g& , d k Hkh ugha g& bruk r&sk&vki l p& v&g tku gh
p&ps& fdlurq v&ks&r&bl l s Hkh v&f&cd vk'p; Z dh ckr&g&oseut; g& l qk
tkrk g&sd : l ear&f&df&kr p&h&ky&dj ij , d , d h x&M&H&st&h g&ft l spy&us
okyk dk&Z ugha g& fdlurqog& tkdj og viuk dk; Z dj jgh g& x&M& pyr&h
tkrh g&v&g iz; k&'ky& ea l ær H&st&rh jgrh g& bl izkj ds; st& ; æ dk; Z
dj jgs g& os dk&Z viuh bPN& v&f&ok 'kDr l s , d k ugha dj jgs g& bl&g&
l p&f&yr djusokyk 0; fDr iz; k&'ky& ea c&B& g& v&L&] thou ea&g& }kjk
if&j&f&yr g&dj eut; ds : i ea t&sc) bZoj f&f&kr g&Sogh bu l c f& ; kv&la
dks dj jgk g&

d&dk& ds : i eac) bZoj g&Sog ?M&e&c&kr& g& bl h izkj ; st&
fo'ky dk; Z ig&M&io& v&kn fn[k&Z nsrsg& os Hkh l c c) bZoj dsgh dke
g& vki fopkj dj l drsg&sd ; sedku t&sc&uk, t&rs&g& bud&sc&j&ear&ks
fQj Hkh l e> ea vk l drk g&sd ; seut; usc&uk, g& y&f&du brus&M&e&bu
ig&M&e& v&g io&Z& d&sk&v&f& [kj fdl dkj&h&j usc&uk, g&

bl ckr dks l e> us&sfy, ; g Ê; ku j [k&uk v&ko'; d g&sd c)
bZoj dk : i , d gh ugha g& , d&h&z, t&kr ds l f&e&f& l f&e tho] t&sd
iFoh] ikuh] v&f&u] ok; q&v&g ouL&f&r ea jgs&g& g& os l Hkh c) bZoj dk
: i g& iFol&f& l d&sc) bZoj dh l k& nh t&kr g& , d io&Z t&sg&e&fn [k&Z
nsr&g&Sog iFoh&dk; dk gh : i g& ogh c) bZoj dk : i ; g iFoh r&f& io&Z
cudj ge&fn [k&Z nsr& g& ft l izkj eut; ds 'kjh& ea p&f&U; v&Rek c)
bZoj ds : i eag& ml h izkj ogh c) bZoj l Hkh , d&h&z, th&e&ds H&kr&j
Hkh f&f&kr g&

, d cl&e&quis& izu fd; k fd ve&f& f&f&kr ea; g t&sd& bruk dk; Z
g&sk&x; k v&f&ok g&kr& jgr& g&sr&sd; k H&xoku l sg&sk&x; k bl ds m&lk& ea; gh

dFku gSfd ;g l oZl) bZoj vFkok eDr bZoj l s ugha gVKA ;g rls i k .k ;kædh ng eafLFkr c) bZoj }kjk gh fd ;k tk jgk gA eusvki l sdgk fd oKkrud : i vHk l EiwiZ : i ea izdV ugha gVKA gS vHk rls vLg Hk cM&cM&peRdkj l keusvk l drsgA bl LFku ij eA vki ds thou dk gh , d vuLkr : id nrk gA

eut; ds 'kjhj ea?ko yx tk, rlsLo; agh ml sHkjrsgq vki usn[kk gSfd ugha pkdvFkok vU; fdl h rh(.k oLrq }kjk 'kjhj dk dkbZ Hkx dV tkusij Ekhj&Ekhjsog ?ko Lo; agh Hkjr tkrk gA D;k l Hk euL; kædlsyxsgq ?ko Hkjr tkrsgA , d eut; dk 'ko iMk gS vLg ml ea?ko yxk gVKA gL rlsD;k og Hkjr D;k 'ko dk ?ko ugha HkjræA dæy ft l dh vLæe eaog pS U; &c) bZoj jgk gVKA gS ml h dk ?ko Hkjr gA ?ko ds Hkjr tkusdh ;g fO;k Hkjr l sgrh gS ml pS U; rRo ds iHko vLg 'kDr l sgh gVKA gA ;gh ckr ouLifr; kædsfo" k; eaHk gA fdl h o{k dh Nky fudky nh tk, rlsml LFku ij FkM≤ eaubZ Nky vk tkrh gA bl dsfoijhr , d l Vkh ydMæ dls; fn Nhy fn; k tk, rlsml ds LFku ij nV jh Nky ugha vkræA bl dk dkj.k ;gh gSfd , d o{k ds Hkjr c) bZoj gA ml h dh 'kDr l s ouLifr; k viuh tMæds }kjk feeh rFk ikuh ea l sviuh [kjkd ikr djrh jgrh gS tcfid , d ydMæ dk VæMæ , d k ugha dj l dræA o{k ea tks c) bZoj gSog vKB delæ l s; Dr gS, d k ugha dj l dræA o{k ea tks c) bZoj gSog vKB delæ l s; Dr gS vLg eut; ds l eku gh ik.koku gA ft l izdkj , d ckyd dls Hkstu fn; k tkrk gS rlsml dk fodkl gVKA gS ml h izdkj bu ouLifr; kæeaHk mudk Hkstu feyrsgusij fodkl gVKA gS rlsml h fu; e ds vuLkj ?ko Hk Hkjr gA vr%ft l izdkj ; snkskra eut; ea ikBz tkrh gAfd Hkstu feyusij og fodkl djrk gS rFk ml dk ?ko Hkjr tkrk gSogha ckr ouLifr; kæ rFk feeh dsfy, Hk gA

vki bu cM&cMæ ife; kædlsn[k jgsgæftul sfd bl Hkou dh ;g Nr cuh gBz gA ; s ife; k fdl usculæ feeh ds Hkjr tks c) bZoj lFkr gSogha bl : i eafodfl r gS tkrk gA igM+ [kædj vki ife; k fudky yrs

vki bu cM&cMæ ife; kædlsn[k jgsgæftul sfd bl Hkou dh ;g Nr cuh gBz gA ; s ife; k fdl usculæ feeh ds Hkjr tks c) bZoj lFkr gSogha bl : i eafodfl r gS tkrk gA igM+ [kædj vki ife; k fudky yrs

gA ogk cM&cM&cu tkrsgA vki ogk dM&ddV Hkjr nrs gA vFkok dky ØekuLkj ogk dM&ddV feeh BR; kn , d= gVKA jgrk gS vLg dkyLrj ea ogh l s [kæusij fQj ife; afudy vkrh gA ;g fdl izdkj gVKA gS vc vki l e> gh x, gæsfid ogk ij feeh eaHk tho gS vLg vius?ko Hkjr dsfy, ogk fodkl gVKA jgrk gA vLrj l s tks igM+fn [kæZnsjsgA ; s Hk c) bZoj l sgh c<+jsgA vLg vius&viusfodkl dh n"V l spy jsgA rls bl n"V l s tks dræ us ds i l æ l seus lFkr&Lo: i dk o.ku fd;k gS ml ds Hko iHkq uscrk, gA

; s Hko fdl : i ea dgs x; s gS budk D;k vHkik; gS bl dk vHkik; ;gh gSfd ;fn vki ds Hkjr ;g Hko tkr gS tk, fd vki Lo; a gh Lo; adsfueLk gS foEkrk gS Lo; agh bZoj : i eacu l drsgA rls vki vo'; fodkl dj l drsgA rFk bl c) bZojRo dh lFkr l seDr bZojRo rFk fl) bZojRo dh lFkr rd igp l drsgA

bl dsfoijhr ;fn vki dseu ea;g Hko tksfd vki rls dN Hk ugha dj l drsgA vki eadkbZ 'kDr ugha gS vki rls dæy , d dBi r y h ek= gh gS ft l sfd dkbZ vn"; 'kDr ifriy upk jgh gS rls vki fodkl ugha dj l dræA vr%vki dls;g tkuuk pkrf, fd vki dkbZ dBi r y h ugha gA , d dBi r y h rls;fn ml s dkbZ upkusokyk ugha gæk rlsml h {k.k lFkj gædj fxj iMææA fdUræD;k vki Hk oS k gh djuk i l un djæA vki ds uxj ea l ur iæ" k vk, jrc rls vki EkeE; ku djæ fdUræ;fn osugha v, j rls vki dN Hk u djæ ;g lFkr ugha gæh pkrf, A vki eaLo; aviuk pS U; gS vki eaLo; aea;g Hkouk vLg ij.k gæh pkrf, fd vki fdl h ds vLj; dh viLk u djdsLo; avlæsc<æ vki dls;g fopkj vo'; djuk pkrf, fd vki l r"V eavk; sgæ rls vki ds l k&næ [k Hk 'kjhj eags vLg ml h ds l kfk vuLr 'kDr; k Hk gA ftruk vuLko bZoj dj jgk gS mruk gh vuLko ge vius thou ds Nks: i ead j ik, j rls gækj Hkouk mækeæke cusx vLg ge vlæsc<+ l dræ eu dh tks Hk xæFk; k gS thou dh tks Hk tVyrk, j gS ml gæge bl Hkouk l s vlæsc<æsgq l y>k l drsgA ohr jæ Hko dksæ

bl h n"V l svkids l e{ k j [k jgk flk fd ge viuk drlo vius glfk ea
yolj pya 'kl= ea dgk x; k gsfid&

^vlik dUkk fodUkk ; ngk.k ; l gk.k ; A

vlik feUkefeUka p nqifVB; l q fevkaA**

& ; g vRk gh vius l [k&nq]k dk drkz gA ; gh HkDrk gSvlg ; g
viusthou dks t\$ k pkgscuk l drk gA ohrjlx no usrlsbl ulfr dk funzk
dj fn; k fd vki pyarkshlyk vlg u pyarkshlyka xhrk ea, d 'ykd vk; k
gsfd&

^m) jnkReukReue~-----A**

& rnvuih vRk l svRk dk m) kj djA vRk gh vRk dk 'k=q
vlg clEkqgA thou ds mRfku dk egr-izu tgl gk ogk fdl h ds glfk dh
dBi qyh cudj er pyka t; or 'kDr vki eaLo; aeafufgr gA thou dks
flf) dseklz ij vxl j djus dh dyk ; fn vki l h [k yrksbl thou ea
pkj&pkj yx l drsgA vusl idkj dh] cfyd ftudk dkbz vlur gh ugh
bruh 'kDr; k& vullr 'kDr& gekjh vRk ea fo|eku gA bl h 'kDr dh
igpku djkus ds fy,] bl h 'kDr dks tkr djus grqminsk fn; k tkrk gA
, d : id ea vkids l keus j [k jgk gml ij euu dj&

: De.kh exy&pfj=

^tx fgrdkjh] n<orEkjh ftudk thou gS l [kdkjA

ftudk thou gS l [kdkj] mudk gnos exykpjAA**

& clEkqk tksn<orEkjh gSvlg tx ds fgrdkjh gA tks viusthou
dk Hkj Lo; amBkdj pyrs gA vius l [k&nq]k ds tksLo; afuezk curs gA
tks viuh drlo 'kDr vPNs dk; Ze] l nq\$; ea yxkrsgar flk cjs dke ea
bl 'kDr dk vi0; ; ugha djrs gA os gh iV; curs gA

bl : id }kjk eafu egki# "ka dk o.ku vkids l keus j [kus tk
jgk gml muds l e; ea l k'V^ nsk dh D; k flFkr Flh bl dk o.ku dfo }kjk
fd; k x; k g&

ml dky ea }kj dki gh bl iFoh ij nujh vydkijh vFkok noijh

dsgh rQ; FkA 'kl=h; o.ku g& ^vydkijh l dkl kA** bl uxjh ds fuekz k
dk tgl o.ku vk; k gSogk dgk x; k gsfid nosusbl uxjh dk fuekz k fd; ka
nork Hk c) drkz ds: i eagA muds }kjk fufeZ bl uxjh dk o.ku cgr
folr r gA xxupfch] mPp] ?koy] fo'ky ikl knkadh J[kyk gh ekuka i Mh ghZ
gA cktkjka ea Hk0; nplkual qkshkr gA Eku&EKU; dh ipjrk gA dkbz uxkfjd
ogk cdkj ugha gA dkbz0; fDr Hk[kk ugha jgrka fdl h ds l Fk vl; k; ugha
glrka ogk ds ykka ea, d usrdk g\$ ft l dk vkyEcu yolj ogk ds ykx
l [ki dZ] thou& ki u djrs gA

; g flFkr ml dky ea }kj dki uxjh rFlk ogk ds fuokl ; kadh FkA
ml flFkr dks E; ku ea j [krsgq ge tjk vkt gekjh flFkr ij fopkj djA
vki dk 0; koj uxj u; s<x l scl k gprk gS; g vPNh ckr gA bl uxj ea
Hk cM&cM& JSBh , oafok ku g\$; g Hk iZ lurk dh ckr gA fdUr qD; k bl
uxjh dh flFkr ikphu dky dh }kj dki uxjh ds l eku gh gA D; k bl uxjh
eacskjh ugha gS D; k bl uxjh ea l Hk ykka dks vko' ; drkuq kj ijk Hkst u
fey ikrk gS D; k bl uxjh ea iuius okyh Hkko h k ea usrdk , oa
Ekfedrk ds Hko i ; klr ek=k ea fo|eku gA D; k vki us, d k l qzEk dj j [kk
gsfd ckydka dks vl; fo" k; ka dh f'k{kk ds l Fk&l Fk vko' ; d , oaftruh
vfuok; ZgSmruh EkeZf'k{kk Hk nh tk, \

clEkqk ; g ckr xhkr l sfopkj djus dh gA ft l LFku ij
cdkj g\$ tgl ij ykka dks [kus dks Hkst u vlg ifguus dks oL= Hk i ; klr
ek=k ea u feyrk gk ogk os ykx vRk ds Lo: i dks l e>us yxks , d k
l kpk gh 0; Flz gA ; g flFkr fdl h , d gh uxj eagk , d h ckr ugha gSyxHkx
l Eiwlz nsk ea; gh flFkr fn [k bz nsh gA vlg tgl , d h n; uh; flFkr glr h
gSogk euf; LokHkfod : i l s l ka kjd inkfka ds ykka ea i Melj viuh
vRk rFlk vRk ds fn0; xqka dks foler dj cBrs gA

}kj dki uxjh ea , d h flFkr ugha Flh ogk JhV" . k FlA f'k{k.k dh n"V
l sogk dkbz vHko ugha FlA l Hk izkj dk f'k{k.k ogk fn; k tkrk FlA dgus
dks vkt Hkjr ea l sMh vlg gtkjadkyst gA fdUrqbueatksf'k{k nh tkrh

gSog , dkrh gS viwZgÅ bl dsfoijhr }kfdk uxjh eapkgS dkyt u jgs
glj fdUrq l Hh izkj dh f'k{k} ft l eaEkeZ dh f'k{k Hh l fEefyr Fh] ;k;
vlpk; k}kj f'k'; kads inku dh tkrh FhA

vlf[kj eÅ bl }kfdk dk o.ku vkus l e{k D; k}j[k jgk gk
bl fy,] fd vki Hh viusuxj dsfo"k; eafopkj dj l dÅ vki l kpaFd
D; k vkus viuskydla dh f'k{k dsfy, l epr 0; oLFk dj j [kh gS
0; kogkj d , oavkFkd l el; k dh ifrZdsfy, Ldwy&dyst rks gS fdUrqD; k
mrug gh i; kRr gS D; k viuh l Urku dk usrd Ejkry Åij mBkus dk
xEHkj nkf; Ro vki dk ughagS D; k vki viusbl nkf; Ro dks iwkr; k fuHk
jsgS D; k bl uxj eaEkeZ f'k{k.k dk iyk izUk gS D; k ; gk miflFr
dkbZ0; fDr EkeZ f'k{k.k ysjg gS

vki l c ekÅ gÅ vFok ekÅ izdV dj jgk gSfd , d h 0; oLFk
vki usughadj j [kh gÅ rls; gh fpUr dh ckr gÅ vki bl deh dk vuHko
gh ughadj jsgÅ viuskydla dks døy vFkd&f'k{k.k ndj vki vius
drD; dh bfrJh eku jsgÅ fdUrq; g vki dh Hk; kud Hw gÅ vki ugha
tkur} vki l kprsd ughafvki dskyd Hkfo"; eaD; k djÅs muds
thou dk D; k gk\ vki dh 'kDr] vki dk iki] Eku ea0; ; gk jgk gk rls
og D; k fpUr vls nk dh ckr ughagS

vkt jk"V" dh tsklFr gSog vki l sfNih ghZughagÅ ml dk dkj .k
D; k gS ml dk l cl scMk dkj .k ; gh gSfd vki viuskydla dks viusNk=ka
dk bl jk"V" dh Hkoh ih<h dksmfr f'k{k ughans jsgÅ vls ifj .kLo: i
osvurD thou dh vls vk[kaclh djdsHkxspys tk jsgÅ ml fn'kk eÅ
ft l fn'kk ea vUkdj dsHk; kud xrZgÅ

}kfdk uxjh dk o.ku eÅ vki ds l keus bl h mÍs; l sdj jgk gw
fd vki ; g Hkyh izkj l stku l dafv ml uxjh dsD; k fo'kkrk, j Fh vls
ml sLoZ ds l eku D; k ekuk tkrk Fk\ }kfdk uxjh dksLoZ dh miek nus
dk rkr; l ; gh gSfd ogk dsfuokl h Ekeu"B Fk mudk vlpj.k , d k J'SB
vls ifo= Fk fd nørk Hh ml sn[kdj bZ; kZ dj mBÅ vls bl J'SBrk ds

ey ea tskr Fh og Fk EkeZ f'k{k.k ogk dsfuokl ; kads EkeZ rFk usrdk
dk f'k{k.k iwZ: isk inku fd; k tkrk FkA bl izkj og uxjh bl n"V l s
LoxZ gh l SHh vlxsc<+tkrh FhA D; k LoxZ gh eaHh EkeZ'k{k dk rksvHko
gh gÅ

gekjk jk"V" EkeZ fuji{k jkT; gÅ , d l hek rd ; g Bhd gk l drk
gÅ bl eadkZ gfu ughafv iR; d 0; fDr dks; g Lorærk gk sfd og viuh
: fp , oafopkj kads vuq kj viusEkeZ dks ekuÅ fdUrq bl dk ; g vFkrks ugha
gSfd EkeZ dk yk gh gk stk, A vr%; g vfuok; ZgSfd ge viuskydla dks
EkeZ dh f'k{k nk ft l l sfd osLo; a vius thou dk dY; k.k dj l darFk
vius l ekt , oajk"V" dks Åpk mBk l dÅ

EkeZ; vlpj.k dsfy, rks nørk Hh kykr; r jgrs gÅ mudh ; g
bPnk cuh jgrh gS osfpru djrsgSfd ml gabl iFoh ij fuokl djrsgg
EkeZ thou 0; rhr djusdk l vol j ikr gÅ ; gk tle yd j ospkgsfd l
l B ds: i eajgavFok nkl &nkl h ds: i eagh D; k au jg fdUrq tle bl
iFoh ij feyuk pfg, vls eut; &ng eajgdj EkeZ vlpj.k dj l dus
dk vol j ikr gk pfg,] , d h mrdV vldk nørkvadh Hh jgrh gÅ

clEkyk fopkj dhft, fd D; k ; g nørk eku&thou ikr djusds
i'pkr Hh ft l dsfy, fd nørk Hh rj l rsgÅ vki vius thou dks Bhd fn'kk
eays tk jsgS vFok ugha D; k vki viusdy dh jfr ds vuq kj EkeZ;
thou 0; rhr dj jgagS ; fn vki , d k ughadj jsgS rls vki Lo; adsifr
?k j vU; k; dj jsgS rFk vius l ekt , oajk"V" ds l kFk Hk; kud nsg dj
jsgÅ EkeZ dsfy, vki l cdsån; ea, d mYykl gk pfg, vls og l n
cuk jguk pfg, A , d k ughagk pfg, fd dN l e; dsfy, pkrk dky
ea vki mYykl inf'kr djarFk l urkads fogkj dj tkusij vki l c dN
Hw & Hky dj fQj ml h ikie; thou eaMæ tk; Å

bl dsfy, ; g vko'; d gSfd cK; dky l sgh vki viuscPPkads
, d h f'k{k inku djft l l sfd vlxspydj l eiwZ thou ea osEkeZ ds exZ
l s, d bp Hh bEj & mEj u gÅ mudsån; ea EkeZ dsfy, , d k rhoz vugjx]

, d h rhozyxu vls , d h vfmX vLFkk glsh plfg, fd pkgs i.k Hkysgh pys tk, fdUrqEkezu tk,] Ekkfezd vlpj.k earfud Hh f'kFkyrk u vk,A vki ds ?kja ea l s l ekt vls jk'V^a dls , d scky d ikr gkus plfg, ftudk thou usrd rFk iekf.kd gla vls ftl sn[kdj ylx dgafd dk'kl , d s; pd gekjs l ekt ea Hh glsA

fdUrqvki ds; gl rksufdrk dk vHko ga l epsjk'V^a ea , d izkj dk folyo ep jgk ga fdl h dlsHh ; g ugha l wark fd D; k djuk plfg, vls D; k ugha djuk plfg, A ; g fLFkr fdruh Hk; kog gS ; g gkyr geadgk ys tkdj iVdsh\ gekjs thou dk D; k gls\ Ekkfezd f'k{k.k rFk usrd vlpj.k ds vHko ea l epk jk'V^a fou"V gls tk, xk bl ckr dh fpurk dkbz vkt djrk ugha ga vkr iR; d ifjokj ea v'kflur mPN[kyrk vU; k; fn [kbbz nrs ga Hkbbz Hkbbz ea yMbbz gls h gS firki&i e ea vucu gls h jgrh gS l kl &cgq ea xkyh&xylp eph jgrh ga , d k D; kogrk gS bl Hk; kog fLFkr dk ewy dj .k D; k gS vki ylx bl ij dHh fopkj D; ka ugha djrs ga

bl dk , d ek= dj .k ; gh gSfd vki ea Ekkfezrk gSgh ugha vki Lo; a Ekkfezd vlpj.k ugha djrs ga vls viuskydka dls vHh viusEkezd h f'k{k l soapr dj j [kk ga ; g nsk vki dk gS; fn vki Lo; avius vlpj.k dls 'k) j [krFk viuskydka dls l epr Ekef'k{k inku fd, tkus dk izUEk djarls dkbz dkj .k ugha fd l ekt dh , d h nqzkk gla Ekkfezd l adkj vkus ij ; s l c > xM s l ekr gls tk; xA ØkEk vls bz; kz dk LFku i e rFk l gkufkr ysyx& yMbbz > xM s ds LFku ij l g; lx rFk l k j n z dk okrk oj .k fn [kbbz nsk vls vki l q l h cuax& l ekt Qysk&Qysk jk'V^a mbur cuska

}kj dk uxjh rFk Loxz gh e vFkok }kj dk uxjh rFk vki dh uxjh ea ; gh ewyHh vUrz ga l e l ; k ds bl h ewy fclnq ij fopkj dlft, vls vki ds l keus vkt tks vLEkd kje; Hkfo"; fn [kbbz nsjgk gSml l scpus dk iz Ru dlft, A }kj dk dh l cl scMh fo'kkrk ; gh Fh fd ogka Kkuh i # " k Fk Kkuh i # " wa l sejk rRi ; Z d o y v {kj Kkr; ka l sugha ga ejk vFki k; gS fd }kj dk dsfuokl h olr % v k E ; kRed Kku ds Ekuh cuA os Kkuh Fk bl fy,

E; kuh Hh Fk Kku vls E; ku dh ikou l j l fjr k ogk i dkgr jgrh FkA l Pps Kkuh gkus ds dkj .k os usrd vlpj .k ds iFk ij eka or ds l Fk fujUrz vxzkeh cusjrs FkA vkt dsgekjs jk'V^a ds < kch ukxfjdka dh HkAr osufsd vlpj .k ds vHko ea viuh detksj ; ka vls [k k y i u dls fNikus ds fy, c < & c < dj c kra ugha cuk; k djrs Fk viuh > B h 'kDr dk < ky ugha iHk djrs Fk os rksEkezu " B Fk usrd Fk Kkuh Fk E; kuh Fk eka orh Fk

vki tj l k p, vls crk; s fd vki ylx ea l s , d s fdrus egkufko ga tksfd eka dh l k k uk djrs gla 'kk; n , d Hh 0; fDr , d k ugha feyxka rkejk vki l s ; g vlxg gSfd bl ckr dls Hkyh izkj l s l e > us dk iz Ru dlft, A vko' ; drk ds vuq kj gh de l s de ckyuk euq; dk xqk ga vko' ; drk l s v f E k d ckyus l s vu d izkj ds > xM s [M s gls tkr ga vki tkurs g& fd Jkod dstksbDdhl xqk crk, x, gamueal cl sigys cky eagh dgk x; k gSfd & ^ifgys cky Jkod th de cky vls dke iM+ k l s cky A **

bl ckr dls vki tkurs ga vki us bl s i < k Hh gls vls ge l k k l U r l a l s vu d k j l q k Hh gls ka fdUrqtkudkj vls l q d j f Q j v l x s D ; k g p k \ D ; k vki us bl s vius vlpj .k ea Hh mrkj \ ; fn vki us d o y , d dku l s l q d j n i j s dku l s c g j fudky fn ; k rksgekjk dguk Hh 0; Fk x ; k vls vki dk l q u k Hh 0; Fk x ; ka bl fy, dgrk g w f d t k s d n l q a m l ij vlpj .k Hh d j a v f E k d v l s v u k o ' ; d c k y u k v R ; U r g k r u d j g a i k ; % n s [k t k r k g S f d c k y r & c k y r s c k r d k c r a M + c u t k r k g a y M b b z > x M s g l s t k r s g a ; g k r d f d e k j i H v v l s [l u a [k j k c h H h g l s t k r h g a ; g f d r u s n q [k v l s f p u r k d h c k r g a

clEkykts , d i l x vki ds l keus mifLFkr djrk gji vki ml ij euu dj&

fdl h l e ; , d N k v & l s d l c s e a , d f u E k z 0 ; f D r j g r k F k A i n o z l e d s d e l a d k m n ; d n , d k F k f d o g c p k j k i f j J e d j r k F k j f d U r q m l d h f L F k r o s h d h o s h g h c u h j g r h F k A m l d k i # " w F k z H h , d i z k j l s 0 ; F k

gls tkrk FkA dk; Zdjus ij Hkh ml s dñ fey ugha ikrk FkA
, d fnu l Økür dk nku nsudk fnu vk; kA ml 0; fDr us l kpk&
^bl fnu ykx nku fn; k djrs gÅ eðHkh pywvls nku ikr djusdk iz Ru
d: Å ; g fopkj ml dsefLr" d ea vk; k gh Fk fd bl l s tñk gq , d izu
Hkh ml dseu eamfnr gq/kA og izu Fk fd ykx tksnku nrsgÅ og ctä. kA
dksnrsgÅ eðrks tkr dk ctä. k ughagj fQj eðD; k d: Å eðsnku dS si kr
gls l drk gS

l kpr&l kprsm l sfopkj vk; kj mik; l qk fd eðvl yh ctä. k ugha
gij fduqñf=e ctä. k rksu gh l drk gñ ; g l kpdj ml usxyseal w dk
Èkxk Mky fy; kj dku ea tusÅ ykx yh vls Nki&fryd&Pk<kdj ctä. k ds
: i eaglsx; kA bl idkj osk&ifjorZu djdsog vU; ctä. kA ds l kfk fey
x; k vls clrh eanku yuspyk x; kA ml fnu ml snku ds: i eadñ l kexh
fey Hkh xBÅ og cgr iz lu gq/kA

?kj vkdj eE; ká ds le; og viuh VVh [KV ij yV x; k vls
og l kexh ml us [KV dsuhsj [k yñ ikr%dky clrh eabÉkj l smÉkj ?kærs
gq og dkQh Fkd x; k FkA vr%ml sÉkhj&Ékhjs>idh&l h yx xbz vls ml s
vÉkzunk dh&l h volFk ea ml dh dYiuk ea i f k yxã viuh ml funk ea
ml us dYiuk dh& ^cl! cl! vc rks vkuln vk x; kA vc rks eðfQj l s
Èkuoku cu tkÅxkA vkt tks l kexh eðs i kr gþZ gS bl seðdy cpkA
bl l seðsykhk gskA tks Èku eðsfeysk ml l seð?kkl ds i y s [kj h n k vls
xMh ea Hkj dj uxj ea cpus tkÅxkA bl l seð l s vls Hkh vÉkd Èku
feyskA vls vÉkd ?kkl jg xbz rks fQj , d Hkj h Hk [kj h n kA ml Hk ds
nñk dks eð tek n kA fQj fcykuk d: xkA eD [ku fudyskA eD [ku dks eð
fQj cktkj eacp n kA [k: Èku feyskA vls eðcph gþZ NkN dks Hkh cpkA
bl idkj eð FkA l s gh fnu kA ea [k: Èkuoku cu tkÅxkA

bl idkj og Hkkykj fuÉku dekd dk Qy Hkxrk gq/k 0; fDr dYiuk
dk vkuln fy, pyk tk jgk Fk vls rñk eabugh ckrdk mPpkj .k Hkh djrk
pyk tk jgk FkA ml dh i Ruh Hkh ikl eagh l kZ i Mh FkA ml us tc vius

ifr dk cMèMkuk l qk rks l kpusyxh fd ; sfd l sckradj jgsgS È; ku l s
n [k&l qk rksirk pyk fd viuvki gh oskcy jgsgvls rñk eagB ml us
; g n [kdj eku Èkj .k dj fy; kA fdUr qfQj Hkh ml l sjgk ughax; k vls og
Hkh viusvki ckyusyxt& ^vki l c dñ djks rks Bhd gÅ fdUr qNkN ea
l s vÉkh NkN rks eð vius ihgj Hkst xhA ejk Hkh vÉkk gd gÅ

bu 'kCnka dk mPpkj .k gkus ij ifr dh rñk VV xBÅ og ckyk&
^D; k ajh! rwsD; k dgk\

i Ruh usmÜkj fn; k& ^vki l c dñ djks rksdjukA eðvki dksugha
jkrhA fdUr qvÉkh NkN rks eð vius ihgj vo'; Hkst xhA**

ifr dks Økèk vk; kA og xjt k& ^dS s Hkst xh eð n [krk gwf d rw
vÉkh NkN vius ihgj& dS s Hkst xh**

i Ruh Hkh i HsgVusokyh ugha FkA vkr [kj& og ml dh vÉkZxuh FkA
vÉkk gd og viuk Hkh le>rh FkA l s og Hkh mÜstr gkdj ckyh& ^eð
bruh egur d: xhA ngh tekÅxh] fcykuk d: xh] l c dñ d: xh vls
bruk djusij Hkh D; k eðvÉkh NkN vius ihgj ugha Hkst l drh vjs NkN
rksD; kj eðpgwrks vÉkk eD [ku Hkh vius ihgj Hkst l drh gñ le>ð røus
vkr [kj eðs le> D; k j [k gÅ

i Ruh dk ; g mÜkj l qdj og 0; fDr vlx&ccnyk glsx; kA cMèMkrs
gq ml us, d Mm k mBkdj i Ruh dh iB ij tek fn; kA Mm k i M k vls vls r
fpYykbA vkokt l qdj vMh h& i Mh h ogk bdèk glsx, fd ekeyk D; k gS
; gk ; g yMhZfd l dkj .k glsjgh gS yskæ dks n [kdj os ifr& i Ruh tkj& tkj
l s, d nñ jsij nñk crkusyxã vkr [kj yskæ us i M k& ^Hk hZ ifgys; g crk
fd rws bl s i h v k D; k**

ml usmÜkj fn; k& ^; g dgrh gseðvÉkh NkN ihgj Hkst xhA eðsdgk
rwvÉkh NkN ihgj ugha Hkst l drh A rks; g dgrh gsf d eðrks vo'; Hkst xhA
; g l qdj eðs Økèk vk x; k vls eðs ml s i h v fn; kA**

; g l c ektjk n [k&l qdj , d prj 0; fDr us, d eðdk dl dj
ml 0; fDr dks iB ij tek fn; kA rc ml us i M k& ^røuseðsD; kækj k**

ml prj 0; fDr usmUkj fn; k& ^n[KK] rjh HkjH HKS usejk [kr
 mtKM+fn; kA vc eDrqsek; j ugharksD; k rjh intk d: j**
 ;g l qdj og 0; fDr ckyk& ^yfdU HkkbZ HKS gSdgk**
 prj 0; fDr usrc ml sle>k; k& ^vjsHkysekul! tc HKS gSgh
 ugh rc rwNKN dsfy, viuh iRuh l syMkbZD; k dj jgk gS**
 viuh Hlay ml 0; fDr dks rjUr le> ea vk xbA]
 rksclEkyk; ;g id ak eBusvkidsle{k izrq fd; kA vc eS l kprk
 gvf d dghavkt&dy vFEkd'k cM&cM: ifjokja ea tle yusokyejs HkkbZ
 , d k dke rksughadj jgs gS vki Lo; a viuh gh fLFkr l sfopkj dft, A
 ;fn ;g nksk dghavki eafn [kkbZ nsk gksrksml snj dj nft, A eka jgdj
 ge vPNh l kEuk dj l drsga vFEkd] vuko'; d vS 0; FkZ dh ckracsyus
 l sDysk vS dyg c<rk ga fdUr; fn vki eka h& E; kuh cudj pyksrks
 vki bZojh; 'kDr dh vS c<+l drsga ;g rRo eBusvkids dUk; ds
 nVdsk rFk 'kkL=h; nVdsk l sdgk ga bl nV dksydj vki pyksrks
 vkidk thou eay; cuska ;g thou dsfy, fLFkr dk dFku ga fdUr
 N".k egkkt dk thou ds k Fk\ vS og : fDe.kh egkl rh ds h Fk\
 id akud kj vks dHh bl dh ppkz d: xka vHh rks ea vki dh ct): ih
 : fDe.kh dls l EclEkr dj jgk gvf ogk; fn Bhd ct) cuk, asrks vkidk
 thou bl ykd rFk ijykd ea l qk cuska

br; ye-

fnukad 10&7&71

fdæ~thoue} thou D;k gS

^vl qk; a thfo; ek iek; , -----A
 'kkfUr ftu , d eq ohurh -----A**

iHkq 'kDrurkFk Hkxoku ds pj.ka ea i kFkZuk dh dFM; ka dk mPpkj .k
 vkids l keusfd; k tk jgk ga vkt , d xFk dk mPpkj .k vFEkd gvk gS
 rFk xFk NkM+Hh nh xbZ ga ftu xFk vka ds fo"ka; ea i dZ ea ppkz gks pdh
 gS mlga NkMej vxyh xFk vka ds : i dk o.ku djus dk iz kl fd; k tk
 jgk ga

clEkyk Hkxoku ds pj.ka ea vFkok mudh l ok ea viuk vRe
 fuosu djuk rFk mudh vkn'kz eaydkjh Nk; k ea viuh vRek dk
 voyktuj djuk ;g ekuo&thou dsfy, furUr vko'; d ga euq; ;fn
 bZoj dsLo: i dsiwkz isk le>usdk iz kl djsrks ekuo&thou dh og
 pjel hek idr dh tk l drh gStgk l Hh HkO; ikf.k; ka dks igpuk ga

iHkqvulr 'kDrroku ga os, d sfoey Kku dsLokeh gS ft l dk dgha
 dkbZ vUr gh ughag ft l dk ikj dkbZ ik ugha l drk ga muds l qk dk dkbZ
 vUr ughag rFk os ije 'kDr ds fuEku ga , d s JSB xqka l s; Dr iHkq
 dk vki Lej.k dj muds uke dk Lej.k dja

uke iHkq ds vusl ga vki tc iHkq dk Lej.k dja rc oklro ea
 ml uke dsekE; e l s iHkq ds xqka dk gh Lej.k dj vU; Fk doy uke dk
 Lej.k ; k mPpkj .k fo'ksk egRo ughaj [kska uke dh nV l svki dksml vFkZ
 dksxg.k djuk pkfg, A uke dh l hek doy uke rd gh ughajg tkuh pkfg,

D; kōd uke rls 'kōn jpuK ds : i ea gā 'kōn fHkUu&fHkUu Hk"kvla ea fHkUu&fHkUu gā Hk"kk,; Hk vusd gā fgluh Hk"kk dk Kku j [kusokyk 0; fDr fgluh 'kōnādsekĒ; e l si iHkqdk Lej.k djrk gā vaxth dk Kku j [kusokyk eut; vaxth dsekĒ; e l si iHkqdh iFKZuk djrk gā bl h izkj mnāQkj l h] Yp] teZu bR; kfn vvx&vyx Hk"kk,; gā vlg bu Hk"kvla dks tkuusokysyok viuh&viuh Hk"kk ea iHkqdsuke dk Lej.k djrgā rls Hk"kk l s dkbZ vUrj ugha iMfka 'kōn l s dkbZ iHko fHkUu ugha gls tkrk fHkUu&fHkUu Hk"kvla ds dkj.k iHkqdk Lo: i ughacny tkrk] ; g Ē; ku nusdh ckr gā iHkqdk Lo: i rls ,d gh gS vlg og l oZky] l ožšk dsfy, gā vr%fd l h Hk 'kōn ds ekĒ; e l sgea iHkqds i wZ 'kō) ,o aifo= : i dksgh nS[kuk pfg,] bu 'kōnā ea iHkqds ml h Lo: i dk [kru gsk pfg,] rHk Hk"kk dh vusd : irk glrs gg Hk Hkōk dh ,d: irk jgs th

;fn ,d s,d: irk vk l ds vlg fHkUu&fHkUu 'kōnā ds jgrsgg Hk ge ml ,d gh vFZ ij viuh tkr n"V j [k l dārksekuo&thou eacgr cMā 'kōDr l fpr gls l drh gā

bl dsfoijhr ;fn ekuo usofHkUu Hk"kvla ds vĒkĒ ij Hlxoku dks Hk vvx&vyx cukusdk iz kl fd;k rls ifj.kke D;k glsk\ og ifj.kke ekuo dsfy, cMā Hk;kud glskā iHkq dk Lo: i rls cnysk ugh fdlUr ekuo&thou [kMr gls tk; sk] ekuo&thou ds VpM&VpMg gls tk; xā

clĒkqk thou ea vĒe Lo: i rls ,d gh gā ml stkuu&igpkuus rFk 0; Dr djusdsfy, l Ēku miyĒk rhu : i lāeag& eu] opu rFk dk; kA eut; viuh vĒek dsvFok viusokLrfod Lo: i dks rhu n"V; k l s 0; Dr djrk gā bu rhu lFkula l s fHkUu&fHkUu vFHO; fDr gkus ij Hk vius vĒeLo: i dksog v[kf.Mr : i eagh nS[krk gā eut; tc fdlgh Hk opuka dk mPpkj.k djrk gā eu dh dYiuk dks mMā ea ystkrk gS vlg l d kj dh iofuk 'kj hj ij j[krk gā rls ml l e; D;k og vius Hkrj pS-U; dsLo: i dĒ ,dRo dks Hkykrk gS ughaeut; bl fLFkr ea Hk v[kf.Mr jgrk gā ml h izkj bl fo'o ea ijekĒek dk Lo: i Hk 'kō) : i ea jgk gpk gā bl h

'kō) Lo: i dks og viuk lĒ; cuk l drk gā ,d l e; dsuke l s ml s i pĒkj tk l drk gā

rls ml ijEijk dks vki bl h : i ea l e>A 'kōnā dh fHkUurk dk izkg vki ml l e mZ ea ys tkdj NkM+nā vki tkurs gā fd fofHkUu ufn; kōukyka l s i kuh cgrk gpk vkrk gS fdlUr qog l kj ty ml fojKV-vxlĒk l e mZ ea ,d : i gls tkrk gā ml eafey tkus ij dkbZ unh iFkd unh ugha jgrh] fd l h unh dk ty viuk vvx vLrRo ugha j [krkā bl h izkj ijekĒek dk 'kō) Lo: i gā fofHkUu vĒek,; fn vius Lo: i dks fl) ijekĒek dsLo: i ea 0; Dr dj ysh gā rls ogk ,dRo dh Hkōuk gls tkrh gS n"V; k fHkUu&fHkUu ugha jgrh] 'kō) l xgu; dh ,dRo n"V ,dRo Hkōuk ogk vkdj ys ysh gā Hkrj dk ,d fpluru ,d gh : i ea ogk tkr gsk tkrk gā ekuo&thou vius l exz thou dk vāu djds vius okLrfod Lo: i dks izdV djus dsfy, rRij gls tkrk gā

vLr qclĒkqk vkt eā s 'kōUruk Fk Hlxoku dspj.kā ea bl iFKZuk dh dfM+ādsekĒ; e l stks vius Hko 0; Dr fd, gā ; | fi Hko bu dfM+ka eadfo vkuln?kuth ds gā fdlUr q0; k[; k ds: i ea buea vius Hko eā s Hk tkM/gSrFk iHkqdk Lo: i vkids l e{k iLr q djusdk iz kl fd;k gā gekj s 'kōnā dh ; g Hkōuk ,d h vkulnk; d cusfd ft l s gekj orĒku thou Hk Loxh; l Ēk dk vĒkkl nusokyk cus rFk gekj Hko"; Hk mTtoy cuā

vkt ds i c) oxZ dĒ fopkj d&oxZ dĒ fo | fFkZ oxZ dks bl fo" k; ea xgjkB l s pluru djusdh vko'; drk gā ; g fopkj fd;k tkuk pfg, fd gekj orĒku thou dgk gā ge vkt fd l : i ea gā fdĒkj py jgs gā D;k ; sfn [kōZ i MūsokysnsgkFk] nks i j] nksus=] nksd. l nksul f dk fNnz vlg ,d ftāk : i fi .M gh gekj thou gā vFok thou ml l s Hk dĒ ijsgS ;fn eut; dh n"V bl Hkōrd fi .M rd gh l fer jg xBZ vlg bl h dks eut; usviuk l oZ l e> fy; k rls ml dk orĒku thou Hko; vkuln ugha ik l dskā

eut; dks fopkj djuk pfg, fd ,d k fi .M tksfd fn [kōZ nsjgk gā

og rlsdHh&dHh i 'kqdgkyusokylaEaHh n'Vxr gkrk g& Bhd o& k gh fi .M] eut; dk o& k gh : i i 'kqHh yd j pyrs g& i 'kqdh vknfr Hh eut; ds l eku fn [k&znsh g& ifl) ur'Ro' kL=h Mkj fou ds vu& kj eut; dk fodkl xij Yysclnjka l sgh g&k g& ; | fi Mkj fou ds bl fl) ur dksckn eavudl o&kfudkausLohdkj ugha fd ; k g& fQj Hh ge eut; dk v&du bl n'V l s djav& viusokrfod Lo: i dks l e>usdk iz; ur dj& eut; dh vknfr Ekj .k djusokyk clnj Hh viuh l exzpsVkv& l seut; ds l eku irh gkrk g& v& ; fn eut; Hh d&oy ml h izkj dh psVkv& l ea viuk l kjk thou 0; rhr dj nsrc ml eav& clnj e& tksfd , d i 'kqg& D; k H&n jg tk, x&

[kuk&i huk] vF& k&g] cky&cPpl&dh i jofj 'k djuk br; kfn iof& k; rksckuj Hh dj yrk g& rc ; fn eut; Hh bruk gh djrk jgsrksog Lo; a dkskuo dgusdk v&Edkj dh s g&k& ; fn ml dk Ekj kry] ml dsthou dks psV& , i 'kq ds l eku gh g& rks og , d i 'kq l s JSB ugha g& l drk rF&kuo&thou ds tksfn0; Lolu ge n&krsg& osdHh pfjrk& l ugha g& l dr& g& clnj dk dHh bruk fodkl ugha g& k fd og eut; ds l eku vF& l k&g dj l ds vF&ok viuh l k&gof& dks c<k l d& eut; dk fodkl g& k] fdurq ml fodkl l stksokrfod fgr og viuk dj l drk F& og u dj dseut; d&oy bl fi .M dh intk eagh yx x; k& eut; dh ; g l k&gof& fd l h Hh izkj ekuo&thou dks l e>u& ml dk mF&ku djus ds fy, mi ; k&h ugha g& jgh g& mYVs ; g of& ml s Lok& l rF& H& r drk eafylr dj jgh g& bl fn'kk eapysij eut; dk dY; k.k fd l izkj g& l drk g& ; g fopkj djus dk fclhq&

nk'k&ud {k& eavudl fo}ku nk'k&ud n'V l sthou dh ifjH&kk djus ds fy, rRij g&rs g& mudseu eflr"d ea izu mBrk g&sd ~fde thoue^** vF& l ~thou D; k g& ft l izkj bu fo}k& ds eflr"d ea ; g izu mBrk g& ml h izkj ; gh izu D; k vkt ds ; & d oxzdseflr"d ea Hh mBrk g& D; k vkt dk Nk=&oxzdHh fopkj djrk g&sd ~fde-thoue^** v& l [kj thou D; k g& D; k bl fi .M dksgh thou l e> fy; k tk, rls l Hh

izkj ; fn , d k gh eku fy; k x; k rc rls l Hh izkj ds i .k tksbl fi .M ea jg jgs g& rc eut; , oamu {k&z i k .k; k& ea D; k v&urj g& k&

fdurqokrfodr k ; g ugha g& ; g fi .M&thou ugha g& gekjs Nk=oxz dks ; fn ; g ckr Hkyh izkj l e>k& z tk, xh rksosbl sl e> l d&sv& mudsthou dk dY; k.k g&k& thou dk ; g foj&V-Lo: i vo' ; gh mudh l e> ea vk l dsk v& gekjk dr& ; g&sd ge Lo; a Hh ckr dks Bhd izkj l s l e>a rF&kydka d& Nk=k& d& ; & dka d& ek& z l s H&vd jgs v&kluh H& ; k& dks Hh ; g ckr l e>k, &

v&urj ~fde-thoue^** ds izu ds mlkj ea dgk x; k g&sd & ~n&ks&ooft&re-thoue^** vF& l ~n&ks& l sjgr tks g& og thou g& tc rd n&ks& dh f& l f& r ekuo&thou e&g& rc rd og thou olr& % thou ugha g& n&ks& l si w& z thou rks , d izkj dh e'khu gh dgh tk l drh g& , d e'khu uk& Nki rh pyh tkrh g& ; k fl Dds<kyrh pyh tkrh g& ml h izj l s ; fn , d eut; d&oy Eku dk l k&g djrspystkuseagh vius thou dks bfr Jh eku yrk g&srks ml dk thou n&ks l fgr g& bl fy, og okrfod thou g&sd ugha ~n&ks&ooft&re-thoue^** dh ifjH&kk rd ml eut; dk thou ugha igp l dr&

n&ks& jfgr thou dk t&g& izu v&krk g& og& ekuo dh ekuo ds l k& f& v&reh; rk dk H&ko mBrk g& , d&n& j s ea fo'okl mRi lu g&sd g& i& , oa l g&ku& l drk Lox&z okrk&oj .k curk g& ; g f& l f& r cuusij eut; vius H&krj , oack& j dsthou dks l e>rk g&srF& fopkj djrk g&sd ck& j dk thou gh l c d& n ugha g& ck& j dk thou tc rd ml ds H&krj dsthou l s l Ec) ugha g&rc rc rd fd l h eg&ku-m&is ; dh ifr& z vl EHko g& ekuo&thou ea , d ubzps&uk] , d uohu LQ& .kk ykus ds fy, ; g fur& l r v&ko' ; d g&sd eut; vius H&krj , oack& j dsthou dks l gh izkj l s l e>s v& o& k v&kpj .k djuk v&kjEHk dj&

vkt ekuo dh f& l f& r bu fopkj& rF& dk; k& ds fcuk py jgh g& thou ; & or-py jgk g& ; g Bhd ugha g& i& ; d fo | k& l z dks l k&pk& p&f&g,

fd eam l ;æor~thou dksydj py jgk gwrksbl l sds l h miyfçÈk gkus
olyh gš ifø; k dh vflre ifj. fr D; k gkxh thou eavkt ,d 'Wår ØWår
dh vko'; drk gš ft l l sge , d h 'Wår ikr dj l dafd Lo; aviuk dY; k.k
djrsq fo'o dk Hk dY; k.k dj l dA , d h Hkkouk tkr gkus ij gh ge
vius thou dks le> ik, ks vls nsk jfgr gk l dA

eut; vkt nskkads<j eamrk gpk gA xYr; kadk iqyk cuk gpk
gA ckj ds thou ij gh ml dh vk[k Bgjh gqz gš Hkrj ds thou dk ml s
Kku gh ugha gA bl dkj.k ikjokjd thou fNuu&fHku gk jgs gA ifjokj
eaDysk&dYg] euevko rFk l ak'iz c<+jsgs l d l pr , oalokfKz idr c<+
jgh gA ifo=rk vls iæ dk LFku v'k rFk Èkrk usysfy; k gA ; g
l c eut; dsnkskiwz fopkj , oavpkj dk gh ifj. ke gA ; fn ekuo thou
nks fooftr gk rls thou l qj cu l drk gA ifjokj ea , d iæ dk
okroj.k iq% cu l drk gšfd l c feydj l [k thou 0; rhr dja vr%
eut; dsviusnkskads ifjelftr djrsq pyuk pfg, A ml h l si kjokjd
thou 'Wår cusk rFk l ekt vxsc<skA

ey fclnq viuk y{; flFkj djusdk gA tks 0; fDr viuk y{; gh
Hkrdrk dks cuk, xk og 'Wår dks D; k l e>sk\ 'Wår ml ds s ikr gkxh
fdlrqtks 0; fDr vkr dks viuk l k; cuk, xkj ogh pje 'Wår , oal [k dks
ikr dj l dskA , d k 0; fDr 0; fZ dh ckrkaemy>dj vius thou dks u"V
ughadjskA og rls 'k vkrLo: i dk mikl d cudj thou dh egrbiwz
dfm+ka dks tkf k gpk vxsc<skA

ft l eut; ds Hkrj vkrEd 'Wår dk l pkj gkr gš ml sfQj ckj
dh fdl h olrq dh višk ughajgrA ckj dh l elr olrq] fn [kos vls
'ku&'Wår ds l Hk inkfz ml dsfy, fujfz gk tkrsgA og l knxh dseW;
dks l e>usyxrk gš vls ml eam l svfuopuh; vkuln ikr gkr gA ml ds
Hkrj l s Hkrdrk dš ik'kodrk ds l idkj yr gk tkrsg rFk , d h Hkkouk
ml ds an; ea 0; kr gk tkr gšfd ft l l s l elr ekuok dk dY; k.k gA

vkt rls ifjflFkr fo"ke cu xbz gA eut; Qsku eabl idkj Mrc

jgk gšfd ml s l Pps l [k dk vkHkl Hk vc ughajgrA ; gk rd fd ifo=
Èkfezd LFky i j Hk vkdj ml dsfnex ea Jkj vls i l kku dk Hkr nj
ughagrA bl idkj ÈkLFku ea cBdj Hk og nsk jfgr u gkdj nsk
l fgr cuk jgrk gA gekjh ; sekrk, ; gk Èkfezd LFky ij gkrh gš Èkz ds
opu l pusvkrh gš fdlrqjg&rjg ds Jkj djdš vkHkl. ka l syndj]
cgeW; tjh&xk/sdsol= Èkj .k djds vkrh gA , d h flFkr eamudk l k
È; ku rls vius Jkj ij gh fVdk jgrk gš rc os Èkz dk minsk ds
l paxh ÈkLFku ea vkdj l knxh dk thou viukuk pfg, l jyrk vls
'k rk: ih vkrEd l kn; Z dks c<kuk pfg, tks fd eut; dk okrfod
Jkj gš l Pph 'k gA yfdu os , d k ughadjrA l tÈkt dj vkrh gš
vls viuk l k È; ku bl h ckr eayxk; sjgrh gafd ejsol=kHk.k fdrus
l qj gA blganw jh fl=; k nsk jgh gšfd ugha bu l c ckrkaeamus l s
mueavki l eabz; kofk tkr gkrh gš iki dh Hkkouk dk mn; gkr gA
bl idkj nsk jfgr thou ds LFku ij mudk thou nsk l fgr cu
tkrk gA

vl; ekrk, jftudsiki bruseW; oku ol=kHk.k ughagrA sos; gk
cBh&cBh fluru fd; k djrh gšfd ejsiki ; solrq; D; kaughagš vc ?kj
tkdj eš vius ifrn l sdgch fd osejsfy, Hk bu olrqka dks yk, A
Hkyk eš D; k fdl h l s de gk bl idkj dh Hkkouk ydj tskerk, &cgs
; gk cBax os Èkzdk minsk D; k l paxh ?kj tkdj os ifrn l sdgch fd
vki dn Hk dj,] yfdu ejsfy, os sgh xgus cuokb; s ts sfd vls ka
ds ikl gA bl dsfy, vki dks pgs tks dn Hk djuk i M Hkys gh vki
vulfr l s: i; k dek vls Hkys gh vki dk ; g ekuo&thou u"V gsktk, rFk
vki dh ujd eagh D; ka tkuk i Mš fdlrqea srks xgus pfg, A bl idkj
l sos Èkfezd LFky ij tkdj Hk vius thou dks nsk jfgr cukr jgrh gš
rFk vl; ykka ds thou dks Hk nsk l fgr cukr gA

clEkvls vkt Loxiz, vpk; Zjh x. skkyky th egjkt dh tle frffk
gA osegu-vkrk Fk vki dk thou nsk jfgr cu l dsbl dsfy, eš vki dks

muds thou l s l ecfuEkr ,d NkVh&l h ?Kvuk l qkrk gñ vpkp;ZJh th egkjkt ,d ckj xlpjh dks iEkkj srks ogk mlgkous ,d cfgu l s i nk& ^ckbz vkt dy rø 0; k[; ku eaughavkrh gksD; k ckj .k gS l c dky rks gSu^

cfgu usmùkj fn; k& ^egkjkt! ešD; k d:] vki ds Jkod th eš 0; k[; ku eaughavkusnsA** vpkp;ZJh egkjkt dks; g l qdj vk'p; ZgqkA Jkod th ds vkus ij mlgkous mul s Hk i nk& ^Hkkbz vki ckbz dks 0; k[; ku l qusD; k aughavkusnsA Èkēzk; Zea vlrjk; D; k mkyrsgkA** rc Jkod us mùkj fn; k& ^egkjkt! ; g rls l R; ughagA ; g >B ckyrh gA eš ds Hk bl s 0; k[; ku l qus tkus l s ugha jkskA

vpkp;ZJh dks; g l qdj vls Hk vk'p; Zgqk fd ,d dgrk gS os tkusughans vls nù jk dgrk gSfd eš srks d Hk jksk ugha rc mlgkous dgk& ^Hkkbz bl ea l R; D; k gS tks l Pph ckr gksogh eš scrkvkA** rc vlr ea l R; izdV gqk vls og l R; ; g Fk fd ml ckz dh pmla dh rlc Vw xbZ FkA pmla l kus dh FkA ml l kus dh l qnj pmla dks igusfcuk ckz 0; k[; ku l qus vkuk pkgrh ugha Fk] D; k d Hkyk vls fl=; k ds l keusog viuh gBh gks ds sn[krh l B th ml NkVh&l h ckr ij È; ku ughans ik; s FkA dšy bruh l h ckr ds ckj .k og ckz 0; k[; ku l qus ugha vk jgh FkA

clEkr vlc vki l e> gh x, gksfd tøjla; k ol=lak >Bk vls fujFkd ekg gh ml ckz ds Èkēkd thou ea ckēk Mky jgk Fk rFk ml ds thou dks nsk l fgr cuk jgk FkA fdUrQD; k ; g ckr vPNh gS D; k bl izkj ds 0; ogkj l sdHk eut; dk dY; k.k gksuk l Hko gS vc og tekuk ugha jgk tcf d eut; bl izkj ds in'kz djrj gA tks 0; fDr bl izkj dk in'kz djrsgmudsifr vU; yskadh rFk l ekt dh ckz vPNh Èkj .k ughacurhA ns[kusokys; gh dgrsgafd ; g eut; rls ik[k.M djrj gS in'kz djrj gA dgus dks rls; g dgrk gSfd thou l knxh l s vls l Ppkbz l s 0; rhr djuk pfg,] fdUrqLo; a, d k ugha djrkA bl izkj l s Èkēkd {k-l a ea, d k in'kz djuk mfpr ughagA bl l sfd l h Hk 0; fDr dk fgr ughagkrk cfYd Èkēz Hkouk ea l; urk vkrh gS l ekt dk vfgr gkrk gA

vr% vki l cdk; g fopkj djuk pfg, fd u dšy Èkēkd {k-dsgñ] cfYd i k jkj d rFk l ekt d {k- eaHk gekjk thou 'kq] 'Wur ,oa l [kh gA gea, d sthou dk fuelz k djuk pfg, tksfd in'kz l snij gks vls vlrk dk Jkj djus okyk gA l ekt d thou ea vud izkj dsfdkj mRi lu gks pys tk jgs gA bu fodkj k dš bu cjk; k dks gea nij djuk pfg, A mnkjg.k dsfy, ,d ngst iEkk dksgh yslyft, A ; g iEkk bruh fo"ke gSfd bl dsckj .k ifrfnu vud ifjokj u"V&HkZV gks jgs gA vud k afunkk ckfydkv k adk thou vfk'ki l sxz l r gks jgk gA eÈ; e oxz dh flFkr nls i k vadschp eafil jgh gA ifjokj ea, d dekus okyk gks vls nl [kus okys gA rls vfk[kj og dc rd vls fdl izkj l s dke pyk l drk gS etnij oxz earlsfQj Hk ; g flFkr gSfd l Hk dñ u dñ dk; Zdj yrs gS vls mudk dke py tkrk gA fdUrqeÈ; e oxz ds Hk; k d k bl lfy, eš dgrk gSfd thou ea l knxh dks viukb; s vls in'kz l snij jfg; A vU; Fk vkt l ekt d thou ea ftruh cjk; k gS os gh cgr gS ; fn muea vls c<krjh ghz rls l ekt i wkr; k u"V gks tk, xkA

vkt l ekt dh jk"V dh rFk fo'o dh tks flFkr gS og vr; Ur fpUr; gA Hkj ro"kd l h tekusea l kus dh fpM+k dgykrk FkA fdUrqvkt Hkj r tS k fuÈkz nsk 'k; n gh ckz gA ,d k D; k gqk\ bl dk ckj .k D; k gS ckj .k ; gh gSfd ge thou dh ifjHk"kk dksgh Hkyk cBs gA vÈ; k fdrk gekjs thou l s nij gkrh tk jgh gA ge yskla ea l oPNurk dh ofUk mPN[kyrk dh Hkouk ?kj djrj tk jgh gA

vr, oa eš vki l s dgrk gSfd vki tgk dgh Hk jgñ vki dks izk djuk pfg, fd vki usdrk l s jgkA vkids l e i wkr thou ea dgh Hk vusdrk ugha gksuh pfg, A Èkēz Fkula ea vkus ij rls eu vls Hk vfēkd 'kq] jguk pfg,] i wkr : isk l knxh vki ds thou ea gksuh pfg, A bl l Fku ij vldj vki ds ân; ea i e vls l e Hk dk mn; gksuk pfg, A pks dkbz xjhc gks ; k vehj l Hk eut; k ds ifr vki ds ân; ea , d s vkrj vls l kul fkr dh Hkouk gksuh pfg, A ; g l Fky rls ifo= cukus okyk gS 'kq

djusokyk g& bl LFky ij vldj eu ds l elr fodkj Éky tkus pfg,] thou ds l Hh iki Éky tkus pfg, A thou dh ifjHk"kk dls gea l e>uk pfg, A thou dh dyk gea l h[kuk pfg, A thou ifjekftz gskuk pfg, A ulfrdkjla usdgg gSfd&

^vU; LFkkus Ñra i ki a ÉkeZ LFkkus foef; rA**

vU; LFku ij glsx; siki dls Hh 0; fDr ÉkeZ LFku ij vldj NkM+ nrk gSvlsj viuh Hky dk ik; f'pr djrk g& fdUrq; fn ÉkeZ LFku ij vldj Hh iki fd; k x; k rksog rksot i y gsk tkrk g& vr%bl l scpusdk iz Ru dlft; A , d s{le= ea vldj l knxh Ékj .k dlft,] an; dls 'k) cukb; A , d k djus l sgh vki l cdl s'WUr fey l dsxh rFk eÉ; e oxZdh fLFkr ea l Ékj vk l dsKA fopkj dlft, fd Loxh; vkpk; Z Jh x.kshyky th egkjt dk thou fdruk l thj] l knxh; vlsj vkn'kz : i FkA mudh tle&frfFk ds fnol gea muds bu xqka dk Lej.k djrs gq vius thou dls Hh oS k gh cukus dk iz Ru djuk pfg, A

esvHh mn; ij l svk jgk gth ml uxj eaep s, d fo'kkrk fn[kbz iMh og fo'kkrk bl uxj eaHh vkuh pfg, A mn; ij eaegf l sHkbcfgu 0; k[; ku ea vkrsg& riL; k djusokys Hh vkrsg& os l c ifgysn; kiky yrs g& vlsj fQj ; k rls ifgys; k ckn eariL; k ip[k yrs g& 0; k[; ku dschp ea dkbZ vojkk& mifLFkr ughagrkA ogk Lo; a Jkod cky nrsg&fd fd l h dls miokl ip[kuk gls rls [M& gls tk; ka rls ; k rls 0; k[; ku l s i wZ vFkok 0; k[; ku ds i'pkr-mudsril; k ip[kok nrk gth ; gk ds ysk ; fn 0; k[; ku dschp&chp eariL; k dsfy, dg&s ; k ge ip[kk, xs vlsj eay i k B l p&s rls fo{ki glska Klu dk 0; oÉku glska bl l s Kluko j .kh; deZdk clÉk glska vLrj ; gk ds Hk bz Hh bl ckr dls É; ku ea j [ks rls mfr glska

; fn 0; fDr vius thou dls 'WUr rFk nkSk jfgr cuk, xk rism l dk ikfjokjd thou Hh mlur glsk] l kelftd thou Hh vkulne; cusx rFk jk'Vh; thou Hh mPp cusKA fdUrqvkt rlsge yskladsthou eafgd k c<fh tk jgh g& 'WUr thou dlsge Hkykrspys tk jsg& fgd k thou dls vR; Ur

d"Ve; cuk nrh g& fgd k dk , d : i rks izv fgd k dk : i glsk gS rFk , d l H; fgd k glsh g& izv fgd k vFkok v l H; fgd k og glsh gSft l ea dkbZ ryokj yslj tkrk gSvlsj fd l h dkskj nrk g& ml jh l H; fgd k og glsh gSft l ea dkbZ fd l h dls izv : i eaekjrk g&k rls irhr ughagrk] fdUrqHkrj gh Hkrj , d h fLFkr cuk nrk gSfd ft l l sfgd k glsh g& , d h fgd k Hh de ikie; ughag& ; fn , d 0; kikh vukt dls bdék djds cB tkrk gS rFk ysk Hk] sejrsg& rls og 0; kikh fgd d dgk tk, xkA ; fn , d 0; kikh [ku& i husdh olr&ka eafeykoV djrk gS rFk yskladk thou [krjs ea Mkyrk gS rls og Hh fgd d dgk tk, xkA

bl h izkj ngst iFk dls c<kus vlsj elxusokys ysk Hh Hkjh fgd k djrs g& bl iFk us l ekt ds thou dls cgr nkr cuk fn; k g& ; g iFk vud ckj fgd k dls isjr rFk mlkstr djrh g& bl iz& eaedHh&dHh , d ?Wuk dk ftØ fd; k djrk gth og nkr ?Wuk bl izkj g&

ngyh ea , d vÉ; kid Fk oru d&y <kbZ l s : i ; k efl d FkA i Ruh rls Fk gh] rhu du; k, i Hh FkA ngyh ts k uxj vlsj vVi oru] x&j&c l j dfBukbZ l sgh glsk FkA fdUrqfd l h Hh izkj l } dfBukb; k > yrs gq Hh mlghus viuh du; kvla dls vPNh f'kfk fnykbZ FkA vc muds l keus ; g izu vk; k fd mu du; kvla dls fd l ds l keus l q&Z dj& mudk fookg fd l izkj fd; k tk, \ <kbZ l s : i ; ka eal s rls d& cpr gls dk izu Fk gh ugha vc fookg dk [kpZ dgk l s yk, i rFk bl izkj ?Wj l kelftd vfhk'k i& ngst& dk iz& d s dj& du; k, i l Hh izkj l s l q& ; rFk l f'kfk FkA fdUrq l kl & l j dls n&s ds fy,] mudh vFk&kyrk dls l Ur&V djus ds fy, n& ; mu vÉ; kid ds i kl ugha FkA

vr% ifr& i Ruh ?Wj fpUrK ea M&sjgrs FkA ik; %vki l eappZ fd; k djrs Fk vlsj l el; k dk dkbZ l eÉku [k&st us dk iz Ru djrs FkA fdUrq l eÉku dkbZ glsk rls fudyria bl izkj n&[kh g&dj os l j iH&dj jg tkr FkA viuh cPp; ka dh vlsj n&[k&n&kdj jls k djrs FkA

, d fnu cPp; ka us viusekr&firk dls xgu fprk ea M&ck g&k n&[k

vlsj mudh ckrpht I qhA Lohkfor : i l smudskey ân; ij bl l scMh Bf yxhA

vc ,d fnu vol j n[kdj tcf d ekr&firk nksukgh ?kj l sckgj x;sgq Flj mu cfpP;laus,d fu'p; fd;k vlsj feêh dk rry fNMdj vlx yxkdj osty ejhA

clEky/vk osdkey] fu"iki ckydk,i tks;g vRe?kr djdsty ejh og fgd k fdl dsfl j ij gS ;g nkf;Ro fdl dk gS

bruk gh ugha?kVuk dk vflre pj.k ;g gSfd osifr&iRuh tc ?kj ykS/vlsj mlglus ;g nnzkd n"; n[kk mudk ân; gkgkdj dj mBkA vc mudsfy, bl thou dk dkbZvFlj dkbZew; ughajg x;ka ifj.kker%osHkh bl n[kh thou l sgrk'k&fujk'k gkdj ml h iFk dsvurkeh cu x, ftl iFk ij mudh if=;k xbZ FkA

clEky/vk ckydkvla us l kpk fd gekjk thou ekr&firk dsfy, vkr&jkzE;ku dk fo"K; cu x;k gA Ekred ,oavE;KRed Klu dsvHko eaoscpljh vRe?kr tS siki dselz ij pyh xBâ ml h idkj ekr&firk Hkh bl n[sk l fgr thou l sÂcdj ty ejhA

vkt gekjs l ekt ,oansk dh ;g flFkr gA ds h foMEcuk gekjs thou eaHkj xbzgS fdruk n[ke; gksx;k gSgekjk thouA vkt dk cfj) okh oxZHh bl pØ eacjh rjg fil jgk gA ;g lH; fgd k gksjgh gS vlsj ge dkuæary Mkydj vk[ka ij iêh clEkdj bu l kelftd fgd kvædksn[k jgs gA eð ugha tkurk fd vki dsC;koj uxj ea ,d k gksjgk gSfd ugha fdlurq l d kj ea;g gksjgk gS vlsj ;g ?kij fplrk dh ckr gA ;fn ,d h flFkr pyr h jgh rlsdk&l k vlE;KRed y{; ge ikr dj l dks ;g ,d ,d h l kelftd djftr gSft l dsdkj.k vki dk eu ppy cuk gvk gA bl dk ifjektu djuk vR;lr vko';d gA eðdHh&dHh vki ds l keusÂpsvkn'kz dh ckr dj tkrk gh fdlurqgekjk vkn'kz Âpk u gkæc rlsgekjk thou Âpk ds smBxk tks Âpk igpsx og ,d k t?W; deZ ugha djxka vr%vius thou dks 'kq) cukb; } ykæc vlsj bz;k dk R;lx djds Âpsvkn'kz dks viukb;A

vkt Loxiz, vkpk;ZJh dh tle frfFk gA mudsmPp] egku] ifo= thou ij iwiz isk idk'k Mky l dprbruk l e; rksvc ughagS fdlurqmuds vuud l hej.k eþs;kn vkrsgA mlglusejs thou dks ,d k cuk;k gSfd eð vkt nls'kOn vki ds l keusclyus;K; cu l dk gh bl C;koj uxj usHkh mu egki e" k dh cgr l ok dh gA vc ge l cdkmuds vkn'kz; thou l s ij.k ysuh pkfg,A muds l nqnsk cM; i Hk kodkj h gvk djrs FkA l quosokys Hk bZcfguæadHh&dHh cMh tkxfr gksh FkA ik;%cfguæathou eaJækj dk R;lx dj nrsh Fkh vlsj ngst u ysudk izk Hkh djrh FkA rks;g fdruh vPNh ckr Fk\ vkt Hkh tks l kelftd fgd k l H; Ekj kry ij gksjgh gS ml sjkæus dk iz,Ru djuk gekjk drD; gA

vkpk;ZJh us ,d ckj ,d ?kVuk l qk bZ FkA ,d odhy l kgc FkA cfj) l sprj FkA muds ikl ,d ,d k eplnek vk;k ft l eamuds eplDdy dks ipl gtj : i;k nsuk FkA ;g l Ppk bZ FkA fdlurqeplnesdsnkj ku mlglus dñ ,d srdZfd;svlsj dñ ,d s>B&l Ppsxokg isk fd;sf d ipl gtj : i;snusdsctk; mudseplDdy dks l keusokysvknê l smYVs ipl gtj : i;svlsj fnyok fn;A bl idkj mudseplDdy dks dy feyk dj ,d yk[k : i;sdk ykHk gksx;A vc ml dh iZ lurk dk D;k fBdk\ l s ,d fnu tc odhy l kgc ?kj ij Flsvlsj Hkætu dj jgs Fls rc og eplDdy vk;k vlsj ml us pïpki nl gtj : i;sdsuk/ odhy l kgc dks fn;A

odhy l kgc tkurs Flsfd ;g : i;k mlgaD; kfn;k tk jgk gA fdlurq mlglus l kpk fd ostjk viuh cfj) dk ykæc eplDdy ds l keus viuh iRuh l shh euokya vr%mlglus l c dñ tkursgq Hkh i n[æ& ^D; kâHk bZ ;g fdl ckr dk : i;k ræ eþsns jgs gk**

eplDdy usdgk& ^odhy l kgc! ;g l c vki dh rhoz cfj) dk gh irki gA olræ%eþs rks ipl gtj : i;s l keus okys vknê dks nus FkA fdlurqvki usejk eplæc bruh prjkbZ l syMk fd ipl gtj : i;snusds l Fku ij mYVs eþs ipl gtj vlsj ml h l sfnyok fn,A bl idkj eþs vki us ,d yk[k : i;sdk ykHk dj fn;k gA l s vki dh l ok ea eð;g nl gtj : i;s dh ræN Hk\ j[k jgk gh

odhy l kgc us l kpk fd mudh i Ruh ; g ckr l qdj [kæ ið lu gkbz
glsx fd muds ifr fdrus cfi) eku gâ mlugksus frjNh nî"V l sm l dh vlgj
n[WA fdurq mudh vk'kk fujk'kk eagh ifj .kr gphA D; kâd mlugksus n[kk fd ; g
ckr l qdj mudh i Ruh ið lu gksus ds LFku ij vki [kæ l svkl wcgk jgh gâ
os?kcjk x, vlgj i mlusyx&

^D; kâfiz, s rfigaD; k gksx; K D; k rfigjk LokLF; Bhd ughagS. 'kjhj
ea dgh dkbz i HMK- gSD; K**

fdurqodhy&i Ruh dks 'kjhjfd i HMK- ughj vkfRed i HMK- gksjgh Fkh
ml usmÛkj fn; k&

^gk ukFk! eþs i HMK- gS vlgj cMk xgjh i HMK- gâ fdurqog i HMK- dkbz
'kjhjfd ughj cfYd eu dh i HMK- gâ vki useuþ; tle ikk vlgj odkyr dk
ËKËK l h[WA fdurqbl dk ; g rRi ; Zugafd vki funk&k 0; fDr; kâdk xyk dKVA
eplíea vki dks vlgj cgr l sfey l drs FkA yfdu vki usbl eplíesea?Kj
vlu; k; fd; k gâ tjk l ksp, fd ftl vkneh ds ipkl gtj ; i; sokfil
fnyokus ds LFku ij vki us mYVs ml l s ipkl gtj ; i; s vlgj vius
eþfDdy dks fnyok fn, gS ml ds ân; ij D; k chr jgh glsxl ml ds Hkh
cky&cPpsglæA i Ruh glsxlA ifjokj glsxlA bl flLFkr eaml dh D; k n'kk glsxl
; g?Kj vlu; k; gâ , ð h iki dh dekbz eþsughapkfg, A Ñi ; k vki ; g ËKËK
NKM+nft, A**

odhy l kgc dks dkV/kæ rks [kæ ughA i Ruh dks ; g ckr l qdj os
clsy&

^vjh Hkxoku! ; fn eð; g ËKËK NKM+npxk rksfQj rjsfy, tøj dgk
l svk, xð, yMfid; kâ dh 'knh dsfy, : i ; kâ dh FkS; k dgk l svk, xtl**

ËkeZ dk fopkj j [kus okyh vlgj iki l s Mjus okyh ml efgyk us
viusifr dh bl ckr dk tksmÛkj fn; k og Ë; ku l s l qus vlgj fopkj djus
; k& gâ ml usmÛkj fn; k&

^ifrno! vlu; k; vlgj iki dh dekbz l s l f k Hkx djus dh ctk;
eðHk[æej tkukj i l un d: xtlA tøj kâdh rksckr gh D; k gS eðvki dks opu

nsh gwfð thou eadhkh vki l s, d Hkh tøj ughaekpxkA bruk gh ughj eð
viuh yMfid; kâ dks Hkysgh vfookfgr j [k ypxh] mlugacky cäpkfj .kh cukdj
, ð h f'k[kk npxh fd os' kkr i r i wðl ËKfEðl thou ; ki u dj yð fdurqeð vki dks
; g vËkeZ ugha djus npxkA vki ; g ËKËK NKM+nft, A**

rksclËk/vk, d rksog cfigu Fkh ft l usfd viuh l kus dh pMh- VW
tkus ij ?kj eadyg epk j [kk Fkk vlgj 0; k[; ku l qus vkuk gh NKM+fn; k
FkA vlgj , d ; g cfigu Hkh Fkh ft l usvulfr ds Ëku dks i ktr djus dh ctk;
Hk[æajg tkuk gh JSB l e>k vlgj viusifr l sdgk fd os, ð h l kelftd
dijfr vlgj , ð s ËKËK dks gh NKM+nA bl izdkj dk , ð h l kelftd dijfr vlgj
, ð s ËKËK dks gh NKM+nA bl izdkj dk vË; kRed l f k j djus okys fdrus
Hk& cfigu gS

tjk fopkj dft, fd gekj thou fdËkj tk jgk gâ l ekt ea
fdruh fga k gksjgh gS eðsft l vË; kid ds ifjokj ds i j s i k p l a 0; fDr; kâ
ds thou dsu"V gls tkus dh ckr l qk b z r k s d f g , fd ml eafdruh fga k gph
, d d l k b z d r y [kk usea dke djrk gâ rks iki gkrk gâ ek l dk dkj [kkuk
[kysusokys dks vlgj vupkæu djus okys dks Hkh iki yxrk gâ bl h izdkj tc
dkbz 0; fDr vËe?kkr djrk gS rks ml s?Kj iki yxrk gâ fdurqog tksfga k
djrk gS ml ds i h N s m l f g a k d s H k x m k j o s y l x H k g s f t u g k s , ð h d j i f r ; k
pyk j [kh gâ tc rd os dijfr; k r Fk c j s f j o k t l e k r u g h a g k r } r c r d
l k e l f t d t h o u n k s k j f g r d s s c u l d r k g S j k " V a d k t h o u H k h b u n k s k a d s
j g r s d H k h l f k h u g h a c u l d r k A ; g t h o u ? k r d g â b l s r g j l r R ; k x n s k
p k f g , A

vki dgæsfð ; g dfBu gâ ; fn ge , ð k djæsrks l kelftd thou
dS spyxk\ ; g vki dk Hke gâ tjk xqjkr dh vlgj nî"V Mkrj, A ml l ekt
dsfo"k; ea l ksp, A mlugksus vius l ekt ea l s ; s dijfr; k fudky Qæh gâ
eðtc xqjkr eaFk rc eþscrk; k x; k vlgj eðsn[kk fd ml l ekt ea; g
fjokt ugha gâ mlugksus dgk fd ^egkjkt! ; g fjokt vxokylæ vki okyla ea
gâ gekjs vlnj ugha gâ ge rks ËKfEðl thou n[kdj yMfid; yMfid; kâ dk

I EclËk djrsge ;fn dkbZdñ elærk gSrlsge Li"V dg nrsgäfd ræ uhp
glË ge rñgkjs l kfk I EclËk ugh djuk plgrä**

vr%clËk/vk dkbZ dkj.k ughafd ,d k thou xqjkrh l ekt rFk
vU; I ektlaearks py l ds vlg vki ds l ekt eaughapy l dA l c dñ
gls l drk gË vki dk l ekt Hkh bu ?krd dñfr; kack R; kx djdsfgd k l scp
l drk gä vko'; drk döy bl ckr dh gSfd vki vius thou dls Fkkl
nksk jfgr cukdj pyusdk fu'p; dja

: de.k&pfjr ge [kæ l qr&l qkrsgä mudh D; k fo'kskrk; j gäbl
ij geaË; ku nsuk plfg, A JhN".k rhu [l dsvfËkfr Hkh dgyk, vlg mudk
thou Hkh iwz 'kq jgkA ; gh mudh fo'kskrk gä ,d h gh 'kq rk gekjs thou
eahkh vkuh plfg,] rHkh gekjk l kelftd vlg jk"Vh; Ëjkry Äpk mB l drk
gä nkskjfgr thou dh ifjHk"kk yEch&pkñh gä eävki dks ml dk l dr nsjgk
gñ vki l Hkh HkkoZ plgs; gk dsgsvFlok ckj l svk, gk bl ckr ij fopkj
djavlg euu djafd vki dk thou dS k gS og nksk l fgr gsvFlok nksk
jfgr gä ;fn thou eanksk gä rks ml ganij djuk plfg, A

, d 0; fDr nizk ds l keus [kkl gkrk gS rks ml sviuh 'kDy tS h gS
oS h fn [kkoZ nrh gä ml h idkj vki vius thou eaijekrek ds: i dlsn[kus
dk iz Ru dlft, A ; g fopkj dlft, fd ijekrek dk 'kq Lo: i vki ds }kj
eyhu rls ugha cuk; k tk jgk gS vius xqk&nkskka dk foopu djds fopkj
dlft, fd D; k eä thus dk vfËdkjh gñ ejk thou dS k gS

Lo; aviusfo"K; eaHkh eäsfopkj vkrk gä ; g ijk pkr&k gh
viuk voykdu djusdk gä eä l kprk gñfd eä l kËkSk eagwrksejk thou
dS k gS ml eaD; k nksk gä mlgaHkh eä; gh ijke'kz nrk gñfd osv i u& vius
thou dk voykdu dja l kËoh.k l sHkh eä; gh dgrk gñ bl idkj l Hkh
0; fDr viuk&viuk voykdu djarls thou 'kq cu l drk gä

eä rks vius thou dsfo"K; eaHkh vki dks dgrk gñ vki Ë; ku j [k
fd egkjt minsk nsjgsgä rks; sLo; al kËkp; kzeapy jgsgS; k ugha vius
thou dh ftËenkjh eävki dls nrk gñ ;fn vki ; g n[lafd eä es dkbZ nksk

gS rks vki uXu&l R; ejs l keus j [kæ eä flFkr Li"V djusdk ; Ru d: xkA
dkbZ Hkklur gkxh rksfudy tk, xhA bl h idkj l sfd l h l kËk l kËoh dsfo"K;
ea dkbZ ckr gS rks igys rks vki mudks gh l e>kb; avlg dga fd egkjt!
vki us l d kj dk R; kx fd; k gS rks vki dk thou nksk jfgr jguk plfg, A ogh
vki dks l eËku fey tk, rls Bhd gS vU; Fk vki eä l s dga ,d k fopkj
u djafd ge uXu l R; dgä rks egkjt ukjt gk tk; kA ge rks vki dk
mi dkj ekuäsf vki us gekjh dkbZ Hkoy ; k v l koËkuh gS rks ml dh vlg
gekjk Ë; ku vkdf"kr fd; kA bl l sgeaHkh l Urksk gkck vlg vki dks Hkh l Urksk
gkckA ge vki dh ckr l qks vlg fQj vki dks Hkh crk, xsfd vki dks dS
pyuk plfg, A

rksclËk/vk vkt eästlsHxoku 'kflurukFk dh i kFkZk dh dFM; kack
mPpkj.k fd; k] ml dk 'kL=h; n"Vdlsk vki ds l e{k ijk ugha j [k ik; k gñ
; g iärfnu dh ckr gä vks l e; ds vuq kj og n"Vdlsk vki ds l keus
j [krk jgkA vkt rks i q%; gh dguk plgrk gñfd vki l c HkkoZ; g fopkj
djafd 'de-thoue^* vFkr~thou D; k gS vlg ml fopkj ds l kF&l kFk
; g l kpa fd vki dk thou dS k gS vki Lo&ij dk fpuru dja fdUrqifgys
'Lo* dk gh fpuru djuk plfg, A ml ds iHns ifjokj] l ekt vlg jk"V^a dk
fopkj Lor% vks c<kA ;fn vki bl n"V l spyä rks vkt bl l d kj ea
fouk'k dh tsk; kud yi Vapkjla vlg l sc<rh pyh vk jgh gä mudk 'leu
gls l dsk rFk ok; qe.My 'kq cuska ftu egki#"k ds, d&nksthoul bej.k
eäsvki ds l e{k j [k] mul s vki ij.kk ya rFk bl Ëjkry ij vkt tks
cjk; k gä ml ganij djusdk iz Ru dja döy vius oSk dks gh LoPN rFk
l ñj cukus l s dkbZ fgr ugh gkckA vius äñ; dks Hkh LoPN rFk 'kq
cukb; A

eä s l pouk feyh gSfd 0; k[; ku dsvUr eai Va0; dh flFkr Hkoy tkrs
gä l seä l kprk gñfd Jkodk dks bl dk Ë; ku j [kuk plfg, A ejh vlg l sNW
gSfd 0; k[; ku dsckn gh ml spkywdj fn; k dja ml dsckys l s thou dk
Ë; ku vkrk gä

vkt dñ l e; vñk d ysfy; k gSéñ fQj Hk l kjk thou vñk
mudh ifjHk'kk, j vki ds l keus ugha j [k ik; kA Øe'k% gh , d k l EHko gñ
eñvk'kk djrk gwfd bl u; k uxj eaubzvñk tñfr QSyxh] u; s
fl js l s J) k] iz i .k rFk Qj l uk tñxh] ; fn vki viusthou eal snkñka
dks nñj gv k, p s r Fk ; g fopkj fujl r j fd; k dj ñ s fd & ^fde~thoue**

x# dk egRo

^v l ð k; a thfo; ek iek; , -----A
^^ k k f U r ftu e p , d ohurh] l p k s f=Hk p u j k; j A
'k k f U r Lo: i d e t k f . k ,] d g a e u d e i j [k k; j s * A A

i Hk q 'k k f U r u k f k dh fn 0; , o a v [k . M 'k k f U r d k s l e > u s d k iz Ru dj
j g s g S r F k b l 'k j h j e a f l F k r e u d k i j h { k . k d j u s d h n f " V l s 'k k l = h; f p l r u
dh v k j c < + j g s g a p f d 'k k f U r u k f k H k x o k u d k L o: i f n 0; r F k v l u r 'k f D r
l s ; p r g S v k j og ge a b l n g fi . M d s l k f k 'k j h j dh n f " V l s f n [k k b z n s s
o k y k u g h a g a v r % og r k s f n 0; u s = k a l s g h f n [k k b z n s l d r k g a

og fn 0; Lo: i g e k j s H k r j g h g a b l h 'k j h j e a o g f o | e k u g a m l s
i k l r d j u s v k j t k u s d s f y , g e a d g h n j t k u s d h v k o ' ; d r k u g h a g a m l
Lo: i d k s K k r d j u s d s f y , 'k k l = d k j k a u s d g k g &

^u k . k l l l o o l l i x k l . k k , -----A**

c l E k y k s m D r x k f k d k m P p k j . k v L o k E ; k ; d s d k j . k v F k o k v l l ;
i l x d s d k j . k j k o k x ; k F k A v k t b l x k f k d s f o " k ; e a f o ' y s k . k f d ; k t k
j g k g a v l r j m l Lo: i d k s K k r d j u s d s f y , g e a k k u 'k f D r d k s H k y h i d k j
K k r d j u s d h v k o ' ; d r k g a ; f n g e m l K k u 'k f D r d k s H k y h i d k j K k r
d j u s d h v k o ' ; d r k g a ; f n g e m l s K k u 'k f D r d k s B h d r j g i f g p k u y x s
r k s og Lo: i g e k j s l e { k l i " V g k j > y d u s y x s k A

l w z dh fdj . k a d k s n { k y s i j l w z dh fdj . k a d s v k l & i k l j g u s
o k y s l d y i n k f z L o ; e o g h n f " V x l p j g l s t k r s g a f d l r q f t l u s l w z dh fdj . k a

dlsg h i l r u g h a f d ; k j o g v l e k d j e a p k g s f t r u k H h i z R u D ; l a u d j j d n H h n s [k u g h a i k , x k A o g K k u d h ' k f D r] v k R e k d h ' k f D r l e x z K k u d s : i e a g A ; f n m l ' k f D r d l s i f g p k u s d k i z R u f d ; k t k , r l s ' W f U r d s i E k e l k i k u d k B h d K k u g l s l d r k g A v c i z u ; g g S f d o g K k u ' k f D r H h g e d k s B h d r j g l s d s i i l r g l a b l h i z u d s m l k j d k l a t r d j u s g r q ' W L = d k j u s v l x s d h x k f k e a c r k ; k g S f d &

^rLI d eXxks x#fo) l ok -----A**

i h k q ' W f U r u k f k H x o k u d h v u l r ' W f U r d h e f t y d k t l e k x z g s o g d g k l s f e y x k \ b l d k m l k j f n ; k x ; k g S f d & ^x#o) l o k ** & v f k z - x # , o a o) i # " W a d h l o k d j u s l s o g e l x z l j y r k i m d l f e y l d r k g A x # t u k a d h f l f k r ; f n o k l r o e a x # d h x f j e k d s m i ; o r g s r f k o s o) i # " k H h v i u k ; k ; v u l k o j [k r s g s r k s m u d h l o k l s t h o u ; k = k l Q y g l e r h g A v r % i R ; d { k s e a l U r & l a f r d k c g r e g r o c r k ; k x ; k g A ; g f u f ' p r g S f d d k o z o ; f D r l U r i # " W a d h l a f r d s f c u k i h k q d k e l x z i l r u g h a d j l d r k A v k f r e d ' W f U r d k e l x z m l d s f y , v t k u k v l s v i k l ; g h j g t k r k g A ; g v l e ; k f r e d t h o u d h m t t o y T ; k r i R ; d l o ; f D r d s f y , l g t y h ; u g h a g A ; f n d k o z H h o ; f D r ; g ' k f D r i l r d j l d r k g l e r k r i s v k t e u t ; d h ; g f l f k r u g h a g l e r h e k u o r k b l i z k j i r u d s d x k j i j [W h f n [k o z u n s r t A ; g v ' W f U r v k t b l l a k j e a p k j k a v l s f ? k j h g b z u g l e r h a f d u r q b l f n o ; ' k f D r d l s i l r d j u s o k y s f c j y s g h g l e r s g A o s v i u h l e k u k d s { k s e a v f o j k e p y r s g q t u & l e p k ; d l s H h l g h f n ' k d k f u n z k d j r s p y r s g A , d s e g k i # " W a d s l e i d z e a t k u s l s v k R e k e a , d v i m z m Y y k l v k r k g s a n ; d s c l h d i k v [k y t k r s g s K k u d h v u c w f t k k l k & f i i k l k t l x r g l e r h g S v l s o s ; g n < f u ' p ; d j y r s g s f d , d h ' k f D r v o ' ; g h i l r d j u h g & l e i k f n r d j u h g A

t k s l U r e g k i # " k g s o s H h f d l h l e ; x g l f k g h f k a x g l f k a d s l e k u g h m u d k ' k j h j g A o s g h u s =] d k u b r ; k f n ' k j h j d s l e l r v a k s l a k g A , d k g l u s i j f Q j D ; k d k j . k g S f d o s x g l f k l s v l x s v l s A p s m B t k r s

g A d k j . k ; g h g S f d m l g k u s v i u h l e k u k d s c y l s v i u h K k u ' k f D r d l s i f g p k u k g s t l x r f d ; k g A v k i d k s l k p u k p k f g , f d t c o s v l x s c < + l d r s g A r k s v k i D ; k a i n s j g a v k i H h m u d k v u l j . k d j d s v l x s c < + l d r s g A b l H k k o u k l s e u t ; d h i k j f e H k d f l f k r e a l U r l a f r d l s f u r k l r v k o ' ; d] v R ; U r m i ; k s h c r k ; k x ; k g A f t l o ; f D r d l s l U r l a f r f e y x b z x # d h ' k j . k f e y x b z v l s l P p s K k u d k f n x n ' k u d j k u s o k y s ' W L = d k j f e y x ; j r l s l e f > , f d m l s ' W f U r d k i z k l r e l x z f e y x ; k A

x # d s f c u k o k l r f o d K k u d h i l r v l k o g A p k g s f t r u h i l r d a i < + y h t k ,] f d u r q i l r d k a d k e e z x # d s v H k o e a o ; f D r d s g k f k e a u g h a v k i k r k A ' W L = l k j s d s l k j s j v f y , t k , j f d u r q m u ' W L = k a d k u o u h r ' W L = k a d k l k j e u t ; d h r c r d i l r u g h a g l e r k t c r d f d m l s l P p k x # u f e y A , d r e r k H h c g r l h c k r j c g r l s ' y k d j v l d r k g s f d u r q D ; k o g m u e a l s , d H h ' k c n d k v f k z l e > l d r k g s c l y s d l s r l s x t e k o k s ; k V i f j d k m z d j u s o k y h e ' l k u H h c l y l d r h g s f d u r q m l l s d k o z i z k s t u f l) u g h g l e r k A b l h i z k j f t u o ; f D r ; k a d k t h o u d o y ; l = o r - c u k g r k g s d n H h i l r u g h a d j l d r A ' W L = k a d k u o u h r r l s ' W L = k a d s K k r k x # t u k a d s l e h i t k u s l s g h i l r g l s l d r k g A f d u r q b l d s f y , v k o ' ; d g S f d e u t ; v i u s f n y v l s f n e k x d l s l o P N d j d s l a r l a f r e a c B a r f k m l l R ; l o : i d k s l R ; H x o k u d l s t k s v k i d s e j s v l s l H h d s H k r j f o l e k u g s m l s x g . k d j u s d k i z R u d j A t k s o ; f D r b l n f " V l s p y r k g S m l d k t h o u f Q j l o r % g h v i u s i j k a i j m B [k m k g l e r k g S r f k v l x s c < u s y x r k g A b l l a k j e a l o s] l o # r f k l l e k e z ; s l c o ; o g k j d h n f " V l s g a f d a r q u ' p ; d h n f " V l s g e k j k K k u g h x # g s v k R e k g h n o g S v l s v i u k l o : i g h e k e z g A ; g d f k u ; f n v i s k n f " V l s f y ; k t k , r l s m i ; o r g A f d u r q ; f n e u t ; v H h i f k e d { k e a g h i o s k u g h a d j i k ; k g S v f k o k v H h i f k e d { k e a g h g S v l s o g ; g l k p y s f d m l s f d l h l s d n t k u u k ' k s k u g h a j g k & m l d k K k u g h x # g s m l d h v k R e k g h n o g s o g t k s d n H h v u l k o d j j g k g a o g h e k e z g & r l s , d k o ; f D r f u ' p ; g h t h o u l s H k v d t k , x k A

I á dZ i Hko'kyh glrk gá ekrk dh d{fk eatle ysusds i 'pkr-eutj; eal ádkj ml dsl á dZl scuusvkjEHk gks tkrsgá t\$ h&t\$ h fØ; k,i og ogk n[krk g\$ t\$ k 0; ogkj vius l keus ifjyf{kr djrk g\$ mlgha dls idMlj pyusyxrk gá vki n[krsgSfd ;fn ,d fdjkusds0; kikjh dk yMek gSrls og vius [ky&dm eadk/vk cuk, xk rFk vlg dkbZolrqu feyh rlsÉvy dls gh rlsyxA ;fn og odhy dk ;k vÉ; kid dk cPpk gá rls Qkby) i h rda myVu&iyVusyxxA ;fn fdl ku cPpk gSrls gy mBk, xA ekrk ds ikl jgus okyk cPpk ekrk dh foHku psVkvál sl ádkj xg.k djrk gá ;fn og ?kj dh l QkZ djrh g\$ rlsog Hk os k gh djusyxrk gá ;fn og j l káZ cuk jgh gksrlsog Hk ml h izkj dh psVk djusyxrk gá ;g cky&LoHko gá vki ;g l kpa fd cPpk g\$ mls dñ Hk djus n\$ rls ;g mfpr ugha gá l ádkj ádk iHko kyd dsthou ij cMk LFk bZ egRo i wZ vlg njxkeh glrk gá ;fn tlersgh kyd dksvPnsl ádkj ughafn, x,] ;fn mlgal r&l æfr eaugh ystk; k x; k rlsfQj vlxstkdj osdl&gwdsCy cu tk, xsvlg mu ij l rka dk iHko Hk dfBukbZ l sgh iM+l dskA

ogh ckyd f'k{kk iklr djus grqf'k{kd ds ikl tkrk gá o.kékyk l h[krk gá ,d&,d djds igyh l snl ohad{kk rd igprk gá bl chp mls f'k{kd dh vko'; drk cjkj cuh jgrh gá ,e,- i<káZ rd Hk ;g vko'; drk nj ughagrhA bruk f'k{k.k iklr dj ysusij fQj og Nk= Loræ : i l s vlxsvÉ; ;u dj l drk gá bl h izkj vÉ; kRed {s= ea Hk vÉ; kRed Kku iklr djus grq fdl h vÉ; kRed&egki# "k f'k{kd dh vko'; drk gá ml egki# "k eaLo; adsHkrj Kku dk izk'k gskuk plfg,] rHh og vU; 0; fDr dls vÉkdkj l scpk l dskA

t\$ h flFkr 0; kogfjd {s= ea Kku&i klr dh g\$ os h gh flFkr ekfzd&vÉ; kRed {s= ea Hk gá i wZ ,oa l R; Kku dh i klr grqvkj k ea 0; fDr dlsfdl h l nx# dh vko'; drk jgrh gá dkbZ0; fDr ;fn vÉ; kRed {s= ea vHk o.kékyk Hk ugha l h[k ik; k gls vFlok iEke d{kk ea Hk ifo"V u gls ik; k gsvlg og ;g ekuyafd nð rfgkj h vRk g\$ x# rfgkj k Kku

gsvlg ÉkeZrfgkj Lo: i g& vlg ,d k l udj og ;g eku cBsfv vc mls fdl h x# ds ikl tkusdh vko'; drk ugha g\$ rlsfu'p; gh og HkVdskj vKku ea Mæc jgsk vlg viuh vRk dk vdY; k.k djskA

,d txyh vkneh ;fn l H; l ekt ea ugha vkrk] f'k{kk xg.k ugha djrk] rlsog l nk dsfy, txyh gh cuk jgskA l H; rkj l bÑfr ,oa Kku dk izk'k mls dHk i klr ughagkA ;g Kku iklr djus dsfy, mls Kku dh o.kékyk l h[kuh gh i Mæh] x# ds vKJ; l s, d&,d d{kk dls mlh.kZ djuk i MæA bl h izkj dh flFkr vÉ; kRed Kku ds l æk ea Hk gá bl {s= ea plfg d{kk, i ekuh xbz gá bu d{kkvæ dk Kku vkt dsuo; pda dks ugha gá vki eal scgrjsHk bZ cfgula dls Hk ugha gá glj fdl h dls ;fn i Pphl cky vkrsglærlsog xq&LFkuk dls tku l drk gá fdlurq ml sHk ;g Kku ughagk fd ml dh vÉ; kRed d{kk dks l h gá bl d{kk dk Kku gskuk ijeko'; d gá vÉ; kRed {s= dh rjgohad{kk rd x# dh vko'; drk cuh jgrh gá rjgohad{kk ea igp tkusij l kj l á kj gkFk dh gFkyh dh j[kvæ dsl eku Li"V fn [k bZ n s us yxrk gá rc viuh vRk gh viuk x# cu tkrh gá rFk vRkRed Lo: i gh l r&fpr&vkulh?ku og fn0; : i cu tkrk gá

fdurqbl dsfoi jhr ;fn dkbZ0; fDr vKkuo'k Lo; adks Åph l s Åph d{kk ea ekuusyxrksog Ék{kk [k tk; xA vr%Ék[l s l scpdj viuh l Ékuk ea yxuk plfg, fd ,d ?k.Vsdsfy, ÉkeZFku ij vkdj cB fy, vlg l Urka dk minsk l q fy; k rls vki dk drD; l ekr gks x; kA ;g l k/kuk fujUrj pyuh plfg, A ft l izkj ,d odhy odkykr dh fMxh iklr dj yrk g\$ fdlurq ml dsck Hk ml sfdl h vutkoh odhy ds l kFk jgdj dñ l e; rd vutko ,oa Kku iklr djus dh vko'; drk cuh jgrh g\$ ml h izkj vki dls Hk vÉ; kRed Kku iklr djus grq fdl h vutkoh ,oa Kku l Ur ds ikl tkuk plfg,] mudh l ok djds mul s Kku vlg vutko iklr djuk plfg, A

^x#* 'kcn vk; kA ml dh 0; k[; k 'kl=dkjæusdh gsvlg nñ js l ki ku ea ;g crk; k x; k g&

^fØ; k l øj l kj js -----A**

geabl xkFk dk Hkh vFZ djuk gSvls 'kL=h; xkFk dk Hkh vFZ djuk gA ^x#* 'kcn 'kL=h; n"V l sHh vk; k gSvls i kFZk eaHh vk; k gA rks ^x#* 'kcn dh 0; k[; k bl idkj dh xbzg&

^xq dk vFZ gSvUekdkj vls ^#* dk vFZ gSfujkka vFkz} tks vUekdkj dk fujkka djs og x# gA tks vUekdkj dk fujkka ugha dj l drk og x# ugha gA ; gk vUekdkj dsfo"K; ea Hkh tku yuk pfg, A vkt dy dscq) oknh rdZ dj l drsgarks l wZvUekdkj dksnij djrk gS vr% m l s x# D; kau eku rks ; gk ; g l e> usdh ckr gSfd l wZ dsy n0; vUekdkj dk uk'k djrk gS tcf d x# 'kcn dh 0; k[; k Hko vUekdkj dks uk'k djus ds fy, gA vFkz~vKku : ih vUekdkj tks eut; dks Hko&HkoUj ea HKVdkus okyk gS m l s tks nij djs ogh x# dgykus dk vUekdkj h gk l drk gA ; g vKku : ih vUekdkj ckgj dgh ugha jgrk og rks eut; ds Hkrj jgrk gA bl Hkrj ds vUekdkj dks nij djus ds fy, gh l q kA;] Kkuh] vutkoh x# dh vko'; drk jgrh gA , d k x#] m l usLo; avius Hkrj ds vUekdkj dks u"V dj fn; k gk vls tks n l jka ds Hkrj jgsgq vUekdkj dk Hkh fouk'k dj l drk gA bl h n"V l sgea ; g Bhd idkj l s tku yuk pfg, fd Kku D; k gSvls vKku D; k gS.

l Ppk Kkuh i# "k dHh vius Kku dk vgalkj ugha djrk gA og rks , d k gh ekurk gSfd og vYiK gh gA rFk og vius Kku dk nku l q k= dksforj r djusea dHh l alkp ugha djrk bl Kku&nku dsfy, og cnys eadn ikr djus dh vfhky"kk Hkh ugha j[krka ikphu dky ea x# tu Kku fu% k d fn; k djrs FkA vkt l sdN l e; i wZrd Hkh ; gh fLFkr FkA fdUrq vkt rks vE; kiu , oaKku&nku dsy , d 0; olk; cudj jg x; k gA l e; ds vuq kj dN ifjorZ l d kj vls l d kj ds 0; ogkj ea vo'; gkrs gA fdUrqey ekuoh; xqk dHh ugha cnyk djrs vls gea; g E; ku j [kuk pfg, fd ge dHh ekuork ds Lrj l sgh uhsu fxj tk, A

x# vladh 0; k[; k rhu rjg l sdh tk l drh gA , d l j {kd} n l js vE; kid , oarhl js EkeZ#A EkeZ# dh T; kr txkus okys gA n l js l j {kd}

0; kogkj d f'k{k.k n s okys gA rFk rhl js vkt dy ds vE; ki dka dk n"V dks k dN , d k cu x; k gSfd os ; g l kprsgSfd gearks viuh M; Wh ctk nsh gA fQj pks Nk= dk dN Hkh cus vls dN Hkh fcxMA Hkys gh os nsk HDr cua vFkok n s k n gH l ekt Åpk mBs ; k j l kry ea tk,] bl dh muga dkbZ fpurk ugha gk rA ; g fLFkr cMk 'kpuh; gA dk'k! gekjs vE; kid vius dr0; dks viuh M; Wh dks i jh rjg l s l e> l j {kd vius n f; Ro dks Hkyh idkj l s fuHk, i , oagekjs EkeZ# fuyk k fu" dkl gk dj ykka dh vRk ea idk'k QSyk, i rks gekjs l ekt dk m) kj gk l drk gS gekjk jk"Vª pfj=oku cudj l d kj ds f'k{kj ij igp l drk gA

EkeZ# vlad sfo'kK : i l s l koEku jguk pfg, A ; fn oseku&l Eeku] ; 'k vls ykyp ds izyaku l snij jg dj l Ppk vRe Kku inku djarks turk dk cgr fgr gk rA vU; Fk os Hkh okLrfod Kku ugha ns ik, x s rFk tu&eu dks vUekdkj ea HKVdkrs jgA bu LFku ij i jk.k dh , d m fDr e p s ; kn vkrh gA

, d jtk Fk og cMk n0; l uh FkA m l us voxqk n s [kdj turk ea m l dk cMk vkykpu k gk s yx rA LFku&LFku ij yk m l dh fulnk djrs FkA ; g n s [kdj jtk usfopkj fd; k fd fd l idkj bl yk d fulnk l scpk tk, A m l us vius njckj; ka l s i jke'kz fd; kA , d fo}ku] tks fd 0; k[; ku n s sea prj Fk m l us jtk dks i jke'kz fn; k fd og dN Hkh , d h EkeZd f0; kvka ea yx tk, ft l s turk l k p us yx sfd jtk rks cMk EkeZd gSvls m l dh fulnk djuk dN dj nA ; g i jke'kz l q dj jtk us i n k & ^, d k d s s djuk pfg, ** m l i m r us m l k j fn; k & ^ jktu! bl ea djuk D; k gS vki fd l h i m r dks cykdj , d ?k/s ds fy, m l l s i jk.k l q fy; k dfj, A turk l k p xh fd vgk! jtk th rks i jk.k l q r s gA cMk EkeZd gA**

jtk dks cr t p xA og ckyk&rc rks i m r! es vls fd l s < p k s tkA j r e gh vkt kvA** i m r us i n k & ^ vki e p s fdruk os u n a s ** jtk us i m r dks i f r n u l k s d s n s V d s n a k L o h d k j f d ; k v l s c k r i D d h g l s x b A j k t k i f r n u i j k . k l q u s y x k v l s i m r i f r n u l k s d s n s V d s i k r d j u s y x A n k u s i l U u F k A

,d fnu iæMr ds l EcflËk; kær dk l ekpkj vk; k fd fookg dk id æ
gš vki dk bl ea l fæfyr gksuk vko'; d gæ vc iæMr vleatl ea iM+
x; k fd ;fn ml fookg ea l fæfyr gksustkrk gwrks, d l l rkg yx tk, xk
vš l kusdsplög Vdkadh gkfu gkstk, xhA vš ;fn ughatkrk gwrks l EcflËk
Vv tkrk gæ cMk my>u gSD; k fd; k tk, vš D; k u fd; k tk, \

iæMr dk yMek fo}ku-FkA ml usviusfirk dksfpürkrj n[kk rks
iMk fd os D; kæ fplurr gæ tc iæMr us l kjh ckr dgæ rks ml us
dgk&^firkth] vki 0; Fz fplurk dj jgs gæ vki id burkiözl fookg ea
l fæfyr gksus iËkfj,] eš jtk dks ijk.k l ukuspyk tk; k d: xkA bl idkj
nksukgh dk; Zgls tk; æA iæMr dks ckr Bhd yxhA ml us yMels dks l koËku
fd; k fd ijk.k Bhd l sl ukuk vš Lo; afookg&; k=k ij py iMkA

iæMr&iæ jtk dks ijk.k l ukus x; kA ml iæMr&iæ us vius
0; kogkfjd thou ea, d xqk viuk j [kk Fk fd fdl h dksËk[kk ughansukA tš h
gš os h l R; ckr dg nsukA ijk.k&okpu ds l e; , d 'ykd ,š k vk; k fd&
^fry l "kæ ek=a ; ks ujs eka Hk{kfr -----**

ml 'ykd dk l kjkæ ; g Fk fd fry&l j l kæk= Hk eka tksent;
[krk gSog ujd ea tkrk gæ vš og ujd earc rd jgsæ tc rd fd
plq&l w Zvkd'k ea?ææA

iæMr&iæ ustsl p&l p ckr Fk og crk nhA 'ykd dk tš k vFz
Fk og dj fn; kA fdurqbl dV&l R; dks l udj jtk fp<+x; k vš dji r
gls x; kA og ckyk&^iæMr! vius iMk cñ djs eærks vkt rd eukeld
[kk x; k gæ rægjs ijk.k ds vud kj rks eæs ujd gkgh x; k] vš og Hk
vulrdky ds fy, A l k eæs vc rægjk ijk.k ugha l ukuk gš vš l kus ds
Vds Hk ugha nsus gæ ræ tk l drs gkA**

iæMr&iæ l R; oknh Fk Li "Voknh FkA ml usdgk&^gk jktu! ijk.k
rks ,š k gh dgrk gæ** vš bruk dg dj og vius?kj pyk vk; kA

vc tc ml dk firk ?kj ykš/dj vk; k rksmRl ø gkæj ml usvius
iæ l sgkypy iMk fd l c dñ Bhd gSfd ugh l kus ds Vds vk jgs gæfd
ughæ iæ ustsl dñ ?kVr gæ Fk og l c dñ viusfirk dks crk fn; kA
if.Mr fl j iM/dj jg x; kA cgr ØkËkr gæ/kA cMk n[kh gæ/kA ckyk&^vjs
e[iz rns?kj vkrh y{eh dks Bkdj ekj nhA geal Pph ckr l sD; k eryc\
ft l sl udj jtk id lu jgš os h gh ckr l uk nsu plg, A ge rks 0; ol k; h
gæ**

yMelsustksmükj fn; k og euu djus; kæ; gæ ml usdgk&^firkth
eærks Hk[æej tkuk Jš Ldj l e>xk] fdurqËk[ækth djuk eš iki l e>rk
gæ vFz dk vuFz eæs ugha gk l drkA**

vkf[kj if.Mr ijk.k ydj Lo; ajtk ds ikl x; k vš ckyk&^jktu!
ešckj pyk x; k FkA ejk yMek vHk Nkdjk gh gæ ml s vutko ugha gæ
vki : "V u gæ eš vki dks ijk.k l ukuk gæ jtk usdgk&^eæs ijk.k&ogk.k
dñ ugha l ukuk eæs rks ujd ea tkuk gh gš vc eš l kus ds Vds nsus okyk
ughæ gæ**

; g l udj if.Mr usdgk&^egkjkt! eš vki dks cuk eš; fy, gh
ijk.k l ukA xkA vki l fu, rks l gæ**

vkf[kj ijk.k&ikB vkjEHk gæ/kA ogh 'ykd l keus vk; k&^fry
l j l kæk= -----A** bl sl qrsgh jtk fQj pedk] ckyk&^bl dk vFz
vki dk iæ eæs crk x; k gš vki jgs nft, A** rc if.Mr usdgk&^vki
ml dk vFz tj k È; ku l sl fu, A og cPpk D; k vFz crk, xk\ jktu! bl
'ykd dk vFz; g gSfd ^tks fry&l j l kæk= ek l [krk gš og ujd ea tkrk
gæ fdurqvki tš k jtk ft l sfd ek l [kuk gh iMæ k gš og ;fn eukæ k
ek l [krk gš rks og ujd ea ugha tkrkA vr% vki tc ek l [kk; j rks
fry&l j l kæk= er [kæ; š] [kæ [kæ; š] Hk j iV [kæ; š] eukæ k [kæ; š]

cäky/ks ;g dS h {kq} dS h LokF&i s jr n f V gS tc ,s h n f V vk tk,] rc l R; dk fu: i.k fd l izlkj gks l drk gS vls tc rd l R; dk fu: i.k ugha gsk] rc rd euq; dh vRekufur dS s l EHko gS

vr%cuEky/ks l n Kku dh i k l r dsfy,) exye; 'kfuur i k l r d j u s dsfy,) viuh vRek d s i f o = c u k d j m P F k u g s q l n x # dh 'k j . k y l f t , v l s ; g d H k h u H k y , f d t s h l x f r g l s c h] o s k g h t h o u c u s k A

&br; ye-

'kfuur & l kiku

^^'kkfir ftu ,d eq ohurh] l pks f=Hkpu jk; jš
'kfuur Lo: i de tkf.k, dgks eu de ij[kk; jA**

i Hkq' kfuurukFk Hkxoku dspj .kæa i k f k z k dh d f m + k fuo s n r t k p q h g a m u e a l s d n l d k v f k z ; g k f d ; k t k j g k g S v c r d f t u d f m + k a d k d n l l a s f n ; k t k p q k g s m l g a N k W e j v l x s d h d f m + k a d k m P p k j . k f d ; k x ; k g a 'kfuurukFk Hkxoku dh 'kfuur dh p j e l h e k d h g s o g , s h v o . k u h ; 'kfuur g S t k s v f u r e g S v l s f t l d h m i e k n s u s d s f y , b l l a k j e a d k o z i n k f k z g S g h u g h a o g 'kfuur v u i e g s v y k s d d g s , s h m R d " V] v u i e s 'kfuur d k s E k j . k d j u s o k y s e g k i H k q d s p j . k æ a f t l 0 ; f D r u s v i u s t h o u d k s j [k k g a r F k m u d s v k n s k u u q k j v i u s t h o u d k f u e k z k d j u k v k j E H k f d ; k g s o g h 'kfuurukFk Hkxoku dh m l p j e 'kfuur dh l h e k d k v u t k o d j l d r k g a

f d l r q , s h v e r e ; m l 'kfuur d k l k i k u c r y k u s o k y s d k s i g S D ; k a d t c r d o g l k i k u g e a f n [k y k b z g h u g h a n s k] r c r d g e m l i j p c + d S s l d a s i E k e l h e t d s f u n z k d s l k f k g h f } r h ; J s k h d h v l s t k u s d s f y , & i H k q ' k f u u r u k F k d h v f u r e e f l t y i j i g p u s d s f y , l n o] l x #] l k e z d h J) k j f o ' o e a j g u s o k y s l e x z t m + v l s p r u d k f o ' o k l] r f f k d j j p 0 o r h j c y n o] o k l n o] e k l f y d] l k e k l k e o h] J k o d v l s J l f o d k j v k f n 0 ; o l F k v k æ a f o ' o k l r f k v e q l k e k u k l s J) k i n o z l p y u s l s ; g 'kfuur d k L o : i i z V g l s ; g i E k e l k i k u d s v l r x z v k t k r k g a f d l r q b l d k o k l r f o d K k u r k s x # g h d j k l d r s g a x # d s f c u k ; g K k u g k s k l E H k o

ughæ muds l eþor funðk ds vHkko ea eutj; ds gkFk ea ek= bEj&mEj
HKVduk gh jg tkrk gæ bl fy, 'kL=h; xkFk dk vFkz vki ds l ekusj [k tk
jgk gæ

rLl l exxks x# fo}l øk

clEkk; fn vki Kku dh ml pje l hek dks iðr djuk pkgrsgs
rks ml dk ekxj ml dk l k l u vki dks døy x# dh l øk djus l sgh iðr
gk l drk gæ vc tkeq; izu; gk mifLFkr gkrk gSog; g gSfd x#
dh l øk fdl fofEk l sdjæ D;k x# dh l øk djus dk vHkik; ; g gSfd
muds l ehi cBdj mudspj.k nck, tk, j vFkok mudsfy, vkqkj&ikut&ol=
br; kfn ykdj fn, tk, A 'kjhjd nfv l sdj olrædh vko'; drk Hkh
gksh gæ mu vko'; drk vko dh iðr zdjrsgg mudh l øk mikl uk djrsgg
thou ea egroiwz Kku iðr fd; k tk l drk gæ

fdlurq; g l øk nks idkj l scu l drh gæ bu nks iðr idkjæ dh l øk
ds fy, fLFkr; k fHku&fHku gæ , d rks x# ds x# døy ea iðsk djds
vFKkr l ur cudj l øk dh tk l drh gSvksj n l js xgLFkJe ea jg dj
Hkh l øk dh tk l drh gæ tks0; fDr l æ cudj x# dh l øk djrk gSog
vko'; drk uq kj x# dspj.k Hkh nck l drk gSrfk vko'; drk ds vuq kj
gh ol=&ik=] Hkstu] vksfEk br; kfn ykdj Hkh 'kjhjd nfv l s l øk dj
l drk gSrfk ekuf l d nfv l smuds vuqhy&vHkik; ds vuq kj pyrk
gæ mudh vkjEkkuk djus ea rRij jg l drk gæ

fdlurq n l jh fLFkr xgLFk dh gæ l ur , oa xgLFk dh voLFk, j
fHku gæ orkæ dh nfv l s l kEkk egkorh gkrk gS tcf d xgLFk v.kp rH
xgLFk voLFk eam l dsftes l d kj dh l kjh f0; k, j gksh gæ og viuh
fLFkr ea jgrk gæ y{; dks fLFkj djds ifjokj dh l øk djrk gSrfk
bl ds l kFk gh l ekt , oajk"V" dh l øk Hkh ; Fk fLFkr E; ku j [krk gæ fdlurq
og xgLFk x# dh l øk gkFk&isj nckdj ughæ dj l drkæ og uelckj djs
pj.k Nw l drk gS fdlurq l æ dspj.k nck ughæ l drk gæ ; fn og pj.k
nckrk gS rks l kEkk dks nksk yxrk gSrfk x# vius x# LFkku l s fHk&lk uhps

mrjrk gæ 'kL=kæ dk dFku gSfd l kEkk dks xgLFk l s gkFk isj k nckus dh
os k&opp ughæ djuk pkfg, A ; fn og djrk gS rks vukpkj nksk yxrk gæ
vukpkj ckou dgsx, gæ xgLFk fdl h l kEkk dspj. kæ ea gkFk yxk
l drk gS cBdj 0; k[; ku l p l drk gS Kku&ppz dj l drk gS fdlurq
gkFk&isj nckus Hkstu] ikuh] ol= br; kfn ykdj nsv; ik= [kjm dj ykdj
nsv vkfn dh l øk dks xgLFk&l øk ughæ dgh tk l drh gæ

vki lgt gh; g izu dj l drsgæfd egkjkt! , d k D; kægS ; fn
, d J) kyq xgLFk vius x# dh] l ur dh l øk bl idkj l s Hkh dj; rks ml ea
D; k gkru gS ; fn xgLFk gh , d h l øk ughæ djæ rks l kEkk dk fuokj dS sglæ\

clEkk; k l kEkk dk fuokj rks l kEkk EkeZ l sgh gkæ kA 'kL=dkjæ l kEkk ds
fuokj gæ qfoEk crkæz gæ ; fn bl fofEk&foEku ds vuq kj dkæz l kEkk pyrk
gS rks ml ds fy, dkæz deh ughæ jgrHæ fdlurq; fn l kell; fLFkr l s l øk djæz
xæz rks og l kell; Ejkry ij igpp tk, xkA fQj l kEkk egkorh dS sdgyk
l dæ\ ; fn l kEkk dks dkæz xgLFk Hkstu ykdj nsk gS rks; g l kpuk gkrk gS
fd og Hkstu fdl LFkku l syk; k tk jgk gS og tehu dks n[ckj vk jgk
gSfd ughæ dgæ og fdl h ouLifr ; k dPps ikuh dks Næj rks ughæ vk jgk
gS rks tisc; kyhl nksk fHk[k l EclEkh dgsx, gæ ml gæ xgLFk ughæ vky l drk
gæ og rks viuh xgLFk dh fLFkr l spyrk gæ tks olrætgk l s Hkh [k kus dh
feyh ogh ys vkrk gæ vr%; fn , d h olrædks l kEkk xg. k dj yxrk gS rks xgLFk
dh nfv rks l øk gS l drh gS fdlurq bl l s l kEkk nksk dk Hkxh curk gæ xgLFk
ds bl idkj l s Hkstu kfn ykusea Nks&eks i k. k; kæ dh fgæ k gksh gæ bl idkj
djæ&djrks , oa vuqæ ku djus dh nfv l s nks iðr nksk yx tkrsgæ l kEkk rks
l"V ds l exz thokæ dks, d gh Hkko l sn[krk gS mu l cdk sog vius ifjokj
ds: i ea ekurk gS l cds j{k.k dh Hkko vius æn; ea j [krk gS l cdh
'Wær dh dkeuk djrk gS rks , d h fLFkr eam l gæ fdl h Hkh idkj dk d"V
igppkj vFkok mudh fgæ k dh fpurk u djdsyk, x, Hkstu dks; fn l kEkk
xg.k djrk gS rks ml dk or [kæ r gkrk gS og nksk dk Hkxh curk gæ

eku ylft, fd , d cmlæ ifjokj gæ ml ea iæq k nck gæ rFk muds

cVš i kš i M+ksrBR; kfn gā vc , d 0; fDr mu nknk dh l ok djuk pkgrk gš mlga i l lu djuk pkgrk gā og muds ikl tkrsgq jkLrseamudsfd l h i kš i M+ksrds i hVrk gš fdl h dsdku dV yrk gš fdl h dh vxty; k dV yrk gš vls mudh ekyk cukdj nknk dls ifgukrk gSrfk mudspj .k nckrk gš vls dgrk gšfd eš vkidh l ok djuk pkgrk gš eš l ok dk vol j nft , A rks ml 0; fDr ds ml 0; ogkj l snknk i l lu gš vFkok vi l lu ml NR; l smudh l ok gš D; k bl h izkj , d l kš tksfd l Hh thokads viuk ifjokj l e>rk gš l Hh thokadsifr n; k Hko j [krk gš ml dh l ok dsfy, ; fn vud Nk&ek's thokads d"V igprksgq mudh fgd k djrsqg ; fn dkbZ xglFk l kš dls Hkstu uln ykdj nrk gSrls l kš ml dsš sxg .k djsk dkbZ Hh l kš , š k ugha djskA ; fn l kš , š k djsrks og nškh cu tk, A

clEkvš tks l kš in ij igprk gš x# in ij igprk gš og vlxēkj rks gš gh gšfdUrqt og orka dls ydj pyr k gSrls l kš dgykrk gā og rks , š k l e>rk gšfd tkr ds Nk&ek's l Hh tho ejs iē gš eš mudk firk gā iFoh] ikuh] vfxu] ok; q oulifr vls pyr&fQjrs=l tho ; sl ex i k.k ejh vkrk dsr; gā eš mlgavius ifjokj dsgh r; nš k jgk gā ; fn blgal rkdj dkbZ ejsfy, Hkstu yrk gSrls og Hkstu ejsfy, rksfo" k r; gā eš Hkšk jguk i l un d: xk fdUrq , š k Hkstu xg.k ugha d: xkA bl h n"V dls ydj l kš xglFk ds?kj ea Hkstu xg.k djs igprk gSrfk ; g ē; ku j [kuk gšfd eš i k.k; ka dls j{k.k djrsqg gh Hkstu xg.k djuk gā vU; Fk Hkšk gh jg tkuk gā

fdUrq xglFk dHh ; g nškdj fd egkjt iēkj jgs gā rFk ?j ea vāš k gš fctyh dk cVu nck nrk gā og viuh n"V l sfopkj djdsgh , š k djrk gšfd mtkyse aHkstu cgjkus dsk; Zeal fēk gš fdlUrq, š h flFkr ea l kš rks Hkstu xg.k ugha djsk D; kōd bl ifjflFkr eaHkstu ysk dYirk ugha fctyh tyk nš l s vfxudky ds thokads d"V gš gā l kš dsvlgkj dsfufēk vfxudk; ds thokads l rk; k tkuk l kš ugha pkgrk ml ds fy, rksos l kš r l ē vfxudk; ds thokads ml ds ifjokj ds l nl; gā ; fn

mlgal rkdj vFkok ekjdj xglFk l kš dls Hkstu nš k pkgrk gSrls l kš ; fn rhu fnu dk Hkšk gš rc Hh Hkstu xg.k ugha djskA bl h izkj l s ; fn l kš i kš .k dsfy, xglFk ds?kj tk, vls xglFk dPps ikuh l gš kš kš rcs Hh og Hkstu ugha ysk] D; kōd ikuh eaHh tho gā ; gh ckr oulifr dsfo" k; eaHh gā foKku }kj oulifr dh l thok fl) gš pph gā vr% l kš v ius fy, fdl h Hh tho dls l rk; k tkuk ; k mudh fgd k fd; k tkuk dHh ugha pkgrkA o" kōd dh > M+ yxh gš vls l kš Hkšk gh tk, xk] fdUrqt ydk; ds thok dh fgd k djrsqg xkph ysk ckgj dnfi ugha tk, xkA , š k djs l smu thok dh foj kš k gš l kš bu l c ckrka dk ijk ē; ku j [kdj pyr k gā l kš xglFk ds?kj vk, rFk xglFk phh ij i kō j [k nrks l kš dsfy, og ?kj vl rks gš x; kA bl h izkj l s l kš vk, vls dkbZ xHkōrh L=h ; fn ml s vlgkj kfn nš dsfy, mBs rks Hh l kš vlgkj xg.k ugha djsk] D; kōd , š k djs l s xHkōr ejsqg tho dsk d"V gš r k gSrfk ekrk dls Hh d"V gš gā

vLr] l kš bl ckr dk ijk&ijk ē; ku j [krk gšfd ml dsfufēk l s fdl h Hh , dšunz] cšunz] ršunz] pršunz vls i pšunz tho dsk d"V u gš D; kōd l Hh ml ds ifjokj dsgh l nl; gā vr% og fdl h Hh xglFk ds ?kj tkdj ijs ē; ku l s bl ckr dh tkp& i M+ky dj yrk gSrfk tc ml s l Uršk gš tkrk gSrls og vlgkj xg.k djrk gš vU; Fk ok i l ykš tkrk gā l Uršk u gš vls dkbZ 'kōk gš tk, rks l kš xglFk dls > B ckyus dk R; kx djkdj ml l s l Pph ckr i n yrk gā fQj Hh ; fn Jkod > B ckyus ml dk nš k fQj Jkod dksgh yrk gš D; kōd l kš usrls l Ppsān; l s l R; dh tkudkj dsfy, iz Ru fd; kA

vfi k; ; g gšfd l kš dls c; kyhl nš k vkyus i M+sgā vr% ; fn vki lFkud eavkdj l kš dls Hkstu nš k pkgrks og ml sxg.k ugha djskA , š k Hkstu vFkok oL= vkn ml dsfy, fgrkog ugha gā fdlUrq vki yk rks prj gā vki ea 0; ol k; c] gā vr% vki dHh&dHh xfy; afudkyus dk iz Ru djrs gā ft l izkj l ekt ; k nš dh fdl h cgkōz dksnj djsuds

fy, ljdkj dkbz dkuu cukrh gSyfdu vki ml dkuu lscpusdsfy,
xfy; afudky yrsGSmI h idkj lsl kÉkqdsifr viusvknj Hko dsdkj.k
vki izRu djrsGsfdl h idkj lsl kÉk dlsHkstu fey tk, vlg og HkÉk
ughajgá tS sfd o"KZdh >Mh yxh gsvlg l kÉkqHkstu dsfy, ughatk l drs
glærks vki ; gk n; k iky yrsGsvlg l kprsgSfd vkidsfy, tksHkstu
vk, xk ml ea lsvki l kÉkq dlsHk ; gh ds; gh cgjk naxá vki l kprsgáfd
bl idkj lsvkidk dke Hk py tk, xk rFk l kÉkqdh l ok Hk gis tk, xhA
fdurq l kÉkq l s; g ckr fNih ughajgrhA og l koÉku gis tkrk gSrFk , d k
Hkstu xg.k ugha djrkA

l kÉkq/lædsifr vkidsbl l ok Hko eadkbzcgjkbzughagá fdurq l kÉkq
dksrks viusegkorkædk ikyu djuk gá ; fn fdl h le; lgt : i lsvkius
n; k ikyh vlg og Hkstu tksvkidsfy, vk; k ml eal sl kÉkqHkstu xg.k dj
ysrc Hk ; g mfpr ughagkæc D; kád vxspydj fQj , d k gh gksyxsk
vlg Ng dk; dstholædsu"V gksdk il æ vk tk, xhA bl ds l kÉk gh thou
ea, d idkj dh vufdrk vkusyxstA vki ; g iWafd xgLFk bl idkj
lsl kÉkqdh l ok D; læughadj l drk rksml dk rksLi"V mùkj gSfd bl lsl kÉkq
dsegkorkæansk yxrk gá ; fn FkM& l k Hk ykyp vk tk, rksÉkhj&ÉkhjsfQj
og c<rk pyk tkrk gá vkidh bl idkj dh l ok dlsLohdkj djds vxss
pydj , d h flFkr cu l drh gSfd l kÉkq; g l kpusyxsfdu ; g Jkod rsejh
cMh l ok djrk gá bl s; fn eá[kjh&[kjh l Pph ckr dgpk rks; g cgjk elu
tk, xkj vr%bl seá, d h gh ckr dgw tksbl sfiz, yxá , d k gksisj og l R;
rRo HkDr dlsughrck ik, xk vlg HkDr ds thou ea vlÉkdkj jg tk, xhA

vr%'kL=læadgk x; k gSfd l kÉkq dksxgLFk l sglFk&i; vkrn nckus
Hkstu] oL=] ik= ; k vU; vko'; d l kexh exokus tS h l ok ugha djokuh
pkfg, A , d k djus l sml snkSk yxsk vlg og ijrU= cu tk, xhA

bl h izu dk nlrjk Nlg ; g gSfd l kÉkq xgLFk l sbl idkj dh l ok
u djk, ; g rksBhd] fdurq; fn Lo; a l kÉkqfd l h xgLFk dh , d h l ok dj; j
vFkZ~ml ds glFk&i; vkrn nck, rks ml ea D; k glfu gá bl ds mùkj ea

'kL=dkjædk dFku gSfd l kÉkq, d k Hk ughadj l drkA D; kád ; |fi l kÉkq
bl ea l ok dh n"V l sgh n[krk gSfdUrqb l ds l kÉk gh e; kæk Hkæ Hk n[krk
gá bl h ds l kÉk l eHko eaHk QdZ iMæk gá ; fn vkt og , d dh l ok djs
rks dy nlrjs dh D; ka u djæ bl idkj bl dk vUr dgk vk, \ ; fn og
fujUrj , d k gh djrk jgk rksml dh l kÉkuk eafoÉu miflFkr glæcA vr% l kÉkq
dks rks xgLFk dh l ok u djds viuh egro iWZ l kÉkuk ea gh yhu jguk
pkfg, A xgLFk dh l ok dsfy, rks nlrjk 0; fDr Hk fey tk, xkj fdurq tks
vlÉ; kRed l ok og djrk gá bl svU; dks 0; fDr djæx\ xgLFkæds iki
Nylkus dh xEHkj l ok l kÉkq djrk gá ml s; gh l ok djuh pkfg, vlg vius
l kÉkuk&{s= ea je.k djuk pkfg, A

l kÉkq ds xgLFk dls glFk yxkuk Hk oftZ fd; k x; k gá ml dk D; k
vfhkik; gá , d k o.ku bl fy, fd; k x; k gSfd Hkro"; eafdl h Hk 0; fDr ds
ân; eafdl h Hk idkj dh foÑfr vk,] , d h flFkr dls igys l sgh Vkyuk
pkfg, A l kÉk; ykæka ea , d h foÑfr vkus dh l eHkuk jgrh gá vr%, d h
l eHkuk dls igys l sgh nlrj j[kuk pkfg, A l kÉkq l kÉoh Hk Nk&cMædk oluk
djæ fdurqfd l h Hk idkj l sgl h&etkd dso'kHkæ glædj fd l h Hk væ dks
glFk ugha yxkuk pkfg, A , d k djuk l kÉkq ds fy, Hk otZu; gá vki l ea
l kÉkq l kÉkq ds fy, rFk l kÉoh&l kÉoh dsfy, Hk otZu; gá cMæglærks fl j ij
glFk j [k n] fdurqvU; væka ij glFk l kÉk&l ekÉka fu"dkj.k Hk ugha j [kuk
pkfg, A xgLFk ds 'kjhj ij rksfd l h Hk flFkr eagh ugha j [kuk pkfg, A bl
idkj dk otZu 'kL=dkjæ}kj l kÉkq, oaxgLFk dsfy, vlÉ; kRed Hkuk l s
gh fd; k x; k gá bl ds iHs l kÉkq thou dks ifo= cuk, j [kus dh n"V gá

ckyd funk&k glærk gá fu"iki glærk gá fdurq; fn fdl h ifjokj dk
dkbzckyd l kÉkq ds ikl vkdj cBs vlg l kÉkq ml sl; kl l sf[ky kusyx} cPpk
mul sfgy fey tk,] ekrk l kps dh pyks vPNk gSeqscgq l sdke gá cPps
dks l kÉkq h j [k yæsrksfQj rks l kÉkq ml h pØ ea iMætk, xsvlg viuh l eiWZ
l kÉkuk dks Hk yk cBæ} xpk cBæA

, d n"VUr ejsLej.k ea vk jgk gá bl n"VUr l sejh bl ckr

dh if"V gksh gSfd bl h l ok dh n"V l sfdl idkj dkbZl kEd viuh l kEuk dks Hkyk cBrk gA

,d l kEd FkA og l kEuk ds {s= ea vxl j gvkA fdUrqmI s dkbZ x# ughafeykA x# dsfcuk Kku ughafeyrkA fdUrqmI l kEd usbl dh fpUrk ugha dh vls l kpk fd og rls vdsyk gh jgsk vls l kEuk djxkA ml s tho&vtho dk dkbZ Kku ugha FkA og rls vKku ri djusdsfy, txy ea pyk x; kA gBkEelz dso'kHkwr gkdj og ,d xQk ea ifo"V gkdj ogh jgus yxkA fnu ea ,d ckj gh og ckj fudyrk Fk vls Hkstu ds LFku ij ,d o{k dh Nky dks Nhydj ml ea l stksjl nfor gksh ml sgh pkV yrkA cl ; gh ml dk Hkstu FkA

ylxlaus; g n[kk rismugacMk dngy gvk fd n[ks ; g ds k ri Loh gS Hkstu Hkh ugha djrk dny o{k ds FkA l s j l dks viuh tHk l spkV dj gh jg tkrk gS vls fnu&jkr xQk ea jgdj l kEuk djrk gA Ekhj&Ekhj ylxkA dk ; g dngy J)k ,oa izk k eacny x; kA osdgusyxsfd ; g rls cMk ; ksh&egkrek gA vlu&ty dN Hkh xg.k ugha djrk ek= rfud l k j l pkV/dj thou&; kiu djrk gA dgrsgSfd x# dsfcuk Kku ugha fdUrq; g rls vdsyk gh viuh l kEuk ea fueXu jgrk gA

bl h idkj dh vu dks craylxkA eapyrh jgh Ekhj&Ekhj scgr l sylx ml dsn'kzka dsfy, vkusyxA og l kEd tc xQk l sfudyrk rls ml l s vk'kholh ikr djrA gk&gkrs; g l ekpj jtkk dsikl Hkh igpp x; kA ml dh izk k l qdj jtkk dseu ea vk; k fd ,d sfl) &egkrek dsn'kz Lo; aHkh djus pkfg, vls vius vUr%g dks Hkh djkus pkfg, A vLrq ml us viuh ea h dks vkn'sk fn; k fd og ml l kEd dksegy eacyk dj ysvk, rkd og rFk ml dh jkru; k ml dsn'kz dj l dA jtkk dk vfhkik; ysdj ea h ml l kEd dsikl x; k vls tc og xQk l sckgj vk; k rc ml l s dgk fd og egy eapydj jtkk&jkru; k dks n'kz nA

fdUrq l kEd usbl djkj dj fn; kA ea h fujk'k ykV vk; kA ml us tc jtkk l s dgk fd og l kEd rks egypta ea vkus dsfy, rS kj ugha gS rls jtkk

usLo; agh ml dsn'kz kFkZ tkus dk fu'p; fd; kA tc jtkk ea h ds l kFk ogk x; k vls egkrek xQk l sckgj vk; k rc jtkk usml dk vfhkoku dj iFkZk dh fd egkrek tHl egypta ei Ekhj, A fdUrq egkjkt usi q%; g vlxg&vLohNir dj fn; kA

egkrek dks ,d k ri djrs gq n[kdj jtkk rls iHkfor gvk fdUrq ea h Kluk FkA ml us jkTkk l s dgk&^jktu! ; g egkrek vKku&ri dj jgk gA bl s rls vHk ; g Hkh Kku ugha gSfd ouLifr ea tho gSfd ugha vr% eap srks l usg gSfd bl dh l kEuk vlxsc<+ l dshA fl) kur dh n"V l s; g dN Hkh ugha tkurkA**

fdUrq jtkk dk ea h dh ckr l s l Urk'sk ugha gvkA ml us dgk&^ea h rE dN ugha tkurA ; g l Ppk egkrek gA**

; g l qdj ea h us dgk&^egkjkt! foKku dsfcuk l kEiq thou iui ugha l drkA ea vki l si q% dgrk gvf d bl dh l kEuk ean'sk gA bl dh l kEuk vlxsc ugha c<shA**

ea h ustc n<+fo'okl ds l kFk ; g ckr dgh rls jtkk us dgk&^D; k rE ; g fl) dj ds crk l drs gkA**

ea h us pql'sh Lohdkj dj yh vls dgk&^gkj jktu! ea ; g fl) dj l drk gN fdUrq bl dsfy, eap dN l e; rFk dN Eku dh Hkh vko'; drk gkshA**

jtkk us; g Lohdkj dj fy; kA vc ea h ; g fopkj djusy xk fd fdl mik; l s ml egkrek dks jtkk dsikl yk; k tk, A vUr eam l s, d mik; l gh x; kA ml uxj ea ,d os; k jgrh FkA og cMk : iorh rFk prj FkA eu= usml dsikl tkdj l kjh ckr ml scrk bZ vls dgk&

^og egkrek fnu ea dny ,d gh ckj viuh xQk l sckgj vkrk gS rFk o{k dh Nky gVkdj& o{k dk j l pkV dj oki l xQk eap yk tkrk gA vc fdl h u fdl h idkj ml sjtkk dsikl uxj ea ys vkuk gA clyk D; k rE ,d k dj l drh gkA**

oš ; k usmlkj fn ; k&^ea=hoj! ; g rksgr l jy dke gā vki n[ksr
tkb ; } eš p[fd ; ka ea ; g dke dj n[ktA*

ml dscln og oš ; k Hkh vl; ykka ds l kfk ml egkrek dh HkDr
djustkusyxh ml usegkrek dh l kjh fnup ; lzdk l w[erkl svĒ ; ; u fd ; ka
fQj , d fnu ml uspijki iryk gyok cuk ; k v[š ml o[šk dh Nky gVkdj
og gyok ogk piM+fn ; ka egkrek tc o[šk dk j l pKVusdsfy , vk ; kj oš ; k
nij fNih gbZ l kjk n' ; n[krh jgh ml usn[šk fd egkrek us o[šk dh Nky
gVkbZ j l pKVk v[š okil xQk eapyk x ; ka

fdurqml egkrek dsm l fnu o[šk dk j l eadn fo'kšk gh vkuln
vk ; ka v[Ēkd e[ĳrk ml sml j l eafeyh vr%ml dk eu Mkyk v[š og
FKkA nj dscln gh j l iku djusi p% xQk l sckj fudy vk ; ka bl chp
oš ; k usml LFku ij irysgyos dk yi fQj lsdj fn ; k FKkA bl izkj
egkrek dk eu vc l k[ekuk lsgvusyxk v[š og gyoseaM[usyxh igys
og p[chl ?k/ka ead[oy , d gh ckj j l pKVusvkrk FKk vc rksckj&ckj
vkusyxk v[š l kpusyxk fd ; g gruk e[ĳ j l vkrk dgk lsgš

vol j n[kdj oš ; k izdv gbZ v[š egkrek l sckj&^egkreu! ; fn
vki p[garisešvki dks ; g e[ĳ j l Hkj i v inku dj l drh g[l ehi gh
ejh d[iv ; k gš vki ejh d[iv ; k ea iĒk[ĳ , A**

egkrek usmlkj fn ; k&^eš r[ĳkj h d[iv ; k ea ugha vk l drkA**

rc oš ; k usdgk&^vPNk eš vki dks og j l ; gh ykdj nrh g[**

bl izkj Ēkj&Ēkjsegkrek th l k[ekuk dksf'kFky djds oš ; k ds j l
eafueXu gksyxh 'ku% 'ku% os oš ; k dh d[iv ; k ea Hkh vku&tkusyxsv[š
ifj .ke ; g g[ok fd osd[gh l e ; eam l oš ; k ds i[dsfirk Hkh cu x , A
vc os viuh l Urku rFk oš ; k ds ekj ea i w[; k Qil p[psFis v[š mudh
l k[ekuk xk ; c gks p[th FKkA oš ; k tc viusdke l s'k[ĳ tkrh rc os ml
ckyd dksf[kyk ; k djrā

, d fnu oš ; k usegkrek lsdgk fd vc og uxj ea tkdj jgs h
; g l qdj osckj&^ ; fn r[pyh tkv[kh rksQj ead[š jg[ok\ e[rsr[ĳkj
fcuk ugha jg l drkA**

oš ; k usdgk&^vki Hkh ejs l kfk uxj eapfy , A**

egkrek usLohdkj dj fy ; ka oš ; k usea h dks l ekpj fhktok fn ; k
fd og egkrek dks ydj vk jgh gā egkrek th cPpsdksxka eamBk , uk[ĳ
ds l eku tc uxj ea igpsrc og n' ; n'k[uh ; gh FKkA ; g l c n[kdj jktk
usea h lsdgk&^ea=oj! D ; k , d k gksk Hkh l Etko gš . bl egkrek dh l k[ekuk
dk D ; k g[ok**

ea h us jktk ds crk ; k&^jktu! l Pps x# ds vHko ea l Pph , oa
'k[l k[ekuk ugha g l drh ; gh dkj . k gšfd ; g egkrek vkt viuh l k[ekuk
l sifrr gksx ; k gā 'k[l k[ekuk ds vHko eaeut ; v[Ēred 'k[ur dk vutko
ughad j l drkA**

vLr[v[ok ; Z Jh x . k[hykyth egjkt dgk djrsFisfd ^ftruk
fcxkMk ugha jkM uš mruk fcxkMk [kM uš** vr% 'k[=dkjka usdgk gšfd
xglfk l s l ok u ysuk u nska D ; k[ed , d k djusij l k[ekuk dh u dHk pDdj
eavk gh tkrk gš v[š viuh l k[ekuk lsfj tkrk gā , d k djus l sml dk
, d LFku ij teuk gš tkrk gš v[š fQj og Jkod dks [k[djuseayx
tkrk gš LokFk[jrk ea M[tkrk gā l k[ekuk l kpusyxrk gšfd ; gk vPNk
[kuk&i huk feyrk gš vr% ; gk l sD ; ka tkuk bl izkj og l k[ekuk& iFk l s
fxj tkrk gš v[š r[Ēk[ĳ dh ijEijk lsfjko gš tkrk gā l k[ekuk rksvius
thou dh fgd k djrk gh gš i j urq Jkod] t[Ēk[ĳ dekus tkrsgš os Hkh Ēk[
ds LFku ij iki dek yrs gā v[š viuh v[Ēk dks Hkh cuk yrs gā bl
izkj l smuds }kj v[ur r[Ēk[ĳ dh v'krk gš tkrh gā vr% r[Ēk[ĳ dh
dh l ok ft l : i eacrkbZxbZgš ml h : i eadh tkh p[ĳ , A l k[ekuk dh l ok
dsfy , t[ĳfu ; e crk , x , gš mlgh ds vud[kj vki mudh l ok dj[rs rks
mudk thou Hkh mTtoy cuska vki viuh e ; k[ĳ ea jgdj gh mudh l ok
dj[fdurqmudsfy , l c d[t[ĳkdj nsak ; k[; ugha gā

x# dh l ok rks djuh gh p[ĳ , A fdurqog l ok fdl izkj lsdh
tk , v[š e ; k[ĳ dk Hkx u g[š ; g n[škuk vko' ; d gā ; fn okLrfod rjhds
l s l ok dh tkrh gā rksog l Pph 'Wār dk iFk izkLr djrh gā bl fy , gea

rFkk vki nksk dks gh l koEkk jguk pfg, A geavki l sfdl h Hkh izdkj dh ylx&yiv ughaj [kuk gā gekjsfy, l Hkh tkfr; ka l eku gā fdurqge mlgħa ds; gk l s ikl q Hkstu ys l drsgSftudk jgu&l gu [kku&iku mūke gS vFKZ-ftuds; gk ekī ughaidrk gSrFkk efnjk dk l ou ughagrk gā l kēk rksēkēdj ds l eku gS bl fy, ml dsfy, eēkējh crkōzxbz gā ft l izdkj Hkpjk fHku&fHku Qwka l sFKk&FKk j l xg.k djrk gSvls m | ku ds i q i ka dksfdykeuk ugha i gprk ml h izdkj l kēk dsfy, Jkodk m | ku gā Ng dk; ds thok dh j {k djrk gprk l kēk Jkodk ds; gk l seēkējh xg.k djrk gā

bl izdkj l R; dk fu: i.k djrsnū js l R; dk l ki ku crk; k x; k gSfd l kēk volFkk eajgrsgq Hkh l kēk o) dh l ok dj l drk gā miy {k.k l sxgLFk volFkk eajgrk gprk xgLFk Hkh , d h l ok djrk gā o) tuka dh] x# tuka dh l ok djrk gprk og Hkh 'Wär ds l ki ku dh vsj c<+ l drk gā ; g ē; ku eaj [kus dh crk gSfd ; fn xgLFk ?kj eao) tu gē vsj mudh l ok dh vko'; drk gē fdurq og mudh l ok u djds ēkēk; Zdjus pyk tk, \$ l oR l jh dk i kēk djus pyk tk, rls ; g mīpr ughagā o) dh l ok vko'; d gsrks igysogh djuk pfg, A , d k ughafd og ; g l kpsfd eā; g iki dk; ZD; kōd: ā eārktkdj vBilēj; k ¼/kB igj dk ½ i kēk dj yā ; fn dkōz; fDr , d k djrk gSrks ml dsey eavfrpkj yxrk gā ; fn og ml fnu i kēk ugha djxk rks dōy mūkj xqk gh Vwskj yfdu ; fn og o) dh l ok ugha djrk gSrks HkDr i ku fopNō gōrk gS bl l sfgā k yxrh gSrFkk ; fn dkōz nū jk 0; fDr l ok djusoky ugha gSrks nēk yxrk gā vr% cMā dh l ok rls djuh gh pfg, l kfk gh Nk/kōds i fr Hkh gennizgksh pfg, A fd l h Hkh 0; fDr dh miēk ugha djuh pfg, A vr% l ok ēkēz dh vsj vo'; vxz j gsk pfg, A ftu 0; fDr; kōea l jyrk rFkk fouhrrk gōsh gSosg 0; fDr bl {k- eavkdj viuk uke mTtoy dj l drsgārFkk vKedY; k.k dh l kēkuk dj l drs gā

clēk/ks l ok ēkēz i je xgu gā ; kōx; kōdsfy, Hkh ; g vxē; dgk

x; k gā f=[kōkēkīfir okl qō egkjt ftuds ikl rhu [kō dh l ūk vsj l Eifr gē 'kēk] pō] dks rēkēf.k] l kō ēkēk t\$ svud futh 'kl= gē , d sn0; 'kDr' khy i# "kō dks D; k dHk vius l s Nk/kōds i fr gennizgk l drh gS. D; k os vius l s Nk/kō dh l ok dj l drs gā

vki tj k viuh flFfr ij igysopkj dj yft, A rhu Hkpu dh l ūk rls nj] ; fn vki dks C; koj dk jkt; Hkh fey tk, rks vki D; k djxō , d h flFfr ea vius l s Nk/kō dh l ok rls nj dh crk gS 'kk; n vius ekri&firk] o) tu] x# tu vkn dks Hkh Hkoy tk, xa; k mlgā Hkh Bkōdj ekj dj nj gv k nāā vsj C; koj dk jkt; D; k] pln pkn ds VpMā fey tkus ij Hkh vki rls vfhkeku ea, d sxdz gk tkrsgSfd vki dks cktkj l pMk fn [kōz nū yxrk gS vki fd l h dh Hkh fpurk ugha djrā rls, d s0; fDr dHk Hkh l kō fjd vFkok ēkēk nī"V l s vius thou dks mūr ugha cuk l drā ēku vFkok l ūk fdruh Hkh ikr gk tk,] fdurqeu ea vfhkeku ugha vkus nūk pfg,] l ok ēkēz ugha fcl jkuk pfg, A

eā vki dks f=[k. Mūk dh crk crk jgk Fwā bruk , s0; Z, oa 'kDr gōrs gq Hkh os cMā dk vknj rls djrs gh Flē fdurq vius l odtuka dh l kēk l kēk dk Hkh i jk ē; ku j [krs Fwā ; gh dkj . k Fk fd muds l o d Hkh vius Lokh ds i fr i wZ o Qknj jgrs Fwā blgha dkj . kō l sge vkt Hkh mu egki q "kō dks ; kn djrs gārFkk mudk pfj= l q r & l q krs gē ft l l svki d sthou ea Hkh , d ekō+vk l d s vki Hkh ; g tku l dsfd 'Wär ikr djus dk l gh ekz dks l k gā

osegki# "k bruh l Eilu flFfr eajgrsgq Hkh tufgrdkjh dk; kōdks dHkh ugha Hkoyrs Fwā vius l o d kō dks Hkh os viuk fe=] viuk vkrēh; ekurs Fwā vkt gekjh D; k flFfr gS ge vius l o d kō dks l kfk d s k crkō djrs gS ge muds l kfk frjldkj ds l kfk i s k vkrsgā pīd osvkt detkj gS nū gē vr% os vki ds i R; d izdkj ds nō; gkj dks pā pki l gu dj jgs gā fdurq ; fn geus vius i ē i wZ 0; ogkj l smuds ān; dks ugha thrk rls , d fnu os fonk dh flFfr eavk l drsgsvls vki dh l ūk dks nū Hkh l drsgā vki ds

fy, ru rMøj dk;ZdjrsG\$ rls vki dk Hkh drD; gSfd vki mlgaviuk fe= le>avlj muds l kfk ukSj t\$ k crkD u dJA ;fn vki bl ulfr ls pyksrls?kj eapSv vls 'kfrur kuh jgsxA

geacM&cM/suxjkaeatkusdk il x vkrk gA ogk fHk{kk dsfy, tkus dk Hkh il x vkrk gA ,d le; ,d djMlifr ds?kj eatkusdk il x vk; kA l kEkqdsfy, rlsdHkh >kaMh rFk dHkh egy l Hkh txg tkusdk il x vkrk gh gA rls ogk l Bkuh us iryh&iryh jkSV; k cgjkbZ vls ,d rjQ tks ekv&ekv vls : [kh cktjdsdh jkSV; k iMh Fkh mudsfy, crk; k fd ;srls ukSj jka dsfy, kuh gA rls clEkv/ks ;g mfpr ugha gA vius l odka ds l kfk bl idkj Hkh Hko dk 0; ogkj ;fn vki ylx j [karsrfsd l h fnu l k l qkj rFk ,d ygkj dh Hkh gk l drh gA

esvki dks N".k egkjkt rFk #fDe.kh dk pfj= l qk jgk gth muds pfj= l sgeaf' kfk xg.k djuh pfg, A #fDe.kh dk pfj= tks vlxsfoLrkj l s l qk tk, xk] og ekrvkadsfy, fdruk ij.knk; h gS bl idkj og Hkh; ka dsfy, Hkh mi ; l xh gA ;fn ge bu ylxkads l eku viuh cfD) Bhd j [karFk vius l odka ds l kfk l n0; ogkj j [ka rls os Hkh gea viuk ekuks rFk dkbZ cbZekuh djusdh Hkhok mudsân; eamfnr ughagkxA ge ylxkdk n0; Zgkj gh bu xjhc ylxkads cbZekuh rFk pksj; k djus dsfy, ifjr djrk gA

vkpk; ZJh x.kkhyky th egkjkt Qelz; k djrsFlsfd ,d ukSj ,d l B ds ;gk ukSj dh djus dsfy, x; kA l B us ml l s i nk fd og fdruh ru[okg yxkA ukSj us l kpk fd ;fn vfEd ru[okg ekvkk rls; seq sukSj ugha j [kA vr%ml usdgk fd og <kbZ l k #i ; syxkA rc l B us i nk fd rEgkjs?kj dk [kpZ fdruk gS ukSj us ml k fn; k fd [kpZ rls l k s rhu l k dk gA ifjokj eal nl; vfEd gA rc l B us i nk fd tc rEgkjs?kj dk [kpZ l k s rhu l k s dk gS rc rE <kbZ l k sea d s dke pykvkks bl dk vfZ gS fd rE pljh djds dke pykusdh ckr l kp jgsFla fdUrq, d k ugha djuk pfg, A es rEga l k s rhu l k #i ; sgh nuka clyk vc rls rE bekunkjh l s dke djks u\

ukSj l B dh bl mnkjrk l scgr i Hkfor gya og l nk&l nk ds fy, l B dk HDr gksx; kA ml usmlkj fn; k&^l B l kgc! vki cM&NikyggA vkius ejs eu dh ckr tku yA vc vki fo'okl dftt, fd es vius ru&eu l s vki dh l ok d: pk rFk dHkh vki dks dkbZ f'kd; r ugha gksus npxkA**

clEkv/ks bl idkj dh flFkr tc curh gS rls ekuork eldkjkrh gS vls eut; &thou dk mFkuu gsrk gA bl dsfoijr vius l odka l sn0; Zgkj djus ij ekuork dk iru gsrk gS eut; rk dh gfu gsrh gS pljh gsrh gS cbZekuh gsrh gS fgd k gsrh gA tjk fopkj dftt, vls vius fr dsfy, rFk l elr ekuo tkr ds dY; k.k ds fy, vius 0; ogkj vls vkpj.k dks l k k j, A

ikphu dky ea ,d jtk FkA ml ds vuod l od FlA ,d fnu tc jtk vius 'k; ukxkj ea l s jgk Fk] rc ml ds ,d l od us vkdj jtk dh vxgh ea l s ml dh ,d cgeM; vxBh fudky yA olr% l od tc vxBh fudky jgk Fk rc jtk dh uhm [ky p0h Fk] fdUrqog p0pki vk [ksclh fd, iMh jgk ekus xgj h uhm ea l s jgk gA l od vxBh ydj pyk x; k] jtk us ml s dN ugha dgA vc jtk dseu gh eu fopkj djus yxk fd vk [kj ml ds l od dks ,d k D; ka djuk iMh D; k og fd l h fo'k k d"V ea gA vo' ; ,d k gh gsk] es ml ds?kj dh rjQ dHkh E; ku ugha fn; k] bl fy, ml s vkt pljh djuh iMh gkxA ;g l kpdj jtk us xrpjka }kjk irk yxok; k rsm l sekye gya fd ml dh i Ruh xHk0rh gS rFk tki s dk vko' ; d l keku ml cpkjs xjhc l od ds ikl ugha gA ;g kkr djds jtk dseu gh eu cMh n0k gya

dN le; ckn og l od jtk dh vxBh okil yk; k vls l ks l e; jtk dsgkFk eaoki l ifguk nA bl ckj jtk us l od l s i nk fd og D; k dj jgk gS rc l od us l p&l p mlkj fn; k&^nhukufk! es pljh ugha dj jgk gth ,d fnu vki dh vxgh ea l sfudky dj es ;g vxBh yx; k Fk] vkt bl sokil ifguk jgk gth oklrfod ckr ;g gSfd dN le; ds

fy, bl sfxjoh j[kdj ešus vius vko'; drk dh ifrZdj yH vc eš bl s
yK/k jgk gH ml l e; ešus vki dše kyē ugha gšusfn; kA ; fn vki dše kyē
gls tkrk rks ešh cMh nqZk gkshj ešc jckn gls tkrk**

; g l qdj jkkt ešdj; k vLš clyk&^Hkbl ešsml h fnu i rk yx
x; k FkA fdUr qbl dk; Zdsfy, nškh ruughaešgh gH rwešs fy, l oLo viZk
djdspy jgk gšvLš ešus dHh rjs?kj dh fLFkr dh vLš Ē; ku gh ughafn; k
rls; g rks ešh gh Hw gš rwpUr k u dja

mijdr n"VUr l sgea vius thou dh ruyuk djuh pfg, vLš
nšluk pfg, fd osylk dš sfs vLš ge dš sgā ; fn thou dk fueZk djus
ds fy, iFke l ki ku ij igpuk pkgrs gā rks bl izkj ds 0; ogkj dš
viukb; ā vL; Fk vfhkeku eaMcdj vL; k; dsfl ok; vLš D; k djuk l Hko
gls l dsk\

mMh k ea?kVr , d ?kVuk ; kn vk jgh gā puko dk l e; FkA
l jā p dspuko dh ckr FkA nšmEemokj FkA , d xjhc vkneh dk ok/ ysus
dsfy, , d mEemokj usml schl #i; sfn, A ml usml sok/ nšuk Lohdkj dj
fy; kA vc nš jk mEemokj Hh igpk vLš l a kx l sml usvFkd #i; sfn, A
xjhc vkneh usml nš jsmEemokj dšgh ok/ nsfn; k vLš og pū fy; k
x; kA tc ifgysmEemokj dše kyē gūk fd ml 0; fDr usml sok/ ughafn; k
gšrks ml sØkēk vk; k vLš cnyk ysusdk fopkj djusyxkA ml uschl #i; s
dk pØortZC; kt yxkdj ml cpkjsxjhc vkneh ij l k#i; sdk nok dj
fn; kA dHh yšdj og ml ds?kj x; k vLš l kjk l keku dplZdj fy; kA ; gk
rd fd ml dh xHhZrh L=h ds [kks dsfy, nšeēh Ēku Hh ml usugha NkMh
xjhc vkneh dk jkuk vLš fxMfxMkuk l c 0; FZ x; kA

cpkjk xjhc cMk nškh gūkA l kpusyxk fd , d s thus l s rks eš
tkuk gh cgrj gā fdUr qejus l sigysml nšV l scnyk ysuk pfg, A , d k
l kpdj , d yē yšdj og ml LFku ij igpk tgl ij og l B viusnk rka
ds l kfk cBdj xyNjamMk jgk Fk vLš viuh cglng dh Mhax gkd jgk FkA
xjhc vkneh usvko nš[k u rko] dl dj , d M.Mk l B dh [kš Mh ea tek

fn; kA brusea l B ds l kfk; kA usM.Mk idM+fy; kA l B usM.Mk yšdj ml
xjhc dh [k fiVkbZ dh bru h fd og og ha ij <j gks x; kA ml dh l gk; rk
djusokyk Fk Hh dš\ vc eplēk pyk vLš l B dschl gtkj #i; s [kpZ
gls x, A

dgusdk vk'k; ; g gšfd LokfZ dso' kHk gkdj eut; Ēkš l s/
kšrj funZ rk dk 0; ogkj dj cBrk gā ml s l B dh ; g gkyr nš[kdj ge
l Urk ds ān; ea rks; g vk xbzfd bl ds; gk dk vlu&ty Hh ughayuk
pfg, A

cākyk eut; dk thou veV; gā bl ds iy&iy dk l nq; kx
djuk pfg, A ?kj ea jgusokyš l ekt vLš nš ea jgusokyš l eLr Hwry
ij jgusokys iB; d ik.kh ds l kfk iē iwZ 0; ogkj djuk pfg, A eut; dh
ok.kh ea ver Hh gšvLš fo" k HkA ; fn ge fdl h ds l kfk iē l sclyrsgšrks
og gekjh ok.kh vere; h cuk tkrh gā rFk ; fn ge dVøpu dgrsg& rks
ogh ok.kh fo"ke; Hh cuk tkrh gā vLš tc bl ok.kh l sver cjl rk gšrks
'k=qHh fe= , oanZu Hh l l tu cu tkrsgā

Loxh; vpkp; ZJh x.kšknyky th egkjkt QelZs Fksfd ^pkdj dš
Bkdj dgs -----A**

?kj ea cMk nkl h gLš ml s; fn ckbZ vFkok ekth dgarisog i l lu gš
tkrh gā bl h izkj pkdj dš; fn Bkdj dg nšksrksog viuk l oLo vki
ij l; kškoj djusdsfy, iZr rj gšxkA eēkj 0; ogkj djuk , d dyk gā ; g
dyk ge l cdl l h [kuh pfg, A osf=[kMkēki fr okl qš ; sdyk, j tkurs FkA
bl fgy, os l cl s fe=rk dk] l l turk dk 0; ogkj djrs FkA os 'kj . Moxr ds
vLēkj FkA l kēk l Urk dh l ok rFk vkj djrs FkA tufgr dsdk; Zdjusds
fy, os l nš iZr rj gšrks FkA tufgrdkjh dk; Zdjusds dk . k os plnrV;
dgykrs FkA plnēk ft l izkj l Hh dš 'kryrk , oa' kFUr inku djrk gš
ml h izkj os l Hh yšk dsfy, vkuln , oal qk&'Wær inku djusokys FkA
os cMš l s cMš Fkš fdUr q Nkš l s Nkš ds l kfk Hh , d k 0; ogkj djrs Fks tš s
fd os Nkš sylk muds i je vkēh; gā , d k 0; ogkj djusds dk . k os Lo; a

Nk/sugracu; cfyd vls Hh ÁpsmB x, rFk vkt rd ge mudk xqkxku djrs gá

vLrj cUk/ks thou ea 'kúur&l kúku dks ikuk g\$ ml l kúku ij p<ej ekuo thou dh pje l kúurk ikr djuh gSrsbl fLkfr dk fopkj djds pfy,] vo'; gh vkids thou ea 'kúur dh l kúku dh o"kw gkxhA

I E; DRo dk l kúdy'k

'kúurukf k Hxoku dh i kúuk

^^ kúur ftu ep ,d ohurh -----A**

i kú' kúurukf k Hxok u dspj .Maes i kúuk dh dflm+ kcdk mPpkj .k bl vk'kk vls vkckkk dsl kfk py jgk gSfd gekjs thou eaHh 'kúur dk l pkj gls rFk ge Hh ml vxkék 'kúur dk vutko dj l d& tksfd vHk; thok dsfy, furkúur nyBk] nqk; thok dsfy, vyH; rFk Hk; thok dsfy, iq "kúuk }kjk yH; gá

iq "kúuk ;g 'kcn ;gk egRoikz gá og 'kúur] og nyBk 'kúur] vxkék 'kúur gekjsHkrj gh gá ml 'kúur eagekjk thou ljkckj gá fdUrq gekjs ikl tksolrqughag\$ og gSn"V rFk iq "kúuk ;g lR; n"V gekjs ikl gls ge ;g tku l dafd 'kúur D;k g\$ rksge ml slgt gh ikr dj l drsgá i kúkdspj .Maes i kúuk ds' kcn] i kúuk dh dflm+ kcds fuonu dk ;gh rkr; ZgSfd ge i kúkdh Ník l sog n"V] og Kku fey l dsft l l sfid ge viusgh Hkrj rFk viuspkjka vls f?kjh gbZ ml 'kúur dks ifgpkú l d& i kúkdspj .Maes eagekjh i kúuk D;k g\$ bruh gh fd ^gsHxou! vki ftl Lo: i earYyhu gá ogh Lo: i ejk Hh gá ;g ckr ep s vki gh ds minsk l sKkr gbZgá fdUrqeávc rd ml minsk dks vius thou ea l kckj : i ugh ns ik; k gú vkids dV; k.kckjh l nqnsk dks l q vls l e> rks ik; k gú fdUrq ml svius vLrly eaughamrkj ik; k gú bl fy, gs i kú eávc rd vlékckj eagh HkVd jgk gú l R; dks tku ysds i 'pkr~vki Lo; aea

fLFkr ml vxkÉk 'kfrur dlq vFKZ~viuslgt Lo: i dksidV djdsvulr
'kDr l Eilu cu x, gA fdurqeavc rd oS k ughadj l dka vc ; g nyZk
ekuo&thou eFS ikr gpk gA bl thou ea eadq fo'kSk mlufv djuk
pkgrk gh ejk dUO; gSfd eamI 'kfrur ds[ktkusdksvuih Hkrj [kkt yH
vr%gs iHkq eFS ,d h 'kDr nift,] ,d h n"V nift, rFk ,d k iq "kFIZ
nift, A

eut; bu Hkloch vFHk; fDr djrsqq viuh vE; kRed 'kDr dks
fodfl r djusdk iz Ru djrk gA fdurqiR; d Klu ds{e eafodkl djus
dsfy, ml dk iwZ ifjKku djusgrq ikjEHk eafdl h fop{k.k 0; fDr dh
vlo'; drk gkrh gA vE; kRed {e eafop{k.k 0; fDr dh] l q k; x# dh
vlo'; drk gkrh gA og fop{k.k 0; fDr Hk 'kfrur ekZdh vlg c<usokyk
gkuk pfg, A ftl 0; fDr dks ,d k l q k;] fop{k.k&0; fDr x# ds: i eafey
tk,] og ml dsfueUk lsvius thou ea 'kfrur dk id kj dj l drk gA

lZr r dfork ea l dr fn; k x; k gSfd&~vixEej -----A** bl
ifDr ea bl ckr ij rls cy fn; k gh x; k gSfd mlufv dsfy, x# dh
vlo'; drk gS fdurq l Fk gh ; g Hk l dr fd; k x; k gSfd x# ds k glA
rLl d eXks x# fo) l ok -----

'kL= dh bl ifDr eaHk 'kL=dkj }kjk ; gh funZ k fn; k x; k gSfd
x# ds k gl& og fop{k.k 0; fDr ds k glS ft l dsl gkjseut; 'kfrur dh pje
efty ij igp l dA

Hxoku egkohj usmUkjE; ; u l # dscUkhl oavE; ; u eadgk gSfd
; fn r# 'kfrur dsebxZdks ikr djuk pkgrsgl rksx# vlg o) i#k dh l ok
djka fdurqcky&thok l snij jgkA cky&thok l srkri ; Z; gk ckydks l sugta
gA ckyd rls 'kjhj dh n"V l scky gSghA fdurq, d s0; fDr tksfd 'kjhj dh
n"V l spkgtoku glapkgso) glq oshk cky&LoHko dsgl l drsgA vFKZ~
mueaHk ckyiuk ik; k tk l drk gA ckyius l s; gk rkr; Zg& vKkuA vLrq
ftu 0; fDr; kadk eu vKku ds vEkdj l sxl r gS ospkgscky] ; pk rFk
o) kolFk& bu rhuka volFk vka ea l sfd l h Hk volFk ea gkS cky gh dgs

tk; xA 'kfrur dsebxZdh [kkt djusdh vfhkyk"kk j [kusokys0; fDr dksHkxoku
ds l dr ds vud kj ,d sgh cky thok l scpdj pyuk gA

,d k iR; d 0; fDr tksfd vKku&vEkdj l sxl r gS ekj vlg
ek; k ftl ds thou ea je.k dj jgs gS ftl ds thou ea Ny&diV
vk[k&fepksh [ky jgsgS tskjr&fnu iki deZeayoyhu jgrk gS tksvuih
LoFIZ fl f) eanUk pUk jgrk g& cky&vKkuh dgykrk gA

,d k cky&vKkuh 0; fDr ; 'kyl l k ds iHNSHkxr&fQjrsqavlg vius
iHNS turk dksHk ?kl HV ys tkrs gA

,d k cky&vKkuh i#k viuh n"V l srto dk fu: i.k djrk gA
vudkr dsuke dh ekyk tirk gA l; knokn dk ifriknu Hk djrk gA fdurq
Aij gh Aij l s, d k djrk gpk og , dkr dh Ekjk eacgrk gA

tksHk 0; fDr viusokLrfod vKRed Lo: i dksugta tkur& og
cky gA

tM+rFk pru dk foKku ftl ds thou ea ugha gS og vKkuh gA
ftl i#k dksvRek vlg ijekRek dk food ugha gS ftl ds thou dk l elr
i#"kFIZ l kjh 'kDr ek= 'kjhj d , oahkrd inkFk dsl p; eagh u"V gks
jgh gS uk'koku inkFk dksgh tks l c dQ ekudj py jgk g& og vKkuh
gScky gA

,d k 0; fDr pkgsfdruk Hk i<k&fy [kk gkS pkgs iMkrkZ ds fdrusHk
iek.k ; k mi kE; k ml us, d= dj j [kh glq vlg og vRek dk ifriknu pkgs
fdruh Hk prjkbZ l sdj nrk gkS fdurq; fn ml ds vlr%dj .k eaog 'kjk n"V
ughamrjh gS rls og i<k&fy [kk eFIZ gh gS vlg cky gA

bl fty, 'kL= eaopu gS vlg iHkus l dr fn; k gSfd cky thok l s
nij jgk vlg iMkr tuk ds l ehi jgkA

tgk rd 0; k[; k dk izu gS cky rFk iMkr dh 0; k[; k cgr fo'kq
gA ge ml s Fk&Fk&ls y{k.k& l s gh l e>us dh dks'k'k dja ~vixEej
l efdri**& ; gk l efdrih dk y{k.k vk; k gA izu LoHkrfod gh gSfd l efdrih
dkv vlg vl efdrih dkv\ fdl s rls ge cky l e>avlg fdl s iMkr\

I efd r tc 0; fDr ds thou ea iðsk dj yrk gS rks ml dk thou I keld; eut; lædsthou I sfof'kV cu tkrk gS vlsj Åpk mB tkrk gð , ð k 0; fDr dg ha Hkh jgð ml dh fo'kskrk dh ped vius vkl ikl izdk'k QSykus yxrh gð vlækd kj vlsj vKku ml ds thou I snij gkrspystkrsgð I efd r mudh vkrk dks izkf'kr] vkufur , oa'kkrre; cuk nrk gð eð , ð sgh egki # "ka dk pfj = vki ds I e{k j [kus dk iz kl dj jgk gñ

eþs MKDVjka us vkjke djus dh I ykg nh gð Bhd gð vkjke ; k foJke Hkh ysuk gð fdurqejsnV I sog foJke gea vius fodkjka l syuk pfg, A døy yvdj rks'kj hj dks Hkysgh foJke dh vuþkr djkbz tk I drh gð fdurqgekjsvkrk dks rksokrfod foJke I Pph 'kkr rHkh ikr gsl drh gStcfd ge Økðk en] eRI j] r". k bR; kfn fodkjka l sfoJke ya bu fodkjka ds tky I seþr gkðj ; fn ge FkkHk Hkh vius vkrre Lo: i ea yhu gk rks I pep gea foJkr feyxta vr%geabl izkj dh foJkr ysuk rksvo'; I h [kuk pfg, A tgl rd 'k j fjd : i I svkjke yusdk izu gSHkr ds vfrj d I s, ð k I þko fn; k tkrk gð fdurqeð I e>rk gwfð , ð h dkbz flFkr ugha gSfd eð0; k [; ku I sHk Nþh ysyþ vLrj I E; DRo vlsj ml dh ifgpk dh ppkz dksge pkyw [k vlsj ; g u Hloyafd ~volE; afno l adq k~& vFKz~ fno l dks cðkj ugha tkus suk pfg, A

cðkyls I E; DRo dh ifgpk crkus ds fy, vusd izkj dh dYiuk, a eflr" d eapy jgh gð fdurql e; kHko dsdkj .k foLrkj ea tkuk I EHko ugha gð I ðki eagh ml dk foopu djuk gskka ftl 0; fDr ds thou ea I efd r dk olrþ% iðsk gkrk gð rFk tks ml sn<fk I sEkkj .k djrk gð ml dk thou tx&fgrdkjh cusfcuk ugha jg I drka f=[kkrEkr okl qso egkjkt n<+ orEkkjh Fkð mudk or txr-dsfg dsfy, Fk u fd Lo; adh Lokfz ofuk ds fy, A muds thou dk I Ei wZ fodkl ml h nV I sgyk Fkð ml gkous thou ea ftrus Hkh dk; Zfd, I c bl h nV I sfd, A mlga; fn I æke Hkh djus I Ms-rks os Hkh I gkj ds mÍs; I sugñ vfir q turk ds thou ea I snqñr fudkyus dsfy, gh fd, x, A ml gkous turk dks I nelxz ij vlxsc<k; k rFk i # "kkrkz

cuusdh ij .k nra osl ækfed jFk dksydj dk; Zdj jgs Fkð bl ds iHns , d cMh f'k{k Fkð ^i jukjh dso{k dh nV I smudk thou cgr Åpk mBrk gð ml gkous i jukjh dksok {k ughafn; k] vFKz~i jukjh dks I nk ekrk vlsj cfgu dh nV I sgh nqkka

I efd r nV oky i # "k I oð Eke i jukjh dk R; kx djrk gS vlsj vius thou dks e; kñr j [krk gS æks , ð k djrk gSogh n<ørh dgykus dk vfkdkjh gkrk gð , ð h fu" Bk ftl ds thou ea vk tkrh gSogh i R; d [k= ea I Qyrk ikr djrk gð vkt ekuo bl nV dks Hkrk pyk tk jgk gð vr% I eLr ekuork j I kry dh vlsj pyh tk, , ð k I ælv mri lu gskjgk gð jko .k us Hloy dh] vlsj og i jukjh & I hrk& ij yypk x; ka bl dk tks Hk; kud ifj .k ke ml sHkxuk i M& og vki dksfofnr gh gð og cy'kryh Fkð f=[kml dk Lokh Fkð fdurq i jukjh dk ekg ml sywMkka vr%eut; dks; g ckr fo'ksk E; ku ea j [kuk pfg, vlsj i jukjh dks I nk ekrk&cfgu ds : i ea nqkuk pfg, A tks 0; fDr , ð k ugha djrk og cyxke dk ?kkr cu tkrk gS vlsj I oðk'k dh vlsj c<fk gð bl dsfoijhr I æ I syusokyk 0; fDr ?kj ea Hkh cā dh vkjEkkuk djrk gS vlsj vkrk&ijekrek ds vkt Loh rst : i ml cā dks ikr djds viuk mFkku djrk gð vr% i R; d 0; fDr dks izk yðj bl ekxz ij pyuk pfg, A

JhN".k ds vusd jkru; k vo'; Fkð fdurqos I c Hkx dh nV I s ugha Fkð os'kDr'kryh Fkð vlsj 'kDr'kryh i # "k I sl EclEkk cukuk i R; d 0; fDr pkrk gð bl fy, vusd Nk&cMs jk tk mul sviuh du; k, pLohdkj djus dk vlxg djrs Fkð dh] ylx mudh 'kj .k ea vkr Fkð rks bl izkj osykdfgr dh nV I sgh pyrs Fkð vlsj I æke Hkæ ea Hkh ulfr&vulfr dk ijk fopkj j [krs Fkð ulfr ds I kFk I æke djrs gq os j .k I s dHkh i HB ughafn [krs Fkð vkt gekjh D; k flFkr gS vkt gekjs thou eafdrh ufrdrk gS vulfr I sge fdruk I æke djrs gð vkt rks; g flFkr gSfd tgl rfud I h Hkh Lokfz I f) gkrh fn [kkrz nrh gSogk rj ur ?k i Mfsgð vlsj tgl Lokfz fl) u gkrk gskogk i Hn fn [kkrj Hkx [kMs-gkrsgð ftl 0; fDr eacärst

ugh) vls tksn<orÉkkjh ugh) og dk; j gá , d k 0; fDr fd l h Hkh {ks= eadkbZ ohjrki wZ dk; Z ughadj l drk] pkgs og jk'Vh; {ks= glš l kelftd {ks= glš vFkok Ékkred {ks=A

, d MNDVj FkA mudk uke Fkk MNDVj FlayA osvius {ks= earlsdk; Z djrsgh Flš ml ds vfrfjDr Nk=ka dksf' k{k nk sdsdk dk; Z Hkh djrsFls, d fnu , d Nk= us i nk&^MNDVj l kgc! eš bl l d kj ea jgrk gwpk l fkh ds sjg l drk gñ Ni; k eš s; g el= crkb; A** MNDVj Flay us dgk&^; fn rē l fkh jguk pkgrsglš rks cāp; Z dk ikyu djka** ; g l qdj Nk= us dgk&^ejs fy, vktou cāp; Z l sjguk rks cgr dfBu gá ryokj dh Ékkj ij rks, d ckj pyk Hkh tk l drk gš fd l urq; g or rks yxHlx vl Hko gá** MNDVj us dgk&^; fn vktou cāpkjh ughajg l drsrks thou ea, d ckj ds vfrfjDr gh cāpkjh jgkA** Nk= us dgk fd ; g Hkh dfBu gá rc MNDVj us dgk fd ; fn ; g Hkh dfBu gš rks o"lZ ea, d ckj ds vfrfjDr cāpkjh jgkA Nk= us ; g Hkh dfBu crk; k rks MNDVj us dgk eghus ea, d ckj ds vfrfjDr gh cāpkjh jgukA Nk= dks bl ea Hkh dfBukbZ irhr gh Z rks MNDVj us dgk fd efguseansckj ds vfrfjDr gh cāpkjh jgkA fd l urq Nk= ds fy, rks; g Hkh dfBu FkA rc MNDVj us dgk fd ; fn ; g Hkh rēgkjsfy, dfBu gš rc rks rē ft l fd l h ds Hkh l kfk jgk d Qu dh l kexh vius l kfk j [kukA

bl id x dks vki ds l keus j [kus dk ; gh vfhkik; gšfd thou ea l a e dh vR; ur vko'; drk gá ; fn vki e; kñr thou 0; rhr djars rks l fkh jg l dks vL; Fk ve; kñr thou dhkh l Qy vls l fkh ugha cu l dskA , d se; kñr thou dsfy, l efdrh xē dh vko'; drk gá muds l kfk jgdj vki dks n<orÉkkjh cuuk pkfg, A f= [kñkÉki fr okl qo d sthou l sgea ; g f'k{k xg.k djuh pkfg, A vkt ; fn eš bl l Hkh eavki ylxka l svktou cāp; Z dk or yus dsfy, dgwrks 'kk; n , d Hkh 0; fDr bl dsfy, ilzrē ugha gskkA bl l sidV gkrk gšfd gekjk thou fdruk ve; kñr gksx; kA fd l urq dks dks 0; fDr bl ryokj dh Ékkj ij pyus okys fudyrs Hkh gá HkbZ uehpln th dks f; k us l dks ; g or Ékkj.k fd; k gá bl dsfy, os cÉkbZ , oa izkd k ds ik= gá

tay eaoujkt fl gajgrk gá ml dsuke vls 'kñ l s l kjk tay xprk gá ge Hkh 'kj l shk; Hkr jgrsgá ml dh 'kñr dk jgL; D; k gš og l kjs thou ea, d ckj ds vfrfjDr cāp; Z dk ikyu djrk gá ; gh ml dh 'kñr dk jgL; gá rc og tayh i 'kñHh ; fn , d k dj l drk gš rksge tks ekuo gá, oaLo; adks i 'kñk l s JŠB ekursgš , d k D; ka ughadj l drs ; fn ekuo cMk gš rks ml s cMk dk; Z djus pkfg, vls viuh JŠBrk dks l kfkZ djuk pkfg, A fd l urq l d kj eans [krs gš rks dñ mYVh ckr fn [kñZ nrh gá pkjka vls vl a e dk l kkt; Qyk fn [kñZ i Mf k gá okl uk useut; dks bl idkj xl fy; k gšfd og viuh ekuork dks gh fcl jk cBk gá ; fn dks ekñ i 'kñ xHkrh gkrh gš rksuj i 'kñ ml dh vls n [kus dh bPNK Hkh ughaj [krk gá fd l urq D; k ; g e; kñk geaeut; kaans [kus dks feyrh gš okl r fodr k D; k gš bl s Kkuh gh tkuš vFkok Hlxoku tkuš fd l urq vkt l d kj ea tš h fl kfr ftruh nqZk fn [kñZ nsjgh gš og vR; ur Hk; d j gá

cākyls fcuk ifj. ke dk fopkj fd, eut; vki [k epdj vius fouk'k dh fn 'kk eaLo; agh Hkxk pyk tk jgk gá vr% dñ fopkj dlft, vki rksLo; act) eku gá viuh ct) dk vius vK; kRed mFku dsfy, mi; kx dlft, A eš rks vki dks l d r ek= nsjgk gñ vfk d xgjkbZ ea vkt vki dks eš ys ugha tk jgk gñ gñ vko'; drk gš rc oš k Hkh d: xkj fd l urq bl l e; rks vki ejs l d r dks gh l e> us dk iz Ru dlft, A

vLrē thou ea l efd r dks Ékkj.k dlft, A , d k djus ds fy, l efd r h xē dh 'kj.k ea tkb; A ; fn vki , d k djars rks vki ds vLrLry ea 'kñ Hk vk l dsk rFk Hkrj dh dMk dk fodkl gskkA l efd r h xē dh l xfr ea jgdj vius thou ea vki , d , d k ekM+yk l dks ft l s vki dks bl ckr dk Kku vls ifgpku gsl dsk fd l Pph 'kñr D; k gš vls ml v [kñ 'kñr ds exZ dh vls c<us dsfy, l gh l k l u dks l s gá

vLrē l efd r h vlxēÉkj] n<orÉkkjh l n xē dh l xfr djds vius thou ea vki 'kñr idr djus dk iz Ru djā , d h egh Hkxok gá

minsk vlg vkpj.k

'WurukFk Hlxoku dh iFkZuk

^^kFur ftu ,d ep ohurh -----A**

iHkq 'WurukFk Hlxoku ds pj.ka ea iFkZuk dh dFM+ka dk mPpkj.k i frfnu ds vuq kj vkt Hkh fd;k x;k gA gekjk mIs ; ; g Sfd ge 'Wur ds l ki ku dks le> l d m l s i k r dj l d a og 'Wur dk l ki ku ge afd l idkj i k r g s l drk g ; ; g tkuus ds fy, gh 'Wur ds Lo: i dk fo'y sk.k py jgk gA

^rLI d eXxks x# fo) l ok -----A**

bl 'kL=h; 0; k[; k ds vuq kj ge bruk fo'y sk.k rksdj pps g sfd ; fn ml 'Wur ds l ki ku dks i k r djuk g s r s m l ds fy, x# vlg o) dh l ok djuh pfg, rFk ckytula snij gVuk pfg, A fdUr qkytula dh 0; k[; k djrs gq e s v f e k d fo l r k j ea ugh tk l dk FkA d o y 'k n dh 0; k[; k gh l e; k h k o ds d k j .k g s l dh FkA v c e s b l l E c l e k ea d n v f e k d i z k 'k Mkyuk vko'; d l e > r k g h

ft l 0; fDr d s l r & v l r ~ d k H k u g s t k r k g s g s] K s , o a m i k s dk Kku g s t k r k g s t c og ; g l e > u s y x r k g s f d f d u i n k F k a d k K k u i k r d j u k p f g ,] d k a l s i n k F z x g .k d j u s p f g , r F k f d u i n k F k a d k R ; k x d j u k p f g ,] f d l 0; fDr ds l E i d z e a j g u s l s 'Wur i k r g s l d r h g s r F k f d l 0; fDr ds l E i d z l s e k z e a H k v d k t k l d r k g s b r ; k n] r c og 0; fDr 'Wur d s e k z i j v x l j g s l d r k g A b l i z k j d k f o K k u & i f j K k u j [k u s

okyk 0; fDr gh foosloku gSrFk , d s 0; fDr dksge clytho ughadgkA ; fn , d k Kku ugha g s r s og 0; fDr Lo; a Hkh elxZ ea H k v d s k v l g , d s 0; fDr ds l E i d z e a t k s H k h n l j k 0; fDr j g x k j og H k h e l x Z l s H k v d s k A

m n k g j .k d s f y , g e f o " k j v Q h e r F k f e J h j b u r h u k a i n k F k a d k s y A f t l 0; fDr dksbu o l r y k a d s x q k v o x q k d k K k u u g h a g s o g b u e a l s d n H k h [k l d r k g s v l g v i u h g k f u d j l d r k g s f e J h i k s v d g s v Q h e d k l o u v f e k d e k = k e a t h o u d s f y , H k ; d k j h g s r F k f o " k r i s e u t j ; d s f y , n j l s g h i f j g j .k h ; g A b l c k r d k K k u 0; fDr dks g l a k p f g , A t k s c y t u g s m l g a ; g K k u u g h a g k r k A

d f o r k d h d f m + k a e a d g k x ; k g & ^ v l x e E k j x # l e f d r h A ** b l e a x # d k s v l x e E k j r s g l a k g h p f g ,] f d l r q m l s l e f d r h H k h g l a k p f g , A D ; k a d d o y v l x e l a d k 'k f c n d K k u j [k u s o k y s y l x r k s c g r l s f e y l d r s g s v l x e l a d k s v l [k f y r d B l s o s m P p k j r d j l d r s g A f d l r q ; f n o s l e f d r h u g h a g s r k s m u d k v l x e & K k u f d l h H k h i z k s t u d k u g h a g A , d k 0; fDr t u r k d k s 'Wur d s e l x Z l s f o i j h r f n ' k k e a e k m + n s k A

v l r j ; g l e > u k v r ; l r v k o ' ; d g s f d l e f d r h d s y { k . k D ; k g A l e f d r h d k l c l s c m k y { k . k ; g c r k ; k x ; k g s f d f t l e a ^ l e j l o x] f u o a] v u q l e i k v l g v l F k ** & g h r k s o g h l e f d r h l e > k t k r k g A

v l r e k & i j e k e k d h f l F k r d s l k f k ; F k F k z d s L o : i d k l e H k o d s l k f k l e > u k j ; g l e f d r g A f d l r q ^ l e * l s v f h k i k ; ; g u g h a g s f d v k i f e J h v l g v Q h e d k s , d g h l e k u l e > u s y x A v f k o k x b l + v l g x k s j d k s , d t s k e k u f y ; k t k , A ^ l e * d k v f k z g s f d t k o l r q t s h g s m l s o s k g h l e > k t k ,] v f k z - x b l + d k s x b l + r F k x k s j d k s x k s j l e > k t k , A l e d k s ; f n f o " k e r F k f o " k e d k s l e l e > f y ; k x ; k r k s o g H l o y g l a k A c k y d d k c r k r F k c r s d k s c k y d l e > y u k l e u g h j f o " k e g l a k A

l d k j e a " k v ~ n d ; e k u s x , g A e k e z l r d k ;] v e k e z l r d k ;] v k d k ' k f l r d k ;] t h o k l r d k ;] i m x y k l r d k ; v l g d k y A b u " k v ~ n d ; k a d k s ; F k F k r l e > u k ; g l e g A b l d s l k f k l e o x 1/4 o s 1/2 l e ; d ~ i z k j l s

ox] vFKkz~ml dh xfr gkA xfr l s; gk vfhkik; døy pyus l sgh ugha
g\$ fdUrqvKkrek dh [kkt dh vlgj ml dk y{; gk\$; gh ml dh xfr gA
pje 'kFUr dk vkn'kz lFKj djds Lole; dk Kku j[krs gq] og xfr
djA og Lole; Hkh ije l kE; : i e\$ ije y{; : i e agkuk pkfg, A
vullr 'kFDr l Eilu dk y{; fLFkj djds gh og pyr k gA rFk ije
^l kE; volFKk l ekiuk** & tks ije l kE; volFKk eafLFkj gkrk g\$ ogh
fVdrk gA ml l s fHKU tks rRo gSog l Eiwkz ckjgh fLFkr gkrh gA

vLrj , d h ije l kE; fLFkr gh l Pph l kEuk dh curh gA ogh ije
l kE; fLFkr 'kFUr dh& pje 'kFUr dh curh gA bl h y{; dks l keusj [kdj
gh ogh l kEuk viukrk gSrisftu l kEuk dksog thou eafLFku nrk gSmuds
}kj k ml dh xfr gkrh gS rFk ekuf l d ox gkrk gA og ekuf l d ox vFkok
xfr gh l gh : i gA ; fn og Bhd g\$ l gh gS vlgj vKrek dh [kkt dks pje
'kFUr dks i l r djus dk y{; fLFkj gks x; k gS rks pkgs , d k 0; fDr xglFKJe
eafHkh gks vlgj cky&cPpkal sf?kj k gks rc Hkh ml dh l eLr f0; k; j ml h pje
y{; dh i fr z ds fy, gks h pkfg, A , d h fLFkr eage dgksfd l e ds l kFk
l ox Hkh t\$+x; kA og eut; l nk ; gh fopkj djxk fd ml svius y{; dh
vlgj c<uk g\$ tc dHh ml sle; feysk og viuh vE; kFRed l kEuk ea
nUkpr gks tk, xkA ; g ml dh ekuf l d fLFkr dh xfr ekuh xbZ gA bl n"V
l s l ox gA

fuon l svfhkik; gS l d kj ds l elr inkFkA l svuk'kFDrA l d kj ds
inkFkz i kpkA bflnz, ka ds fo" k; gA tks 0; fDr bu bflnz, ka ds o' kHkr gksdj
l k l kj d inkFkA ds Hkks eafMn: tkrk gSog fuon dks i l r ugha dj l drk
D; kEd ogk o\$ k; ugha tks 0; fDr bl fuon dks i l r djuk pkgrk g\$ og
viuseu dks l k l kj d inkFkA ds vkd" k l s i jsgV k yrk gA deZ l Eku djus
okys l Lrs vlgj fudEeafQYeh xk; uk ds lFKku ij og i kq dk Lej. k fnykus
okys i kq dh Lrqr djus okys l hnj Hktulæaviuk eu yxrk gA ; gh fuon
gA bl dsfoijhr l k l kj d inkFkA ds: i tky eaQl dj tks 0; fDr bEj l s
mEj HkVdrk fQjrk g\$ og fuon dh fLFkr l scgr nj gkrk gA

, d iræ k nhid ds: i ij vkn"V gkrk gA og ml s i l r djus ds
fy, ml dh vlgj c<kk gA viusvKku eaog ; g ugha tkrk dh nhid dk
og euHkku : i ml ds fy, ije vfu"Vdkjh gA ifj. ke ; g gkrk gSfd og
nhid dh xelz l s>y l dj efnz gksdj fxj i Mæ k gA fQj dt l e; i 'pkr-
gksk eavkus ij n0; euu gks ds dkj. k ml s Hkr dh ckr ; kn ugha jgrh
vlgj døy orZku dh gh Hkkuok tkrh gS vlgj og i p% ml nhid ds: i
dks i l r djus g r yidrk gA vUr ean k&pkj ckj bl idkj l s> a k i l r
djdsog vius i k. ka l sgkFk E k s c B r k gA , d ckj , d k iz Ru djus l s D; k
ifj. ke g r k Fk ; g og ugha l k p i k r k] D; kEd ; g l k p u k n0; eu ds l g k j s
l s g r k g\$ tksfd ml ds i k l ugha g\$ vr% og fou"V gks tkrk gA

rks, d iræ k rks v l k h gS, d y?k d t v gA ml s Hkr , oafko"; r-ds
fo" k; eaf l k p u s dh {kerk ugha gA fdUr q eut; tksfd l k h g\$ ft l s i k p k a
bflnz, afeyh g\$ og D; k djrk gS n\$ k tkrk gSfd eut; : i ds i n s v k l Dr
gksdj nj&nj dh Bk d j [krk fQjrk gA , d k 0; fDr fuok dks i l r ugha gkrk
A og l e f d r h g k s d h f L F k r e a u g h a i g p i k r k A og r l s m V k l d k j dh v l g j
Hkkrk gA bl dsfoijhr tks 0; fDr fuok dh vlgj pyrsgaos; g l k p r s gA
fd e p s; s u s= feysg\$ bu u s= k a l s e a f t u & f t u d k s H k h n \$ k j g k g w o s l c
e j h v k r e k d s r t ; g\$ f t l ' k j h j e a e a j g j g k g w m l h ' k j h j e a ; s H k h j g
j g s g A v l g j v k r e k d k s l r & f p r & v k u l n ? k u d s : i e a g A v r % e p s u k ' k o k u
i n k F k A d k s n \$ k u s l s D; k i z k s t u \ b u u k ' k o k u i n k F k A d s H k r j] p e m l a d s
u h p s o g h j D r] e k d v l g j g f i ; k g & t k s f d ? k . k k d k f o " k ; g A b l i d k j
d k f o p k j , o a y k l k t c v k t k , r c e k u u k p k f g , f d l E ; d R o d k y { k . k
v k x ; k A v k x e d h n " V l s l e] l o x r F k k f u o k d k y { k . k b l i d k j l s
c r k ; k x ; k g A

vc ge vuoplak dsfo" k; eafopkj djA dgk x; k g& ^vuoply
da u e-vuopEika** vFKkz} vU; ik. kh dsvuoply da u gk\$ vU; ik. kh dks
; fn d"V gks jgk gks rks geafHkh o\$ sgh d"V dk vuqlko gk\$ rksvuoplak gksuk
dgyk, xkA fdl h n l j s i k. kh dks v'kDr n\$ k t k,] rks ml dh l gk; rk djus dh

Hkkouk ân; es tix} rks vuoplák gkxhA fd l h vl gk; ik.kh dks n[kdj eu ea, d h Hkkouk vkuh plfg, fd ;fn eðbl t\$ h flFkr eagkrk rkeqshh ; g bPNk gkrh fd dkbzejh l gk; rk dj} rkeðHh bl vl gk; 0; fDr dh l gk; rk d: ; bl dk nnZ døy bl h vdsysdk nnZ ughag\$; g nnZejk Hh gð ft l 0; fDr dseu eavuplák gSog ; gh l kpxk fd ml jk ik.kh Hh ejsgh l eku g\$ ml dh vkrek ejh vkrek dsgh nq; gð tc , d h flFkr gksrc ekuuk plfg, fd l ox ds l kfk vuoplák dk y{k.k Hh cu x; kA

bl dsfoijhr tks 0; fDr , d k l kprsgsfð&^ejsrks nitk vlsj ge djka, aintk**& rks ; g vuoplák dh Hkkouk ughagð bl izlkj dh vuoplák l s jfgr 0; fDr Åij l spkgsftruh vlÉ; kfredrk dk in'kz dj} fdurqokrfod eaog vlÉ; kfredrk l s ; kstulanij gh l e>k tk, xkA dkbZ Hh 0; fDr l efdrh rHh dgyk, xk tcfð og vl; i k.f.k; kadh vkrek dks Hh viuh vkrek ds nq; ekuuk vlsj ml ea l cdsfy, l gkuðkír dh] vuoplák dh Hkkouk gkxhA

rks l efdr dk ; g ekin.M Lo; a0; fDr ds ikl gh jgrk gð ; g ml dsân; dk fo'okl g\$ Hkkouk gð mnkgj.k dsfy, , d i xq0; fDr gð viusgkfk&i\$ kA l sog ykpj gð fdurqfdl h vl gk; dks n[kdj ;fn ml ds eu ea ; g Hkkouk gkrh gsfð og fd l h izlkj l sm l dh l gk; rk dj l d\$ vfkz~; ;fn ml dh ^J)k* g\$ rksog l efdrh gð bl h izlkj fd l h 0; fDr ds gkfk&i\$ g\$ ml ea 'kfdR g\$ vlsj og , d sLFky ij mi flFkr gStgk fd dkbZ fucy l rk; k tk jgk g\$ vlsj og ;fn 'kcnkA l s Hh viuh l gkuðkír ml ds ifr inf'kz djrk gsfð ^HkkbZ fucy dks D; kA l rk jsggk bl su l rkvkð*] bR; kfn] rc Hh ml dh vuoplák gks l drh gð

fdurqbl dsfoijhr ;fn dkbZ l eFkZ 0; fDr fd l h fucy dh l gk; rk djus ds l Fku ij , d k l kprk gsfð tks gks jgk g\$ gks n[ks eqsD; k eryc g\$& rks, d s0; fDr dksfd l h Hh izlkj l svÉ; kReokh ughadgk tk, xkA cfyd 'kkl=kA dk dFku gsfð ogk izlkj kRj l sukflrdokn fnik gpyk g\$ vl; Fk l eFkZ gksrgg Hh og fucy dh l gk; r kFkZ dñ u dgs vlsj dñ u djs, d k gksughal drkA , d s0; fDr dsfy, rks ; gh dguk i Mæxk fd l c dñ gksrgg

Hh og ukflrd gð tcfð ft l dsân; ea J)k g\$ og gkfk&i\$ u gksrgg Hh] Lo; av'kDr gksrgg Hh l efdrh ekuk tk, xkA

vlrj l e&l ox&fuob&vuoplák&vkflrdrk bl Øe eavc vkflrdrk dks Hh l e> ysk plfg, A vkflrd; dk vfkZg& vkrek g\$ ijekrek g\$ Loxz g\$ ujd g\$ deZg\$ iki g\$ iq; g\$ vkl D g\$ l øj g\$ futj k g\$ cåk g\$ vlsj ek\$ k g& buea vLFk j [kukA bl ds l kfk&l kfk ; g Hkkouk Hh gkuh plfg, fd vkrek vulr 'kfdR l Eilu gð ; g vkrek ij infkæ ds Åij gh vkl Dr gks jgh g\$ fdurq; g ml dk LoHko ughagð bl dk LoHko rks bu l c dks R; kx dj fujætu fujkdj : i ea ifj.kr gksudk gð ykd g\$ ijykd g\$ Loxz g\$ ujd g\$ i 'kq vkn ; ksu; k gsrFk ; s l c deka dh n"V l sgð tks t\$ k deZ djrk g\$ og o\$ k gh Qy ikrk gð tks l eLr dkek dks u"V djuk plgrk g\$ og , d k dj l drk gð plfg, ; gh fd og ; g fo'okl yd j pys fd ; g ejk vkflrd; vlsj LoHko ejh vkrek dk gð; sejh vkrek ds l kfk py jgs gð oræku eaftu infkæ ds l kfk l eLk g\$ vlsj ftu flFkr; kA ea eðpy jgk gpy ogk l qk ughag\$ nqk gh gð bl l e; bu infkæ rFk flFkr; kA eafylr gksu ij 'kfdR dk vutko gks jgk g\$ fdurq; g 'kær > B h g\$ D; kðd ; g vLFk; h gð eqsoklrfod l qk& kær rks rHh i kR gkxh tc eð viuh vkrek ds 'kð Lo; i dks tkupk vlsj ml pje 'kfdR dks i kR d: xkA , d k l kprk gh vkflrd; gsrFk tks , d k fopkj j [krk g\$ ogh l efdrh gð

, d s l efdrh 0; fDr dk LokHkfod vxyk pj.k gksuk plfg, & R; kxA D; kðd l efdr rks , d tkudkj h g\$ Kku gð bl Kku dks i kR dj ysis ds i 'pkr~ml sf0; k : i ea ifj.kr djuk Hh vko' ; d g\$ rHh vkredY; k.k l Èk l dæxkA vl; Fk døy tkudkj h i kR dj ysis l s rks dñ cuus okyk ugha g\$ rc rd fd R; kx dh ofuk u viukbZ tk, vlsj ml Kku dks vlpj.k ea u mrkj k tk, A dgk x; k g& vlxækj l efdrh ---- f0; k l øj -----A** rks ml Kku dks f0; kRed : i nsuk vko' ; d gð

vr% l Ppk l efdrh 0; fDr ; g l kpxk fd døy l efdrh cu tks

I sejk dY; k.k ugha gkxkA eæs vÆkd l svÆkd bu fo"i; kdk R; kx djuk pfg, vlg viuh l r&fpr&vkuh?ku vÆk dls i ltr djuk pfg, A eæs l eodr ds: i eamÙke Kku i ltr gqk gSrls vc eæsR; kxus; k; rlsR; kxuk pfg, vlg xg.k djus; k; dksxg.k djuk pfg, A tc rd dkbZ l efdrh bl idkj dk fopkj djds vlxsvkpj.k ugha djrk rc rd og lE; dRoh rls jgrk g\$ fdurq vlxsvkædY; k.k ds elxz ij ugha c<+ikrka

tc rd vlxsdh ; g fØ; k ugha vkrh rc rd og prÆkZ xqkLFku eajrgsgq gs] Ks] mikn\$ dk Kku djrk g\$ mikn\$ dls mikn\$ ds: i rFk gs &Ks ds: i ea l e>rk g\$ fdurq bl Kku ds vlxsdk Qy i l QvR ugha gkxkA mntgj.k dsfy, eDdsdscht dlsgh yftt, A cht mÙke g\$ ml ea Qfyr gkusdh 'kDr g\$ fdurq tc rd fd l ku ml s dks ea l sfudkydj [kr ea l a ðr ugha djrk rc rd ml eDdsdscht ea Qfyr gkusdh ; k; rk dh miknu 'kDr dñ dke ugha vk l drhA [kr ds l kfk ml dk l a kx Hkh gls tk,] fdurq i kuh dk] [kn dk l a kx tc rd ugha g\$ og ugha mxskA [kn Hkh feyh] cht mx Hkh x; k] fdurq i kjEHk eaj{k.k djus dsfy, nhokj u cukbzxbz rls ikkls dks dkbZ Hkh u"V dj l drk g\$ vfhkik; ; g gSfd ogk vukt dsnkuseaminku 'kDr gkus ij Hkh fufeÙk dkj.k l kexh tc rd ugha feysh rc rd og vafjir , oa Qfyr ugha gls ik, xkA

, d vl; mntgj.k yftt, A dÆkdkj ?Mæ-cukrk g\$?Mædh mi l nku&l kexh feêh g\$ feêh ea ?Mæ cuusdh ; k; rk g\$ fdurq fufeÙk dkj.k dÆkdkj g\$ og feêh dks r\$ kj djrk g\$ ml dk fpduk] xhyk ykuk cukrk g\$ ml spkd ij p<krk gS vlg ?Mæ cudj r\$ kj gkxk g\$ rls miknu 'kDr feêh dh gS vlg fufeÙk dÆkdkjA Lo; aminku ea ; g 'kDr ugha gSfd og ?Mæ ds: i ea ifj.kr gls tk, A fufeÙk vko'; d g\$ dÆkdkj : ih fufeÙk gh ml feêh : ih miknu ea l ðkj Mkydj ml s ?Mæ ds: i ea ifj.kr dj l drk g\$

fdurq, ð k fopkj ugha djuk pfg, fd ; fn fufeÙk gh l c dñ g\$ rls fQj fufeÙk gh l c dñ dj yskA ; g , dRr n"V Hkh Bhd ugha g\$ vflLrd l efdrh 0; fDr , ð k ugha l kpxkA og rls vudRr n"V l s; g fopkj

djxk fd fufeÙk ds LFku ij fufeÙk egRo i wZ gS rFk miknu ds LFku ij miknu Hkh egRo. lZ g\$?Mæ ds cuusdsfy, miknu feêh Hkh vko'; d g\$ fufeÙk dÆkdkj Hkh vko'; d g\$ rFk pkd] j l l h br; kfn l kexh Hkh vius LFku ij vko'; d g\$

vr% tks l efdrh x# g\$ og l eFZ i wZ l kexh dks Bhd rjg l s l e>rk gS vlg Lo; avius thou ea ; FkLFku mrkjus dk iz Ru djrk g\$ vFkZ~ og Kku ds l kfk fØ; k dk l a kx djrk g\$ og døy ^ijkin\$ks ikf.Mæ** t\$ h ckr ugha djrkA clÆk vks ij ^minsk dðky cgrj\$ fey tk; æ\$ fdurq bu xqkædks vius thou ea l kdkj : i nsokysfcjysgh feyæA vki dks vlxæËkj l efdrh dsy{k.k crkusdh ; skraxgu i rhr gls l drh g\$ fdurq; fn vki bl gaxg.k dj l dæsrks; skrævki ds thou dh dMæ cu tk; æh vlg vki ds l e{k 'kDr dk l ki ku [kyrk pyk tk, xkA

, d fo}ku-egk'k; minsk nusdh n"V l s cMæ dðky Flæ iR; d fo"i; dk ifriknu osbl dðkyrk l sdjrsFlsfd l qusokyseæeÆk cu tkrA , d fnu , d cgr cMæ l Hk tMæ gbZFlæ ml l Hk eamÙgkæscæu ds nqðkædk , ð k ifriknu fd; k fd l qrsgh ykækdks cæu ds iR ?k.k mRi l u gls x bA vud ykæks rls izk dj fy; k fd pks ik.k pystk, fdurq, ð snqðk cæu dks vc dHkh ugha [k; æ\$, ð s?k.kr i nFZ dks l i 'lZ djuk Hkh mudsfy, i ki gls x; kA

fdurq osfo}ku-egk'k; døy ^ijkin\$ks ikæMR; æ* okyh mfDr dlsgh pfjrkFZ dj jgsFls , oa; g ifriknu døy Jærkværd gh l ffer Flæ Lo; a ose gk'k; cæu dks [æ i l l n djrsFls vlg ifrfnu cæu dk l kx [krsFlæ gqk; g fd ml l Hk eamudh i qh Hkh mifLkr Flæ ml us; g o\$ k; i wZ minsk l qd j l kpk fd firkth rls i rfnu cæu dk l kx [k; k djrsFl\$ fdurq 'k; n vkt bl gæ dkbZ fn0; Kku i ltr gls x; k g\$ vr% bl gkæscæu dh fulnk dh g\$ rls vc rls firkth dHkh cæu ugha [k; æA

Hkys h&Hkyh ckfydk if.Mrth dseu ds Hkrj dh ckr D; k tkus ml us l kpk fd ekrkth rls ?kj ij vkt Hkh firkth dsfy, cæu dk l kx

cuk; xh] vlg firkth , d h ?f.kr oLrqdls n[kdj cMv-nq[kh glkA vr%
0; k[; ku [kRe glrs gh og Hkoxh&Hkoxh vius ?kj ij xbz vlg ekrk ls
cksh&^ek] ek] dgtra rpus vkt c&ku dk l kx rls ugha cuk; k gS ; fn
cuk; k gS rks ml sdgha fNik nls vlg firkth dsfy, dkbz ml jh l Cth >V
l s cuk nka** ek] us i nka&^D; ka csh! vkt , d h D; k ckr gls xba** rc
ckfydk us l kjh ?kVuk viuh ekrk dks crkbz vlg dgk fd firkth dk minsk
l uqj cgr l sykska us c&ku dk R; kx Hkh dj fn; k ga

ekrk dls fo'okl gls x; ka ml us c&ku ds l kx dls fNik fn; k vlg
ml jh l Cth cuk nA if. Mr egk'k; tc ?kj vk; src Hkst u ds le; mudh
Fkyh ean ml jh l Cth fka n[kdj mlgk us dgk&^vjh Hkoxok! vkt ; g D; k
?kl tS h l Cth ejsfy, ijkl nh] D; k vkt rusc&ku ugha cuk; s** ekrk
us tc viuh ieh }kj k dgtra xbz l kjh ckr mudks crkbz rc os egk'k;
cksh&^D; ka csh! rusc&ku dh l Cth cukus l sD; kabudkj fd; k** rc
ckfydk us tS h ckr fkh os h crk nh vlg dgk&^firkth! vkt vkius bruk l qj
minsk fn; k vlg c&ku dls bruk [kjc crk; k fd cgr l sykska us c&ku dk
R; kx gh dj fn; ka rc es l kpk fd Hkyk firkth , d h ?f.kr oLrqdls D; kaxg.k
djxs. vr% es ekrkth dls c&ku dh l Cth cukus l seuk dj fn; ka ; g
l uqj if. Mr egk'k; us dgk&^Nkdjh rwdn ugha tkurhA vj} minsk nus
dk c&ku dn] vlg glrk gS rFk [kus dk c&ku dn] vlg glrk ga

vr% cUk/ks , d sfo}ku-egk'k; ; fn fd l h fo"k; dk ifriknu pks
ftruh dqkyrk l sdj n] fdUrQlo; amuds vkpj.k ea tc rd og ckr ugha
mrjrhc rd u mueal e] l ox] fuok] vuqEik vlg vflrD; gh gsvlg
osvxeEkj x# dgykusds; k; gh ga 'kL=kadh crk adls >M+nuk rks doy
ck) d n"V g] ; g cf) dk Kku gsvlg xtelQus eaHkh ghz vkokt dh rjg
ga , d sKku l sdhzykHk ugha glrk vlg vRedY; k.k Hkh ugha gls l drhA , d h
gh dljs Kku dspDdj ea iMelj eut; HkVdrk fQj jgk ga

vuod ylx ; g dgrsgq ik; stkrsgsfid ge R; kx djuk pgrsg] R;
kx dj Hkh nrs g] fdUrqog R; kx gel sfulhrk ugha ga rls ; g eut; ds

eu dh detlgj ga ; fn l Ppseu l sR; kx fd; k tk,] vFkr-ft l oLrqdls
R; kx tk, ml dsifr eu ea?k.k dk Hko gls rksfQj ml oLrqdls i q% xg.k
djus dh bPNk ugha glskh vlg R; kx fuHk tk, xA l efdrh 0; fDr dseu ea
; g R; kx dh Hkook jgrh gS vlg og xglFkJe ea jgrk gpyk Hkh fo"k; ka ea
vkl Dr ugha glrk bl idkj og 'kfor ds l ki ku dh vlg 'ku%&'ku% vxl j
glrk pyrk ga

es vki dls f=[k.MfEki fr okl qd ds thou dh dn] >kdh nspqk gw
vlg crk pqlk gffd mudk thou ds k l efdrh fka mudh i vjkuh l R; Hkrek
dk thou Hkh vkykdd Fk] vkn'kz fka vius thou dks ospk B dykva l s
; qj j[krh fka ; spk B dyk, i ukjh thou dsfy, vr; ko'; d g] ukjh dh
'kalk ga bu dykva eaxk; u rFk ur; dh dyk, i Hkh fka fdUrqbu dykva
dk mi ; kx osfd l h vkl fDr dh n"V l su djds vius ifrn dh j{kk djus
rFk mudseukj du djus dh n"V l sgh djrh fka ml ; q ea bu dykva
dk mi ; kx vFok f'k{k.k in'ku ds: i ugha glrk fka osukj; k ; gh l kprh
fka fd es ifronk g] vius ifr dks dpxz ij tkus l sjklus dk iz Ru djuk
ejk iEke drD; ga es ifr dls Hkst u djrh g] ikuh fiykrh g] fdUrqbrus
ek= l sejk drD; i wZ ugha gls tkrk] cfYd ifr dls nq; dl uk l scps jga l k] ea os
l E; d-n"V vRk, i viuh dyk dk l e : i l s iz kx djrh fka fo"ke : i
ea ugha

fdUrqvkt flFkr D; k gS vkt tks yMid; k ; s xk; u&ur; vkn
l h[krh agmudk D; k mi ; kx djrh ga nskusea vkrk gsfid bu dykva dk
mi ; kx vkt doy in'ku graqh fd; k tk jgk ga LVst ij ur; vFok xk; u
izrq djds yMid; k vius: i , oa; k ou dk in'ku l kjs l ekt ds l keus
djrh ga vlg ; pdk dls viuh vlg vkdf"kr gls n[kdj rFk mudh rky; ka
dh xMxMgV , oa ^okg&okg* dls l uqj id lu glrk ga

D;k ;gh l H;rk gS D;k ;gh l E;DRo gS vius: i&;kôu dk bl idkj l s uXu in'kû djds tu&l emk; dh okl ukvla dks HkMekuk dnkfi ukfj;kædsfy, 'Wælkuh; ughagâ vkt tksv fHkHk kod viuh du; kvla dks bl idkj dh NW nrs gâ os ugha tkursfd bl idkj os viuh l urku dk fdruk vfr dj jgs gâ pfg, rls ;g fd os viuh du; kvla dks dñ l E;DRo dk f'k{k.k n; vE; kRe dh f'k{k ink u dj k, j fdlurq dj os ml l sfcYdy foijhr gh jgs gâ

Hkjr h; l bñfr ea, d sve; kñr thou ij l nð jkd yxkbzxbz gâ fdlur] vkt ik'pR; l bñfr l s iHkfor gkdj] ml mPNM[ky l ekt dk vEkuqkj.k djrsgq dkystævls fo'ofokly; kaeal gf'k{k dsuke l sbl ve; kñr thou dsc<kok fn; k tk jgk gâ bl dk ifj. ke egk Hk; dj : i eagekjs l keusvk Hk jgk gâ gekjs l ekt dh yMid; k, d h f'k{k ea i ydj dgk l s dgk tk jgh gâ] bl rF; dk [kyk fpèk ;fn vkids l ekusej [ky rksvki foLe; eaMæ tk; æd ;g vjkt drk vls vufdrk QSyrh pyh tk jgh gS vls ge vk[k ems cBs gâ ; sekrk, j Hk È; ku ugha nrh fd mudh du; k, j D; k dj jgh gâ fd l vx l s [ky jgh gâ vx spydj ; sdy dh ijEijk dk fuoç ds k djæh bl ckr dk Hk jûk Hk È; ku budks ughagâ

ea ifgys rks dñ È; ku ea ugha yrk Fk vls xglFk volFk dh nîV l sn[k gSfd nwgk cB tkrk gS vls Hkæ kb; arFk vU; fl=; k vU; cgr l s l x&l EcfEè; kæds l keus ukprh gâ fdlurqckn ea x# dspj. kae a igpus ij eus l e>k fd bl idkj l s ykæ dseu eafodkjæ dh gsyh tyuk fdruk [krjukd gâ thou dk ekxZoS sgh MkpMky gâ ft l ij bu ÑR; kæ }kj k ml s vls Hk vEkd fodV cuk nsik dkbz cñ) ekh dh fu'kkuh ughagâ

vLrj ; sdyk, j ;fn l e nîV l sn[kæ viukbz tk, rFk ukjh&l ekt }kj k budk mi ; l æ ifr dh l ok grj ml gadepxZ ij tkus l sjæd usgrqfd; k tk, rc rks mfr gS fdlurq, d ifrork L=h dsfy, viuh ykt] vius'kj hj dsgko&Hko&væ kæ dks n l jæds l keus idV djuk fulnuh; gS, oal efdr ds fo:) gâ

l R; Hkæ dh dFk dk id æ py jgk gâ og pS B dykvæ dh Kkrk Fkæ vls og l E; d-nîV vkrk Fkæ ml dh ;g l E; d-nîV ml dh l cl scMæ dyk Fkæ viuseEèj 0; ogkj , oætBsopula l sog l c dks viuso'k eaj [krh Fkæ dgk x; k g&^l c dks o'k ea----- etB} eEèj opuA** vFkæ~etBs, oa eEèj opu l Hk ykæ dks o'k eadj yrs gâ

ge l Hk ;g pkrsgSfd l c ykæ ge a iæ dj} gekjk vknj dja vls gekjs o'k eaj gâ fdlurqge , d k dj l dñ bl dsfy, gekjs ikl D; k xqk gS , d h dks l h 'kDr gS vFkok , d k dks l k o'k d j.k ea gekjs ikl gS ft l l sge , d k dj l dæ D; k l R; Hkæ ds ikl , d k dkbz eæ Fk ft l l s fd og l c dks viuso'k dsdj yrh Fkæ gk ml ds ikl , d 1/2 eæ 1/2 Fkæ vls og ;gh eæ Fk fd og l E; d-nîV Fk vls ml dh ok.kh eEèj Fkæ vki Hk ;fn ml h nîV l spyuk l h [k tk, rFk viuh ok.kh , oa opulæ dseEèj cukya rksvki Hk l c dks viuso'k eadj l drsgâ dgrsg& fd ^vki Hkyk rks tx Hkyk** bl h idkj l s l bñr ea dgk x; k gSfd &^opus dk nfjnrk**& opu eñ ok.kh ea D; k nfjnrk djuk gekjs ikl vls dñ gk; k u gS fdlurq etBh ok.kh rksge cky gh l drsgâ vr%gea; g i k B l R; Hkæ dspfj= l s xg.k djuk pfg, A

gk ;g eEèj rk gekjsân; ds Hk rj l s QWuh pfg, A gekjs eu ea l c dks l k fæ i wZ vls eEèj 0; ogkj djus dh l Pph Hkæ uk gksh pfg, A dny Ñf=e eEèj opu vEkd l e; rd fVd ugha l drs vls mudk dkbz i Hko i Mus okyk ughagâ l Ppk l efd rh 0; fDr ân; l s 'k) gkrk gS vls fQj ml dk 0; ogkj Hk os k gh curk gâ

; gk tsekrk, j cBh gS os l efd rh gS mudsx# Hk l efd rh gS fdlurq vud ckj n[k tkrk gSfd os, d s'k n kæ dk iz l æ djrh gâ tksfd ml gæ ugha djus pfg, A vius cPpæ dks vFkok vU; 0; fDr; kæ dks l Eèk ku djrh gk& os ^j k M& c k M' k n kæ dk iz l æ djrh gâ ;g mfr ughagâ okLro ea os, d h Hkæ uk ugha j [krh gS vls ckyuk ugha pkrh gS fdlurq vknr dso'k os, d k cky tkrh gâ rksvkt l s; s, d k ugha ckyæh , d k eæ fo'okl djuk pkrk

gñ bl l s i n z m l g a f d l h u s ; g c k r c r k b z u g h a g l s c h f d l u r q v c v k t e ã c r k j g k g ñ v k t l s l c c f g u a v l s e k r k , i l R ; H k e k c u u s d k i z R u d j A

e u t j ; d k s l o a z E k e v i u s n k k n s [k u s p k f g , v l s v i u h d e t i g h d k s n i j d j u s d k i z R u d j u k p k f g , A ; f n l k l w d g s f d c g w y M f h g s v l s c g w d g s f d l k l w y M f h g s r l s b l l s f d l h d k f g r g l s u s o k y k u g h a g ñ l R ; H k e k d k v k n ' l z v i u s l k e u s j [k d j o g d y k v i u s t h o u e a m r k j u h p k f g , f t l l s ; s l H k h c f g u a A p h m B A i f j o k j e a f d l h H k h 0 ; f D r d k s j k l ; k [k e t k v k f n v ' k k v l s v i e k u t u d ' k n u g h a c k y u s p k f g , A m n ; i j d h r j Q d H k h v k i l e a y M l b z g l s H k h t k r h r l s b l i z d j l s c l y k t k r k F k f d & ^ u g h a n k n H k b z l k & e j s d g u s d k , d k e r y c u g h a g ñ ** r l s b l i z d j d s e l i j o p u k a d k s c l y u s l s o k k l o ; e o g h d e g l s t k r k g ñ v k t i k ' p k R ; l H ; r k d s n i j i H k o d s d k j . k g e k j s ; g k d h l a n f r H k h f c x M f h p y h t k j g h g ñ

v l r j t k s 0 ; f D r l e f d r h c u u k p k g r k g l s m l s d e c l y u k p k f g ,] e l i j o p u c l y u s p k f g , A f d l h d s e u d k s d " v u g l s , d k c l y u s e a g h m l k e i # " k d h ' k k k g ñ ; g c k r e ã d o y v k i y l s k a d k s g h u g h a d j j g k g ñ e ã l o ; a H k h ; g h f o p k j f d ; k d j r k g ñ f d g s v l k e k ! r w r l s l k e t q g l s x ; k j l n b ; g i j h k k d j r k j g f d r j k t h o u d s k g s v l s d s k g l u k p k f g , A b l i z d j d s v l k e y k p u l s g h g e k j k d y ; k . k l e H k o g ñ d g k x ; k g & ^ x q . k t u x . k u k j k l s ----- ** b l d k v f H k i k ; ; g h g s f d g e k j k t h o u , d k g l u k p k f g , f d g e k j h x . k u k x q h t u d h f x u r h g l s i j l o a z E k e g h g l a l R ; H k e k e a ; g h x q k F k j ; g h d y k F k A

e l i j o p u c l y u s , o a e t B h o k . k h , o a 0 ; o g k j j [k u s d k s , d i z d j d h r i l ; k g h d g k t k l d r k g ñ v k i l c v y x & v y x i z d j d h r i l ; k v i u h & v i u h l e f ; z d s v u d k j d j j g s g ñ c M l a v P N h c k r g ñ f d l u r q e ã c f g u a l s d g p k f d o s b l p k r e k l e a ; g r i l ; k H k h v o ' ; d j a f d f d l h d k s H k h d l M e s o p u u g h a c k y u k a e l i j H k h " h 0 ; f D r d o y v i u s i f j o k j d k s g h u g h i c f y d l e l r l e k t , o a l e p s j k " v a d k s v i u s o ' k e a d j l d r k g ñ

o s r l s l R ; H k e k x q k a d h [k u F k A f d l u r q m u d s d l i x q k g h e ã v k i d s

l k e u s b l l e ; j [k i k j g k g ñ e l i j o p u d s v f r f j D r m u d k , d f o ' k s k x q k F k y T t k ' k n y r k A f t l e a y T t k g l s h g s m l e a l a e g l s k g s v l s f t l e a l a e g l s k g s m l e a c a p ; z g l s k g ñ b l i z d j , d x q k d s l k f k n i j k x q k l o ; e o g h l a p r g l s j v k r k p y r k g s v l s e u t j ; d h v l k e k f o d l r g l s h p y r h g ñ e l i j o k . k h v l s y T t k ' k n y r k d s l k f k l R ; H k e k t h d k a n ; L Q f v d d s l e k u l o P N , o a ' k o F k A b l h d k j . k o s f d l h i z d j d k v u k o ' ; d H k s H k o u g h a c j r r h F k A

N " . k d k , d u k e g s E k u ' ; k e A e s k H k h , d s g h N " . k o . l z g l s r s g ñ r l s J h N " . k d s l k f k l R ; H k e k t h t k s f d L Q f v d d s l e k u i f o = v l s f o | r d s l e k u ' k o F k A o s d s h ' k k k i k r h g l a c h , m u n k a d k s , d l k f k n s [k d j f u ' p ; g h d f o d s e u e a ; g d y i u k t k x r g l s h g l s h f d t s s d k y & d k y s e s k a d s l k f k p i y] m T t o y k a c h f c t y h o H M k d j j g h g l a

; g v o . l z h ; ' k k k d o y ' k j h d s j a k d s d k j . k c u t k r h g l s , d k u g h a g ñ b l ' k k k d k s i k r d j u s d s f y , p k f g , v l k e k d h m T T o y r k A b u y l s k a d h v l k e k , i m T T o y F k j o s o h r j k x n o e a i w l z J) k r F k v l k e f u " B k j [k r s F k A o s n k u & ' k n y & r i H k k o u k H k r s g q ' k l = k a d k l e t p r i B u & i k B u j [k r h F k A , d h g h m l k e f n u p ; l z , o a v k n ' l z 0 ; o g k j d s d k j . k o s v k t H k h y l s k a } k j k l e j . k d h t k r h g ñ v k i y l s H k h v u s l i z d j d s x t F k a d k i B u & i k B u d j r s g ñ f d l u r q ; k n j f [k , f d v l k e & f o d k l d s f y , i f r f n u d l i l e ; d s f y , ' k l = k a d k i B u & i k B u H k h v R ; l r v k o ' ; d g ñ

l R ; H k e k t h ' k l = k a d k l o k e ; k ; d j r h F k A o s v l u ; f d l h i z d j d s v ' y h y , o a f u j F k l x t F k a d s v E ; ; u e a v i u k l e ; v l s t h o u f o u " v u g h a d j r h F k A v k t r l s n s [k u s e a v k r k g s f d ; p d , o a ; p r ; k f n u & j k r l l r s , o a v ' y h y c k t k : m i u ; k l k a d k s i < & i < e j v i u h v l k [k a Q k k d j r h g ñ v l s v i u h v l k e k d k s i f r c u k r h g ñ

d f r i ; x q k t k e s u s v k i d k s l R ; H k e k d s p f j = e a c r k ; s o g h a v l r u g h a g ñ o s r l s x q k a d k l e m z g h F k A m u e a x # t u k a d s i f r v i k j H k f D r F k A ; g H k f D r d k b z v l e k H k f D r v f l o k v l e k J) k d s : i e a u g h a F k A c f y d o s K k u h

vls riloh x#vla ds ifr l Ppk vknj&Hko j [krh Fka vls x#tuka ds D; k&D; k fu; e g&bl dk ijk E; ku j [krh Fka

muds thou ea J)k dk l efor LFku Fk rFk vius ifjokj dls Ekezd f'k(k.k nusdk os ijk E; ku j [krh Fka osEkeZdsegRo dksLo; atkurh Fh] bl fy, mudk ;g iz Ru jgrk Fk fd vU; 0; fDr Hh EkeZdsvuq kj py rkd mudk Hh dY; k.k g& tksLrqvFkok ckr geafiz, gls rksgekjk drD; cu tkrk gSfd ge vius Lotukard Hh og fiz , oa dY; k.kdkjh ckr igpk, A vki dks eEkg Hkst u& yMMty tysh fiz, g& budks theus dk U; krk vki dks feys rks vki Lor%gh ; g pkr sfd vki dscky cPp& dks Hks ; solRq; idr g& vls vki fl xjh U; k&k feyus ij dHh vius cky&cPp& vls Lotuka dks N&Mej ugha tk; &A

rkscl&vls ; gk rks ohr jkx&ok.kh dk fl xjh U; k&k fn; k tk jgk g& vki fopkj dft, , oabl ny& vol j dk l efor ykHk Lo; aHh mBkrsgq vius l eR Lotuka dks Hh isjr dft, fd bl Lo.k vol j dk ykHk idr djustosofpr u jg& vki y& vius& viusan; k& dks VVky, vls l k&p, fd vki vius Lotuka dsfgr dk bruk E; ku j [krs g&fd ugha ; g nykyh vki djrsg&fd ugha ; fn ; g nykyh py jgh gS rks Bhd g& fdUrq; fn vki bruk E; ku ugha j [krs gS rks ekuuk iM&k fd ogk l efor ugha g& l Ppk l efor 0; fDr vius rFk vius Lotuka dsfgr ds ifr dHh , d k vi&Hko ugha j [k l drkA

vLrj l efor dsfo" k; eabruh 0; k[; k dsmijUr vkt dk l e; l ekr g&k g& JhN".k dh jkd&dFk py jgh g& vks tkdj dS & dS egki # "k& dk mnHko g&k] ; g vki vks l q&A

x# dh 'kj.k

'WfrukFk Hkxoku dh i&Fkuk

^^ k&ur ftu , d e& ohurh -----A**

Hkxoku 'WfUrufk dspj . k&ea i&Fkuk dh dFM; k&dk mPpkj . k py jgk g& i&Hkq 'WfUrufk l eR fo'o ea vf}rh; : i l s 'WfUr ds l kxj , oaLokeh g& 0; Rj f&k dh nf"V l s ftrus Hh 'WfUr ds vkdj g& [ktkus g& vFkZ~ ftruh&ftruh Hh v&ek; i je 'WfUr dks E&kj . k djdspyrh g& mu l cea i&Hkq 'WfUrufk 'k&Z&Fk LFku ij g& bl h nf"V l smu l dks ^^WfUrufk* dsfo' k&k l s l E&E&kr fd; k tkrk g& tc ge 'WfUrufk Hkxoku dk Lej . k djrsg&rks ml ea l eR Hkxolrka dk Lej . k l ekr g& tkrk g& fd l h Hh Hkxoku dk Lo: i ml ea l s N&rk ugha g& jkx&}Sk l sjfgr g&dj ftrus Hh Hkxoku cus g& os l c ^^WfUrufk* cu x, g&

, d s i&Hkq 'WfUrufk ds Lo: i dks idr djustsfy,] ft l ekxZ ij pyus l sog Lo: i idr g& l drk g& ftu l f<+ k& ij p<us l sge ml mPp fLFkr ij igp l drsg& ml fn'k , oa fLFkr rd ystkusokyh ixMMh dh [kst gea djuh g&

; g [kst d& dj l drk g& ; g [kst gekj v&ek gh yxk l dr g& tM+rUo , d k dj l duseal o&kk vl eFkz g& og p&U; rUo ft l eaKku g& ft l eaLo vls ij dks ifgpkus dh 'WDr g& vius food ds nhid dks y&dj t&spy l drk g& og v&ek gh i&Hkq 'WfUrufk dh e&ty dks idr dj l drk g&

, d k exZ tksgeabl eft y rd igppkusokyk gSrHkh fn [kbbZns l drk
gStc gea ;k; l g; lsk ikr gk og ;k; l g; lskh gea dgk feysk\ , d k
;k; l g; lskh dks gS rks ml dsfy, Hkxoku egkohj dh ok.kh ds vuq kj
ft l 'kL= dh xkfk dk vfkZvki ds l e{k j [k jgk g] ml h xkfk l sgeaml dk
vuq lEku djuk gß dgk x; k g&

rLl d eXxks x# fo) l ok -----

'kL=dkjæusdgk gSfd ; fn ml exZ dks n[kuk gS rks x# , oao)
i# "kædh l ok djuk pkr, rFk ckytulæ l snij jguk pkr, A ckyd&tu dS
gkrs gß bl dh 0; k [; k dñ 'kææææ igys Hkh dh tk pæh gS vls ; Fk id æ
vks Hkh dh tk; xhA ckyd dh flFkr l srkri ; Zfd l h Nk/scPps l sugragß
'kjhj rFk o; eacMk gkus ij Hkh , d k 0; fDr ft l eafgr&vfgr dk food
tkir ugha gvrk gß ft l ds thou ea vkræd izk'k dh fdj .k ugha Qm h gß
tks viuseu l s vReLo: i dh flFkr dks idM+ugha ikrk gß ft l ds thou
ea feF; kRo] ekg] Hk; vkrn tedj cBs gß og cky gh gß

v{kj Kku dh nV l s Hkh pks dkbZ0; fDr l kjs l d kj dk Kku j [krk
gß vkræ&Qkft y&gß fdlrq; g l kjk Kku gkus ij Hkh ; fn og ml Lo: i
dks ugha ifgpkurk gS tksfd ; g l kjk Kku j [kusokyk gß rks og cky gh gß
Kkuh gkus dsfy, ; g tkuuk Hkh ijeko' ; d gSfd l exz inkfædk ; g Kku
dks jgk gS l d kj ds l eLr k'; inkfædk Kku gß fdlrqbl Kku dks
Ekkj .k d jusokys dh vls ; fn E; ku ugha gS rks og l kjk Kku fujFkd gS vls
, d sct; Kku ek= dksj [kusokyk 0; fDr cky gß D; k d Nk/h o; okyk ckyd
Hkh viuh flFkr dks ugha ifgpkurk gß og , d s Hkh dk; Zdj xqjrk gS ft l s
ml dks rR{k.k {kr igp l dæ , d k vKkuh ckyd [lsyr&[lsyrs l iz l s Hkh
[lsyusyxrk gß feJh [kr&[krs vQhe dh Myh Hkh mBk ysrk gß D; k d ml s
; g Kku ughafd eæ sD; k olrq [kuh pkr, vls D; k ugha [kuh pkr, \ fd l
olrq l s [syuk pkr, vls fd l olrq l snij jguk pkr, \ viuh cpiu dh
ct) l sog viusLo: i dks Bhd ugha tkurk gS vls ckjgh f[ky&æææææææ
tkrk gß rHkh ge ml s0; kogkrjd nV l s ckyd dgrs gß

bl h izkj tks0; fDr 'kjhj l scMk gks tk,] cMæ&cMæ fMfxz ka ikr
dj yß ukuk izkj dseMly gkfy dj yß fdlrq vReLo: i dksu tkuß
ml dsfy, dgk tkrk gSfd og i<k&fy [k cky gß D; k d og rks ckjgh
f[ky&æææææææ l sgh [lsy jgk gkrk gß vki viusfo" k; eæHkh fopkj djæsrks ik; æs
fd vki ykæ Hkh f[ky&æææææææ l s ugha [lsyræ rks vki l ksp, fd vki ft l
l k&pkqh #i; ; ukv] edku] tehu tk, ; nkn br; kfn l sthou Hkj [lsyrs
jgrs gß og l c D; k gS l k&pkqh D; k gS ukv D; k gS ; s l c olrq; Hkh
rks ml h feeh eal sgh cus gß ft l eal s, d ckyd dsfeeh dsf [ky&æææææææ
gß ; | fi l k krd thou ea bu olrq/kædk iz ktu gß fdlrq bl ugha dks l c
dñ ekudj cB tkusokys dks Kkuh ykæ cky dgrs gß vr%vki bul sviuk
l epr iz ktu rks vo'; fl) dft,] fdlrq bl ugha l j ij p<kdj er cB
tk; æ bul s dke yft,] yfdu fl j rks l r&fpr-vkuln?ku dks gh jf[k,]
ân; eam l h dks Ekkj .k dft, A ; fn vki , d k dj l dæsrks vki dh cky&l k
gV tk, xhA tc rd bul smfpr iz ktu fl) gkrk gß rc rd budk
l nq; k dft,] fdlrq bu ea vki Dr er cfu, A vius vReLo: i dks tku
yft,] viuh 'kDr dks ifgpkurk yft, vls bl fujFkd vki fDr dk R; k
djds Kkuh cu tk; æ

Kkuh dc curæ igys dgk tk pæk gSfd l E; Dro vkus ij Kkuh
cuk tkrk gß tks l efdrh curæ sogh Kkuh curæ rHkh cky l k gV xhA dgk
x; k gSfd&

~vkxeEkkj-----A**

ostks vlxæEkkj gß vlxæ dks Ekkj .k d jusokys gß; fn l efdrh gærks
cky&l k gV tkrh gß; g l k gV tkus ds ckn thou esvudkud ykHk gærks
gß kkr&vkr : i eß tkur&v tkurs vud izkj dh fodV ifj flFkr; k
tks muds thou ea vkrh gß mudk vlur gks tkrk gß , d h fodV ifj flFkr; k
D; k gks l drh gS os ifj flFkr; k D; k vkrh gS bl dsmükj dsfy, vki dks dñ
xhkhjrk l s l kruk i Mæææ

dYiuk dft, fd , d 0; fDr usbl thou eadkbZ iki ughafd; kA

og 'kflur ds{k.WæacBk fopkj djrk gsfed eš' kflur dh mikl uk d:] fdUrq vplud dkbZfodV ifjflFkr vk tkrh gā og 0; fDr l kprk gsfed ;g D;k gksx; K\ ml dk eu LokHkrfod : i l sppy gksmBrk gš og vĒkhj gksmBrk gā ixV ea, d k gksudk dkbZdkj .k ml sl e> eaughavkrk] fn[kkbZughansrKA rksfQj , d k D; kagkrk gš

clĒkq/ks bu flFkr; kadsihNs, d ijh Jākyk] , d fyed tĒh ghZg& vusd tleka dh vkrk us, d ughĒ vusd ughĒ vullr tle xg.k fd; sgā mu vullr tleka eaml usftl &ftl ds l kfk vki fDr dh gsvlš ftl &ftl olrqdks idMēj j [k gš ml ds l adkj ml vki fDr dsdkj .k dkezk 'kjhj ea jgrsgā vlš bl thou dksom}šyr djrs jgrsgā vki dh ukd] dku] vk[k bR; kfn bŪh; ka : ih f[MMid; k [kyh ghZgā vlš budsekĒ; e l sog jt dŪ u dŪ Hkrj vkrh gh jgrh gā bl fy, vullr tleka dh iki dh Jākyk l s vkrk cĒh jgrh gā

bl iki Jākyk dks rMek gā vlš ;g Jākyk rc rd ugha VV l drh tc rd fd ge n<+ l dYi i d vius 'kjhj vlš eu dh mu f[MMid; ka dks cln u dj naftulsgkdj og iki deZ dh jt gekjh vkrk ea ifo"V gks jgh gā mnkj .k dsfy, gekjsikl , d l tñj cāyk gā l qkn ik.kok; q ds i dsk grq ml cāys eaf[MMid; k rFk njokts gā ;g Bhd gš vko'; d gā fdUrq vĒh pyusij tc Ēhy vlš dpjds xp kj mu njokts f[MMid; ka l svk idsk?kj esvk jgsgka rc vki D;k djāš vki rĒur mlga cln dj nāā

bl h idkj ;g thou : ih cāyk vFkok deku gā bu njokts vlš f[MMid; ka dks [kyk j [kdj vkrk fuf'pŪr jgrk gā fdUrq blgha [kys }kj la l ds deZ ifo"V gksrsgā vlš vkrk dks l rks jgrsgā

vki dgā& egkjkt! geus rks i d tleka dks n[kk gh ughĒ rc og i d tleka dh deZ Jākyk bl tle ds l kfk dš stM+xbā osdeZ vc geabl tle eafdl idkj l rk jgs gā; g ckr gekjh le> ea vk ugha jgh gā vkids izu dk l eĒku eabl h tle dk mnkj .k nšj izrĒ djus

dk iz Ru d: xkA eku yftt, vki fd l h , d cMh l bFk eĒ QeZ ea viuk fg l l k] viuk 'ks j Mkyrsgā vc tc fofĒki d vki , d l bFk ea viuk fg l l k Mky nrs gā rc ml l bFk ds ykHk&gkfu ea Hkh l fefyr jgrsgā dkbZ 0; fDr nsvkul] dkbZpkj vkul] dkbZ vkb vkul& bl idkj ykx ml eafg l l k Mkyrsgā vlš bPNk djrs jgrsgāfd l bFk [k Qy&Qysrkd mlga [k ykHk gā de l sde fg l l sokyk 0; fDr Hkh ;g pkgxk fd l bFk dks [k ykHk gā ft l l sfd ml sHkh epkQs dk Hkx fey l dā bl idkj l Hkh fg l l nkj ka dk fg l l k ml ea pyr k jgrk gā

vc dYiuk dftt, fd , d 0; fDr l bFk eafg l l k Mkydj ifjflFkro'k fd l h nj] vU; nš ea pyk tkrk gā og nš gt kja ehy nj gā og k ml ds l keus l bFk ugha gā l bFk l sl cĒkr fd l h Hkh idkj dh dkbZ i fō; k Hkh ugha gsvlš og 0; fDr vius 0; ol k; eĒ viusdk; ZeĒ viusfd l h fof'k"V mīš; dh i f rZea; g Hkh Hky tkrk gsfed dkbZ l bFk] fd l h nsk ea, d h Hkh gš ft l ea fd fd l h le;] fd l h dky eĒ ml us dkbZ fg l l k Mkyk FkA vc og 0; fDr l s ml l bFk dsfo" k; ea l c dŪ Hky x; kA viuh n"V l sml 0; fDr dk ml l bFk l s dkbZ l cĒk gh ugha jgā fdUrĒ clĒkq/ks Lej .k jf [k, fd ml 0; fDr usfoĒki d ml l bFk ea viuk fg l l k Mkyk FkA vr%og 0; fDr pkgsgā Hkh fdruh Hkh nj pyk tk,] pkgsgā ml l bFk dsfo" k; ea Kku j [ks vFkok ughĒ yfdu l bFk dh ykHk&gkfu eaml dk fg l l k cuk gārk gsvlš og ml s ysuk&nuk i Māk ghā

gĒ , d k gks l drk gsfed ml 0; fDr ds vūq flFkr gksus ij vU; ykx epkQsdh jde cĒvdj [k tk; A fdUrqeku yftt, fd ml l bFk dk fnokyk fudy tkrk gā rc vU; Hkxmkj D; k djāš os ykx fgl kc yxkdj ml ds fg l l dsdufl ku dh i kb&i kbZ ml dsfg l kc ea Mkyāš ml dk irk yxk; āš ml s i= nāš fd vius fg l l s dk up l ku vnk djā

vc og 0; fDr , d ckj rks cMšfole; ea i M+tk, xk fd vjs ;g D; k ekeyk gā ;g dks l h l bFk gā eqsrks dŪ Ē; ku ughĒ dŪ Kku ughĒ dŪ Lej .k ughā ejk rks ml l bFk l s dkbZ l cĒk ughā rks D; k ml ds , d k l kpus l s vlš , d k mlkj ns l s dke py tk, xk\ ugha pykA

bl h izkj vki viuh fLFkr dks l ef>, A iøztle dsdeZdlš ml
ijs tle dks vki Høy pøps gš vki ,š k l kprsgšfd u dkbz tle Fkš u
ešis ,š k dkbz deZfd; kA fdUrqvki ds Kku eavkt og ckr u gks l sdke
pyusokyk ugha gš vki dks Kku vš Ę; ku ugha gš rks ; g vki dk nkš gš
yšdu og deZrks g& nš jsi d æ eog QeZrks g& vki ml ds Hkxmkj gš vš
vki dks tokc nš k gš vFKZ~vki dks vius iøztle ds l Hkx delš dk Qy
Hkxuk gš pks og Qy vPNk gš pks cš jkA

vLrš ml 0; fDr dš ft l usfd , d QeZ eaviuk fg l l k Mkyk Fkš
; g fy [k nš s l s Nš dš k ugha gš sokyk fd ml sml l bFk ds fo" k; eadš
Ę; ku ugha gš ft l eaf d up l ku gš x; k gš ml ds vU; Hkxmkj ml nš jš
nš dh l jdkj l sl dZdk; e dš vš vš vLrr% ml 0; fDr dš up l ku dk
viuk fg l l k vnk djuk gh iMš k vš og vnk; xh rc rd pš xh tc rd
fd og fg l l k ijk vnk ugha gš tkrkA

clĖk vš vc rks vki bl fLFkr dks l e> gh x, gš kA bl vš k
: ih l B usft l thou es Hkx ; g jgk gš vusd l bFk vka eaviuk fg l l k
Mkyk gš og fg l l k ml vš k dk gš vš ml sog Lohdkj djuk gh iMš kA

vki , d vš dYiuk dft, eku yft, fd vkius, d cgr cMh
gosh cukbz vš ; g l kpdj cukzfd vki ds cky& cPps ml eal š k l š jgš kA
i kpla bš h; kA dk Hkx dš rš gš os yš k bl gosh ea vš kje ik, xA iR; d
xglFk dh ,š h gh Hkxok jgrh gš fdUrq vks vks okys yš k& vki ds
cky& cPpš vš k ije k dk dkbz Kku ugha j [krs vš ek= Hkš rd ,oa
, š hnd l š kA eagh osfylr gš tkrš gš rFk bl izkj iki & deZ dš rš gš rks
vki dh vš k us rks ml eaviuk fg l l k Mky fn; kA vki ds cky& cPps vki dh
cukbz gosh ea tš dš Hkx iki deZ dj jgš gš ml ea vki dk Hkx fg l l k gš
D; k d vki ml ea iki dh iø; k dš dš dš rFk vø k dš dš dš okys cu
tkrš gš

rks clĖk vš dFku dk vš k; ; g gšfd tš 0; fDr ,š h 0; oLFk
dš dš tkrk gš ,š h gosh cukz tkrk gš ft l ea fd dkbz iki deZ gš k gš

rks ml sml deZ dk viuk Hkx Hkxok gh iMš k gš , d rks ckr ; g gšfd
pks ml 0; fDr dk nš jk ykd gš x; kš fdUrq vš k rks og Hkx ft l usfd
gosh cukbz vš ft l dh v' k fDr ml gosh ea cuh jghA nš jk ml ds Lo; a
us pks dHk l k k Hkx u gš fdUrq; fn ml gosh ea Hkfo"; ea dkbz os; k
vkdj jgus; k dkbz dš [k k ml ea [k y x; k& vFKZ~ml ea iki deZ pky gš
x, rks tš kš iki ml ea gš k ml dk fg l l k ml 0; fDr dš Hkx i gš kA bl
izkj Jš kš tle tš kš rd i gš kA

bl iki deZ dh Jš kš l scpusdk mik; ; gh gšfd l oš kE Lo; a
fd l h Hkx izkj ds iki dš l scps rFk l bl kš d oLr v k d s e k t k y l s nš
jgš bl h ds l k f k og viusedku l s rFk vius i f j o k j ds l n l; k l s Hkx
eero rš kš vš k; kRe thou ds e k z i j v x l j gš nš k usea, š k vkrk gš
fd vš k l e; vks i j Hkx 0; fDr dk eero Nš r k ugha gš ml l e; Hkx
vš k ugha p k r h fd eš s budš Nš kš thou ea tš kA og ugha p k r h fd
i f j o k j ds l n l; Nš tš ,š c f < + k gosh Nš tš , d fdUrq ml ds ,š k pks
l s dš ugha gš kA foo' k gš kš ; ejk ds gokys gš k gh iMš k gš eR; q ds
eš k ea tš k gh iMš k gš vš k Lo; a viuh bPNk l s v k s c < + vš k eero
ds cš k r k r k + n s r k s c g r vPNk gš yšdu ,š h vš k , i f o j y h gh kš k gš
t g l a i q ; dk Hkx gš k gš R; kx dk Hkx gš k gš og k bl Ė k f e d Hkxok ds
dkj . k eero Hkx l e k r gš k gš vš k tš k s o k y h vš k iki dh Jš kš l scph
jg l drh gš

bl ds fo i j h r tš vš k , i LoBNk l s ,š k R; kx ugha dš r h os mDr iki
Jš kš l sc) cuh jgrh gš vš k l e; eal š kš kš dš k; k tkrk gš vš k dš k
tkrk gšfd Hkš vc rks Hkxoku dk uke yš k rks og 0; fDr dš k gš Hkxoku
uked vkl keh l sbrus: i ; s y s gš og y s y kA dš k tkrk gšfd Hkš vš k
l e; gš vc rks j k e & j k e dš k rks og dš k gš k e dh rks fMxh dš k nš gš
rks dš dš dš k yš k dFku dk vš k i k ; ; g gšfd vš k { k . k rd ml 0; fDr
dk eero Nš r k gh ugha vš k og viuh vš k ds dY; k . k dh vš k l s l r r
vš k i s e m s j g r k gš ,š s 0; fDr dk dY; k . k fd l izkj l s l E k o gš dš k x; k

gSfd&^vflure efr lksxfr**&bl dFku ij fopkj djrsqq viuh vRkrek
ds l adkj dls'kø djusij ge l c ylxka dk È; ku jguk gh plfg,] D; kbd
vflure le; eattsh efr gkxh] tS sl adkj vRkrek dsgkx} oS h gh xfr gks
tkrh gÅ vlrj] vullr tlelads l adkj vRkrek dsl kfk pyrs gÅ vullr tlela
dh fØ; kvlads ifj. ke ml sHkxus iMfsgÅ mu fØ; kvlads ifj. ke Lo: i gh
og vlxsvkus oky ka Hkoka eal rkbz tkrh gÅ bl le; vki 'kflur lscBs gÅ
vlg l kprsgÅfd vkiusrksdkbz iki deZughafd; k] fdUrqvki dk eu vius
iØZ tlela ds deZ ds ifj. ke Lo: i m}fyr gks l drk gÅ

clÈkq/vk bl idkj dh iki dh ifØ; kvlædk fofEkor~[krk ml le;
curk gSft l le; og vRkrek vius vki dks ugha igpkurk gÅ ijUrqml ds
iki dk yf[kk&t[k]k rHh Vwsk tcd og fofEkor~ml srMwka ft l idkj , d
xglFk fdl h l kFk ds [krksdksrMwuk pksrks ml sodhy ds iki tkuk iMfk
gSvlg odhy ml s [krksdksrMwus dh fofEkr crkrk gSfd bl &bl idkj l s
ckyk] , d & , d s djuka odhy ds dgs vud kj djus l s gh og [krk Vwrk
gÅ ml h idkj l øj dh vkjÈkuk djus l svullr thou iki dh fØ; kvlæij
cøl yx tkrk gÅ vFkz~osfØ; k, j vo:) gks tkrh gÅ ml iki Èkjk ds vkus
dk exZcln gkstrk gÅ , d k gks ij ifgysdstek gq dpjsdks l kQ fd; k
tk l drk gÅ ; fn ge , d cæysdks l kQ djuk pksrgÅ rks l oZÈke gea
ml dsnjoktsf[Mfkd; k] cln djuh iMæh] rkd mueal svlg dpjk u vk,
rFk ge Hkrj dsdpjsdks l kQ dj l dÅ ; fn ge >Mwmsdj Hkrj dk dpjk
ckgj fudkyrsjga vlg ckgj l svkusokysdpjsdks u jkæ} rksfQj fdruh
Hh l Qkz djksedku l kQ gks oky ugha gÅ ml ea rks ifr{k. k u; k dpjk
vkrk gh jgrk gÅ

bl h idkj l svRkrek ds tle&tlekrj ds i ki k dls ifjekfzr djus
dsfy, vlxèk] l efdrh x# l sKku ikr dj mudh 'kj. k ea tkdj cøl
yxokuk plfg, A tks0; fDr l efdrh cu tkrk gSm l dseu ea; g Hkrouk tlx
tkrh gSfd vullr tlelæds i ki k dks cøl yxs rFk Hko"; dsfy, Hh mTtoy
cuÅ og 0; fDr ; g fopkj djusyxrk gSfd l d kj eaftrusHh gs] Ks]

mikns ds i/s ea inkFkz gÅ ftrusHh Hkrd rRo Nf=e : i l } ejs l keus
gÅrFk ft l ifjokj dselg ea iMk gwrFk v'køk l EidZdjus l stksèthou
dk °kl dj jgk gÅ og l c l ekr gk} vc , d fnu 'k?k gh , d k vk,
tcd eåbu l cdk iR; k[; ku djds 'kUr] nkr vlg {kek'khy cup, oa tks
bfuz, kdk neu djusokysgÅmudsiki iØT; k yslj v. l xkj vFkz~?kj l s
jgr gk} rFk l Hh thks dks viuk gh ifjokj ekudj pyh , d h n<+
l dYi dh Hkrouk ft l eamRilu gksh gSog l efdrh cu tkrk gÅ ogh vlxsv
dh l h k p<rk gÅ fopkj ds {k= l svlxsc<ej og fØ; k ds {k= eamrjrk
gSrFk viuh Hkrouk ds vud kj vkpj. k Hh djrk gÅ og 0; fDr 'køk n'V l s
, d uodkj l h Hh djrk gÅ vÈk jkr dsl e; l sl w k; l svMfkyhl feuV
rd eåfd l h Hh olrqdks viuseq{k ea ugha Mkyrk] , d k R; kx og djrk gS
rks tks vor dh ifØ; k gÅ og : d tkrh gÅ vFkz~l efdr dsdkj. k vor
dh ifØ; k : dh n'j s'k n l æa; g Hh dgk tk l drk gSfd tks vor dh fØ; k
bl thou ea yx jgh Fh og uodkj l h l s dV tkrh gÅ

vki vk'p; ZdjksrFk iMxsf d ; g fØa k dS s#d tkrh gS rksè
vki dks l Èk l h ckr crkrk gÅ eku yft, fd , d 0; fDr usriL; k pkywdhA
riL; k vki ylx Hh djrsgh jgragÅ ; g u; k 'kgj gÅ ; gk dke Èk] & Èk] s
gksgÅ fdUrqiL; k vki Hh djragÅ ekrk, j Hh djrh gÅ ekrk, j dñ vlxsv
jgrh gÅ [lg] dYiuk dft, fd riL; k vlxsc<h rhl fnu dh riL; k gks
xbÅ vc bdrhl osfnu og 0; fDr fopkj djrk gÅfd vc eåaikj. k dj ysk
gÅ vFkz~Hkstu xg. k dj ysk gÅrks rhl osfnu ; g fopkj cuk jgrk gÅdy
ds l wZmn; gks ij eå [k yh gks tkrk gwr vlg eSriL; k dk ikj. k dj ysk
rksvc ml dh Hkrouk ; g curh gÅfd riL; k vkjHh djus l siwZ eåftruk
Hkstu djrk Fk mruk gh Hkstu d#xkA rksbruh rhoz Hkrouk da l kfk rhl
dh jkr ijh gks ij vlg bdrhl oafnu og Hkstu djrk gÅ vlg og , d
pouh Hk n'k ; k j l yrk gÅ n'j s fnu bl l sdñ vÈkd vlg ; g Øe bl h
idkj pyrk jgrk gÅ tBj k Xu eln iM+tkus dsdkj. k , d l kfk og mruk
Hkstu ughadj l drk ftruk fd og pksrk gÅ fdUrqml dh Hkrouk mruk

gh Hkstu djustu cuh gþz gð rks, ð h flfr eog 0; fDr riLoh dgyk, xk vFlók Hkstu iæh

bl h izkj vukndky l sbl vRk ds l kfk bl vor dhj ril; kor ughadjusdh l el; k py jgh gð fdurqtc 0; fDr l PPK l efdrh cu tkrk gðrc og l kprk gðfd ep-ð l exzfo'o fd inkfWð dh vk' fDr dk R; kx djuk gðvlg viua thou eaftruk gks l dsvfEkdkfEkd R; kx dksydj pyuk gð rksml Æjkry ij og , d uodkj l h djrk gðrksogk fQj vlsvor dh f0; k ughayxrh bl izkj ml dsvor : d tkragð n l js 'kCnkæeal emzds cjkj vkragg iki : d tkragðvlg Ækj&Ækhsog vlxsc<rk gðvlg ml dk thou eæye; cu tkrk gð

clÆkyls i R; d bul ku dksml h Æjkry ij l kprk pfg, fd es'kflur ds l k l u ij p<+l dh n l jh l h ij p<ædsfy, bl h rjg l kjsorkædk Æ; ku j [luk pfg, A bl izkj ckydtukal snj jgusrfk orkædskk.k djua dk tks0; fDr Æ; ku j [krk gð ogh bl l h ij p<rk gðogh l efdrh curk gðfopkj ds l kfk tc f0; k vkjHk gðh gð rHk 'kflur ds n l js l k l u dk i kjEHk gðrk gð vki bl ckr dks Æ; ku eaj [ksarksvki Hk fu'p; gh eæy ds vfkdkjh cusð

Hkbo; kð }kfdk uxjh dk o.ku py jgk gð bl uxjh dk l exz : i vHk ea vki ds l keus ughaj [kpkA l mHkZ ds vuð kj og o.ku vki ds l keus vkrk jgskA bl l e; rks l Æk l r eaueusdsrkj ij gh ml dk o.ku dj jgk gð ml uxjh dh flfr vki ds l keus vk jgh gð l k'V nsk ea flfr bl }kfdk uxjh ea JhN".k egkkt jkt; dj jgagð ftudsthou dk orkr dh vki ds l keus vk; k gð l R; Hkkek ts h mudh i vjkuh gð mudk thou ds k gð os Ækfeðrk l svks&ikr gðvlg mudsgn; eafuey Hkrouk py jgh gð bl izkj JhN".k egkkt ds vU; ifjokj dh Hk flfr gð ft l dk ft0 fd; k x; k gð useukfk Hxoku] tskckð oarfkðj gq gð] vlg cyHknz tks cynkm th dsuke l siqkjs tkragð bu nkskædk uke ifl) gð iJurqvlg Hk HkboZcgrj'sFla mu Hkbo; kæck funz k dfork eafd; k x; k gð osHkboZdfy; æ ds Hkbo; kædh rjg ughaFla oarks, d n l js ds ik.kæds vKkij Fla , d&n l js

dksn[k fcuk mlgspsu ugh feyrk FWA os, d n l js l sbz; kZughadjraFlavlg , d n l js dks yWus ij rRij ugh jgraFla

vkt] bl dfy; æ ep Hkbo; kædh D; k n'kk gð vkt ræHkboZ, d&n l ja dksGM+uadh rkd yxk, cBs jgragð , d n l js dks upk fxjkuð , d n l js dk 'kSk.k djua ds fy, rðkj jgragð , d i Mh h Hk n l js i Mh ha l s iæ j [krk gð fdurqvkt dy HkboZ&HkboZ rks, ð k 0; ogkj djragð ts sostletkr cðh gð bl h izkj osvki l eayMrajragð oapkraggðfd HkboZ dh l kjh l Eifr fd l h u fd l h izkj l ð utfr l avFlók vutfr l ð ejsgh ikl vk tk, A ; gk rd fd os; g pkraggðfd Hkyagh n l js ylx yW dj yst k, j fdurq HkboZ ds ikl ræog l Eifr jguh gh ugha pfg, A

clÆkyls bl dFk Hkx ds l uðj vki viusthou dksæM+navlg l kpað eafdu HkboZ f[ky k s i k æa vki Dr gks jgk gð vlg bl vki fDr dk fdruk Hk'k.k ifj.kæ egh vRk ds Hkrouk i Mæk

vkrk; ZJh th dsefk l se s l uk gðfd cEcbZea tc nks Hkbo; kæck c/vokj gðrk c/vokj gðrk rc vU; l c oLræ/kæck ræc/vokj dj fy; k x; k fdurq, d l qkj dk i M+'kSk jgk ræml dsfy, fookn pykA , d HkboZ dgua yxk ; g egh l hek eagð vr%bl æðypk] bl dsfy, eðbruh dher n l drk gð n l jk Hk bl h ckr ij vM+x; k fd bl o{k dks ræSypk] bl dh bruh dher eðnsus dsfy, rðkj gð

nks l xsHkboZ , d ekegh l k l qkj dk i MA fd l h ds ikl Æku dhj tehu dh dkbZ deh ugha deh ; fn Flh] rksog Hkkr iæ dhA os; fn pkræ ræviuh&viuh tehu ea, d dsLFku ij vuð l qkj ds i M+yxok l dra Fla fdurqbruh l e> dgk\ bruh l fg".kprk fd l ds ikl \ bruk Ækj t fd l s. HkboZ dsfy, rfud Hk iæ fd l ds gn; eð ; g ræcEcbZ uxjh gð dkbZ }kfdk uxjh ræ gð ugha vlg ; s tks HkboZ gð l s dfy; æ ds HkboZ gð dkbZ Jh N".k egkkt vlg muds HkboZ ræ gð ugha

vLrj nks l HkboZ viuh&viuh ftn ij vMs gð pks fdruh Hk dher nsuh i Ms pks dh Hk gts t;] l qkj dk i M+rks eð gh ypkA

I e>lf'sdh dkbZl jyr ughaFkh I e>lf'k ughagv/kA ifj. Wer%ekeyk dkbZ ea pyk x; kA cEcbZ ea odhyka dh Hlyk D; k deh\ , d l s , d c<dj odhy nksukaHkko; ka dh rjQ l sdj fy, x, A cUEkv/ks odhykadks vlsj I D; k pfg, \ egkojsdh Hk'kk eadgvrksdg l dragfid vUEk D; k elpa&nks vk[ka l ks odhyka dks rks epnek yMaa okys pfg, A mudk rks ; g 0; ol k; gh ga dfg,] odhykadks i sik dks djragS Lo; arksos>xMk djkus tkraughA HkkoZ ykx gh ; g i sik djkraga ostc yMragars odhyka dks chp eavkuk i Mfk ga , d odhy dgrk gafid rfigjk i {k etcar ga yMs tkvlsj rē thrksA vlsj nll jk dgrk gafid HkkoZ rfigjk i {k vfots ga yMs tkvlsj thr] rfigkj gh gskhA

, d vlsj egkojk bl LFku ij lgt gh ; kn vkrk ga p<Ek cVkl l yh ij] Hlyh djsjka rks ; g odhy ykx rks ; gh pkgxA Hlyk l kusdh fpm+k dks dks viustky esugha idMuk pkgxk\ vFlak l kusdk vMk nsus okyh ep'hZ dks dks Nk/sk\

rksnksuka i {k dsodhyka usnksukaHkko; ka dks [ka yMk; k vlsj mul a [ka Eku [kpkA vki tkura gafid , d ckj tc vkneh epnea ea Ql tkrk ga rksfQj og iHNgvuk pkgSHk rlagV ugh ikrkA bl eaml sviuh gBh ekye i Mfh ga viuh ckr j [kusdsfy,] ; k viuh >Bh ftn vlsj >Bh 'ku j [kus dsfy, og viuk l c dnl yvkusdsfy, rS kj jgrk ga

bl idkj mu nksukaHkko; ka ds: i ; a ikuh dh rjg cg x, A rc dgta tkdj U; k; kEh'k ds l keua epnek vk; ka osnksuka odhyar xMa FA U; k; kEh'k ; g ckr tkura FA osmph Hkkoj [kusokys FA mlglustku fy; k fd ; sodhy nksuka Hkko; ka dks yMkdj viuk ?kj Hkj jga ga vr% mPp Hkkoj j [kua ds ckj .k mlglusa 'k?kz gh QS yk nsfn; ka

QS yk gvk& l qkj dh dk o{k gh l kjs>xMach tM+g ml adVok fn; k tk, vlsj nksukaHkko; ka ea v?k&v?k ckv fn; k tk, A

U; k; kEh'k ds vlnsk ikyu gkuk gh FkA o{k dVok fn; k x; ka tM&ey l sog o{k u"V gls x; ka

cUEkv/ks vki l ksp, fd bl >xM-s l sfd l dk] D; k fgr gvk\ ; fn og o{k fdl h , d HkkoZ ds ikl jg tkrk vlsj ml aFA&M&cggr vkenuh vFEkd gls tkrh rka D; k vUrj i Mfk\ ; k og o{k nll js HkkoZ ds fgl a ea pyk tkrk rka igya HkkoZ dks D; k gkfu gskt krh \ dnl Hk vUrj fd l h HkkoZ dks i Maa okyk ughaFA fdUrQ; FkZ dh ftn ds dkj .k nksukaHkko; ka dsyk [ka: i ; acjckn gg vlsj gkfk fdl h dnl Hk ughayxk] mYVk , d l qnj vlsj gjk&Hkj o{k viuh end ftUnxh l spyk x; ka

vLrj ; g n; uh; n'kk bl dy; x ds Hkko; ka dh ga ; sykx vki l ea yMra >xMra ga vlsj irk ugha dS & dS svdj .kh; i ki deZ djra ga mlga l kpek pfg, fd og dS k [sy [sy jga ga ea rks dgpk fd os ?kj cky&vKkuh ga

fdUrQ Jh N" .k ds HkkoZ vki l seay Maa okys ughaFA os, d nll js l s Lusj djra FA vksx o. ku vk, xk fd viua Nk/s HkkoZ xt l qky ds ifr mlglus dS k i e vlsj vkn'kzfn [k; ka ml dk o. ku vksx gskA ; gk o. ku vk; k gafid tks vU; tu fks mudsfy, osfgdrkj FA vlsj l Ttukadsfy, rksos fgr dh n"V l svk [ka dh i qy FA us-ka ds Mks FA vius jkT; dh 0; oLFk os l 0; oLFkr : i l sdj jga FA

jkT; dh 0; oLFk dsfy, f=[kMkEki fr okl qo fdrua l tx vlsj rRij FA bl dk ys [k&tk [k rksogk dh fLFkr dk v?; ; u djdsgh fd; k tk l drk ga cUEkv/ks jkT; dh 0; oLFk fd l idkj dh tk,] og 0; oLFk fd l idkj l dh gk dks l h jkT; 0; oLFk LFk; h gk l drh garFk turk dsfy, fgrdj gk l drh ga; sl kjh ckradkbZ l efdrh 0; fDr gh l kp l drk gabl ds foijhr ft l dk thou fo"ke ga , s k 0; fDr dHh l p ughadg l drkA dsy f<<kj ihVus l sdnl ugha gk l drk fd ge turk dsfy, ; g dj jga ga ; k og dj jgagA Lo; aviua thou dk voykdu djuk pfg, vlsj n[kuk pfg, vlsj n[kuk pfg, fd ogk dks /kcs rks ugha ga tks viusthou dk ugha n[krk gS vlsj viusLo: i dks ugha n[krk garFk l efdrh ugha curk ga og FkMsfnu Hkyagh l Ctckx fn [k tk,] fdUrQog jkT; 0; oLFk dHh

LFkk; h ugha cuk I drk] dHh turk dk okLrfod fgr ugha dj I drkA

Ñ".kegkj h usLFkk; h] fgrdkjh jkT; 0; oLFkk cukbZFkA ml dk dkj .k Fkk fd os I efdrh FkA os viua thous ds I kfk I e Lo: i I e>us ds I kfk jkT; 0; oLFkk djrs FkA ogk dñl ysuk nsuk ugh FkA tks Hh [kjkc 0; oLFkk Fk]ml sgVkdj osykd 0; ogkj dj jgs FkA fQj Hh I ðnj jkT; 0; oLFkk te tkusdscln Hh tc cgr I snæfr jkTk yk&nq kku] tjkl UEk vkn ,d sFla tks mino dj jgs Fk] rks ml dks Bhd tekua dsfy, ykd0; ogkj ds I kfk os Ekkfedl n"V Hh j[kra FkA turk dks tc Qj I r gksh rks thou ds mRFkku graq vlE; kfred pplz Hh fd; k djra FkA

vkt ds; æ ea; fn viua0; olk; I sdn I e; fey tk, rks yk D; k djragd oa; k rks fl uek dh pplz djs; k BÉkj&mÉkj dh ,d nll jsdh cjkbd dh pplz djsaf d bl us; g fd; k vls ml usog fd; ka fdlgh 0; fDr; ka dh fe=rk gksh rka I kpsxf d mudh fe=rk dS srllk bZ tk, \ bl ds?kj ea; g gks jgk gsd vls ml ds Ékj ea ,d k fd; k tk jgk g& blgh I c ckrka ea yk viuk I kjk I e; u"V dj nra gA

clÉk; k eá vki I adgrk gffd D; ka viuk ve; I e; u"V dj jga gks D; ka viuh ve; 'kDr dks0; FkZ xpk jgagka nlsckj : i; a[kstkus ij vki fopkj djravls mlga [kstragdfdlrqvki bl vueksy ft ds jRu 0; FkZ ea D; ka [ks jgs gA bl eadezku ds fl ok; dñl Hh gfk ugha vkus okyk gA rjk&ejk djra I kjk thou pyk tk jgk gA tcf d plfg, rks; g fd 0; olk; I smBks rks dñl vlE; kfred pplz djsft I I sfd ;g thou Kkue; cu tk, A ;fn xlnx gh xlnx Qs yk bZ tk, rks 'kfr dk I ki ku ugha tku ikvksA

;g rks g bZ cktkj dh ckrA fdlrqn[kusea vkrk gafd ÉkeZFkku ij Hh ogh dh ogh ckra gksh gA ; s ekrk, i cgrgjh ckra I pkrh gA ekrk, i Hh I efdrh gksh] rHh 'kfr I sl q jgh gA bu ekrkvkads Hh rj yxu gA budks rhoz vflky'k gA fdlrqFkA k I k I ákku dj fy; k tk, rks Lo. kZ ea I æ flÉk vk tk, A

og I ákku D; k djuk gA eá vk'k djrk gffd ; gk dh cfguka ea

og ckr ugha gksh fdlrq; fn gk] rks vc É; ku j[kuk gafd ÉkeZFkku ij ge yMk bZ>xMsdh ckr] , d nll jsdk ekfk Qvkuadh ckr] , d nll jsdh pxyh [kus dh ckra ugha djsA ,d h ckra D; ka gksh g] bl pplz ea eá vHh ugha i MpkA vHh rka eá bruk dgk] fd ge viua vkfred Lo: i dks ifgpkuus dsfy, fØ; k vls I ðj dh I Ékuk dja ;fn ge I c yk bl idkj izk dj yark ÉkeZFkku dk ok; æ. My Hh fdruk vPNk] fdruk ifo=] dS k eay; cu tk, A

,d k I ðnj okrkoj .k , oaok; æ. My cukus dh fo'ksh ftEenskjh bu I fr; ka th ij gA ,d fnu ukunth I rh dg jgh FkA fd&ifr Øe.k ea; scfgua ,d k dj jgh Fk vls eá adgk rks pi] gks xba rks ;g dñl Hh ugha gA ;g rka o.Ékyk gA vki dks rks 'kfr ds I ki ku ij cgr vks p<uk gA I Hh Hk b; ka dks I e>kuk gafd vki Hh ÉkeZFkku ij ij igparks izk dj ya vls eku Ékj .k dj ya bl LFkku ij vkdj ge vlE; kfred [kst djavls vkrek dh 'kfr dk I ki ku idr djua dk iz Ru dja dkbZ Hh 0; fDr fdl h vl; 0; fDr dsfy, dkbZ dBlj opu u fudkyA

Hk b; ka eu; xyfr; kack Hkktu gA Hky gsktuk LokHkfod gA Hky gsktukus ij ,d rks iæ I sl e>k; k tk I drk gsd vls nll jk dBlj opuka I s Mkvk&QVdkj tk I drk gA rjhd ;g gafd fdl h 0; fDr dk dk; Z; fn i I un ugha gsd vls ml dks nyuk gsrksclæck dr; gafd iæ vls Lus ds I kfk vknji d I e>kdj dk; Z dja I áki eadgk tk I drk gsd geavius opuka dk I ni; k djuk plfg,] u fd nq i; kA ;fn vki ,d k djsa rks bl I stskl fkr cuxh ml dk vkuh Hh vki ysar Hh tkusa vki ,d k djs ns[k, rka I ghA

,d I e; Ñ".k dh jktÉkkuh eajkT; I Hk tllæ g bZ FkA jkT; I Hk ea Ékkfedl vlE; kfred pplz; py jgh FkA ml I e; ,d vnHh n"; cuk&

I Hk ea I ðnj vlE; kfred pplz py jgh Fk fd vpkud I cdh n"V vldk'k dh vls f[kp xba ml U; k; ulfr dh okrZ ea Hh Hk gksx; ka I c n[kua yxsfd ;g D; k gksx; k ;g rst iæ vldk'k I sfd I dk vk jgk gA

I Hkh I Hkkl n vktcy 0; kcty gks x, A , d ek= f=[k.MkEki fr tS sFla oS sgh
fLFkj jg] os rfud Hkh 0; kcty ugh gqA mlgksus dgl&

^vktcy ; k vEkhj gksus dh dktZckr ughA , d k djus l s dktZykhk
Hkh ughagksrA ; g rst i q dktu g] D; k g] bl dk irk EKS Zds l kfk yxkuk gA^^
; g dFku l qdj turk dgus yxh&

^ukfkl ge 0; kcty u gks rks D; k g] vfxu dk LoHkko mEozkeu dk
garFk vkdk'k dh vls c<uadk ml dk LoHkko g] fdUrqge rks bl dsfoi jhr
n"; n[k jgafd ; g izk'k i q rksuhs dh vls vk jgk g] rks ; g vlx dk
xksy rkaugra gks l drkA gsnhukufkl**

; g ^nhukufkl l Eckku dt.k dsfy, Hkh vi ; q r Fk D; kcd osnhuls
dsukfkl Flavls ml jk l wZdsfy, Hkh mi ; q r Fk] D; kcd ^nu&ukfkl' gksra
g] yfdu l wZdk xeu Hkh frjNk gksrk gA

bl izkj l Hkkl n ykx vleat l vls foLe; ea iMagq Fla fdUrq
tS & tS sog izk'ki q t uhs dh vls vk; k] oS s oS stul qnk; dh vk'kdk
dk fuokj .k gksrk pyk x; kA

, d foeku mrjA ml ea l sukjn th uhs mrjA ; g n[kdj l c
vkuln foHk] gks x; A l c dguayx& vj] ; s rksukjn ckck g] vyksdd
yhykva okysukjn dln[kdj l c vk'olr , oavgylfr gks x; A

ukjn ckck capkj g] l H; dnfV okya g] buds thou ea
vRk& i jekRk dsfo" k; ea Hkko g] ; s i f Hk .k djrajrag; sjkt k& egkjkt k]
l B& l kgnkjks ds ikl Hkh tkra g] i jUrq fofp= fO; k FkA

vLr] T; kgh mlgksus l Hkh ea izsk fd; k rksmlga l Eeku nsusdsfy,
l Rdkj nsusdsfy, l c ds l kfk f=[k.MkEki fr mB [Wks gqA l c mlga l Eeku
nra g] rRi 'pkr-mlga oamfpr vkl u inku djrag] bl izkj vfhoknu
, oa vkl u inku djua ds i 'pkr-~N".k mul a i nra g]

^ckckth! vki dh ; k=k l Qy] l kuln rks g] A^^

ukjn th usmrj fn; k& ^N".k! eS vkulni d fopj .k djrk g] yk
; g] vk jgk g] vki rks dt] ky {ke l sgSu^^ N".k mrj nra g] ^tgk ukjn
th dh N'ik g] ogk dt] ky & {ke D; ka u g] A^^

bl izkj ijLij mfpr f'kVkpj dk fuokj dj ysus ds mijKlR
N".k dgrag&

^ckckth! vkt u l Hkkl nkd] bl }kjdk uxjh dk vls jktHkou
dk EKU; Hkx; gafd vki tS s l E; d-nfV oky] l oK] l oñ'kz vfjglr
Hlxoku dh mikl uk djus okys , d s 'khyor i q "k ; g] i EkjA bl l s ; g
jktHkou Hkh EKU; gks x; k] ifo= gks x; kA^^

JhN".k ukjn th dh bl izkj l svH; Fkuk djus ds ckn l kjsuxj
fuokl ; ka us Hkh bl h izkj mu eay; i q "k dh mikl uk dha Bhd Hkh g]
cMs i q "k ft l izkj dk vkpj .k djrag& oS k gh vkpj .k Nk's i q "k Hkh djra
g] cMladk vuqj .k Nk's djragh g] ; fn cMs i q "k viuh viuh fLFkr l s
turk ds l Eekur djrag rks turk Hkh vius Lokeh dk l Eeku djrh g]
; fn cMs vfhkeu l sjrag rks Nk's Hkh vfhkeu l sjguk l h [k tkrag]
; fn cMs tu l Rdkj ughad jxar k i nNadsy k Hkh l Rdkj ughad jx A l eni V
vRk tc fd l h l sfeyrh g s rks vkuln foHk] g] g] tkrh g] vls mudscky
cPps Hkh vkuln foHk] g] g] tkrsg]

vki uavutko fd; k g] ck fd tc l Urkdk vlxu g] rks cPp&
cPph Hkh vi uavfhk kodk ds l kfk nspkj ehy rd i sy pystkrag] os; g
rksugh tkuraf; s dktu l Ur g] fdUrqekr k& firk dk vuqj .k djdsckyd
mNyus yxrag] f=[k.MkEki fr l q Ldkj ka l s l adk] r Fla l E; d-nfV gks
dsdk .k tc mudk thou vls ykks ds chp jgrk] rksos vls yk Hkh mul s
i Hkfor gksra Flavls mudk thou Hkh ifo= cu tkr FkA vki l s Hkh esk ; gh
dguk gSfd vki Hkh l krlao; l uladk R; kx djA vki ; fn l H; d-nfV g] vls
'Wur ds l ki ku ij p<uk pkrag rks thou ds l Hkh igy q] i j fopj djA

clEk yk i q; clEk ds uk s dkj .k g] fdUrqmueaeu i q;] opu i q;
vls dk; k i q; & bu rhu izkj ds i q; kadh fLFkr dk tS k fun k fn; k x; k
g] rks mul s Hkh i q; clEk g] rks g] tc l E; d-nfV vRk l E; d-nfV l s
eE] opuka l vls 'kj h l s l ok djrk g] rksog eu l s opu l s vls dk; k
l s i q; clEk yk g]

vLrj vkt ešvki dks 'kŕur ds nŕ j s l kiku ij & l h h ij cBkdj
ckr djrk gš fd & ^v l x e Ē kj x# l e f d r h ----- A ^ ml
l e > ds l k f k ; f n v k i d k Ē ; k u t ŕ l + x ; k r k s f Q j v k u l n f o h k ŕ j g l r s n j u g h a
y x s x h A ----

ukjn ckck igpp x, A os D; k l ekpkj yk, gš v l ŕ j d k s l h u b z f l F k f r
m R i u g l r h g š ; g v k i v l x s l ŕ s x d v H k h r k s e a r y k p j . k g a r k g š 'k ŕ k o k r i z
g l s j g h g š v l x s D ; k f l F k f r v k , x h ; g v H k h H k k o h d s x H k z e a g š o g f l F k f r
t c v k , x h r c m l d k o . k ŕ u f d ; k t k , x l A

f d ŕ r q v k t v k i b l c k r d l s v i u & v i u s ā n ; k a e a v o ' ; f c B k y s f d
'kŕur ds vej vkuhne; ekz ij c < u a d s f y , v k i d k s L o ; a i z ŕ u d j u k
g š v l ŕ j l e f d r h x # d h 'k j . k [k t u h g š m l d s i ' p k r ~ t c v k i v k r e k
o y k s d u d s l g k j s v i u s v k p j . k e a o g K k u m r k j u s y x s a r k s v o ' ; g h
'kŕur & l k i k u d h l f i < + k p < u a d s v f Ē k d k j h c u s x ŕ o s h ; k k ; r k v k i e a L o r %
g h m n H k r g l r s y x s x h A

& b R ; y e ~

R; kx dk egRo

^v l ŕ j k ; a t h f o ; ; k i e k ; , ----- A **

'kŕurukFk Hlxoku dh i k f k z k

^^ kŕur ftu , d e p o h u r h ----- A **

i H k j 'kŕurukFk Hlxoku ds p j . k a e j 'kŕur ds L o : i d k s l e > u a
l e > k u a d s f y , i Ē D r ; k a d k m P p k j . k f d ; k x ; k g š i H k j d h 'k D r f n 0 ; 'k D r
d s : i e a 0 ; D r g b z g š m u d h 'kŕur l r ~ f p r v k u l n ? k u d s : i e a i f j i w l z
e k = k e a i z V g l s p o d h g š , ŕ s 'kŕurukFk Hlxoku ds p j . k a e a f o o s t i o d z
r k f R o d : i d k s l e > k u a d s f y , d f o v k u l n ? k u t h u s ; g k l d r f n ; k g š o s
d g r a g š f d g š i H k j e š v k i d s p j . k s e a i k f k z k d s e Ē ; e l s 'kŕur ds L o : i
d k s l e > k u a d k i z k l d j u k p k g r k g ŕ v F k z] v k i d k s e a v k n ' k z : i e a l e > ŕ
v l ŕ j v i u a b l t h o u e a j g u s o k y a v k r e d L o : i d k s e š J) k n ŕ V l s
i f g p k u j b l n ŕ V l s i f o = c u k k ŕ e j s v ŕ r % d j . k d h f l F k f r v k i d s v k n ' k z
d h i q ; N k ; k e a v T T o y r e c u s x h A r H k h e š 'kŕur ds L o : i d k s Ē k s ŕ o d z f v d k
l d p k A

l H k h H k o ; i k . k h v i u h & v i u h H k k o u k v k a d k s i j e k R e k d s p j . k a e a
0 ; D r d j l d r a g š v l ŕ j m l d s e Ē ; e l s g h 'k l = h ; n ŕ V l s m l L o : i d k s
i k r d j d s v ŕ ŕ 'kŕur ds > ŕ a e a > ŕ a t k l d r k g š , ŕ k > ŕ k j , ŕ k l d k n
f g ŕ m k y k j t k s f d l n k d k y r d p y r k j g š v ŕ d j . k e a b l h i z k j d h 'kŕur
d h d k e u k t k x r g l r h p k f g , v l ŕ j m l s i k r d j u s d s f y , o s h g h l Ē k u k H k h
i R ; d t h o d k s d j u h p k f g , A

, d h fn0; 'Wur dk Lo: i Hkyh i d kj l e> eavk l da] bl dsfy, Hkh dkbz, d k l q k; l kkd gsk pkfg, tks l efor ekzh'kd dj l da ml l kkd dh l fkr Hkh mlur] ifo= , oantkznfV okyh gskh pkfg, A , d h mPp l fkr rd tksigp tkragsosegki#k ds: i e& Hxoku egkohj dh ok.kh dsvuq kj x#&o) ds: i ea idV gkrags bl h grql oK] l ozh'kz Hxoku 'Wuruk dh pje 'Wur dh efty ij igpuadsfy, tks l f<+ladksfunzk fn;k x;k gml dk foopu py jgk ga

bl xfk dk mPpkj.k e di q% i q% dj jgk gftu 'kna dks vfkz gsk pdk g mlga Nw elj vks ds vfkz dks xg.k fd;k tk jgk ga og xfk ga

^rLi d eXks x#fo) l ok-----A**

Hkb] ;fn re ml ekzdks i dr djuk pkrsgk rks x# vls o) tu dh l ok djka

bl Lfku ij ;g ckr vPNh rjg l e> ysh pkfg, fd ;gk ^o)^ 'kn l svfhik; doyo; dh] mez dh o) rk l sugh ga volfk dh nfV l so) gsk gh i; ktr ugha ga olfk rks o) Ro dh Hkh gsk l drh gsvls r: .kbz dh Hkh fdurq tsvuuko , oaku dh nfV l svkxsc<agg garfk ftudh vkrfjd nfV nfkdkyhu g tsoLkqds ij Nkj dksn[kuaeal efkz g osgh o) dh l k ik l dragd] fQj pkgsmudh mezh: .kbz dh gsk vfkok o) Ro dh

'kl=kaeal fkrjka dk o.ku tgl vk;k gdogk dgk x;k gsd l kb o'kz dh o; ftudh gsk, og o; %fkrj ga ftl dh nh{k i; lz chl o'kz dh gsk, og nh{k l fkrj ga rfk vkpkjka] l w Mka] Bk. Wox] l eok; ka br; kn 'kl=ka dk ftuga l efor kku gsk, og 'kl=&l fkrj dgykrk ga

vc ;fn dkbz0; fDr mez dh nfV l sHkh nh{k dh nfV l sHkh rfk kku dh nfV l sHkh bu rhukaniV; ka l s^o)^ dh l k ik l dsrc rks l kas eal qk tsh ckr gsk, A , d segki#ka dh l ok djus l sgh 'Wur dk l ki ku i dr gsk l drk ga

mijdr 'kl=h; nfv dk dfork eaHkh FkMk l dsr fn;k x;k gsvls dgk x;k g

^vkeekj x# l efdrh-----A**

mrjke; ; u l w ea tks x# dk y{k.k crk;k x;k gml dk dnl Hko bl dfork dh xfk eaHkh tM+x;k ga tc dkbz, d y{; l fkrj gsk tk, xk rc fQj mlur dk ekzcrkuaokysdfeyusdk l a l x Hkh cBst k, xA rka; gk crk;k x;k gsd bl y{; dh ifrZgrqft l dk l a l x fy;k tk, og vkeekj gk x# l fkrj ga x# 'kn dh 0; k[; k igyadh tk pph ga og l efdrh gbl bl dk Hkh fo'y sk.k e s igyadj fn;k ga

vc ^f0;k l o j l kj^& ;fn bl dfku dk l euek i o z dh bu 0; k[; kvkds l fk tM+fn;k tk,] vfkz thou eaftruh Hkh f0;k; gsk jgh gamuea; fn l o j dh i ekkurk jg rks 'Wur dk ekz' kkrki o z , oal jyrk l sr; gsk tk, xA

bl Lfku ij ;g ckr fQj l svPNh rjg tku ysh pkfg, fd l o j dk rkr; ZD;k garfk f0;k dh i f0;k D;k ga

os srksf0;k dk l keku; vfhik; ;g gsd ftl ds) kjk dnl fd;k tk, ;k dnl djuk f0;k ga fgyuk&pyuk Hkh f0;k ga ifjLi mu Hkh f0;k ga gfk i j dsfgyua Myu s gn; ds EMe rajgua vkn dks f0;k dh l k nh xbZ ga ;g l kj 0; k i k ekua 'kjh ea LokHfod : i l apyrk gh jgrk ga ekua bu f0;k; kvk l s l Eiu gagh rfk bu f0;k; kvk dks dkbz u, fl js l sfuekz k dua dh vko'; drk ugha ga bu l ku viuh vko'; drkuq kj LokHfod : i l s mBrk] cBrk] pyrk] [krk&ihrk jgrk ga okryki Hkh djrk g Hk; l s idfir gsk ga l a l ea 'kjh l euek l Hkh psvk, ; 0; fDr dh pkywga dkbz Hkh ik.kh bl idkj dh psvk vka l s'w; ugha ga f0;k tM+ds Hkrj Hkh curh g] ; | fi og Lor%: i l sos h 0; oflkr ugha curh tsh fd pru dh f0;k Lor% 0; oflkr jgrh ga mnkj.k dsfy, vkius vius Lfku ij cBs gq fopkj fd;k fd pyl; gk cB&cBs D;k djs; FkMk nj dsfy, pydkj egkjt dk iopu gh l q vk, A , d h vkids Hkrj Hkouk tkr gpa ;g

fopkj vki dseu eamfnr gqvk fd I Urkæds I ehi tkus I sdñ uk dñ vPNa I ðkj gh gekja ppy eu ij iMæA dñ Hxorok.kh I quus dks feyæhA

;g Hkkouk tæir glærsgh vki ds 'kjhj eajgus okys vÆK' Bkrk us fØ; k djusdk vknsk fn; kA ;g vknsk iðr glæragh 'kjhj es0; k kj dh 'kDr mRiu gþZ vlsj ;g 'kjhj fi .M 0; kokj ds cktkj eagkrs gq fcjn Hkou dh vlsj c<kA elæZæavki dks dñ 0; fDr Hkh feyð dñ okgu Hkh feyA vki dks fdl h I s dkbZVDdj ugh gþA jklææa?kæko Hkh vk; j nhokja Hkh vkbZ fdlurq mu I cl scprscprks vki ;gk igpp x, A

nñ jh vlsj Æmny dksylft,] tksfd tM+gA iou ds I gkjs Æmny mMæus yxrh gæftËkj Hkh gok dk : [k glærk gæmËkj gh Æmny dsd.k mM+tkrs gA I keus; fn nhokj vk tk, rksml h I s Vdj k dj osogtafjxj iMæagA rksfd; k rks vki eaHkh gþZ vlsj /mny eaHkh gþA fdlurq/mny dh fØ; k Lor%0; ofLFkr ugh gA tcf d vki eagkrs okyh fØ; k Lor%0; ofLFkr gA bl fty, vki I Hkh clÆK vks vlsj : dko vka dks i kj djrs gq I g f{kr ;gk igpp stcf d Æmny ds I kfk , ð k ugha gqvkA

rks ;g 0; ofLFkr fØ; k 0; k kj djus okyk dks gS

D; k vki usd Hkh bl vR; Ur egRo i wZ izu ij fopkj fØ; k gS D; k dHkh ml s ifgpkausdk iz; kl vki djragS ;g 0; ofLFkr 0; k kj djus okyk drkZg& prsu vRæK Æmny dsd.k bËkj mËkj fc[kj tkrægS Vdj k dj fNvd iMæagA D; kæfd os tM+gSmudk dkbZ 0; ofLFkr fØ; k 0; k kj ugh gA fdlurq pæU; dh fØ; k, j 0; ofLFkr glærh gA ml gæ vlsj Hkh I q; ofLFkr] I tu; kætr djus dh vko'; drk gA muea I øj ykus dh t: jr gA I øj dk rkr; ZgS I øj .k djuk jkslukA vRæK dh vlsj vkrsgq iki kæ dks jksluk I øj dk gh dk; ZgS vfhkik; gA gekjh fØ; k, j ; fn I øj ds I kfk glærkæ iki cæk : d tk, A gea viuh I elr fØ; kvæ dks I øj dk vkJe ystj ÆkæZ fØ; kvæ dh vlsj eM+ nsuk pfg, A ; fn ge , ð k djs rks gekjk I ksk mBuk] pyuk&fQjuk bR; kfn I Hkh fØ; k, j gea 'kDr ds I ki ku dh vlsj ystkus okyh cu tk, æhA

euþ; & thou veM; gA egku~gA gea bl s vlsj Hkh HkO; cukuk pfg, A ; fn gekjh fØ; kvæa I øj dk I ækæku vk tk, xk rks gekjk vki I h

0; ogkj Hkh fu'p; gh HkO; cuska I øj , ð k pkeRdkfjd gæfd fØ; k ds I kfk feyk dj og euþ; dks vkræd 'kDr dh vlsj 'kDrk I s ystkrk gA vlsj euþ; ea I Pph ekuork dks i ZQv r dj nsk gA

euþ; tc I øj ds I kfk fØ; k djuk vkjEHk dj nsk gærs 'kDr dh efty ml dsfy, 0; ofLFkr cu tkrh gA I jy cu tkrh gA ml I s iki kædk ifjR; kx glærk gA vlsj ÆkæZdk eËkj j I iðr gæus yxrk gæts Hkh 0; fDr I øj dh vkj kækuk djrag fØ; k djskj og fØ; k ml dh eËk elæZ dh vlsj glæhA ifo= eËk&elæZæa ts Hkh clÆK, j vlsj foifr; k gA I øj I fgr fØ; k djus I s mu I cdk ifjR; kx glærkA

gekjh tks Hkh fØ; k, a I øj ds I kfk tM+ os R; kx ds I kfk tM+uh pfg, A I øj vR; Ur egRo i wZ gA R; kx i wZ fØ; k dk I øj ds I kfk tM+uk Lo. kæa I æK ds I eku gA cfyd ogh fØ; k I kj glærh gA R; kx ds I kfk tc bu I ku pyr k gærkæthou ea I kj dk; Dæ 0; ofLFkr cu tkrk gA vr%R; kx dh Hkkouk ds i wZ egRo dks Hkh vPNh rjg I s I e> ysk pfg, A

dHkh&dHkh ejs HkæZ viuseu dh fLFkr 0; Dr djus dsfy, dgra gA fd egjkt! ge eu eaR; kx d jyj eu eaR; kx vk tkuk pfg,] rc fQj ifrKk djusD; k [Mæ&gA opu I s R; kx D; kædjæ eð bl 'kædk dk fuokj .k ;g dg dj djuk pkræk fd eu I s Hkh R; kx gA i jUrædøy eu I s gh R; kx gA] , ð k ugh gæuk pfg, A ml ea I s *gh' dks fudky dj 'Hkh' yxk ysk pfg, A vFkr eu I s i kjEHk dfj,] og rks ijeko'; d gægh] fdlurqeu ea mBusokysml R; kx Hkkouk ds i wZ dks bruk izy cukvæfd og ok.kh ds : i ea ixV gsk tk, A vlsj fQj bl I s Hkh vks; g i wZ bruk rhoz cuuk pfg, fd ogk dk; k ds v. kæv. kqes i wZ gr gsk tk, A D; kæd ; fn dk; k ds vlnj& gkFk i j kææa os I ðkj ugha vk,

rks eu dk R; kx døy eu rd gh I ffer jg tkrk gS ft I dk fd dkbZ fo'kæ eM; ugha jg tkræ nñ jsg h {k.k og R; kx Hk] k ds : i ea ifj .kr glæ tkrk gA ogk dkbZ çn'k ugha jgrh gA I øj dh fØ; k ds Lrj : i ea og R; kx tM+æ k gS rHkh og okLro thou curk gA

dHkh&dHkh dkbZ euþ; , ð h Hkh I kprk gæfd R; kx djus I s D; k ykHk

iki djusvki gh fdl h fnu NW tk, xkA ;fn eu eaKku dh ek=k i ;kR
gksh rls iki fØ; k Lor%gh NW tk, xkA bl fopkj naeaeð; g l dkkku npxk
fd NW tkuk ,d ckr gð vlg Loa viuh vlg l sNkM+nuk nll jh ckr gð
eutþ; viusthou eavud i fØ; k, j djrk gð vlg osNW rh Hk jgrh gð , d k
iR; d dsl kfk gksh gð fdlurqLo; amu i fØ; kvkædks NkMæuk fcjysgh ykæksds
l kfk gksh gð R; kx iR; d 0; fDr ugha dj l drkj fdlurqR; kxuk rls iR; d
0; fDr dks iMækk ghA

vkt eutþ; l øj dsegro dks l e> ugha jgk gð og l øj ds: i
eafØ; k ugha dj jgk gð bl fy, og 'kflur dk vutþko ugh dj jgk gð og
l efd r dks ugha tkurkj l øj fdl s dgrs gð vlg ml dk thou eafdruk
egro gð; g Hk ml sirk ugha ifj. kker% og R; kx l s dkd kanij gð

dkæ ugha tkurk fd thou {k. kHkæj gð dkæ ugha tkurk fd , d u
, d fnu bl thou dk vlr l fuf'pr gð fdl a; g Kkr ughafd ; sedku]
;sgofy; kj ; sifjokj vkfn l c dñ ; ghaNW tkusokyk gð

dkæZ Lohd kj dja vFlök u dj j fdlurq l Hk yk ; g tkurag s fQj
Hk fdrua yk g sfd tksLo; a viuh vlg l s bluga R; kxus ds fy, izræ gk
tkragð cgr de] fcjysgh yk , d h r s kjh igys l s viuh vlg l s djds
j [krs gð

fdlurqdkæZ NkMæuk pkgsvFlök u pkgð ml s; g l c NkMæuk rls iMækk
gh gð ijykd dks tc eutþ; jökuk gksh gð rls ifjokj] l Eifr vkfn l c ; gha
NW tkragð vFlök~budk R; kx ml s djuk iMækk gð og R; kx gksh tkurk gð
og R; kx vfuok; Zgð rls cækkvls tks gksh tkurk gð og rls eapææ vlg tksfd; k
tkurk gð og tfor eA vr% tkunkj] tfor] p s U; jicð eutþ; ogh gð tks
Loa LoBNk l s] Kku i d] id urk l s; g R; kx djrk gð 'ksh 0; fDr; kædh
fxurh rls tkunkj eutþ; eadh tkurk dfBu gh gð

vkids ikl dkæZ olr qgð vkt ml svius l snij ugha djuk pkgð
ml dk R; kx djusdh rfud Hk Hkrouk vkids eu ea ugha gð yfdu dkæZ
vki l s v f?kd l e fZ , oacyoku 0; fDr vki l sog olr qNhudj ys tkurk

gð rc vki ;fn , d k dgafd vki usml olr qdk R; kx dj fn; kj rls vki dk
; g dFku feF; k gðLo; adks Ekk[kk nsuk gð tc ml olr qdks xg. k djusdh
vki dh rhoz bPNk Fkj] Hkrouk Fk fdlurq tc jnlrh og vki l s Nhu yh x b] rls
og R; kx ugha gð

R; kx LoBNk l s gksh gð ^bnau ee^& vFlök~] ^ ; g ejk ugha
& bl izkj l dYi djds tks 0; fDr fdl h olr qdk R; kx djrk gð ræ og
l Ppk R; kx dgykrk gð vc og R; kx pkg sfd l h Nk/h l h olr qdk gh gð pkg
, d dkæ; k neMæ dk gh gð fdlurq pfd ml ds i hNs l Pph R; kx Hkrouk gð
bl fy, , d k R; kx djus okyk 0; fDr thou ea vkulh dk vutþko vo';
dj s kA l øj i d] LoBNk l sfd; k x; k , d k R; kx l pepp ije l fknk; h gksh
gð

bl dsfoijhr vfuPNki d] jk&jksdj fd, tkusokyaR; kx dk dkæZ
okLrfod eA; ugha gð NWuk gð rls NWsk ghA NWusdh i fØ; k rls gksh gh
gð iki ds tks deZ cæks gð os Hk l e; ikdj NWsgj] fdlurq l øj dk vkJ;
ysdj LoBNk l s 'kækr' kæz mu iki ds l ækj kædks jkædus vlg u"V djusea
gh ekuo dh fo'kshk fufgr gð

, d o{k [kMæ gð l e; vkus ij og , d fnu vo'; <g iMækkA
bl h izkj iki ds l ækj Hk , d fnu NWsæ fdlurq bl eaf'kshk ugha gð
vius bjknal s iz Ru l s mluga NkMæ tk, bl h eaf'kshk gð

, d vlg ckr ; gk l e> ysh pkg, A tc Hk R; kx dk l e; vk,]
rc R; kx rls djuh gh] gð fdlurq ml eavflæku dh ofr dnki ugha vkusnsuk
pkg, A dHk Hk , d k ugha l kpuuk vFlök djuk pkg, fd e s s; g R; kx fd; kA
;fn , d k vge-Hkko vk x; k rls ekuuk iMækk fd , d Hk dks?kj l sfudkyk
rls ml ds l Fku ij nll jk Hk vk x; kA

eutþ; ds ikl l Eifr gksh gð l ðk Hk gksh gð rls ml ea ; g
vflæku ugha gksh pkg, fd ejs ikl bruh l Eifr gð bruh l ðk gð vc
og 0; fDr tc ml ea l s dksZ l Eifr ; k l ðk NkMækk gð rls ml l e; Hk ml ds
eu ea Hk ; g vflæku ugh vkuk pkg, fd e s bl l Eifr ; k l ðk dk R; kx

dj jgk gM D; käd tksR; kx fd; k tk jgk gSog vRk ds ifjektü dsfy, I rksk rFk 'kür ikr djusdsfy, gh fd; k tk jgk gA vc ;fn og R; kx djragg Hk eu eavfHkeku cuk jgk gärlsmI 0; fDr dksI Ppk I Urksk vLj 'kür dHk ikr ughagls I dsxA

gk] oLrqdsdFku dksn"V I s dkbZ ckr dgh tk I drh gA fdUrq ml eay{; oLrqdsdFku dk gh gksk pfg,] u fd viuh I Eifr ; k I Ükk vFok cMhi u dh ixV djusdA ;fn dkbZ0; fDr dkbZR; kx djrk gärlsog nI jk dks Hk I e>kus rFk 'kjk dk; Zea isjr djusgrqdg I drk fd Hk] eSs , d k fd; k gä rHk , d k djs rks vPNk gksA , d h ckr fujgdkj : i I § vU; tu dsfgr dh Hkkouk I sdguseagkfu ughagA fdUrqvgaekj , oa vRn'kz dh Hkkouk I s dkbZ , d h ckr dguk mfpr ughagA vki cMs-gls I dravLj R; kx dj I dragg fdUrqviuscMhi u vLj R; kx dk in'kz nI jk dks utpk fn[kus dsfy, dHk er dfj, A , d k djuk fØ; k ea I øj I kj dh 'Hkkouk dsfoijr gA

, d : id I keus iznq djragg bl ckr dh vLj Hk I jy : i I s I e>kuadk iz Ru djrk gH , d vneH viuh ihh eavl yH xk; dk ?h ysuk pkrk gA og bl mns; I snokunkj ds ikl igprk gävLj vI yH ?h dh ek djrk gA nokunkj csk Vöy ?h ughaj [krk] gesk 'k] vI yH ?h j [krk gävLj cprk gA og ikrk gäfd ?h fdl crz eanrc [kjmknj viuh ?kl yV dh ihh I keus djsdgrk gäfd yse-a?h bl ihh eansnA

vc cpkj nokunkj I kprk gäfd ; g rks?kl yV dh ihh gA bl ea FkMk ?kl yV Hk gA ;fn bl eavl yH ?h nsfn; k tk, rksog rA?kl yV ds I kfk feydj tgj cu tk, xA rc og [kjmknj I sdgrk gäfd Hk] bl ihh ea?h ysuk gsrks igysbl s?kl yV I s [kyh dj nA og vneH ?kl yV fudky ysk gävLj ihh fQj noknkj ds I keus j [k nrk gA ml ihh ea?kl yV dh cncwvHk Hkjh gäZ gA ; g n[kdj og 0; ki kjh fQj dgrk gA Hk] bl eavHk ?kl yV dh cwhkj gA ?h [kjc gsk tk, xA rfga [ku eavkuh ugh vk, xk] vLj ejh noku dh cnukeh gsch I s vyxA eä gesk vPNk ?h cprk gw] fdUrqrfgkj xlnh ihh ds dkj .k eqs 0; Fz cnuke gsk i Mæka

vc nokunkj ds; g I c ckr Li"V dj nusdsckn Hk ;fn [kjmns okyk ml h izkj dsxlnh ihh ea?h ys tk, rksk fdl dK nksk rks [kjmns okys dk gh jgsk u\ D; käd 0; ki kjh usdrD; n"V I s I c ckr ; FkLFkr dg nA

bl : id dk vfhkik; ; g gäfd 'k] ?h ysuk gäml eafdl h izkj dh cncwughapfg, rks ihh dks I Q djuk gsk] bl dh igysdh cncwMkuh i Mæka ;fn , d 0; fDr I Ükk vLj I Eifr I s; Ør jg§ i kpa bUnz; ka ds Hkks eafylr jgs vLj Hksrk gw k I kpsfd eä eu I s R; kx jgsk vLj eu I s ekk gsk tk, xA rks D; k , d k gsk I Hk\ ogk rks , d k gh gsk fd ?kl yV ds ihh ea?h ys jgk gA vöcy rks ml ea?h vk, xk gh ugh] D; käd ml ea ?kl yV Hkj gä eku yksfd vk Hk x; k rks I c jki V&jysk gsk tk, xk] xM+ xk; j gsk tk, xA

gk nqkka : ih ?kl yV dks fudkydj fQj R; kx dk 'k] ?h yft, A bruk gh ugh ml eal sR; kx ds vfhkeku dh ?kl yV cncw fudkyuk vko'; d gA ;fn og I Eifr vLj I Ükk ds R; kx dh cncwHk vki dks vRk : ih ihh eajg xbZ rks fQj 'I og & I kj^ dk Èkr Hk vki dsfy, fo"k dsgh I eku jgs kA

vr% R; kx ds I kfk & I kfk vgaekj dks Hk gv k nft, A vgaekj dks gv k, fcuk cncwfevusokyh ughagA I øj vLj fØ; k ds fo"k; eal ksp, vLj I kpdj izk dft, A izk fd; sfuk dkbZ Hk ckr pfjr kFz gkusokyh ughagA ;fn vki dseu eaR; kx dh I Pph Hkkouk gärlsmI serZ: i nft, ! izk dft, vLj ml dk fuokj dft, A , d k izk I cds I keus dft,] ml ea dkbZ gjk] ughagA ;fn vki dseu eavgaekj ughagä rks ml I snI jsk dk fgr gh gsk] nI jk dk ml I s ij .kk feyxA

fdUrqvki , d k dkbZ R; kx dj ugha jga gA I cds I keus , d k dkbZ izk ysugh jgs gA bl dk D; k dkj .k gA dkj .k gS&vki dsgn; dh de tkj A

vLj [kj vki ifr k D; ka ugh ys jga gA bl lfy, u fd vki I kpr fd ;fn eSs ifr k ysyh vLj og Hk gsk xbZ rks D; k gsk bl dk vFz; gh gäfd vki dseu eadetkj] vki ds I dYi ean<rk ughagävLj nI js vFz

ea vki dseu eaR; lx dh okLrfod Hkkouk gšgh ughA ; fn R; lx dh I Pph vlsj i Ddh Hkkouk gš rksfQj ifrKk djuseadkzfgPfdpKqV gksuh gh ugha pKfg, A vki iR; k[; ku ugha ys jgs gš ckjz izk ugha ys jga gš rks vki ea ekufi d detLjh 0; klr gks jghagš ftruh ek=k ea; g detLjh gš mruh ek=k ea; g dgk tk l drk gšfd vki ea l s?kkl yV dh cncwvk jghagš vHkh vki dk eu : ih ik= iwZLoPN ughagvK gš ; fn iwZLoPNrk gšrh rks vki l cds l keusR; lx djus dh ifrKk ysA

0; kogkjd fØ; k dk , d mnkj .k vki dksnrk gh vHkh vHkh dñl fnu iwZjktLFkk dse[; eah l [W+ kth use[; eah in l sR; lx i= fn; k FkA rks; fn osdøy eu l sgh l kp yrsfd ejseu esR; lxi= nsusdh Hkkouk gš vc bl stKfgj djus l sD; k Qk; n\ ; fn osviseu dsbl n<+l dYi dksviseu rd gh j [krsvlsj l kp cBraf d esR; lx i= nsfn; k] rlsD; k bruk l kp ysuk i; klr gskA D; k mudk R; lxi= oskud ekuk tk l drk Fk\

ughA turk dgrh fd vki R; lxi= nsuk pgrsgsrksyf [kr : i ea D; kaughans ; fn fyf [kr : i eaugh nrš] rksbl dk vFZ gšfd vki dseu esvHkh e[; eah in dh ykyl k cuh gbZ gš vc pKgs osfdruh Hkh 'ki Fk [kdj ; g dgrsfd ešR; lxi= nsuk pgrk gvrksdkzbl ckr dksLohdkj ugha djrA og ckr rks l R; vlsj Lohdk; ZrHkh gbZ tc mlglus oskud : i ea fyf [kr R; lxi= izrqr fd; kA

bl ijh ifØ; k dksvki l e>A eu dh ckr dksmlgksok.kh mPpkj .k fd; k vlsj fQj ml dh fØ; kluofr ds: i eafyf [kr R; lxi= fn; kA rHkh og R; lxi= LohN r gvrA

vr%bl snljs: i eabl izdkj dgk tk l drk gšfd eu dk fdruk Hkh n<+l dYi gš fdLrqfofekor-ifØ; k tc rd ughagšrh gš rc rd ogk thou dh fLFkr eaR; lx ughagšrk gš

bl h ckr kds, d vU; mnkj .k nsj Hkh vki ds l keusLi"v djus dk iz Ru djrk gw] rKfd ; g vR; Ur egRo iwZ ckr vki ykks dks ijh rjg l s l e> ea vk tk, A

nsk eapuko gšragš jkt; kaefoEkk l Hkk, i cu tkrh gš vlsj dlnz ea l d n dk fuelz k gks tkrk gš ft l dsfd jkt; l Hkk rFk ykd l Hk] ; snks l nu gšsgš vc bu foEkk l HkkvkrFk l d n ds ifrfufEk feydj jk'V ifr dk puko djragš rks jk'V ifr dk puko iwZ turkU=d izkkyh l sgk tkrk gš bruh ifØ; k iwZ gks xba jk'V ifr tk ppsx; š mudk Hkh iwZ , oa'kq l dYi gšfd ešbl in ij jgdj nsk dh l ok d: A fdLrqbrusek= l sos jk'V ifr ughaeku fy, tkrvlsj muds puko dh ifØ; k iwZ ughaeku yh tkrh] ; fi osckdk; nk pvdj bl in ij vk; sgš iwZ i l s jk'V ifr in dk vfeKdj vlsj Hkj l Egkyus l s iwZ mlga l okp U; k; ky; ds e[; U; k; Ekh'k }kj k ml in dsdrØ; dksfuokj djus gqr'ki Fk fnykz tkrh gš tc ; g 'ki Fk l cds l keusys tkrh gš rHkh osvflre : i l s jk'V ifr ekus tkrsgš og ifØ; k rHkh iwZ ekuh tkrh gš

clEky/ks tc vU; 0; kogkjd {ks-kaea, d h flFkr gš rc Ekkred {ks- eaHkh vki ml ifØ; k dk ikyu D; kaugha djra vlsj , d k D; ka dgragšfd tks gksx; k l sx; k] gear; lx djus dh vko'; drk ughagš ; k gear ifrKk ysus dh vko'; drk ugha gš

okLrfodrk ; g gšfd ; g vki dseu dh dPph flFkr gš ; g dPph flFkr l ekr gksuh pKfg, vlsj vki dsbjmkaeaetcrh vkuh pKfg, A vki ds eu ds l dYi dh fØ; kluofr vki ds vKpj .k ea gksuh pKfg, A vki dh reke fØ; kvkaea l øj vkuh pKfg, rFk fu; ferrk vkuh pKfg, A bl fofEk l svki vlxsc<xs rks ifjokj] l ekt rFk jk'V³ dk uke mTtoy djus okys rš Loh i# "k vki cu l dsA , d k rHkh l EHko gš tcf d vki l øj vlsj fØ; k dks l Fk yslj pykA

vkt dk l d kj cgr v'Wur gšeut; dks, d iy Hkh psu vlsj 'Wur ul hc ughagšog 'Wur dsfy, bEj mEj HkVd rks jgk gšydu ; g tkrk gh ughafd 'Wur fd l izdkj fey l drh gš ešvki l sckj&ckj dgrk gwfd ; g 'Wur R; lx ds cuk dHkh feyusokyh ugha gš

, d clhj dnrk&Qkrk , d gosy dh Nr ij tk igpka ogk , d

dttk iMk gqk FkA dttsdk egj; l pMk Fk vls iV fo'ky FkA ml eapus Hkjagq FkA clnj dkspus [kusk dk plo gkrk gh g] l ksmi dk ykyp tkk vls ml usml dttsea viuk gkFk Mky fn;k vls eVbh eapusHkj fy;A eVbh Hkj tkusdsdkj.k og clkh ghZ eVbh dttsds l pMsegg ea l sckgj ugh vk l drh gA

og clnj cpd gksx; kA u rksog ykph pusNkM+l drk Fk vls u pus l shkj gqk gkFk dtts l sckgj vk l drk FkA og fpYkuayxkA fdUrq fpYkus l sD;k gksokyk FkA og viusrjhd l sdgrk Fk fd dttsusml s idM+fy;k gA

vki ml clnj dh eVbh ij vo'; gj xA fdUrq; fn eSvki dks crkA; fd cgr dN ml clnj tS h flFkr gh vkt dy cgr l seut; kadh Hkh garks vki dks vk'p; Zgls l drk gA yfdu ;g ckr l R; gA ft l idkj cmj dk ;g dguk eVbh gafd dttsusejh eVbh dks idM+fy;k gS ml h idkj eut; dk ;g dguk fd l idkj usepsckf j [k g] fujk ikxyiu gh gA clnj dgrk gafd eapus rks ugh NkM+kA rks fQj ;fn pus ugha NkM+ea garkeVbh Hkh dtta l seDr gksokyh ugha gA bl h idkj ge dgragafd HkA] 'kfuR pkrsgsrksR; kx djA fcuk R; kx fd; s'kfuR ughafey l drh gA rc vki dgrafd egkjt! ;g rksgekjs o'k dk ugha ge vius ifokj] l Eifr] l Uk vkn dks rks ugha NkM+l drA rc ;fn vki bluga ugha NkM+l drs rks ml clnj ds leku t dM+jfg, vls dttsdks nSk nrsqg 'kfuR 'kfuR fpYkrs jfg,] yfdu vki dks 'kfuR rks ughafey l drhA

, d 0; fDr fpYkrk gafd vj] nKk nKk FkEusep dks idM+fy;k gA Hkyk l ksp, vls crkb; sfd FkEek fd l h dks dS s idM+l drk gA vkneh FkEea dks idM+k ; k FkEek vkneh dks

vr%clEkr/ks olrqlFkr dks l ef>, vls ml ds vuq kj vkpj.k djusdk iz kl dftt, A vki Hkst u dsfy, cBA xje] eEg vls uje gyos dk fuokyk vki usgkFk eafy; kA vc vki usml sgkFk eafy; k gA ml segg ea yusdsfy, A fdUrq; fn vki dk gkFk ml eEg gyos dks idM+acBk jgs rks D;k

og 'kfuR dk vutko djxk vFkok v'kfuR dk\ og rks v'kfuR dk gh vutko djxk D; kAd og Lorl= ughajg l dskA gkFk dh Lorl=rk rHh jg l dsk tc fd og gyos dk R; kx egg dsfy, djxkA

bl ds i'pkr-egg l kpsfd , d sehB} eyk; e gyos dk R; kx eS D; ka d: j vls og ml s viusea gh idM+j [k rks D; k gkx\ og Hkh viæ kls tk, xkA cky Hkh ugha l dskA rks og eFk Hkh bruh Hky ugha djrk gA vls gyos dk Lokn ydj ml s iV ds gokys dj nrk gA

vc ;fn iV ;g l kpsfd bruscf<+k gyos dh rks eS dHh ugha NkM+k rks iV dh D; k gkyr gkx\ vls tks iV dh gkyr gkx ogh l kjs'kj hj dh Hkh gkstk, xkA iV tc rd ey Hkx dksckgj ughafudkyxk] ml dk R; kx ugha djxk rFk 'kSk Hkx dks l kjs'kj hj eaforfjr ugha djxk rc rd ml s 'kfuR dk vutko ugha gkxkA

vr%clEkr/ks R; kx l & l o j l sjgr tks [kusk ; kx gA og Hkh n[lnk; h gkrk gA bl fy, R; kx dsegro dks l ef>,] vls Lo; adrkZ cudj R; kx dh vls cf<+A ;fn vki , d k dks rks l kjh fo"kerk, j feV tk; xh vls vki dks 'kfuR dk l k i ku ikr gkxkA vU; Fk R; kx ds vHko ea rks thou ea v'kfuR gh v'kfuR gA

, d HkA Z us l pouk nh gafd l jdkj 'k?k gh , d , d k dkuu yk jgh gSft l l sfd ft l 0; fDr ds kl ml dh vko'; drk l svfEd l Eifr vFkok HkEe gA ml s l jdkj fcuk dks Z eV kotk fn, jk"V" dsfgr ea vius dCt sea dj ysxA rks; fn , d k dkuu vk tkrk garks vU; 0; fDr; kadh Hkh Bhd ogha flFkr gk tkrh gA tS h fd jktkva ; k tlxhjn kA dh ghZ gA vc , d h ifjfl Fkr ea ;fn tcjnLrh ;g R; kx djuk iMk rks fQj D;k og R; kx dgyk, xk\ ugha og rks nsik gh iM+k] NkM+k gh iM+k] R; kx uk gh iM+kA vr%geantEkt"V l sl k p&fopkj dj pyuk pfg, vls R; kx djusdh 'kfuR vls l Ursk dks ikr djusdk l vol j gkFk l ughafudy tkusnsik pfg, A

vkt eut; R; kx ds LFku ij xg.k djus, oa l p; djusdh ofr fy, gq pkja vls gk; &gk; djrk fQj jgk gA l Eifr vls l Uk ds > ysea

og nhokuk cudj >y jgk gā og løj ds I kj dsrjhds dks u viukdj
Hlks&foykl eaMck gpyk gā og ;g fopkj ,d {k.k dsfy, Hkh ughadjrk
fd ;sl d kj ds iā p] ;sgV gosh BR; kfn l c ;ghajg tkusokysgā vkrk
ds I kfk tkusokys I urksk vlsj 'kfr dh vlsj l sm l dh vki[ks clh gā

vlpk; ZJh th egkkt fnyyh iēkjā ,d fnu ikr%dky osnūud dk; kē
l sfuiVusdsfy, yky fdysdh vlsj tk jgāFlā yky fdyk Hkjr fd bfrgkl
ea ifl } gā bl ds rhu dks gā vlsj pkjā vlsj fo'ky [kō; k; gā vpk; Z
egkkt l kō jgsFlā fd bl ykyfdys dks cuokusokys egki rki h] egkl efz
l ūkēk'k l kprsfāfd ;g fdyk vts gābl dh l hekvlāeadHh dks'k=qiosk
dj gh ughal drkā bl fo'ky vlsj vts fdyeamudh l urkuā l qki d l
fpjdy rd fuokl djāh vlsj mlgh ds l eku 'kl u djrh jgsā

fdurqclēk vki tkuragāfd osykyfdys dks cuokusokys 'k gā k
Hkh pysx, vlsj mudh vlsyknādk Hkh irk ughāfd osfd l >ks Mā ; k Nij
eavkt fuokl dj jgā vuslāyx ml fdyseāifo"V gspqsvlsj vuslā
'k=vlāus ml fdysdk Hku vusl c kj dj fn; kā

vr% fopkj djus dh ckr ;gh fd dksZ Hkh 0; fDr vFkok ml dh
l urkuā LFk; h : i l sfd l h Hkh ,d LFku ij dHkh jgusokyh ughā ,d k
u dHkh gpyk gā vlsj u gskā tc ;g flFkr gā vlsj l wZds i d k'k dh Hkr
mtkxj gārc eut; dksplg, fd og l R; dksifgpk; ml slōdkj djarFk
viah vlēk dsdY; k.k dsfy, Hks&elxZ dk R; kx djds l qk inku djusokya
R; kx&elxZ ij vlxs cā

yfdu eut; dh rksekufyr gh fQj xbzgā og rismYVsgh elxZ
ij csgk'kk nkōk-pyk tk jgk gā l ekt dh l kjh 0; oLFk gh mYVh gksxbz gā
l kjk okrkoj .k dh fo"MDr glsx; k gā f'k{k dk cgr f<<lsj vkt ihvk tk jgk
gā ?Msk. k, j gkrh gsf d nsk eafdl h dsvf'k{k ughajgusfn; k tk, xā jkt
u, &u, Lohy vlsj dksyt [ksyustkrsgāfdurqēā dgrk gāfd tc rd geua
viuk y{; gh xyr fuēkjr fd; k gpyk gā rc rd bu l kjs iz Rukā dk
ifj. kē mYVh gh ughāfeyxk rāD; k gsk

esf'k{k dk fojkēh ughā Hkyk dksZ Hkh 0; fDr f'k{k dk fojkēk dS
dj l drk gā yfdu ;g rksn[kuk gh iMāk fd f'k{k tksnh tk jghāgā og
eut; dS l eku ds] ekuork dsgr eāgāvFkok vfr eā vkt Lohyvlēk
dksyt kōdk okrkoj .k dS k gS. ogk D; k f'k{k nh tk jghāgā og l s i <ēj
f'k{k gkdj fudyusokys Nk=&Nk=k, j D; k ; k; rk yd j ckgj vk jgā gā
ft l idkj dh ; k; rk yd j osgekjs l ekt eavk jgsgā ml dk ,d mnkgj .k
nē[k, &

,d efgyk dksyt l sf'k{k gkdj fudyā og l ml usur; djuk
l h[k fy; k Fkā ckgj vkdj vc ml sur; djus vlsj thou dk vkuh yus
dh dkeuk tlxā ,d k djus dsfy, ml s i s dh vko'; drk Fkā rā s k
deku] gēkunkjh dk i s k deku rks dksZ vki ku dke gSughā ml dsfy,
fnu jkr] l qg&'kē] , Mā Pks/h dk l l huk ckgk i Mā gā fdurqml efgyk
dS tksfd vkt dy dh f'k{k i) fr l sf'k{k gkdj vlēz Fkā u esur djrh
Fk vlsj u bēkunkjh dh dksZ fūr Fkā ml srks dōy i s k plg, Fkā

vr% ml us viuh ur; &dyk ds l gks fl usk vkn ea tkdj i s k
dekus ds vlēkud foēk l h[k yā ;g ubz foēk l h[kdj ml usLo; adks cMā
Bk&ckV l sl tk; k] l h j ol= igus vlsj vi&vāMv eā l kgc cudj ,d
vlirky ea igpā

vlirky eaog MāVj l sfeyuk pkgrh Fkā ejhtks dh HkM+ Fkā
pijkl h usdg& eā l kgc] ykbu eā vius uēj l svk; ā rc eā l kgc
us vius i l Z l s, d ikp #i; s dk ulv fudkyk vlsj pijkl h dh eVh ea
Fkē fn; kā cl ubz fo|k usdke fn[kk; kā pijkl h usrgūr ml svl j Hst
fn; kā

vc nōh th MāVj ds ikl igpā MāVj usmudh 'ku&cku vlsj
l tkōv nēkdj l kō fd ;sfd l h cMā?kj dh efgyk gā rks vū; l c ejhtks
dks gVkdj osmudh l ok eā gft j gks x; svlsj i nē&^dfg, Jherh th! es
vki dh D; k l ok dj l drk gā^

nōh th usdg&^MāVj l kgc! eā cgr vko'; d dk; Z l svki ds

ikl vkbz gñ ejšifr dk bykt djuk gñ vki dh cMñ izk k l qdj vkids
ikl vkbz gñ vc vki dk gh l gkj gñ^

dñ rks viuh izk k l qdj] vñ dñ nōth ds : i ; kōu rFk
BkV&ckV l s iHkfor gñkj cMñ MKVj ,d ne fopfyr gñ x; s vñ
ckñ^dfg, ! eñ s D; k djuk gñ vkids ifr dñ s D; k gñ x; k gñ^

nō th uspi pki ipkl #i; sdsuk/ MKVj dsgfK eansfn,] ftlgs
MKVj usmlh izkj pi pki viuh tē dsgokysdj fy; k vñ cñh& ejš
ifrnō dñ ,d etZ; g gñfd mlgale; ≤ ij ikxyiu lokj gñ tkrk
gñ vñ oseñ lsdgrsgñfd ykñs#i; ; ykñs#i; ; Æ vc MKVj l gñc vki
crk; sfd eñdgñ l sykÅ; brus#i; ; Æ eñcMñ nñkñ gñ jgh gñ Ñi; k ejš
ifrnō dk bykt vki dj nñft, Æ ; sipkl #i; s tñ eñs vki dsfn; s blgs
rks vki Hlay tk; Æ vki dh Qhl eñbykt ds cñ ijñ nñpñh] vki fpñrk u
dj] ejš ifr dk bykt vki vo'; dj nñft, Æ *

MKVj l gñc eku x, Æ nō th usdgñ^MKVj l gñc Æ tē eñvius
ifrnō dñ; gññydj vñÅ; rc eñsdñkz: dkoV ugh gññh pñfg, Æ vñ vki
, d ckr dk vñ Hñ È; ku jD[ñfd ejš ifrnō dñ rks ikxyiu lokj gñrk
jgrk gñ osrks vki ds ikl Hñ vñdj ; gh jV yxk, Æ sfd ykñs#i; ; ykñs
#i; Æ rks vki mudk bykt dj d; mlgan[ñdj] mlga ipkl #i; s nñft, xk
rñfd mudk jñ vñkd u c< Æ

, Æ k dgdj nō us ipkl #i; s MKVj dñ vñ nsfn; Æ MKVj us
dgñ^l c Bñd gñ s l e> x; Æ vki dñbz fpñrk u dj Æ eñ vkids ifr dk
bykt dj nñk Æ , Æ k dgdj mlgnñs vius pi jkl h lsdgñ ^ñ[ñkñh] ; nñh
th vius ifr dñ yñdj vk, Æ Æ muds l fñ dñbz jñd Vñd er djuk Æ *

bruh 0; olFk djdsog efgyk l fñh vius?kj xbz vñ , d cf<; k
l k rñk fdjk, ij yñdj cktkj eam l LFku ij xbz tgla ij cMñ cMñ
tñkj; lsdh nñkus fñh gñk eñ kñkñj il ZyVdk,] l tñ&Èkñh] nō th , d
cMñ tñkj dh nñku eñxñ nñku dñkfyd us l e> k fd l h cMñ jbz ?kj kus

dh dñbz efgyk tokgjkr [kjñus vkbz gñ l kml uscMñ rñkd l sml dk lokr
fd; k vñ vñd izkj dñeñ; oku vññk.k ml sfn[kkus yñk Æ nñh th muea
l scgñ l svPN& vPNsviuh il lñ ds vññk.k fy, Æ osdñ ipkl gñkj
#i; Æ ds gñ Æ nñh us tñkj h lsdgñ ^ ; g vññk.k eñ [kjñ jgh gñ vki
viuseñh th dñ ejš l fñ Hñt nñft, ejš ifr vñrk y eñcMñ MKVj gñ
ogla pydj eñh th #i; sya yñ Æ

tñkj h useñh th dñ vññk fn; k vñ eñh th efgyk ds l fñ
os vññk.k yñdj py iM Æ efgyk us vññk.k cñ eñj [k fy, Æ os yñ l fñ
vñrk y gñ Æ ogla igñdj nñh th us l fñ MKVj ds ikl igñh ^ vñ
cñh MKVj l gñc! eñ vius ifr dñ ys vkbz gñ dñ; k mudh tñkj
yñft, Æ MKVj us iñk & ^ os dgñ gñ^ efgyk us dgñ cñj [Mñ gñ

MKVj us pi jkl h dñ Hñt dj eñh th dñ Hñrj cñk; Æ efgyk
Hñrj pyh x; Æ eñh th cñkj Æ us l pñk fd nñh th vius MKVj ifr l s
eñ s #i; s nñs ds fy, dg fn; k gñk Æ os Hñrj pys x; Æ

vc rek'ñk vñ Eñk gñ Æ eñh th ds vñrk gh MKVj l gñc us
vius vñkñ l Hñkys, d ; Æ oseñh th dñ eñl r'd ij Qñv djus yñ Æ
eñh cñkj ?ñkj; k vñ cñk & ^ vñ vñs MKVj l gñc] ; g D; k djrs gñ
ykñ Æ #i; s tñh l Æ eñ [ññh gñ jgñ gñ^ Æ

MKVj us l pñk fd bl s ikxyiu dk nñk p< x; k gñ rks og
tñh & tñh ml dh tñkj djus dk iz Ru djus yñ Æ mñkj eñh cñkj fpñkus
yñk & ^ ykñ Æ #i; ; ykñ Æ #i; Æ cMñ xMñ Æ gñ Æ MKVj eñh th dk
fñh k.k djuk pñrk fñ rñk eñh th cñk & ^ MKVj l gñc! eñ s ipkl
gñkj #i; s nñft, Æ tñh l s; g cdokl cñ dñft, Æ ; g l qdj MKVj ml s
ipkl #i; s nñs yñk rñeñh us dgñ^ ipkl #i; k l s D; k gñk vki dh
iñh us ipkl gñkj #i; Æ ds vññk.k eñ nñku l s [kjñ Æ Hñkj k u gñ
rks iñ yñft; Æ mul s----- Æ^

; g l c ckr l qdj MKVj l gñc dk eñk Budk Æ mul s iñk & ^
D; k ckr gñ th vki dñ rks ikxyiu dk nñk vñrk gñ vki dh iñh , Æ k

dg jg FkA** eqhe usdgk dks I h iRu\ vth egkjt] eárlsQyk nðku
dk eqhe gh vki dh iRu usvHh iPpkl gtkj #i;sdstoj [kjmagSeq
#i;snftt,A** rc MKVj usdgk dks I h iRu\ ds s#i;ð og vlsr rls
dgrh gSfd vki ml dsifr gSvls vki dk ikxyiu dk nlsk vkrk gS-A **

ds k ikxyiu\ vja MKVj lkgc ekve iMfk gSfd og
ge nksadksikxy cukdj og vlsr pdek nsx;h gð nksnksml sidMk
ifyl eafjikvZ djka vjsge rls yv x;sjs-----A **

IR; gh og tksjh yw pðk Fk] MKVj cødQ cu pðk Fk vls
fpfM+k mM+x;h FkA

rls clEkv\ vki nls[k, bu fo"ka dks xg.k djus okyh vls
vlekd f'k{k dks ikr djusokyh gekjh cfguagh pkjf=d iru dsfdl xrz
ea iM+tkrh gð

;fn bl iru ds iðkg dks jkduk gSrlsgekjs thou esR; kxiðZ
I ðj vkuk pkfg,A I ðj dh fLFkr l spyus l s thou es l ekurk vkrh gð
'Wær I ki ku dks ikr djus dk ;gh ,d ek= elxz gð

&br; ye!

f0;k vls I ðj

^ vl ð; a thfo; ek ijek; ,-----A**

'Wærufk Hlxoku dh iKfuk

^^ kkr ftu ,d eq ohurh-----A**

iHkq'Wærufk Hlxoku dspj .Wæa iKfuk dh dfM+ka dk mPpkj .k gðk
gð bu dfM+ka ds l gkjsge vius thou dh mYk>h gðZ dfM+ks dks l y>kus
dk iz Ru djka gekjk orðku thou v'Wær ds>a kokrka l sf?kjk gðk gSvls
bu Hk'k.k >a kokrka usgekja vLrRo dlscjh rjg >d>kj dj j[k fn;k gð
thou eapkjka vls fo"ke ifjLFkr; klf?kjh gðZ gStksgekjs thou dks v'Wær
vls nðk e; cuk, gq gð eut; bu fo"ke ifjLFkr; ka dks gVkus dk iz Ru
dj jgk gSvls l kprk gSfd es ,d EkDdk yxkdj bu l kjh fodV&fo"ke
fLFkr; ka dks vius l snj gVk nð eut; dsfy, ,ð h vldk k djuk LokHkfod
gh gð

fdUrq clEkv\ LFky rüo ckj dh ifjLFkr; ka l s gv l drs gð
ySdu tgk l ve fLFkr dk ið x gksogk fd l h Hk l ve 'kDr dk fo'ySk.k
,oafuokj.k l ve 'kDr }kjk gh fd;k tk l drk gð eut; dk thou dks
mij l s fn[kkZ nss okyk <syk vFkok fi.M gh ugha gð ;g tks eut; kNfr
fn[kkZ nsh gð dk;k vls ml dk ,d vldkj fn[kkZ nsk gð thou dsy ogh
vls mruk gh ugh gð okLrfod ekuo thou rls bl ds Hkrj gð l ve gð

bl Hkrjh vls ;FkFkzekuo thou dsegRo i wZ rüo ij gh fopkj
djuk pkfg,A ;fn ,ð k fd;k tk, rls ekuo dh orðku fLFkr] Hkr&dkyhu

ifjlfkr ,oahko"; dsmTtoy fodkl dksikusHkrj n[kk tk l drk gā
Hkrj dh l kēkuk dksrhoczukusdsfy, ijekrek dsLo: i dks0; Dr djuk
iMrk gā iHkudsfo'ky ,oafojkV~thou dks;fn ge viuslkeusj[ksvls
oShgh [kst viusHkrj djuseatw iMsrksgekjk thou Hkh ml pje 'Wār
dsfclnqrd igpp l drk gā bl n"V l s dfo usl dr fn; k gsf& gshkxou!
es'Wār dsLo: i dksdS sle># esviuseu dk ijh[k.k fdl izkj d: ā
bu nksks rRokadsfy, 'kL=h; n"Vdksk Hkh vkids l keusvk jgk gā ;fn
iFkZuk dh dfm+ka dk tks l Ecāk tkm+jsgs og l Ecāk ge vāj l stkm+ys
rFk 'kL=ka ds vājā dk vFkz Hkh vius thou eamrkj yāksge thou dh
xgjk;ka rd mrj l drs gā bl lfy, ml xgjkz ea igpkus okyā dh
vko'; drk gā bl dsfy, Hkxoku usfunžk fn; k g&

^ r: l d eXxks x#fo) l ok-----A**

bl xkFk dk vFkz vki ds l keuspy jgk gā bl xkFk eavk;sgq 'kCnkādk
vFkz ge dōy okpu n"V l sgh u dja ml ds vFkz dks dōy dkukā l sgh
l udj oghard l lfer u dja cfyd ml avardj.k dsd.ksl sl uš vārdj.k
dh thāk l sml s0; Dr djarFk vlrj dsLo: i eaifj.kr dj nā ;fn ;g
if0;k bl 'kjhj eavkrek gh cu tk; rksfQj 'Wār dk tks nū jk l kiku
vki ds l keusj [kk tk jgk gS; k ml s'Wār dh nū jh l hā dg nft; & vFkok
vls Hkh cMā: i eadgā rks'Wār dh nū jh eāty& ml ij ge igpp l drs
gā

ey xkFk dh tksokD; kolyh gSml svls vFkd Li"V djusdsfy,
'Wār ukFk Hkxoku dh iFkZuk dh dfm+kaes'kDRk gā og x# tksgeavlrj
rd igppkrk gSog dS k gā rksbl dsfy, funžk gsf&

^ vxēkēj x# l efdrh-----A**

, d k x# f0; k vls l o j dk l=k gā f0; k vls l o j dh 0; k[; k
FkMā 'kCnkāeady vki ds l keusvk pōh gā iki dk fojēk djudsdsfy, l o j
dh vko'; drk gā iki nks izkj l seut; ds thou ea iōsk djrk gā, d
rksvko'; drku d kj t: jh dk; Zdjragq ykpjkh'k iki dh iōfr curh gS

vls nū jsfQtw] fcuk iz kst u dsiki dk l Ecūk vkrk ds l kfk tMfēk gā
xglfk volFk ea jguokys0; fDr dsfy, ikfjokjd thou dh ftEenkjh gkus
dsdkj.k og xglfk dfrī; l ūe iki dh if0; kvka dk R; kx ughādj l drk
gā og ml ea l o j dk l eoksk ughādj ikrk gā fdurqvuko'; d& vufz
n.M] ft l dk thou ea dkoz iz kst u ughā , d svufz n.M dk ifjR; kx rks
eut; pksrksdj l drk gā og vufz n.M D; k gā ; g 0; FkZdk fu"iz kst u
iki tks viusfj ij yk ysk gS l s dS sgā vls og fdl izkj R; kx
tk l drk gā bl ckjseavki dks tku ysk pfg, A

bl l e; vki bl l HkLFky ij cBsgā ; g ēkfeD LFky gS ifo=
LFku gā 'Wār Hkē gā bl LFku ij vki 0; k[; ku dh l ekfr rd cBrs gā
fdurq, d s'Wār vls ifo= LFky ij Hkh viusiki dsnjoktka dks [kyk j [kdj
cBragā Hkyk l ksp, fd ftrus l e; rd vki ; g cBrs gā mrus l e; rd
dsfy, Hkh ;fn iki ka ij ifrcūk yxknarksml eaD; k cēk vk l drh gS dkoz
Hkh cēk ughā vkus okyh gā u vki ds [kus ihus ea cūk vk l drh gā u
vki dk 0; k[; k : d l drk gā vls u gh ifjokj l Ecūk dkoz cēk vk l drh
gā dōy FkMā l h pkch ejkMā usdh vko'; drk gS vFkz FkMā l k viuseu
ij vFkd kj j [kus eu dks dānr vls l a fer j [kus dh vko'; drk gā

eut; dks tc izk'k dh vko'; drk gā rks og cVū dks
nōkdj izk'k ikr dj l drk gā vls tc og vko'k; drk u gksrc ml h
fctyh dscVū dkscln djds izk'k dks Hkh cln dj l drk gā ml h izkj
vki 0; k[; ku ds l e; rks vius iki dsnjoktka dk cln djds cB gh
l dragā ;fn vki , d k djrag& rksog 0; FkZdk iki : d tkrk gā vls
l o j gsk tkrk gā bl izkj vki l lu) gsk tkrk gā rFk vius thou ds
fy, dfrī; , d sfu; e ysl drsg& ftudk vkidsorēku l s dkoz l Ecūk
ughā fQj Hkh 0; FkZ ds iki l xg l scpk tk l drk gā

l ksp,] D; k vki bl l e; vesjdk l s dN [kuk epokdj [kk
jgagS ; k : l dsfd l h gky eatk jgagS ughā vki foyk; r ea dh ughā
tk jgagā vki bl h nsk eā ifo= Hkkr nsk eā bl l .; ēk&LFku ij

gh cBsgsvlš Ēekānšk I q jgs gš fdurqfQj Hh vki mu olrā/kādk R; kx ughadjraftudk fd bl LFKu ij dkbz iz kstū ughavš tks 0; Fkz gh vki dsfy, ikicĒk dk dkj.k cu jghagā vki iNšxafd ;g iki dš s yxk\ rls eSmI dk yEck fo'yšk.k bl hfy, ughadj jgk gwi] mruk I e; vkt ughagāfdurqI āki eamI dk funžk vo'; d: xkA

eku yift, , d 0; fDr uaxh ryokj ydĵ }kj ij [Mk- gārk gaog dgrk gāfd eāeul; dh xnū dksmMkusdsfy, vk; k gñ vc dfg, fd ;g ckr I qdj fdrusyokks dks Hk; gkōk\ , d dġ nks dk ; k I cdlš Hk; gkōk\ vš eku yift, fd dnkpr-og 0; fDr ft I dsgkfk ea uaxh ryokj gā, š k Hh cksyfd&^eS, d vlnēh dk fl j mMkĀxkA^ fQj Hh 'kūr fdrulā dls feyxh\ D; k , d 0; fDr dls NkM+dj 'kš I cks 'kūr fey tk; xh\ ugha feyxh\ D; kōh iR; d 0; fDr bl Hk; I svkdūr jgsk fd D; k ekyē ; g ejk gh fl j mMkēš u ekyē fdl dsuĒcj vk tk, \ vr%, š h ok.kh I qdj I cds eu ea Hk; gkōk gā I cdlānĒk gkōk gā

fdurqeku yift, fd og uaxh ryokj okyk 0; fDr bl izkj ckyrk gāfd& ^eS xĉjkrh Hkōb; kōds I kfk , š k crkō d: xkA rls ekyok] eōM- ekjokM- vkn vū; iūrka ds yk rls fuHk; gls tk, xā os I kpxsfd pyks ge rkscpā bl h izkj ; fn og 0; fDr xĉjkr; kōeal sHh fdl h , d fo'k'V tkfr ; k ml I sHh vksxf'k'V 0; fDr dk gh uke ydĵ dg nšk gāfd eā Qyk 0; fDr dlsek: xk rksml 0; fDr fo'kš ds vfrfjDr 'kš I Hh yk fuHk; gsktragā rksog fuHk; rk ft I izkj I sl cdsfy, fgrkog gāml h izkj xgLFk eajgusokys 0; fDr viuseu] opu vš dk; k I s [kys jgrsgā vc og u ekyē fdl ik.kh ij izkj dj I drk gš\ ml ds mu [kys 'kL=kōds nš kdj txr ds I Hh ik.kh Hk; & Hkr gkōsgā Hk; Hkr gkōj os pi ugha jgrsgāmudh ifrfØ; k, j eul; ds Āij gkōh jgrh gā vk?kr dk iR; k?kr gkōk jgrk gā Ēofu dh ifrēofu gkōh jgrh gā

, d vlnēh fdl h fucy dls I rksdh psVk dj I drk gā fdurqog I rk; k tkusoky 0; fDr Hh I kprk gāfd eā ij ; g vk?kr dj jgk gārls

ešHh eā I scusmrjk iR; k?kr d: Ā iR; d I d kjh eul; dh ; g Hkōuk jgrh gā vš og viuseu ds vlnj viuh tks Hh 'kDr gāml sl ĩpr djrk gā cnysdh Hkōuk dsfo"KDr ijek.kqml dsgn; I sfodh.kz gkōsgā rkscyoku vlnēh dks, š k ugh I kprk pfg, fd og gešk I sgh cyoku cuk jgsk vš detġ dh I rkuk jgskA ml sbl fLFkr I sugh pyuk pfg, A I rk; s tkus okys 0; fDr dh ifrfØ; k Hh ml ds I kfk yĒch gls tkrh gā ekufI d }šk dk iHkō eu ij] opuksd iHkō opu rd vš dk; k dk vl j dk; k rd jgrk gā mudh ; sHkrjh ifd; k, j , d nū jard pyr h jgrh gā

bl fLFkr; kōdksgeal e>uk pfg, A ; fn eul; ; g I e> ysvš de I sde mu i k.k; kōdksvHk; nku nš fd tks i nkfz iz kstū eaugh vk jgagārls bl esml dh D; k gkru gk vuko'; d : i I siki cāk djusd k vlf[kj D; k ykHk gš ftrus I Ēku vko'; d : i I s iz kstū ea vk jgsgā mlgs [kys j[kdj 'kš I kjh ifØ; kvkdh : dkoV dj nš k rls I oĒk mfpr gh gā ml eadkbz gkru ughagāmVVs ykHk gh gā rls tks 0; fDr , š k djamlga 'kūr dk nū jk I ki ku fey I drk gā

I ōj dh fØ; k djuk xgLFk dsfy, Hh vko'; d gāfdurqtksx# in eajgrk gāml dsfy, I ōj dh fØ; k rksfurkua: i I svko'; d gā D; kōfd og xHkōj Xk in ij vki hu gā ml dsfy, vfuok; Zgāfd og viusthou eal ōj dh iĵ j [kš I og eapyā og I Ēkōthou dsor xg.k djrk gā I Ēkō ofr eaog I Hh i k.k; kōdksvHk; nku nšk gā tks i kfkuk egkor dks i ktr gkōk gā rksml eā^ I oōkvs ik.kōk; kvls-----A^ vfkz I c izkj dh fgā k I seā gvrk gā , š h ml dh Hkōuk gkōh gā izk gkōk gā ofr gkōh gā , š k og I Ēkō I cdsfy, fgrdkjh gkōj pyr gā vš bl izkj ml dk thou I ōj eajgrk gā ml ds 'kjhj dštj&tjž I š v.kv.kl š jk&jk I š 'okl 'okl I s vfgā k dh I gfhk fc[kjk djrh gā vfgā k dh 'kōk] ifo= >yd f>yfeyk; k djrh gā

x# dk thou I ōj vš fØ; k I sl EcflĒkr gkōk gā bl I s ifjiwz jgrk gā rfk bl dscg I sfu; e gkōsgā egh bPNk gšfd os I Hh fu; e

mifu;e vkids;Fkl e; crk nwrkfd vki I Hkh ykx ;g tku I dafd x# in fdl idkj dk gkrk gš ml dk fdruk egRo gš rFkk vki ;g Hkh vPNh rjg Ie> yafd ;s I oğ vls fØ;k ds I kfk pyusokysegkrek gš ejk vuøku gšfd bl idkj dk Kku gkus Is vkids thou ea ,d ubz ij.kk tlx I drh gš rFkk vki vius thou ea u;k idk'k ikr djus ds iz Ru ean<l dYi ds I kfk idr gk I dra gš

mijkr y{k.k vki I cds I e{k j [kusdh ejh Hkkouk FkA id x py jgk Fkk vls ; fn osy{k.k vkids I e{k vkt gh ešj [k ikrk rks JSB gkrk A ejk vuøku Fk fd 0; k[; ku dh fLFkr ?k.Vshkj pycHA fdUrqvUrjk; deZ dk id x gš og vk tkrk gš de Ie; rFkk dñ 'kjlfd n"V Is ;g I EclEk gš fdUrqdkbz fo'kšk crk ughA ;g 'kjhj rks ,d ;U= ds rŷ; cuk gŷk gñ ;g 'kjhj ,d iŷyk gš bl 'kjhj ds I kfk dkbz fo'kšk fLFkr ugha j [kuh pfg , A ešvki dh Hkkouk dks n"V eaj [kra gg vk; k vo'; vls Fkk gh cky jgk gš rks ešdg jgk Fk fd vki vius thou dh fLFkr dks Bhd rjg Is yd j pyc vls I oğ ds I kfk fØ;k dks j [kdj pyA tks vko'; d fLFkr gš ml h dk] dšy ml h dk I kfk dja vls vuko'; d ds I kfk mnkl hu jgA [k dh crk ; gh gšfd vuko'; d ds I kfk Hkh euŷ; dk eu I ŷXu gk tkrk gš bl dkj.k Is I oğ dh i fØ;k ugh jg ikrh gš rks bl fo"k; ea I Hkh dks fopkj djuk pfg, vls thou ea I oğ dh fØ;k jgš , d k iz Ru djuk pfg, A

&br; yeA

'kñ vls vfkZ

^vl ŷk; a thfo; ek iek; ,

'kŷurukFk Hlxoku dh i kfkZuk

^^kŷurftu , d eŷ fourh-----**

i kŷ 'kŷurukFk ds pj.k ea i kfkZuk dh dFM+ka dk xk; u ds : i ea mPpkj .k gŷk gš ; s i kfkZuk dh dFM+ka dbzfnu I spy jgha gš rFkk ftu dFM+ka dk vfkZ gkx; k gš muga NkMej vlxsdh dFM+ka yh tk jgha gš izu mB I drk gšfd i jekek dh i kfkZuk fdl : i eadh tkoA

oš s rks pks h r fkdj vullr fl) gkspšgš vls , d svol fiZkh mRl fiZkh dh n"V I snŷk tk, rksvullr r fkdj gkspšgš ; fn ge mudh i kfkZuk , oalrfr vullr ds : i eadja rksu rksgekjs ikl mruk Ie; gš u 'kŷDr gš vls u gh mrus 'kñ gh gekja ikl gšfd fdl h dfork eac) djds mu vullr r fkdj ka dh i kfkZuk dh tk I dA bruk gh ugh brusuke Hkh gekja eflrd eaugh vk I drŷ D; k dh vullr Hlxoku gš vls mudsuke Hkh vullr gš , d Hlxoku dsuke Hkh vullr gš ml , d&, d uke dh 0; k[; k dh tk, rksvullr fnu chr tk; s rks Hkh muds xqka dk o.ku ughafd; k tk I drk gš

; g tks 'kŷurukFk Hlxoku dh i kfkZuk py jgh gš; g rks i kfkZuk dk , d ekE; e gš vkpk; ZJh th egkjt tks i kfkZuk dh foEek vkj Hk dj x; sgSml n"V I seš Hkh i kfkZuk dh dñ dFM+ka dk mPpkj .k dj yrk gñ fdUrqgeabu dFM+ka rd gh I fer ugha jguk gš pks eš vyx&vyx Hlxoku dk uke

ysdj iKfZuk d: j; k 'WfUrukFK Hlxoku dh iKfZuk d: j] ij Hlxoku dk Lo: i rks ,d gh ljh[kk l c ea vk; xkA vki pkgsrks uke dk ifjozu dj l dra gš dfM+ka dk Hk ifjozu dj l draga fdlurqbl l e; gekj achp 'WfUr dk ,d fl y fl yokj fopkj py jgk garFKk 'WfUrukFK Hlxoku dh bl iKfZuk ea tle dsikjHk l sysdj vE; fRed thou dh n"V l sprqizxqkLFku l sysdj PkšgosxqkLFku rd dk FkšM&l k l ašr ga ; g l ašr iR; sl iKfZuk eaugh ga bl dsvfrfjDr bEj 'kL= dh n"V l smrjE; ; u l # dscrhl oavE; ; u dk tksFkšM&l k foopu vkjHk fd;k og foopu Hk bl h iKfZuk ds l kfk l EcflEkr l k ga vr%blgh l EcflEka dsdkj .k eš bl iKfZuk dk ifrfnu dN u dN mPpkj .k dj jgk ga

gk] eš; g tkurk gwfd ekuo&LoHko ifjorzu dk bPNø jgrk ga og pkgrk gšfd u; a u; s Hlxoku dsuke vEkd l s vEkd vk; A ,d gh iKfZuk dk ifrfnu D; k xku\ iKfZuk rls ifrfnu ub&ubz gksh pkfg, A fdlurq eš l kprk gwfd vvx vvx iKfZuk ds xkus l s D; k Hlxoku dk Lo: i cny tkrk ga Hlxoku dk Lo: i rksogh] ,d gh jgusokyk ga ; g Bhd gšfd eut; dh ifjorzu ieh : fp dsvuq kj chp chp eaue dk ifjorzu dj fn;k tkrk ga ft l idkj ?h eut; dsfy, iK"Vd inkfZ ds: i ea iz šx ea yk; k tkrk ga ; sekrk, i viusifjokj dsl nL; ka dks ?h f[kykuk pkgrh gšvš ?kj eal nš ,d gh idkj dk Hkšt u ugh cukrh ga Hkšt u ea Hk ifjorzu gkrk jgrk ga ; Fkš&dHk gyok cuk; k tkrk ga rksdHk pjek ckvh vš dHk dkbz vl; 0; tA fdlurqml eavurr%vFkok eyr%D; k olrqga l c ea vKv ?h vš 'kDdj gh rsga vki viuseu dks cgykus dsfy, vvx vvx idkj l sbudk iz šx dj yk] yšdu ey olrqrks ogh jgshA

blh idkj vkt igyh] dy nš jh] ij l k rhl jh iKfZuk dh tk l drh ga fdlurqml l s dkbz vlurj ugha iMusokyk ga eq; vš egRo dh ckr rls; g gšfd geaml ds vlurj dsjl dksxg.k djuk pkfg, A tc rd ge ,d k ugha djr] rc rd 'WfUr dk l pkj gekjs vlur%blj .k eaugh gš l drkA

,d h 'WfUr ftluga ikr gšxbz gšvš tkspjel hek ij igp x; sgš mluga 'WfUr dh vko'; drk ughaga fdlurqftudk stš kadk Hkfk gšvš 'WfUr dh l; kl gš osrks 'WfUr & 'WfUr dh jv yxk; sgh jgšA ,d Hkfk eut; vlu dsfy, vš l; kl k eut; ikuh dsfy, i pkj yxkrk gh jgšA ml s l c rjQ ikuh gh ikuh fn[kbz nšk ga ikuh gh ikuh dh Eofu l qkz nšk ga Lilu ea Hk ml s ikuh gh fn[kbz nšk ga

dHk vki pmfogkj miokl dj yrsvš xelz dk eš e gš rksfnu dk l e; rksmiokl eafudy tkrk gšfdlurqj k = ea ikuh dk gh Lolu fn[kbz nšk ga dgusdk vfhk; ; g gšfd ; fn ge vius thou eaokrfod n"V l sn[šrks ml LFk; h 'WfUr dk ftKkl k gekjs Hkrj tcjnLr gksh pkfg, A

eš; g iz kl dj jgk gwfd ,d h ftKkl k vki dsān; es txa vš vki dksog 'WfUr ikr ga bl ,d iKfZuk dh iF; k dh dfM+ka dk vEkkj ysdj gh ejk ; g iz Ru py jgk ga 'kL= ea iB vk; k&vk; l EkkLokhe us vius f'k'; vk; E cw l sdg fd& ^rskadkyskarska l e, .kajk; fxgsukea u; jsgkFkA^ vFkz & ml dky vš ml l e; eajktxg uke dk uxj FkA

rksfopkj dftt,] ft l l e; l EkkLokhe tEwdksminsk nsjgsFls ml l e; jktxg uke dk uxj ekš m FkA rls 0; kdj .k dh n"V l sogk ^rskadkyskarska l e, .kajkfxgsukea u; ja gkFk^ & ; g fØ; k nh xb& rls l Ekkj .k 0; fDr bl fØ; k dksydj my>u ea iM+l drk ga vš l k p l drk gšfd D; k l EkkLokhe dks 0; kdj .k dk Klu Hk ugha Fk\ vš okD; dh 'k] dk Klu Hk ugh Fk\ orkeku eagkrk rls Hkrdky dk iz šx dš sgq\ oržku ea tks ekš m gš rks ml dsfy, 'Fk^ ,d k iz šx D; ka fd; k tk jgk ga

fopkj dk LFky ; gh ga tks 0; fDr 0; kdj .k] U; k; u;] fu{š & bu rRola dks tkurk gšvš bu rloka ds l kfk 0; k[; k dus dh l keF; Zj [krk ga rksog 'kL= dsekez dks Hk l e> l drk garFK l EkkLokhe ds dLFku ea Hky fudkyusdh Hky ogh ugha dšA D; k d i; k; kfkz u; dh n"V l s 'k n u; dk tšk iz šx gkrk gš ml ea oržku dh flFkr gh eq; jgrh gš vš

oržku dh flFkr ds l kfk&l kfk th i ; kž dk dFku gkrk g& ml l e; dh n"V l s 'kŃn funžk djrs g&

ft l l e; ea Hlxoku egkohj us jktxgh eaminšk fn; k Fkk ml l e; ml uxj dk ml jk : i FkA vls vkt Hh jktxgh dk uke rls g& fdUrq ft l l e; minšk fn; k ml l e; dh jktxgh vls vkt dh jktxgh eavUrj vk x; k g& og vUrj i ; kž dh n"V l svk; k g& rls i ; kž dh n"V l siz; kx fd; k x; k fd jktxgh uxj FkA dy Fk] oš k vkt ughag&

vkidsfopkja ea Hh fujUrj ifjorž py jgk g& og , d idkj ds : i eag& tksfd l h LFku ij LFk; h fd l h {k.k Bgjr k ugh} , d l k ugha jgrkA vRk Hh , d LFk; h Ekk; : i eatks py jgk g& ml h : i eag& fdUrq i ; kž dh n"V l stksdy Fh vog vkt ughag& , d gh LFku ij ge ml h idkj nčjkj cBuk pkgarls Lefr dh n"V l srks oš k yx l drk g&gekjh rls D; k ckr] fdUrqokLro ea l c dŃ cnyk g&k g& g& gekjh rls D; k] fdUrq rFkžjka dsfy, 'kL= eao. lž g&sd osvulr 'kDr'kyh g& fdUrq, š k g&rs g& Hh osviusgkFk dlsft l LFku ij j[krag& Hk e ij] j[kdj fQj mBkra g&vls rR{k.k ml h LFku ij fQj j[kuk pkrag&fQj Hh mu ijek.kv/aij gkFk ugha j[k l dra g& vki l kpsafd , š k D; k rls ml dk mlkj g&fd ijek.kv vfr ppy g& mlga idMuk vl Hko g& dkbž Hh mu vfr ppy ijek.kv/akds idM+ugh l drk vr% rFkžjka dk gkFk Hh mlgha ijek.kv/aij nčjkj ugha j[k tk l drk g& D; k d os rls vkrs vls pys tkrs g&

rlsclEku/ks ft l idkj l s i jek.kv/akd ifjorž g& g& oš sgh bl eut; 'kjhj dk Hh ifjorž g& g& bl ds ihNž eš vki dks tks oškfud n"V g&Sog nsuk pgrk g& oškfud yk Hh bl fu"d"ž ij igpsg&sd bul ku dk 'kjhj ftu ijek.kv/LdEka l scuk g&S os Hh l rr ifjofrž g& jgs vls ckJG o"Ńž dsckn os l Hh ijek.kv fudy tkrag&vls muds LFku ij u, ijek.kv vk tkrag& Ekk; : i dh flFkr rlsogh pyrh g& fdUrqi ; kž dh n"V l sm l ea ifjorž g& g& jgrk g&

vki bl ykgsds LrEHk dksnšk jgag& bl ea Hh fujUrj xfr g&sjgh

g& vki dgsafd ; g rksčjkčj oš k dk oš k flFkj vls fVdk g&k g& fdUrq , š k ugh g& ml ea Hh ifjorž g& jgk g& ; fn vki ekbŃk dks l snšk rls vki ik, x&sd bl LrEHk ea l s vulr ijek.kv fudy jga g& vls vulr ijek.kv bl ea i oš k Hh dj jgsg& LFk; h dh n"V l s LrEHk ¼[WHkž g& ijUrq ifjorž g& jgk g& vkt vkids ikl og ; l= ughag&] fdUrq vuŃku dh n"V l snšk, vls l ksp, fd bl ea l s i jek.kv ugha fudy rag&rs vls i oš k Hh ugha dj rag&rs rls ; g LrEHk l nk dky dsfy, , š k , d l jh[kk gh jguk pkfg, FkA fdUrq crk; sfd D; k ; g l nk dky dsfy, , š k gh jgrk g& ; k vius vki ea , d fnu u"V g& tkrk g& bl ds i jek.kv f[kp tkrs g&] bl es t& yx tkrk g& vls ; g u"V g& tkrk g& ; g t& yx tkuk D; k g& i jkuž igysds i jek.kv/akd pyk tkuk rFk u,] vU; ijek.kv/akd vk tkukA g& , d l kfk ; g ifŃ; k ugha g& h] yšdu Ekhjs Ekhjs g& h g&

bl h idkj] 'kL=h; n"V l s; g 'kjhj Hh ifjorž kny g& vfk d o"Ńž rd ; g Hh ugh fVd l drk g& bl ds i jek.kv Hh fudy tkrag& ; gh l d kj dk Lo: i g& oškfud n"V bl l s Hh vkxsc<r h g& rFk l vefr l v e ckrk ds fo" k; es Kku djkrh g& fdUrq bl LFku ij eSm l oškfudrk eaugh tk&pxk] vlu; Fk vki f'kdk; r djs&sd egkjkt rls oškfud ckr djrs g& fdUrq bruk vo'; dg&k fd bu ckrk dks l e>uk Hh vko'; d g& vU; Fk thou dks ugha l e>k tk l ds&kA

'kL=dkjks us dgk fd&

ts , xa tk.kbž l s l 0oa tk.kbž
ts l 0oa tk.kb l s , xa tk.kb

vFkž& tks, d dks tku yrk g&Sog l exz dks tku yrk g& vls tks l exz dks tkurk g&Sogh , d dks tku l drk g& ; g 'kL=h; n"V g& ml sē; ku es j[kuk g&

Hk b; k vki l k&pkh dk ij h{k.k djrs g& jRu&dk Hh ij h{k.k djrag&fdUrq; fn vki jRu& dks ifgpk ugh j[krs g& rls mudh ij h{k.k Hh ugha dj l ds& jRu ds s g&rs g& ; g tkuus ds fy, jRu& y{k.k tkuk

vko'; d ga ml h ds l kfk vki dls i rFkjlsdk y{k.k Hkh tkuk plfg, A rHkh vki jRu vls i rFkj ea Bhd Hkn dj l dsxa vU; Fk vcdj rFk jak earls i rFkj rFk jRu , d gh l jh[ka l sfn[kbz nrs gā vls n[kusokyk Eke l ses iM+l drk ga okLrfodr k; g gāfd jRuka ds y{k.k i rFkj la l s fHku ga rHkh jRu] jRu g\$ vls i rFkj] i rFkjA , d dksge ew; oku ekuragā vls nū jsdls0; FkA prj tkj jh dksnkula ds y{k.k k k klu gksuk plfg, A

Bhd bl h nV l sthou dksHkh ij [kuk gsk gā tks in kFZ ft l : i ea g\$ ml sml h : i es tkuuk le > uk plfg, ml l s fHku : i ea ughā tks in kFZ i f jorū 'kny gā ml sml h : i ear Fk tks LFk; h g\$ vi f jorū 'kny gā ml sml h : i ea le > uk plfg, A

olrqearhu ckradh tk jgh gā ^mRi kn 0; ; Eke; ; Dr l rA l r-ml dksdg x; k gāfd ft l esmRi fr] fouk'k vls LFk; hi u gā mudh fLFkr D; k gā ml sLkē nV l sn[kuk plfg, &

eku yft , fd vki ds ikl l kusdh Myh gā ml svki l kusds iV ea l sdKv dj yk, gā rls ml s l kusdh Myh dk vcdkj vHkh vki ds ikl gā vc vki l qkj l sdgrsgāfd Hkh] eqsbl dh , d tātj cuk nsl qkj ml l kusdh Myh dks rLkē g\$ ml sxykrk g\$ fQj ml dh tātj cuk nrk gā rls dfg,] fd D; k vc l kusdh Myh dk vcdkj jg x; k ugh og vcdkj u"V gls x; kA ml fouk'k ea l s tātj dk nū jk vcdkj mRi lu gls x; k gā, d dk mRi knu gpk vls nū jsdk 0; ; gpk&kuk'k gpk rls l kusdh Myh dk gpk vls mRi fr gbz tātj dhA

fdUr qLo. kZ dk D; k gpk\ Lo. kZ fd l eagS Myh eaHkh l ksk Fk vls tātj eaHkh l ksk gā rls mRi kn] 0; ; vls Eke; rhula l kfk espy jgsgā rls Lo. kZ dh ; g fLFkr cuh fd tātj dsfo" k; eadgā sfd Myh dk ughā vls Myh dsfo" k; eadgā s rls d gā sfd tātj ughā SHardky ea Myh Fk] fdUr q oržku ea ughā gā oržku es rls og tātj gā

vLrj ; g dFku tsgSog i ; kē dh nV l sglrk gā l kusdh Myh Fk ; g iz kx gpk] u fd l kusdh Myh ^gS , d k iz kx gpkA rls l ike kZokeh

dg jgsgāfd&^rsladkysk rsk l e, .k^ rls ; gk rRi ; Z ; g gāfd i ; kē dh nV l s og jktxgh uxjh vls Fk vls vkt dQ vls gā rls ml gks l nkdlyhu opuka dh 'kē nV l s ; g d g&r kfd dgh ml ea v l R; dh nV l u vk tk, A vr%vi k nV l s gsrks Bhd rjg l spy l drsgā ; fn vi k dks Hky dj pysk rls 0; fDr dHk&dHk Hke ea iM+l drk gā

dHk&dHk dkbZ Hkh dgrsgāfd vki miokl ipD[kragā rks ^mX, l jS& gekjk ipD[k.k vkjEHk gsk g& l wZ ds mn; gksuskn lA tc , d k iB gsrks ge v kē kē k. V k jkr jgs i kuh ihya rls D; k gTz gS

, d k rdZ tks Hkh nrs gā os i PpD[k.k dh vVdyckth yxkrā gā dHk&dHk dkbZ l kē k Hkh bl h i dkj l sdg tkrsgā os dgrā gāfd ipD[k.k l wZ mn; gksusdskn pkywgsk gā rls l wZ mn; gksusij miokl dj fy; k tk, avls jk= ea Hkh tu dj fy; k tk, A Hkh ; k ; g rls 'kē dks i d mē k gā ge 'kē dks i d m+ dj vkt cBs x; ; gā rHkh gekjk ; g gky gsjgk gā okLrfodr k; g gāfd gea 'kē = kē d seez dk Klu ughā gea eeZ dks xg. k djuk plfg,] 'kē rd gh l efr ughā jguk plfg, A

dkbz vneh i kuh ihdj vk; k miokl eavls dgrk gāfd egkjkt] X; kjgok i kē kē dk nē rlsfdl v kē kē ij , d k dj jgs gks Hkh X; kjgok i kē kē djuadsfy, vki dks jk= dskjg cts l spmfogkj dh fLFkr eapjuk plfg, A yfdu vki us i kuh ih fy; k tksnl ok i kē kē gkē kA vls X; kjgok i kē kē ip[kks rlsfdl l sip[kks \ ^'ku] i ku] [kne] l kne] l sgh ip[kksu \ rlsbl earls vlgkj dk] i kuh dk l Hkh dk R; kx gpkA rls os dg jgsgāfd i kuh ihus dskn ge vl .k&ik.k dk R; kx djrs gā ; fn bl i dkj l sigys l s [k&ih ysvls fQj i kē kē ip[kars fQj rls ; g eq yekuka dh rjg dk jst k gls tk, xk] X; kjgok i kē kē ughā gkē kA Hxoku dh ckr ughā jgs hA

vr%uodkj l h miokl ; k i kē kē ysk gā rls ml l s 'kē dks i hNaugha jguk gā fdUr qvFZ ds i hNa pyuk gā ; fn bl : i ea miokl djuk gā rls jk= dskjg ctadsckn ; k rks pmfogkj gh djuk plfg,] ; k , d h fLFkr ughā gā rks uodkj l h Hkh dh tk l drh gā vls ; fn i kuh ih fy; k rlsnl ok i kē kē

fy;k tk l drk gā vls ikuh ughafi ; k gārksX; kjgok i kSk?k fy;k tk l drk gā ; gh 'kL=h; nīV l svuqlw gā

rlsēdg jgk Fk fd l kēfLokēh dsokD; , d sFlāfd i Hkq, d k dg jgagā vls 'kūrukFk Hxoku usHh , d k gh dgk gā vls , d h gh nīV l sdgra pystk jgsgā rls 'kūrukFk dh i kFk dh dFM+; k tksdy dgh osgh gā , d k ughā i ; k; dk ifjorū gkrk pyk tk jgk gā gearksmudk vFZ l e>uk pfg, A ; fn ge ml vFZ dls l e>xa rls gea 'kūrukFk Hxoku dk j l vk; xkA

ejseflr"d eatksf"o" k; vfkēd py jgk gā og 'kār ds l kiku dk gā vc ml seut; thou eamrkjs; k u mrkjs; g vvx ckr gā yfdu mudk ekz dš k izklr gā ; g ckr eāvki ds l keus j [k jgk gh rls 'kL=h; i kB pyr k gāfd&

~rLI d eXxks x#fo) l ok-----A^

tlsvkxe dk& l # dk il x gā ml ds il x l sml escrk; k x; k gā fd ogk Lokē; k; dk Hh funz k fd; k x; k gā ml dk rkr i ; Z; g gāfd vius thou eaog vkrēd 'kDr tkr djs ds fy, Lokē; k; Hh vko'; d gā fdurq og Lokē; k; 'kL=h; rjhds l s glš euekus <x l s ughā ; fn og Lokē; k; euekus <x l sfd; k x; k rlsog mYVv ij&olrqdls Hh idM+l drk gārFk thou eaHkūr Hh mRi u dj l drk gā bl idkj pyus l s thou ea 'kūr ds LFku ij v' kūr mRi l u gks dk Hk; gā fdurq tks x# Ekj . k l š u; &fu{ki ds l kFk vuq āku djragg Lokē; k; fd; k tkrk gā og egRo i wīz gkrk gā

Lokē; k; dk mnš; D; k gā. KkuktūA Kku dsmiktū ds fy, 'kL=ka dk Lokē; k; fd; k tk, vls og fopkj i wīd fd; k tk, A fl yf l yōkj mudh flFkr dls l e>uk gā muds jgl; ka dls l e>uk gāfd dgk&dgk mu&mu LFkuka ij u; &fu{ki vk; k gā bl idkj mu u; ka dls ydj pyarc rls Bhd ekz ij pyuk gls l drk gāfdurq; fn 'kL=ka dls i <F&i <F s mudsu; ka dls viš k vka dš jgl; ka dls ughā l e>k rls pDdj ea i M+tk; xš Hkūr dsf' kdkj

cu tk; xA

'kL= dh nīV l svkidls l e>k nīfd tš svkidls iq; dk Lo: i crk; k tkrk gā rls iq; ds Lo: i dh nīV l sdrusidkj l siq; cēk tkrk gā rls crk; k tkrk gāfd uls idkj l siq; cēk tkrk gā ; g uls idkj dk iq; Bk. kx l # ea vk; k gāfd& ^ vlu iq. k ikk iq. k y; u iq. k l ; . k iq. k -----A^ rls vlu iq; dk vFZ D; k gq/kl bl dk vFZ gqk fd vlu nsis l siq; & cēk gkrk gā vc vki crk; sfd bl ea 'nsik' 'kCn dgk l svk; k; ; g 'kCn fd l ust k l +fn; k tcf d i k B earks dōy ^vlu iq. k gh vk; k gā rls vki dls Fk k l k Lokē; k; dh flFkr dh rjQ /; ku fnykudh nīV l sdgrk gāfd ogk nsik 'kCn ughā tk Hkōz mX, l jš dh flFkr dls ydj Hkūr ea i M+ jgk gā ml dh Hkūr & fuokj . k gq crk k gqfd vlu iq; ea 'nsik' ^dgk gā

, d 0; fDr ds?kj esvlhj vlu dk dkBk Hkj gqk gārks iq; Hkj gqk gā fVfQu ea Hkōt u Hkj gārks iq; Hkj gā D; kōfd 'kL= dk i k B rls bruk gh gāfd ^vlu iq. k A fdurq vki Lo; adg xāfd dōy dkBk Hkj gks l sgh iq; ughā gkrk& vlu nsis l siq; gkrk gā tcf d ey i k B ea 'nsik' ughā rls bl dk rkr i ; Z vFZ ; g gqk fd& vlu iq; ugh] ijurq 'kēk Hkōk l snw js dls vlu nsik] ; g iq; dk dkj . k gā ijLij dkj . k gā vls vullrj dkj . k og 'kēk Hkōk gā 'kēk Hkōk i wīd ; fn vlu fn; k tk jgk gārks og iq; gkōA bl ds foifjr ; fn 'kēk Hkōk ughā g vls vlu fn; k tk jgk gā rls og Hh iq; dk dkj . k ughā gōk\ cfYd v' kēk Hkōk l sfn; s tkus ij og iki gh gkōA

vki izu djs& ; g dš a rls mnkgj . k l fgr bl ckr dls l ef>, & ulx Jh us vius ifjokj ds fy, l kx cuk ; kA ml ea cgr cf<+k inFZ ml us Mkyā vls cfgula ds LoHko ds vuq kj ml us ml cuagg l kx dls p [k] fd l kx Bhd cuk gāfd ughā dghā bl ea fd l h olrqdh dkōz dl j rls ughā jg xb\ ekrk, i k; %, d k dj yrh gārkd pht vPNh cus vls theusokyā dls Hh vPNh yxā

rksukx Jh usHh og l kx viuh tHk ij j[kdj p[k fy; kA fd l h
dkj.k l sog l kx dMøk ykA rksml us l kpk fd ; g rksxMcM+gksxbzml l s
rksejh cfj) dk dMøkiu idV gløKA rksml usml l kx dksvyx j[k fn;k
vlsj ml jk vPNk l kx cuk fy; kA l kjs ifjokj dksml us vkuhni dZ ftek
Hh fn; kA vc tksigysokyk l kx Fk ml dsfo" k; eal kpusyxh fd bl l kx
dk eãD; k d: \ bl ea eis brusel kys Mkygã Èk Mkyk gã ; s l c 0; Fkz gks
tk, xã vlf[kj eãbl dk D; k d: ; og , d k fopkj dj jgh Fh fd brusea, d
riLoh egRøk ogla igpã ukx Jh us l kpk fd pykã l eL; k dk l ek/kku gks
x; kA eã l kp jgh Fh fd bl ukx dk l kx dk D; k d: ; rks l gt ea; g m[kj Mh
?kj ea vk xbZ gã rks bl dksgh ns nã l kx Hh 0; Fkz ugha tk, xkA iq; Hh fey
tk, xkA

rksml cfgu usog l kx] og dMøk l kx mu egRøk dks nsfn; kA
egRøk dgusyxsf d cgr gã fd l r qml us rks l kjk l kx ml gansgh fn; k rks
vksx tkdj egRøk dk D; k gpk ; g rks vki Loã gh l kãp,] yfdu eã s
; g crk b; afd bl idkj l s dMøk & , d idkj l s fo"kyk l kx egRøk dks ns
l s D; k ml cfgu dks iq; fey k l kx Hh , d idkj dk vlu gã og vlu
tk ml cfgu us mu egRøk dks fn; k] D; k ml ds i h Nsml cfgu dh Hk kook
'kãk Fhã]

ugh! vki dgxãfd ml cfgu dh Hk kook 'kãk ugha Fhã vr% ml s
iq; fey us dh rks dks l EHk kook gksgh ugha l drh] cfYd iki clÈk gh gks
l drk gã vr% tks iãq k crk gã og Hk kook gã dMøs Lkx dh crk tkus
nftt,] v' kãk Hk kook l s; fn fe" Bku Hh fn; k tk, rks iq; ugh! iki gh fey
l drk gã rks bu crk dks 'kã=h; nã"V l s l kpk & fopkj uk plfg, A vFkz vlsj
Hk kook ij nã"V j[kdj pyuk plfg, A

, d vlu; mnkj.k Hh iki fãd gks l svki ds l keus j[krk gml 'kã=
ea tgl U; k; vk; k fd ^xak; ke-?Nsk^] & rks, d x# usf'k"; dks l e> kus
dsfy, 'kãnsdk iz kã fd; k fd xak ds vlnj ?Nsk gã vFkz & ikuh dk i Hk k
cg jgk gã og xak vlsj ml ea ?Nsk^ ; kfu ?kã l Qm dh > ki Mh rks; g iz kã

l qdj f'k"; pfd r gpk fd xak ds i Hk ko ea ?kã l & Qm dh > ki Mh d s jg
l drh gã ml us viuh 'kãk x# th ds l keus j[kh vlsj dgk fd ; g okD; rks
xyr gks x; kA rks x# th us l e> k; k fd vc rd tks Hh l kfgR;] 0; kdj.k
U; k; br; kfn røus i < k] og l c 0; Fkz gh x; kA D; kãd rø 'kã dksgh idM+
dj cBsglã vFkz rd rãgkj h igp vHh ugh gã z gã vjã eis tks dgk ml dk
r kã; l z gã fd ^xak; ^ rVs ?Nsk^ vFkz -xak ds rV ij ?kã l & Qm fevã
dh > ki Mh cuh gã z gã ejs dFku dk vfhkik; ; g gã

rks clÈk v kã 'kã= earks ifjer 'kã gks rsgã; gh 'kã= kãd egRo Hh
gã tgl ^ mlx, l jã^ dgk tkrk gã rks ogk vfhkik; jkr ds ckjg cts l s
gks k gã 'kã= kãd ifjer 'kã koyh ea l s xã kã kã dks fudkyus dh dyk gks h
plfg,] , d k kku gks k plfg, A ftuds iki og dyk ugh gã og kku fokku
ughã gã os 'kã kã eã gh my > dj jg tkrsgã rFk vFkz dk vuFkz dj Mkyra
gã ^xak; ke- Èk k^ ds mnkj.k l s eã crk jgk Fk fd , d & , d 'kã l s
vyx & vyx vFkz dk ?kã u gks k gã ml gh iki fãd vFkz dks geaxg.k djuk
plfg, A , d & , d okD; dk jgL; yEck plk k gks k gã geaml jgL; dks tkuk
plfg, A

, d ikB'kyk Fhã ml eã nsf'k"; l gik Bh Fhã , d fnu nks x# t us
vius mu vyx & vyx f'k"; kãdks l kpk nh fd ; g ngh j[kk gã ge Lukufn
l s fuor gkãdj vkragã rc rd rø bl ngh dk È; ku j[kukã ; g crk ml gks a
l hãr eã vius f'k"; kãdks dgk fd & ^dkã l; ksnfÈk j{; rke-^ bl dk vFkz; g
gpk fd dks l s ngh dh j{kã djukã bruk dg dj os x# pysx, A l qusokys
nksã f'k"; Fhã

vc mu f'k"; kãe l s, d f'k"; us l kpk fd x# th us dgk fd fd dks l s
l sbgh dh j{kã djukã l s; g crk eu eã xã dh rjg clÈk dj og vkã k'k
dh vlsj rkd yxkdj cB x; k fd dks z dks k ogk vkdj ngh dksu [kã tk; A
mÈkj , d fcYh ngh dh vlsj rkd yxk, cBh Fhã og vkã z vlsj vkdj ngh
dks [kã usyxhã f'k"; usn[kã] vlsj l kpk fd x# th us ngh dh j{kã dks l s
djuadsfy, dgk Fkã fcYh l sugã vr% ml usfcYh dks ugha Hk k; k vlsj
fcYh l kjk ngh pV dj xã

fdUrqnl jsf'k'; dsikl tc fcYyh igph rksml usml sHh Hlxk fn; k vls ngh dh j{kk dhA

vc tc vE; kid yk/srks, d usviusf'k'; I si nk&^ngh dh j{kk dh^ f'k'; usmrj fn; k&^ gk x#t! j{kk djyH^ vE; kid usi nk&^ dks vk, ^ rksf'k'; uscrk; k fd dksrksugh vk, fcYyh vkbZ Fkh] ml l sngh dh j{kk dh FkA

fdUrq tc nl js vE; kid usnl jsf'k'; I s; gh ckr iHh rksml us dgk& ^eSsngh dh j{kk dksal srksdj yH] vki dh , d h gh vkkk FkA fdUrq fcYyh ngh dks [kk xB^ eSsmI sugH jkdk] D; kafd vki usdgk Fk&^dkdH; ka nFk j{; rkeA^ vE; kid usviusf'k'; dh cH) ij viuk fl j iH fy; kA

rksclEkyk vki l e> x; sglksfd ^dkdH; ksnFk j{; rke^ dgus l s vE; ki dkdk vfhkik; ; g Fk fd iR; sl i 'kq; i{kh l sngh dh j{kk djyH fdUrq doy 'kCk dks idMaj cB tkusokyk f'k'; mudsokLrfod vFZ dks ugha l e> l dka bl izkj og fo | kFkZ viusvE; kid dks id uu ugha dj l dka rks tks fo | kFkZ viusvE; kid dks Hh id uu ugha dj l dk og Hlxoku ds vk'k; dks D; k l e> l drk gS Hlxoku dk opu rks vUlr vk'k; ka l s Hkj gpyk gA vr%tc rd , d h ; k; rk ugha vkrh fd fd l h Hh ckr ds l gh vk'k; dks l e> k tk l d; rc rd dks Hh vE; ; u ; k Kku fuj FkZ gh ekuk tk, xkA l EkeZ Lokeh dsokD; rFk miokl dsfo" k; ea Hh tks dH crk; k x; k ml h nFV l sl kpk pfg, A iR; sl nFV dk Kku djuk pfg, A ; fn vki bl flFkr l sugH py rks viusLo; adsLo: i dk Kku ugha dj ik, xs vls l kfk gh viusLo: i dh j{kk Hh ugha dj ik, xA

ckr py iMh gS rks l fu,] fd nksfe= dekus dsfy, foyk; r x; A muea l s, d dk Ekk vPNk py x; k rksml uscgr&l h l Eifuk vftz dj yH fdUrqnd jse= us [k: i#^kFkZ fd; k] fdUrqfood u gks l sml dk Ekk vPNk ugha py l dk vls og l Eifuk dk vtZ ugha dj l dka rksml us fopkj fd; k fd bl earks viusn k eajgdj tS k tks dH Hh py; oS k gh djuk&deku vPNkA , d k l kpdj ml usviusfe= l sdgk&^HkZ rfgj s rks

vUlrjk; deZ dk {k; ki 'ke gks x; k rks rous [k: dek fy; kA fdUrqejs iYys rks dH ugha iMhA vr% eS nsk tkuk pkrk gH r# Hh pkrk rks ejs l kfk pykA**

nl jse= usml dh ckr l udj dgk&^fe=! ejs rks bl l e; cgr Qsyo gks x; k gA bl s l eS us ea cgr l e; yx tk, xkA l eS cxS eS py Hh ugha l drkA vr% r# nsk pystkvk eS dH l e; ckn ea vkA xkA** ; g l udj igysfe= usdgk fd Bhd gS tc rfgkj h bPNk gks rks vk tkuk] eS tkrk gH gk] ?kj dsfy, dks l msk ; k dks oLrqnsuh gks rks nskA**

nl jse= usviusn k tkusokyfe= dks , d yk [k #; s dk , d ghjk fn; k vls dgk fd ; g ghjk ejs i Ruh dks nsukA vLrH ghjk yd j og fe= nsk dsfy, jokuk gks x; kA ?kj vkr&vkr se kZ eam l dh uh; r ea QdZ vk x; kA ml dseu ea okl uk tkr gH iki dh okl ukA ml us l kpk fd nsusokyk ejs fe= vls ysusokyk eS chp ea dks l kfk vFkok dks fy [kr&i< r rks gS ugha vr% bl s vki kuh l s gte djus dk vol j gA , d k d fopkj djds og ?kj igpk vls ghjs dks nckdj cB x; kA vius fe= dh i Ruh dks ml us dks Hh l ekpj ugha fn; k vls ghjk Hh ugha fn; kA

tc ml dsfe= dh i Ruh dks irk yxk fd ml ds ifr dsfe= vk; s gS fdUrq dks l ekpj ml gks vkdj ugha l qk, rc og muds?kj xBz vls i nk&^vki vk x,] fdUrq vki dsfe= ugha vk, A D; k dkj . k gS** rksml us mlkj fn; k&^D; k crkA] ejs rks iq; dk mn; Fk] l stYnh dekbZ gks xB] vr% eS tYnh vk x; kA fdUrqejsfe= ds vUlrjk; deZ dk mn; Fk rks dH feyk ughA** rc fe=& i Ruh us i nk&^D; k ml gks ejs fy, dH Hst k Hh ugha* rks ml 0; fDr us tokc fn; k fd vjs HkHk! og rksLo; agh my>u ea gS og vki dsfy, D; k Hst r kA*

cpkj h efgyk mlkj l udj p pki vius?kj yk vkbA bl l svfkd og dj Hh D; k l drh FkA nFk vls Hkj h eu l snu fxu&fxu dj dkVus yxH

dñ l e; i'pkr-nlj k fe= viuk djkckj l e/ dj vius?kj
igpk vls iRuh lsfeyrsg ml us i nk fd l c dñky rksGSu\ iRuh us
ukjktxh crkrsgq dgk fd vki dksfd l h dh dñky&eay l sD; k yusk&nsu\
vki usrlsviusfe= eal fKk nls'kñ dk dñZ l ekpj Hh ughaHstckj dñZolRq
; k #i; k Hstck rlsnj dh ckrA

iRuh dk ;g #[k vls ;g ckr l ÷dj ifr dk cMk foLe; gq/kA
ml us dgk&vj} rø dg D; k jgh glø D; k ejsfe= us rñgs dñZ l ekpj
ughafn; \ vls , d yk[k #i; sdk tksghjk eñsml ds l fKk rñgkjsfy, Hstck
Fk] og Hh ml us rñga ughafn; *

iRuh }kjk budkj fd, tkusij og l e> x; k fd ml dsfe= dh
uh; r [kjk glsx; h gsvls ml usml sEks[k nsfn; k gA ;g l ÷dj og vius
fe= ds ikl igpkA ml sn[kdj ml fe= dk psjk mrj x; kA vki tkurs
gSfd ikh dh vñek Lo; avius iki dks i ÷kj&i ÷kj dj dgrh gA tc
ml dsfe= us i nk fd HkñZ røusog ghjk tks eñsrñgsfn; k Fk] viuh HkñHh
dksD; k ughafn; \ rc ml us, d >B dks fñikus dsfy, nlj k >B clyk fd
eñsrksog ghjk rñgkj h iRuh dksnsfn; k gA ml dsfe= us dgk fd fe=] l p
dgk ejh iRuh rksdgrh gSfd røusog ghjk ml sughafn; kA rd og Ñf=e
vk'p; l vls jk k ixV djrk gq/k dgus yk&vjs fe=] cMk vk'p; l gA
xtc glsx; kA eñsrksghjk vius gk fka l s HkñHh dksfn; k gA eñrks l e>rk
Fk fd ejh HkñHh cMk vPNh gS yfdu vc rks, ð k izhr glø k gSfd ml us
og ghjk viusfd l h vls l Eclñ dksnsfn; k gS vls vc ckr dks fñik
jgh gA

clEky/vs ml ikh 0; fDr us, d rksplgh dh vls vc Åij l sml us
viusfe= dh iRuh ij yñu yxkusea Hh fgpfdpvg ugha dhA ;g l kjh
ckr l ÷dj ml dsfe= dks cgr nñ[k gq/kA ml us l ÷k fd , d yk[k dsghjs
dksrls dñZ ckr ugha tku gSrls tgu gA #i; k vls Hh dek; k tk l drk
gA fdurqbl usrlsejh iRuh ij gh yñu yxk fn; kA eñviuh iRuh dks vPNh
rjg tkurk gñ og dhk , ð k ugha dj l drhA

vLrñ bl dynd l s viuh iRuh dks mckjus dk fu'p; djds og
U; k; kEñ'k ds ikl igpk vls mul s l kjh ; FkñLFkr c; ku dj nñA rc
U; k; kEñ'k us i nk fd d; k dñZ l kñ gS ; k dñZfy [k&i<h gS fdurq, ð k rls
dñ Hh ugha FkA U; k; kEñ'k Hh fopkj ea iM+x, A fdurqos l Ttu 0; fDr Fk
vls mPp fopkj k okys FkA vr%ml gk us ml sl k ok nrsqg dgk fd eñekeys
dh tpo djrk gñ rø fpu r k u dj kA

U; k; kEñ'k usml fe= dñZ cñku nkr dks cñkj l kjh ckr iññA
ml usrls og >B tt ds l keus Hh ngjk fn; k fd gqñ! eñsrks og ghjk
viusfe= dh iRuh dksnsfn; k gA rc tt us i nk & D; k rñgkj dñZ xokg
gSfd l ds l keus røusog ghjk viuh HkñHh 1/4e= dh iRuh 1/2 dksfn; \ ml ds
}kjk ^gk dgstkusij U; k; kEñ'k usmu xokg dks cñkj ykusdk vñsk fn; kA
og 0; fDr viuspkj xokg dks cñkj yk; kA ospkj k xokg >Bsvls uEclñ FkA
>Bh xokg; k nsuk mudk i s k Fk vls U; k; kEñ'k egn; bl ckr dks vPNh
rjg tkurs FkA osvius eafopkj dj jgs fksd ;g i s k Hh ds h olRq
gSfd bl ds ykyp ea Qil dj vkneh gjke [kñh djuk l h [k tk r k gA

vLrñ U; k; kEñ'k egn; usmu pkj k xokg dks , d cñ ij fcBkdj
, d &, d xokg dks vius dejs eacñkj vkj Eñk fd; kA dejs ead l Fkku
ij ml gk us dñ i fñkj bd s dj k fy, FkA vc ml gk us igys xokg dks cñkj
dgk fd rø dgrsgsfd ghjk rñgkj l keusfn; k x; k Fk] rks crk vlsfd og
ghjk fdruk cMk FkA ftruk cMk og , d yk[k #i; sdk ghjk Fk] mruk cMk
i fñkj mBkdj ejs ikl ykvkA

vc , d yk[k #i; sdk eñ; oku ghjk ml xokg usrls D; k ml ds
cki & nñk us Hh dhk viuh ft l unxh ea ugha ñk FkA og l kpus yxk fd , d
yk[k ghjk rks cgr cMk glø k glø kA , ð k l ÷dj og , d fdyls i fñkj mBk
yk; k] vls U; k; kEñ'k egn; dksnsfn; kA U; k; kEñ'k usml s Hh , d dñZ h ea
fcBk fn; kA bl h izkj nlj j} rñ js vls plñs xokg dks Hh cñkj; k x; k vls
ml gk us ð e'k% nls fdyls rhu fdyls vls pkj fdyls ds i fñkj mBk & mBk dj
U; k; kEñ'k dksnsfn; A vñr eam l plj & fe= dks Hh U; k; kEñ'k us cñkj; k vls

ml sHh ghjsdscjkcj iRFkj mBkdj nsusdsfy, dgkA ml usghjsdscjkcj iRFkj mBkdj fn; kA

rc U; k; kEh'k usml sxokgk }kjk mBk&mBk dj fn, x, iRFkjkdcs crk; k vLg dgk& vc Hh le; gA l p&l p crkvsfd rpusviusfe= dh iRuh dks og ghjk fn; k ; k ugha

cuEky/ks iki ds iSj ughagksA fxMfxMkrsqg og U; k; kEh'k dspj. ks aj fxj x; k vLg ckyk& ^gqy! esdqjnkj gth ikih gth esh uh; r fcxM+ x; h FkA epsekQh nift, A vlxsdHh, d k dpeZughad: xk gqy! og ghjjk esj?kj eagh gA vHh ykdj viusfe= dks nsnrk gth esuscMk iki fd; kA, d rksfe= ds l Fk fo'okl?kr fd; k vLg nLjs ml dh iRuh ij ykdu Hknyxk; kA esviusfe= vLg ekrk l jh[kh HkHh iSka iMej mul s{kek elpaxkA ghjk ft l dk Fk] ml sfey x; kA

cuEky/ks ; g rks, d : id gA bl : id dks vki ds l keus j [kus dk ejk vfhkik; ; gh gSfd esvki dks crkuk pkrk Fk fd vki bl nV l s fopkj djafd ft l ghjs vLg iRFkj dh ifgpku gh ughagS og ml dh l k(kh ds ns l drk gS. rks ghjs dh ifgpku ds fy, iRFkj dh Hh ifgpku vko'; d gA

Hkbo; ks l d kj ds vlnj vusd inkFkz gA mudh ifgpku vkrk dh ifgpku ds l Fk gh glrsh gA bl lfy, dgk x; k gSfd&^ts, xa tk. kbZ l s l Oa tk. kbA* vr% tks i jek. kq ds LoHko dks tkurk gS vLg foHko dks iwz i l s tkurk gA rksog vkrk ds LoHko dks iwz: i l s tkurk gA bl nV dks l seadg jgk gmf d vki dks LokE; k; dk egkojk cukuk plfg, A ml dsekE; e l s; fn vki dks rRoKku gks x; k rks vki 'kfuR ds Lo: i dks tku l dks rks bl idkj LokE; k; ds vFkz dk rRi; Z vki ds l keus vk; kA tks eutj; vLg; kRed thou dks idv djusokys 'kL=kack LokE; k; foEkor-djxk] doy 'kCnka l sgh fpid dj ughajg tk; xk] cfYd ml ds Hkrj ds jgL; k adks Hkyh idkj l sle>xk] ogh 'kfuR vLg vkuln ds exz ij vxz j gS l ds kA oKkud nV dks yd j tks eutj; l el; kvla ds gy dks [kst us dk iz Ru djsk] ogh l el; kvla dk fujkdj. k Bhd idkj l s dj l ds kA

cuEky/ks , d l el; k dk gy rksukjn ckck dj jgs gS vLg nLjh [kst bEj dthuij eagsjgh gA dthuij ds egkkt Hhe ujsk vl; jktkvla ds l eku ugha FkA osufri Eilu FkA iztk dks ieor-ekurs Fks vLg mudk l j{k.k fir k ds l eku gh fd; k djrs FkA muds ikp ief FkA , d ief FkA ief dk uke : fDe.kh FkA jtkk usft l idkj vius ikp ief k adks 72 dykvla eafuiqk dj; k Fk] ml h idkj l s viuh ief dks Hh 64 dyk; i fl [kboZ FkA bl ds l Fk gh ml gAVkE; kRed dyk l s Hh iwz ifjpr dj; k FkA ; g Hh , d idkj dh f'k(k.k i) fr FkA ; g fonHkz nsk dh dFk gA

jkt dEj h tc o; dh nV l sr# kboZ dh voLFk eaigph rc jtkk dsfy, ml ds fookg ds i l x ij fopkj djuk vko'; d gks x; kA os l kpus yxsfd ikp k Hkbo; kAea, d cfgu gS bl seus l Hh idkj dh f'k(k nh gS l Hh dykvla eafuiqk fd; k gS rks vc bl dk fookg Hh fd l h ; kA; oj ds l Fk djuk plfg, A D; kAd vkNfr dh nV l srks l Hh eutj; l eku fn [kboZ nrs gS] fdUr qxqk , oalokko dh nV l smuea Hk jgrk gA ml dky eabEj & mEj cgr l s jkt dEj fo[; kr FkA fdUr qegkkt Hhe ujsk fd l h , d s jkt dEj dh [kst eaFks ft l ea vkrEd xqk , oafu" Bk Hh ik, tk; A ; g fopkj djrs gq ml gkus; g Hh l kpk fd ; | fi ; g esh du; k gS vLg es bl dk l j{k kd gth es pky rks vdsyk gh oj dk fu. kZ d j ds ml dk fookg dj l drk gth fdUr q; g i l x , d k gSfd ep' kEkrk ugha djuh plfg, rFk doy viuh gh efr l s dk; Z ugha djuk plfg, A cfYd ml fo" k; eaeq s ifjokj ds vl; l nL; kar Fk viusef=; ka vkn l s Hh mfpr l ykg ysh plfg, A D; kAd ifjokj dset [k; k ij , d fo' kSk ml ukjnlf; Ro glrk gS vLg ml smukjnlf; Ro dks cMk xEHkj rki dZ fuHkuk plfg, A

jkt Hhe ujsk usbl l c crk adk iwz fopkj fd; kA vkt rks cgr l s HkboZ bl ft Eenkjh dks Bhd l sle>rsugh gA l Urku i sk djuk , d ckr gS vLg l Urku dks mfpr rjhd l sykyu & ikyu djuk rFk ml gathou & l ej eavlxsc<usdsfy, l oFk ; kA; cuk nsuk ; g nLjh ckr gA l Urku ds Hkoh thou dh fpurk fir k dks vLg ekrk dks vo'; gh djuh plfg, A vki n[ksr

gSfd i'kq; i {kh Hkh viuh Ie> rFkk ; kx; rkuq kj bl mükjnkf; Ro dk ogu
djrs gâ osftruk dñ Ie> rFkk ; kx; rkuq kj bl mükjnkf; Ro dk ogu
djrs gâ osftruk dñ dj I drsgâ og dj xq; jrsgâ ?kâ ykæajgusokyh
fpfM+k Hkh viuscPpladh I kj&I Egky djrh gS rFkk tc rd oscPpsLorl=
: i I smMusokysugtagk tkrsc rd mudk ikyu djrh gâ ml fpfM+k
dsefLr"d dh flFkr bruh gh gâ rksog bruk gh djrh gâ ml gamMuk fl [kk
nrh gâ fdUrqD; k eut; Hkh bruk gh eflr"d j [krk gâ vFkok D; k eut;
dk Hkh bruk gh mükjnkf; Ro glærk gâ ; k dñ bl I sHkh vlxsgærk gâ

clEky/k eut; dk mükjnkf; Ro bl I svfEkd gâ eut; thou dh dñ
fo'kkrk, j gâ døy I Urku dksCmâ dj nsik vlg mlga0; kij vkrn eayxk
nsik gh i; kZr ugh gærk døy iV Hkjus dh dyk fl [kk nsik gh dkOh ugha
gâ eut; dk drD; gSfd og viuh I Urku dks iV Hkjus dh dyk ds
vfrfjDr I epr vE; kRed foKku I sHkh ifjpr dj; srkd mudk thou
'kUre; cuk jgs vlg os iwZ efr dh vlg fujUrj vlxsc<+I dâ

rksHke ujšk usl oEkk mfr fopkj gh fd; kA osl kpusyxsf ejk
mükjnkf; Ro ; g gSfd eâbl ; kx; du; k dsfy, ; kx; oj dh ryk'k d: ß ; g
eayefkh du; k gâ bl dsn'kz I sykæadseu eavkuln dk I kxj fgykjsys
yxrk gâ ; fn eâbl dk I EclEkd døy viuh gh bPNk ,oacq) I sdj nrk
gvrksdgahky gls I drh gâ vr%eas I c ykæadh I ykg ydj ; g nskuk
pkfg, fd bl cl; k dk oj bl dsvuphy gâ og ; fn ukfLrd] LoPNuh vlg
mí.M fudy tk, rksøjh du; k dk thou gh fou"V gsk tk, A ml ds thou
eal sl qk I ekr gsk tk, rFkk vkrZvlg jkæE; ku dh ml dsHkx; ea'kš jg
tk, A , d k foodiwlz fopkj djds jtk us vius ifjtuka rFkk efl=x. kæ dks
cyk; kA

I Hkh tM+tkusij jtk usl cds I keusviuk fopkj j [k& ^eæhoj!
jktdu; k fookg ; kx; gls xbz gâ ml dsfookg dk x#rj Hkj ge ykæads
I keusvk x; k gâ eâpkgrk gwf vki I c ykæadh I ykg I sbl dk fookg
fdl h ; kx;] xqkoku oj ds I kfk fd; k tk, A ; g fu. kZ. geacMâ I koEkuhi dZl

djuk gâ , d k u gSfd rfud I h vl koEkuh I sdu; k dk thou vkrZvlg
jkæE; ku eacg tk, A vr%vki ykæ bl fo"k; eaviusfopkj eæscrkb; A*

jtk dh ckr I qdj eul= us dgk&^egkjkt! vki Eku; gâ , d k
foodiwlz fopkj cgr de ykæ fd; k djrs gâ vki dk I kpu n?kZkyhu gâ
vki usmfr gh fd; k fd ge ykæadksaykdj ; g fo"k; iZnr fd; kA bl ij
xEHkrkiwZ fopkj djdsgeaj dsD; k&D; k xqk gksupkfg, bl fcluhij
iwZ fu. kZ. ysk pkfg, A ; fn bl dk fpuu geusugafd; k vlg fl) kZr dh
nr"V I sgeusoj dsxqkæ vlg y{k. kæ ij E; ku ughafn; k rksHkfo"; eal qk
ughafey I dsæA ulfr ea dgk x; k gSfd&

^dya 'khyap I ukfkrk p -----A**

rksI oZ Eke ; g nskuk pkfg, fd oj dk dy ds k gâ ml dh tkr
ds h gâ tkr vlg dy dksn[kdj gh ml dsfo"k; eavkxsfopkj dks<kuk
pkfg, A tkr vlg dy eut; ds thou eacgr egro j [krsgâ

rktgk rd tkr dk izu gâ ftl dk ekri{k 'k) gâ og tkrreku-
gâ ftl dk firi{k 'k) gâ og dyoku gâ bu nskæ ds 'k) u gks ij
dHk&dHk cM&cMsn[k k gsk tkrsgâ vkt dsHkæZbl nr"V I sl kpsvFkok
ugh; ; g izu gâ vkt rksis k ij I c dh nr"V Bgjh ghZ gâ iS sdsgh I c
ykæausviuk ije mik; eku j [kk gâ ykæ I kprsgâfd tksfruk vf/
kd iS k nsl drk gâ og mruk gh vf/kd ; kx; gâ iS sokyk 0; fDr mu ykæa
dsfy, I oZqk I Eilu gsk tkrk gâ dgk Hkh g& ^I oZqkæ dkuuekfJ; flrA**

clEky/k Loxh; vkpk; ZJh th egkjkt tkr rFkk dy dsfo"k; ea
Qjek; k djrsFksfd , d I B viusyMæsdk fookg fdl h tkr dyoku ?kjus
dh xqkoku yMeh I sdjuk pkgrk FkA fdUrqI Bkuh tj k iS sdh ykækh FkA
og dgk djrh Fk fd veq I B dh yMeh cMâ xqkoku] : ioku gS vlg
mudsikl iS k Hkh cgr gâ vr%; fn muds; gk I EclEkd gæsk rksis k Hkh cgr
vk; sKâ I Bkuh dh; g ckr I qdj I B usdgk fd rgh rksfr HkZV glsxbZ
gâ nrkscl iS sdsgh nskrh gâ vjsis sl sigys tkr vlg dy dksn[kuk
pkfg, A I B dh ckr I qdj I Bkuh usdgk fd vki ds h ckr djrs gâ vjž

i\$ s l s l c dke pyr k gā tkr&okfr eaD; k j [lk gS I B ughaekuk vlg
dgusyxk fd ; g fopkj Bhd ughagā I Bkuh us iNk& ^vPNk] crkb; sfd
ml yMeh eaD; k nllk.k gā*

I B crkusyxk& ^n[kk] ml ds dly earls dkbz nllk.k ughagā fdUrq
tkfr eanllk.k gā* I Bkuh }jkk og nllk.k iNstkus ij I B uscrk; k fd ml
yMeh dh ukh dh ukh us pgg ekjk FkA ; g I qdj I Bkuh us dgk fd
ifrnø! vki Hk fofp= gā Hkyk vki dgk I sdgk igpp x, \ ml dh ukh
dh ukh us pgg ekjk rksml I sD; k glsx; \ rc I B us dgk fd rē ekuls
vFkok u ekulā fdUrq ml ds I adkj vk, fcuk ugha jgrā ; s I adkj
ih&h&j&ih&h rd] cfYd tle&tUeUrj rd pyrsgā

fdUrq I Bkuh Hk ft íh Fh vlg i\$ sdsykyp dks I jyrk I sughaNllk+
I drh FkA Hk; k vki yk&adksHk vuhko gsk fd fl=; k&dk gB cMk icy
gsk gā vki ds?kj dh dEiuh I jdkj tc dkbz vVvheve nsnrh gS rksfQj
vki Hk o\$ k gh ukpusyxrgā I lsgyk ; g fd I B dh bPNk fo#) ml ds
yMelsdk fookg ml h yMeh I sdj fn; k x; k ft I dsfy, I Bkuh usft í idM+
j [kh FkA

og du; k ; |fi viusvki ea vPNh] xqkoku vlg plfj«; & I Eilu
Fh] ijUrq ml ds tkrh; I adkj vPNs ughaFkA ml eafgd d ofúk ds I adkj
FkA , d ckj , d k id æ gvk fd ckjh I EclĒk; k&dk fuel=.k feyus ij I B
dks ifjokj I fgr ckj tkuk FkA vc og I kpusyxk fd ?kj I uk djdstkuk
rks Bhd ughagā iNstkus du; k gsk og bl h fpurk eaFk fd ml dh ; g
fpurk n[ckj uoEku us dgk&^vki yk I EclĒk; k&ds; gk tkb; A eā?kj ij
jg tk&xtA vki ?kj dh fpurk u dja*

bl idkj cgus?kj dh ftEenkh ysh vlg ckdh I c yk ckj pys
x, A iNst sD; k gvk fd I B ds dkbz nllk.jh I EclĒk mēkj vk fudyā ml
I e; ; krk; kr ds I kēku brus I e vlg rhoz rks Fk ughafd tc pkgrHk
, d LFku I snllk I LFku ij pystk, A ml I e; rks i dy ; k cSxkMh eagh
; k=djuk iMh FkA rksml vlxUrđ I EclĒk usfopkj fd; k fd bruh nllk.j

vk; k gh gwrks vius I EclĒk I B I sfeyrk pyh ; g fopkj djdsog I B
I sfeyus ml ds?kj x; kA ?kj ij vdsyh cgwFkA ml uscrk; k fd I c yk
rks ckj x, gq gā rksml vlxUrđ us dgk fd Bhd g\$ eā feyus vk x; k
FkA rē I Bth I } tc osv k, rks I puk nsnsiA vlg I c dky&eay dg
nsiA eā I gt gh bēkj I stkrsgq feyus vk x; k FkA

bruk dgdj og tkusyxk yfdu cgwusn[kk fd vlxUrđ I EclĒk
vkhk.k k&al synk gvk gsvlg vkhk.k cMk I hnj vlg eā; oku gā I ksm I ds
eu ea vkhk.k k&dk yk tkxā vr% ml us dgk& ^vlg yk ?kj ij ughagS
rksD; k gvk] eā rks; gh gā vki gekj I EclĒk gā eā vki dks Hkstu fd, cx\$
ughatkus n[xtA vc FkA/Bgjdj Hkstu djdsgh tkb; A*

bl ea dkbz vki fūk dh ckr ugha FkA vLrj og vlxUrđ I EclĒk
Hkstu dsfy, Bgj x; kA cgwusf<+k Hkstu cuk; kA fdUrq ml dseu earls
fodkj I ek pōk FkA vr% ml usfe" Bku eāfo" k feyk fn; kA cpkj s ijnd h dks
bl I c ckrā dk D; k irk\ ml us Hkji v Hkstu dj fy; kA

vc Hkstu dsckr rjUr gh ml dh rfc; r fcxM usyxh] D; k&dk fo" k
usviuk iHko fn [kkuk vkjEHk dj fn; k FkA cgwus dgk&^vki Fkds gq gā
FkA/Bk vkjke dj yft, vlg dkbz ckr ughagā I s og cpkj fclrj ij yv
x; kA vlg , d k yv fd fQj dHk ugh mB I dka ml dh ; g yhyk fo" k ds
dkj .k I ekr glsxbā

cgwus pīpki ml ds I kjs vkhk.k mrkj fy, vlg ml gā fNik fy; kA
ml dsck ml usvku ea, d xik [k&dj 'ko dks fi vkjh eaclh dj d\$ ml ea
xM+fn; k vlg Åij I s feēh okil cjkj dj nā

FkA/B I e; ckn I B Hk ?kj yk v; k vlg I c dke ; Fkor pyus
yxkA

fdUrq og vlxUrđ vlg vc fnoxr I EclĒk tc ?kj ugha igpk rks
ml ds ifjokj oky&adks fpurk ghā osml dh [k&chu dj usyxā [k&r& [k&rs
os I B ds xk ea igps vlg ogk yk&al sml ds fo" k; ea iNrkN dhā yk&al
uscrk; k fd og ; gk vk; k rks vo' ; Fk fdUrq tkrsgq fd I h usughan[kkA

rc l B ds ; gk i n r k N g b A l B us vi uh cgw l s i n k fd & ^ cgw D ; k
vki us ?kj ij d k b z v k ; k F k A * cgw us l k Q > B c k y f n ; k f d ; g k r k s d k b z u g h a
v k ; k A m l s d n H k h i r k u g h a

y f s d u H k b ; k s i k i d H k h f N i r k u g h a i f y l u s [k s t d h A l B d s ? k j
d s H k h r j d n n a z E k v k j g h F k A m l d s v k E k j i j i f y l u s y k ' k d k i r k y x k
f y ; k j v k H k k . k H k h l B d s ? k j l s c j k e n d j f y , v l s c g w d s d k j u k e l a d h l k j h
d y b z [k y x b A

t c c g w d s t y y s e a t k ; k t k j g k F k r l s l B u s l B k u h l s
d g k & ^ n [k r u s . e a s i g y s g h d g k F k f d ; g d U ; k v P N s l a d k j k a o k y h u g h a
g a b l d h u k u h d h u k u h u s p o k e k j k F k A o g f g a d l a d k j b l e a H k h v k ; k
f d u g h a 0 ; F z g h r u s e j s y M e s d k t h o u c j c k n d j f n ; k v l s e j s ? k j d h
i f r " B k i j l n k & l n k d s f y , , d v f e V d y a d y x o k f n ; k A **

c l E k y / k s e a v k i l s d g j g k F k f d ; s f g a k j > B] p l s h] v c a p ; z v l s
v i f j x g d s l a d k j y k y p d s l a d k j e k r i { k ; k f i r i { k e a g k a r k s o g t k r h ;
l a d k j v P N s u g h a g l e A m u d k i H k o d U ; k ; k i e e a v k , f c u k u g h a j g r k A
v r % t k f r , o a d y l E i l u r k g k u h p k f g , A g e a d k b z H k h l E c l E k d j u s l s i o z
b u l H k h c k r k a d k i j k f o p k j d j u k p k f g , A v k i v i u s v k E ; k f R e d E k j k r y d h
' k o r k d s f y , c B s g s r k s b u l c c k r k a i j v k i d k s f o p k j d j u k g h p k f g , A
v k i d g a s f d e g k j k t ! g e r l s x g l F k J e d h n i " V l s ; s l E c l E k
d j r s g a r l s e a v k i l s d g a k f d v k i b u d U ; k v k a d k l E c l E k r l s d j r s g a
f d l u r q , d d U ; k e a v k i l c d s i k l n s k r k g j d k b z H k h H k b z m l d U ; k l s j f g r
u g h a D ; k v k i t k u r s g s f d o g d U ; k d k a l h g s &

o g d U ; k g & v k i d h c f j) A o g # f D e . k h c k b z r k s d t h u i j e a F k h] v l s
i k p o k a H k b ; k a d s c h p e a , d c f g u F k A f d l u r q ; g v k i d h c f j) : i h # f D e . k h &
d U ; k v k i d h i k p b f u n z ; k a d s c h p e a g a d f g ,] b l d k l E c l E k v k i f d l l s
d j u k p k g a s .

H k b ; k s ; f n v k i v i u h b l c f j) : i h d U ; k d k l E c l E k v k E ; k f R e d
n i " V l s d j u k l h [k y a s r l s v k i ' k f u r d s l k i k u d l s v o ' ; i k r d j l d a k A
b l d s f o i j h r ; f n v k i b l d k l E c l E k l a k j d s u k ' k e k u - i n k F k a l s t k M a s r l s

vki dh Hkh ogh fLFkr gksh tksis dsdfy, viusyMelsdk l EclEk djustokys
l B dh gba ml dh cgwdks ty [kusea tkuk iMMA ;fn vki l e; jgrsugha
prsvlsj vkiusl ka kfjd inkFkklsviuh cfj) dks tklM+fn; k] rksvki dsfy,
Hkh plskl h yk [k tho ; ksu; kadk ty [kuk rskj ga

vr%clEk/ks Lo vlsj ij dk Klu yslj pfy, A egjkt Hke ujsk
dk id x py jgk ga vkt tkfr ,oady dsfo" k; eafopkj gpyk] vlxsvlu;
xqkadh ppz gksh vki Hkh viuh ni"V Hkhrj dfj, vlsj xqkadh isfgpkfu, A

LokĒ; k; dk egRo

^vI d[k; a thfo; ek iek; , **

'WfUrukFk Hlxoku dh iFkZuk&

^^kfuR ftu , d ep ohurh-----A**

I oK] I oñ'kz] vullr 'WfUru dsLokē Hlxoku 'WfUrukFk dspj .ka ea vKurfjd Hlxok dk Ēkru bu iFkZuk dh iFDr; k }kjk gksjgk gā eut; dsthou eamrkj vġ p<ko vkragh jgragā fopkjka>ysij >yrk gupk og dHh rksvdk'k dh vullr Āpkb; kōij igp tkrk gā vġ dHh ml dk xeu ikrky dh xgjbz; kaeHh gkrk gā bl I kjh xrfokĒ dsnġku ekuf d fLFkr dk I aryu og 'WfUru I scgr nj pyk tkrk gā okrfod fLFkr dk Klu ml dh idM+l sNW tkrk gā ckgjh n"V I sl d[k&I fōĒk dh [kst eaog dHh vilskaeacBdj rFkdffkr plnykd eaigp tkrk gā dHh exy xg dh vġ iz.k.k djrk gSrfk dHh I eqz dh xgjb; kaeHh mrj tkrk gā fdurq'Wār vġ rġ"V ml I sfQj Hh nj cuh jgrh gā D; kōd I d[k I fōĒk ds I kēku u rksdgh Āij dsykd eamiyĒk gSvġ u gh I eqz dsry eā bl idkj dkeukvā dh exr".k eaekuo fujlurj bĒkj I smĒkj HkVdrk jgrk gā

bl idkj 'Wār vġ I d[k dh [kst py jgh gā ftudsikl ; l=ka ds I kēku gā osmudh I gk; rk ydj Āij vġ uhpyps tkrsgSrfk ftudk os I kēku miyĒk ugh gā osviusu ds; ku ij cBdj gh dYiuk ds I gks bĒkj mĒkj tkrsgSfdurqdy feykj ekuo nāZr dspø ea Ql k gupk gā ; g ekuo thou ; g ekuo 'kjhj fdruk egroi wZgā bl dk rfud Hh fopkj vkt eut; dks ughagā ; gh ml dh nāZr dk dkj .k gā

bl idkj dh nāZr I scpusdsfy,) eut; v'Wār I s'Wār dh vġ tkusdsfy, eut; dks egki # "ks dh I xfr djuh pġg, A dgk x; k g&^I Pp [kq Hlxoā I R; gh Hlxoku gā rksbl I R; ds I ehi eut; dks , d sx# dh 'kj .k yuh pġg, A tks ml sbl I R; dk fnXn'kū dj k I dā x# dh 0; k[; k djrs gq 'kL=dkj us dgk g&

^I eXx foottuk-----A**

bl xkFk dk vFZ vki ds I keus dN I e; I spy jgk gā I ūerj vfhkik; dks NwĒlj LFky 0; k[; k eā vki ds I keus dj jgk gij rkd vki ml s ān; æe dj I dā rksbl xkFk eacr; k x; k gSfd tksx# LokĒ; k; dh fLFkr ds I kFk viuseu] opu vġ dk; k dh fLFkr dks I ūrfyr j [krk gSvġ , dKŪr I ōu djrk gā ml s I R; ds ekz dh miyĒk gkrh gSvġ ogh x# vl; ykks dks I ūekz crk I drk gā

, dKŪr I ōu dk vfhkik; ; g ugh gSfd 0; fDr vko'; d : i I s fdl h xQk ea tkdj gh cB tk, A , d s LFku ij tkus dscn Hh ; fn og rle; rk I s viuseu dh fLFkr dks ugh VVky I drk rksog , dKŪr fujkōd gā ml xQk ea cB usek= I sml s 'Wār ikr ugh gls I drhā bl h idkj I s , d 0; fDr vud ykks ds schp eajgrk gupk Hh , dKŪr dh vutkr dj I drk gā rks, dKŪr I ōu dh fLFkr LFku dh n"V I sugj eu dh n"V I sgā eu eavud idkj ds fopkj pyk djrs gā dbz rōku mBr sjgrsgā fdurq; fDr ea; g fo'kkrk gkrh pġg, fd og mu fopkj vġ rōkukā ij fot; ikr djrk gupk viusdsthou I R; dh vġ yxk, j [k I dā bl idkj I s 0; fDr cgr I sykks ds schp jgrk gupk Hh , dKŪr I ōh cu I drk gā rks; fn eut; tgladgh Hh jgā viuseu dh xQk ea i fo"V gkdj fLFkr jgus dh ; k; rk mRi ūu dj ys rks ml s 'Wār ikr gls I drh gā tks 0; fDr I kēkj dskygylā ea Mā; tkrk gsmūgh ds I kFk cg tkrk gSog viuseu dks , d kxz ugh dj ikrk vġ 'Wār I s oīpr jg tkrk gā

yks f'kdk; r djrs gā fd ge cgr iz Ru Ē; ku tki ; k I kēkuk djs dsfy, djrs gā fdurqgekjk eu , d kxz ugh gls ikrk gekjh I kēkuk fLFkj ugh

gls ikrh] ge dghadsdghaHKVd tkrsgā ; g I kēkuk dk {k= fdl idkj fLFj cusbl dk mik; Hh os iMrgā

bl izu dsmrj eacMh&cMh ckradgh tkrh gSvlsj dghatk l drh gā ewy ckr ; gh gSfd gea viusfpūk dks , dxxz djus dk vH; kl djuk pfg, vlsj thou dsbu l elr 0; kijklaeayxsgq Hkh] ylxkadschp eajgrs gq Hh eu dks , dxxz cukuk pfg, A fpr rks ppy gSgh] og rksckj ckj Hkrd inFKkz rFk fo" k; kadh vlsj Hkxuk pgrk g\$ fdUrq' Wār ds vfhky' kh 0; fDr dksckā inFKkz ds l kfk vlurj thou dh l el; kvkadsfeykdj , dxxrk ikr djuh pfg, A

bl idkj eu dks , dxxz cukusdsfy,] l k kfd fo" k; k l sgVdj vkrEd l el; k ds l ekēku grqLokē; k; vo' ; djuk pfg, A ylx l e; ds vHko dh ngkz nrs gā vlsj dgrsgSfd geal e; gh ughafeyrIA ; g ckr Bhd ugh gā l e; rls ; fn gekjh Hkrouk l Pph gsrks vo' ; fudy l drk gā vkr [kj ntl j&ntl jsdk; kdsfy, Hh rksvki l e; fudky yrs g\$ rc FKkz l soDr dsfy, vki Lokē; k; D; kugh dj l drs

oLr%vki Lokē; k; dsegRo dks l e>rsugh gā ; fn vki bl dk egRo l e>arls vki dks l e; vo' ; fey skā dHk&dHk vki iung feuV dk l e; Lokē; k; grqckā yrs g\$ fdUrqml eaHk dfBukzdk vutlko djrsgā rls ; g cMh 'Wpuh; ckr gā vki ea eu dks , dxxz djus dh dyk rfud Hh ughagā ml dh vlsj vki dh yxu gh ughagā tc vki dseu eaos h Hkrouk gh ugh glxh rc eu , dxxz d\$ sgkx\ eārks dgxk fd vki fu; fer : i l s i qrd mBk; s vlsj ; fn vfēkd ugh rls , d i "B gh if<+ AfdlUrqml ds l kfk ; g izk djdspfy, fd tksdñ vki i<+ jgagā tksdñ vki dh vk [lān\$ k jgh gā vlsj dku l q jgagā og vkidseu ds Hkrj rd mrjuk pfg, A ftruk vki i<aml sefk l smPpkjr djavlsj ml ds Hkrol dks vlurLry rd ystk, A tc rd , d i\$xtQ dk Hko Bhd rjg l svkidseu eSu cB tk,] rc rd vki vlxsu c<A bl idkj l s; fn vki vH; kl djxarls vo' ; gh l Qy glxavlsj Lokē; k; dh vlsj vki dh : fp c<xtA

bl idkj ds Lokē; k; l svkidscgr yHk glxā vki ; g fplrk u djafd i<ej vki l qk; xsfdl dks vjs vki dladl h dks dñ ugha l qkuk gā vki dlarls Lo; a Lokē; k; djuk gSvlsj viuseu dks gh l qkuk gā , d i\$xtQ dks ān; æe djus ds i' pkr~vki ntl jk if<+ vlsj bl idkj vlxā c<fstk; A bl idkj vki dh Lej.k' kDr cgr cMh cu tk, xhā Nks/h Nks/h 0; FkZ dh ckrk dks vki Hky tk, xavlsj tksckravki ; kn j [kuk pkrag\$ tksckravki dks ; kn j [kuh pfg,] os vki dks ; kn j gusyxsxtA

bl rjg vkidh Lej.k 'kDr dk Hh fodkl glxk vlsj vkidh , dxxrk Hh c<xtA vki Lo; avē; ; u djustyxsā vlsj ntl jsdks Hh osckrs viuh Lej.k 'kDr l s l qkusyxsā bl rjg Lej.k 'kDr dsc<us l \$ Rfk eu dh , dxxrk dsc<ual svki dh okpk 'kDr Hh c<xtA bl ds ifj. WeLo: i vki viuseu ds Hkrj Hh Ekhj & Ekhj sxgjsmrjusyxsavlsj vki dh vutlkr rhoczurh pyh tk, xhā og rhoczurh rksvki vl; ckrk dks Hh dg l dā\$ vl; vutlko dks Hh 0; Dr dj l dā\$ bl idkj l svk idsthou dh vl; l el; k; j Hh gy gks tk, xhā

bl idkj Lokē; k; djus dk vH; kl ; fn vki Mky yxs rks vki ds eu dh , dxxrk c<xtH vlsj vki l Ppseu l s, dkr l ou djusty tk; xā , d h fLFkr eatc vki Lokē; k; eajr glxsrc vki dks fdl h idkj dh ckēk dk vutlko ughagkā ml l e; ; fn vki ds l keus l svusdkaylx pystk, xs rc Hh vki dh , dxxrk Hkx ugh glxh vlsj vki vius Lokē; k; esrYyru gls tk, xā i qrd ikB ds fo" k; eaft l 0; fDr dh : fp cu tkrh g\$ og ekuo fQj bēkj mēkj dh fdl h ckr eamy>uk i l un ughadjrIA ml s0; FkZ dh ckrk ea dks z l ughajg tkrIA og rls Lokē; k; dseēkj vlsj 'Wār inku djus okys j l eafueXu gls tkrk gā

Lokē; k; ea: fp txksrFk eu dks , dxxz cukusdsfy, ; scMamik; gā ; fn budks l kēk fy; k tk, rls fQj l ēe mik; Hh vlsj crk; stk l drs gā ft l idkj l s, d ckyd o. kēkyk l h [kus l svkjEHk djrk gSvlsj vlxā c<fk gSml h idkj l sbl {k= eaHh l e>uk pfg, A eu dh , dxxrk l kēk

ysusdsi'pr~vlxs vlg Hh vkrfjd vuđ UĒku dh vlg c<k tk l drk gā
ekxZea vkusolyh cĒĒkvladk gy <rk tk l drk gā tksckr dfBukbz dh gĒ
og ;fn ;kn u jgsrks ml sMk; jh ukv fd;k tk l drk gā vlg mfpr l e;
ij ;k; 0; fDr l sm l dk l eĒku <rk tk l drk gā

rksē; ckr rls; g gsf d eu ean<+l dVi gsk pfg, rFk Hkrj
dsdlygy dsl e>uk pfg, A eu ;fn l dVi oku gsrFk , dxczcsrksbl
dlygy dsl e>k tk l drk gā vki bl l e; 'Wār l scBsgsf dUrqb l h
l e; vki ds Hkrj dlygy gsl drk gā vki ml s 'Wār ugh dj ikrsgā
rks tc rd og Hkrj dk dlygy 'Wār ugh gsk r c rd LokĒ; k; eaHh eu
yx ik; xA

Hkrj dk dlygy D; k gS ; g D; k mRi lu gsk gS dku bl smRi lu
djrk gā ; g fdl izkj 'Wār gsl drk gā bu izuksij fopkj djuk pfg, A

eu ds Hkrj bl izkj ds dMsmRi lu gsk tkrsgs tks vki dh vĒk
dksupkrs jgrsgā ftl izkj vlāfer [ku&iku l seut; ds iV ds Hkrj
dMsmRi lu gsk tkrsgsvlg osml dh tBjfxu dkseln dj nrsgsrFk vlu
dk ipuk ml l scūn gsk tkr gStk d vuđ izkj ds jkōadk dkj .k curk
gā ml h izkj l seuf d flFkr eaHh xlnsfopkjā : ih dMsmRi lu gsk tkr
gā olr r ogk dMsmRi ugh gsrfdUrqmiek okpd : i eacj sfopkjā : ih dMsm
ogk i s k gsk tkrsgā os dMsm vĒk dksupkrs jgrsgā HkVd krs jgrsgsvlg
jksxZr djds?Wj d"V nrsgā tho dksos vĒelo: i dh vlg ugh tkus rā

rksftl izkj ds iV ea iMgq dMsm dks u"V djus grq mipkj
djuk iMrk gā MKDVj ; k oš l s bykt ys k iM r k gā ml h izkj eut; ds
vĒefodkl dls jkōusokyscjs , oa0; FkZ ds fopkjā dsl ekr djus grqvskĒk
dk l ou vko'; d gā og vskĒk gā , dkr l ou] , dxcz i fō; k vlg x# ds
l ehi cBdj ml dks thou ea l kdkj : i nsusdk iz Ru djukā bl izkj ds
vlpj .k }kjk os gkfudj dMsm u"V gsl d rs gā

i .k vlg; gekjk mĒs; gā 'Wār fjd vlg; gea MKDVj vlg oš
inku djrsgrks ekuf d vlg; inku djusokysg; k; x#A rFk vskĒk

gSLokĒ; k; , oa, dkr l ouA bl izkj ekuf d vlg; grqekuf d fodkjā
dk 'keu djusdsfy, gea vius thou eamijdr fpdfRl k djuk pfg, A
;fn ge ; g djksrks bl ea l k gftd ; k l kēkuk dk; Z djsxA ; g ekuf d
fpdfRl k djusdsfy, Hkrj; l bñfr eagB; k jkt; k deZ k vfn vB
; k crk; sx; sgā fdUrjkt; k gB; k vfn ea iM s ij vR; Ur l koĒkuh
dh Hh vko'; drk gā D; k d ml ea [krjk Hh cgr gā

'Wār fjd jk dh fpdfRl k djsr l e; MKDVj ; k oš vuđ izkj dh
nok; k nrsgā mudk mĒs; ; g gsk gsf 'kjh dsgku djusokys dMk.kq
u"V gĒ rFk jDr dls 'kō djusokys dMk.kq c<A oš yk ok r&fir&dQ
vfn dk fopkj djds mipkj djrs gā rls;fn , d nok dkjxj ugh gsk rls
nl jh nok nh tkrh gā fdUr;fn MKDVj ; k oš gk'k; kj gĒ Kluh u gĒ rls
ejht dls [krjk Hh gsk tkrh gā vuđ izkj ds ml js jk ml dh nok l s
mRi lu gsl d rs gā

ml h izkj l sgB; k jkt; k =kVd br; kn ea Hh ogh [krjā dh
flFkr jgrh gā tjk l h Hh Hky gsk rks ekuf d 0; kĒk nij gks ds LFku ij
vĒkd c< Hh l drh gā fdUrql k gftd ; k iñfr d l kēkuk gā vlg l k gftd
l kēkuk LokĒ; k; vlg , dkr l ou dh l kēkuk gā bl l kēkuk ea d kōz [krjk
ugh gā bl l kēkuk }kjk ekuf d >akokr kēkuf d dlygyk vlg ekuf d
dlygyk vlg ekuf d fodkjā l sefDr ikbz tk l drh gā bl izkj vĒk
vius 'kō Lo: i dks ikr dj l drk gā

tks vĒk vius lgt Lo: i dks ikr djus ea l {ke gsk tkrh g
ml sbu dēk ds fodkjā dh chekj h ugh yx ik; xh rFk fodkjā dh chekj ftu
oBfod Hkōā dh yx tkrh gsrks og Hh nij gsk tkrh gā , d h flFkr eagh
eut; dh vĒk 'Wār ds {k. kōadk vuđko dj ik; xA bu 'Wār ds {k. kōā ea
;fn eut; pks rks viuk vĒe vuđ UĒku tkj j [k l drk gā

bl flFkr rd tseut; igp tkr gSog l Ppk , dkr l ou dj
l drk gā fQj pka og xkt&cktā ds chp ea cBk gk gĒ fdUrml dh
l kēkuk cyorh gsk gsvlg 'kō Hko l sog , dxcz gkdj jgrk gā

ikQj Hhl kyh dk uke vki ykkaea l scgrla us l q j [kk glskA mudseu earhozftKkl k tkr ghA mlglwa l kpk fd 'Wær fd l izlkj feya vls os'Wær dh [kst eapy iMA 'Wær dh [kst eamglwaadkyst dh ukdjh NkMh ifjokj dls NkMk vls txy eafudy x;A vuud cflr;ka eas?kærs fQjA mlglwa l kpk fd ckyus lsv'Wær glsh gS rksmlglws ,d ykgsdk rkj ysdj viusÅij vls uhpsdsnkuka gBka dls l h fy;KA vc mlgaHkktu dk xkl yus eaHkh dfBukbz glsus yxhA rks mlglwa vKVK/ ikuh l kx l c bdVBs ihl dj dke pykuk vkjEHk fd;KA dbz ykx mlga ikxy l e>us yxs vls mudk etkd mmlkusyxÅ fdUrqmuga tksftKkl k txh Fkh l l s ofdl h izlkj dh fpark u djds vius iz;lx djrs pys x;A ;gkard fd mlglws vKVK NkMhj døy uhe dh ifr;Kk/pckdj gh jguk ikjEHk dj fn;KA

,d ckj iks Hhl kyh egkRek th ds ikl igpA egkRekth us iNk& ikQj Hhl kyh! rø 'Wær dh [kst eagkA bl izlkj dh l kEku rø dj jgs glA ijUrq;g rksrkvkafd rfgkjæeu dh ,dxxrk dk D;k gly gS rc iks Hhl kyh usmrj fn;k fd& egkRekth! eÅviuseu dls ,dxxz dj l drk gth tc eSviuseu dksdUnr dj nrk gwrksejsvkl ikl pkgafruk Hkh 'kij glS xktsckts pkgsftruh tlg l scta yfdu ml l sejk E;ku rfud Hkh fopfyr ugh glskA rksu dh ,dxxrk rksesbruh ikr dj yh] yfdu eu vHkh l kEku ugh gA

clEky/kA eu dh ,dxxrk dh 'kDr ikr glsu l seu l k gh tkrk gls ,d h ckr ughagA ,dxxrk djusokyariscgr l sfey tk,ksfdUrqftudk eu iwz i l s l k x;k glS ,d s0;fDr cgr de feyaA vki ykx Hkh dHkh dHkh viuh : fp dsfo"K; ea tks ckr glA ml ea cgr ,dxxz gls tkrsgS vls vki & ikl dh nfu;k dlsHky tkrsgA tS sfd jkdM [krkua dk iz x glsvls fgl kc cjkcj fey ugh jgk glsvls vki dlsbude VDI okyads vkusdh fpurk glS rksvki l c dN Hkydj viuh jkdM+eaMq; tkrsglS iwz : i l s ,dxxz tkrsgA ;fn vki dks ml l e; dksz vkokt Hkh yxk;s rks vki ugh l pksA fdUrqbl dk vFlz;g ugh fd vki dk eu mri l | x;k gA ;k vki ds

fpr dh 'kD rk glsxbz gA ,d MKDVj Hkh vKWj sku djrs l e; ,dne ,dxxz gls tkrk gS vls vKWj sku glstkusdsckn l c dN Hky tkrk gA fdUrqbl l s ,d k ugh ekuk tk l drk fd ml dsfpr dh 'kD) glsxbz gA

vLrj bu l kEku l seu dh ,dxxrk rks l kEku tk l drh gS iUrqog ,dxxrk gh l c dN ugh glskA ogh l c dN cu tk,xh ,d h ugh ekuuk pfg,A bl ,dxxrk dh ikr djds eu ds jkka dks kEks dk iz Ru djuk pfg,A

vfhkik; ;g gSfd tks0;fDr 'kD) voyacu dk l gjk yrk gSog viusfodkjka dks kEks ea l Qy glsk gArFk viuh flFkr dks og Bhd cuk l drk gA y{; flFkj glsk pfg,A tc rd ,d y{; flFkj ughafd;k tkrk rc rd fdruh Hkh ,dxxrk dh tk, fdUrqml l s dksz yHk ughagA ml ,dxxrk l s l kEku rks tK, tk l drsgSyfdu vkr Lo: i dh 'kD) ml l s ugh vk l drh ikQj Hhl kyh us Hkh egkRekth dks crk;k fd ,dxxrk rks mudks ikr glsxbz fdUrqftak dk l a e vHkh mlga ikr ughagA eu vHkh l kEku ughA Lokn yus dh bPNk vHkh ejh ughA os l kdkj vHkh nij ughagA

vr% tc rd eu bflnz ka dso'k eagkaj pyrk gS rc rd eu vkr ds ijekuh dk Lokn ikr ugha dj l drk A D; kcd og rks ixykunh cuk gA gA ;g ckr vkr dsfy, fgrkog ughagA rks tc iks Hhl kyh us dgk fd eSviuh LoknUnz dks thr ugha ik;k gwr c egkRekth us dgk fd Hk bz vki rks uhe ds irs [krs gS rc ;g ckr ds s dgrs gSfd vkids LoknUnz ka dks ugh thrk\ ykx rks uhe dh ifr;Kk/kkuk i l Un ugh djrA rc iks Hhl kyh us dgk fd eSue ds irs [krk vo'; gHfdUrqeu eabPNk jgrh gSfd dMoes uhe ds irs u feya vls ehBs uhe ds i l s feya rks bl izlkj ,dxxrk rks mlga ikr ghz fdUrqLoknUnz ij fot; ikr ughagA

clEky/kA eÅ tc Nrhl x<+dh vls x;k rks vkr Je dsckj Bgjusdk iz x vk;KA vls tc iks Hhl kyh dks l puk feyh rks mlglwa l msk Hkkt fd eÅ vLoLFk gth Lo;ami flFkr glsu ea vl eFlz gth vr% egkikt! vki Nk djds n'ku nA rks Sogka igpka eSns [kk fd mudsfo"K; eaeS tks tksckra

I u j [kh FkA os l c Bhd Fkavlsj mudh dFkuh djuh eavUrj ughaFkA ; g , d cgr cMk xqk 0; fDr eagksuk pfg, fd ml dh dFkuh vlsj djuh ea vUrj u gla

rksesvki dks crk jgk Fk fd viuseu dks l kEkus dsfy, ; fn vki , dUr l ou djs rks vki dks dl h xQk ; k txy eatkus dh vlo'; drk ugha iMkA bl dsfy; s rks viuh vRek dh xQk ea i osk djuk pfg, A , d h flFkr eacu tk, xh rc vki viuseu ds Hkrj ds dlyky dks l e> ik, xs vlsj iz Ru dj ds ml sR; kx Hk l dA ft l idkj vukt eadlj chu&chudj Qal fn, tkrsg vlsj vukt dks 'k) cuk fy; k tkrk g\$ ml h idkj eu ds Hkrj ds dlyky ds dkl. Wadks, d&, d dj fou"V fd; k tk l drk g\$ eu dk Ekj kry bl idkj l s'k) cu tkrk g\$

fdUrq; g flFkr rHk vk l drh gStcfd vki dk E; ku l nxqWadh vlsj dnr gla , d k l nxqk xg.k dk y{; tc cu tkrk gSrc euq; pks xglFkJe eagls pks l kelftd {s= eadk; Zdj jgk gsvFkok jk"Vh; ; k iwz fo'o Lrj ij dk; jr gls fdUrqy{; flFkj gsktusij og l Hk l Fkuka ij viusthou eax# n[krk gsvlsj vlE; kRed jksk adsgVkdj vRek dksT; ksr txkuseal Qy gsk tkrk g\$ bl dsfoijhr tks0; fDr f'k'kq ky t\$ sHko j [krk g\$ og viusthou eavReT; ksr txkusea dHk l Qy ugha gsk l drkA , d h gh ckr pfj= dh n"V l sHk ekuuh pfg, A

clEka/ka tks0; fDr , d k y{; flFkj dj yrk gsvlsj viusE; ku dks xqkka ij dlnr dj nsk gsvlsj ml dh ikfr dsfy, l rr-iz Ru djrk jgrk g\$ og viusthou dh l kjh fo"ke flFkr; kadks, d gh idkj l sl ekgr dj ikrk g\$ iR; d ckr dk fopkj ml s xqka l s gh djuk pfg, A xqka dk xt cukdj gh iR; d olrq dks ukiuk pfg, A 'kjhj] ol=Hk k vFkok l Eifr br; kn dh n"V l sfopkj ugha djuk pfg, A ; solrq arks xksk g\$ iedk olrq rks xqk gh gla tksHk 0; fDr , d k i sekuk cukdj pyrk g\$ og viusthou ea l Qy gsk k gla

rks egkjkt Hke ujsk dh l Hk ea l d kj ds {s= dk izu ml flFkr

gqk Fk rFk jkt du; k dsfy, ; k; oj dh [kst dk il x py jgk FkA bl il x ea oj eaD; k&D; k xqk gks pfg,] , d k fopkj fd; k tk jgk FkA jkt dseah us , d cMk mns; l Hk ds l e{k j [k fn; k Fk fd oj eaD; k&D; k xqk gks pfg, \ bl dk iwz fopkj dj ds gh geajkt du; k dsfy, oj fuf'pr djuk pfg,] rkd xqkoku i# "k ds l kFk gh jkt du; k dk l cak gsk vlsj mudk thou] mudk ykd ijykd] vkulne; cuA rksdy , d 'ykd j [k x; k Fk vlsj ml ea l s, d&nks xqka ij gh fopkj gsk l dk FkA 'ykd bl idkj Fk&

^^dya p 'khy a p -----
ojs xqkk l l r foykduh; k%A**

dly , oatkfr dsfo" k; eady pklZghZ FkA ml ds l kFk gh 'kny ds xqk Hk vR; Ur egRo iwz g\$ 'kny dh 0; k[; k vki ds l keuscMs; i esvk jgh gla bl dk l cak l kEkk cap; Z l svadr fd; k tkrk g\$ ft l uscāp; Z dk or fy; k gqk gSog 'kny ds xqkkyk dgykrk g\$ fookgr gks ds i 'pkr-Hk ; fn ; g or fy; k tkrk gS rksog izka uh; gS rFk foogk l s i wZ rks i R; d 0; fDr dks 'kny or Ekj .k dj ds jguk gh pfg, A

Hk jro"z ea ikphu l e; es vlsj vHk dN l e; i wZ rd x# dlyka e] vkJeka ea Nk= kadks f' k'k nh tkrh FkA vk; qds i Pphl o"z rd ogkajgdj iwz cap; Z wZ fo l kE; ; u djusdk i koEku FkA ogkadsf' k'kd Hk 'kny vlsj pfj= eafu" Bkoku gks rks vlsj Nk= Hk mudk vuq j .k iwz : isk djrs FkA rks mu x# dlyka l s tks Nk= Lukrd gsk j fudyrs Fks os l ekt ea 'k) ghj ka dh Hkr nedrs Fks vlsj muds mTToy pfg jf= d idk'k l sl ekt Hk vky kdr gsk FkA fdUrqvkt bu x# dlyka rFk ml f'k'k iz kkyh dk uke ek= 'k\$ jg x; k g\$ vc rks Ldy rFk dlyst ka ea tks f' k'k ikr dj ds Nk= vlsj Nk= k, a l ekt eavkrsg\$ ml sn[k&n[kdj ?k\$ fujk' k rFk xgu vRe& i Hk gh gsk h g\$

rks clEka/ks ges xqkadh ryk'k g\$, d s0; fDr; kadh ryk'k gSftuea fd , d l Ppsekua ds xqk fo l eku gla egkjkt Hke ujsk dh dFk ds vEkkj

l sge ; g tkuusdk iz Ru dj jgs gāfd , d ; k; i#k vFkok efgyk e
vFKZ-øj ea vls oEkaeaD; k&D; k xqk gks pfg, A geusfopkj fd; k gSfd
l ūk vls l Eifr ij Ē; ku u nslj tc o j dh ryk'k dh tk, rks ml dsxqks
ij gh Ē; ku nsuk pfg, A pfj= dksgh iēfkrk nsh pfg, A ; fn mlke pfj=
gh ughaSrks 'ksk ml jh ckra fujFKZ vls vkrē?krh gā

vr%du; k dsfy, o j dk fu'p; djrs l e; ; g nēluk pfg, fd
ml dk pfj= mTToy glā og dā xfr ea iMk gpk u glā nērk ds l kfk bu
xqka dks nēkdj du; k dk l Eclēk fd l h i#k l s djuk pfg, A ; fn gekjh
cfiguabl ckr dk fu'p; dj ys rks l ekt ea rFk l d kj ea ifjorū vk
l drk gSfdUrq, d k fu'p; yslj dā py l drk gS; ; g fu'p; yslj ogh
py l drk gSft l sfd vĒ; kRed Klu gā vl; Fk Hkrdk ds iNs iMs gq
yā] Hkz; k cfigu ml fu'p; dks yslj ugha py l drā os rks l d k fjd
iyākuka ea iMēj Lo; aviuk rFk vius iē&if=; k dk dY; k k gh djā

mn; ij ea nks cfigu us vius ekr&firk l s l i"V dgk fd vki
gekjk fookg djarks ngst ea, d i s k Hk u nā Ņi; k fhk[keakāds?kj gea
u HkēA ge thou Hkj dēkj h jguk i l ūh djāh] fdUrqngst ekus okys
fhk[kfj; k ds?kj ugha tk, xhā clēk/ks ; g gpk l gl , oal dYi dk dk; A
, d h cfigu Eku; gā ; fn l ekt ea bl h izkj l scfgus l gl vls food dk
ifjp; nā rks l ekt ds l ēkj us dh vk'k cu tkrh gā mu cfigu ds firk
0; k[; ku dsckn ejs ikl vk, vls ; g iā x j [k vls dgk fd eāml gangst
yus rFk nusdk R; kx dj k nē rks eāsmul sdgk fd vki yusdk R; kx rks
dj l drsgl fdUrqngst nusdk R; kx dj dsfd l izkj pyk l dā vki dh
du; kvā ds fookg ds iā x ij D; k fLFkr cuxh\ rks ml Hkz us dgk fd
mudh du; k, j vius fu'p; ean<+gā osvktle dēkj h jg yāh] fdUrqngst
yus okys ds?kj ugh tk, xhā

rks; g , d vPNh ckr gS ngst dh nē"V l A vki l Hk dks, d k 'kēk
fu'p; dj ds pyuk pfg, ft l l s l ekt dh gekjā vls yk[ā du; kvā dk
thou cjcln gks l scp l dā

vc ge vlxsc<ej fopkj djāfd 'khy dh nē"V cāp; Zdh nē"V
l s gā i j ūr qLoHkko Hk l j y gksuk pfg, A ft l dk LoHkko vĒ; kRed nē"V
okyk gks rksog 'khy ofūk dk gā pfj= Bhd gls fdUrqvĒ; kRed LoHkko u
glē rksogk Hk vlxstkdj 'kflr ughafey l drh gā bl h izkj viukā l s
cMā ds vuqkl u ea jgusdk xqk Hk 0; fDr ea gksuk pfg, A ft l dk thou
vuqkl uc) gkrk gSogh pfj= l Eilu cu l drk gā fdUrqft l dk thou
vuqkl u ea ugha vls ft l ds f l j ij cMā dk ojng l r u gls ml ds thou
ea iMērk vk tkrh gā

bl h izkj fo|oku gksuk Hk vko'; d gā fo|k dk vFZ dōy
v{kjh; Klu ugha gā vFkok i v Hkj us ds dyk l h [k ysuk gh fo|oku cu
tkuk ugha gā fo|k rks vĒk ds fgr dsfy, gksuk pfg, A dgk x; k gā
^l k fo|k ; k foēp; ā**

fo|k ogh gStkēp d jā vr% tc ge fd l h i#k dsxqk&nksā i j
fopkj djā rc geabl ckr dk Hk Ē; ku djuk pfg, A
glē ; g Hk nēluk pfg, fd ml ds ikl l Eifūk gS vFkok ughā fdUrq
; g l Eifūk dk nēk tkuk ml nē"V l s gksuk pfg, fd og ml l Eifūk dk
mfpr vls l nē; kx djrk gSfd ughā

bl ds vfrfjDr 'k j h j d LoLFkrk rFk o; dh l ekrk Hk vo';
nēkh tkuk pfg, A o; dh nē"V l scēy l Eclēk dnk i ugha fd; k tkuk pfg, A
tgk bl izkj ds cēy l Eclēk gks gSogk ukj dh; fLFkr nēkh tkrh gā rFk
chēfj; k ds l rks i j l k j thou vkr&jkz Ē; ku ea fcrkuk iMēk gā vr%
bu fo" k; k i j vo'; dh i wZ fopkj dj ds gh dā Z l Eclēk fLFkj djuk pfg, A

Loxh; vkpk; ZJh Qjekrs Fksfd , d l k B o"Z ds cēy us viuk l krok
fookg djusdk fu'p; fd; kA ; g rks i s sdkj LokfZ dkj , ūh; rk dk ; x gā
i s sdscy ij eut; ipkl kēvdj .kh; dk; Zdj k yrk gā ml cēy us Hk vius
i s sdscy ij nyky r s k j fd, A nykyā dh bl nēp; k eaD; k deh gS vki ds
ikl i s k gksuk pfg, A jRukā vls dks ys dh nykyh djus okys gt k jā fey
tk, xā glē l kēf; d] i k s iēk or vkrn ēkēZ dk; Zdj kus okys nyky vki ds ugha
feyā

rlsmI cæsusnykyædsi fhl gt kj dk Bælk fn; k vls yMelh <æus dsfy, dgkA yMelh dsfy, ftruk Hkh [kpZ gksml dh dkbZ fpurk ugha FkA nyky ,d xlp ea igpA ogk ,d foEkok dh du; k lsmI cæs dk l EclEk mlglæust tælk vls foEkok dls Qd yk; k fd rjh yMelh djæMifr ds?kj eapyh tk, xh] tøjæI synh jgæh] l qk ik, xhA cpkjh foo'k foEkok bu ckrædh tky ea rFk i s ds yælk ea Qi] xba

tc ;g ckr xlp ds l ækj d oxZ dls ekyæ gæZ rls mlglæust tkdj foEkok dls cgr l e>k; k fdurqog yælk ea i M+pædh Fkh bl fy, ekuh ughabu l ækj d oxZ usdu; k dls l e>k; k rlsog eku xbz vls ml usml cæs l sfookg djus l sbudkj dj fn; kA l ækj d oxZ usml du; k dsfy, dkbZ ml jk xjhc fdurq; æ; oj [æst fn; kA

cæs us tc ,d f'kd kj gkfk l sfudy x; k rls ml jk [æst kA fd l h ml jh xjhc du; k ds l keus vkhælk. kæ vls feBkb; kæol=æds <j yxk fn, vls ml l sfookg dj fy; kA cpkjk og l ækj d oxZ osvkn'æ; æd ml Hk; kud l kelftd fga k dls ugha jkæ ik, A clækyæ; g fdrus nqk fd ckr gæ ;g ds k vææfed thou gæ vki yæx , s sck; kædk fojææ Hkh ugha djæ ekrk, j ,d cæs ds fookg ea xhr xkus dsfy, r s kj gls tkrh gæ vls tjk l scrk'æa dsykyp ea, d ; ærh du; k dk thou cjckn gærk gæy n[ærh jgrh gæ HkæZ yæx ckjæ ea tkus dls r s kj gls tkrsgæ vls Fkæ s l sidokæ ds yælk dls ugha thr l dræ

clækyæ vki dls l koæku gls tkuk pfg, A bl idkj dscæy fookgæ dls gjfxt i æl lgu ughansæ pfg, A vki dls n<+ l æyi dj yæx pfg, fd tgl xqkoku dk xqlh l s l EclEk gæ l ekuo; okyædk mfpr l EclEk gæ ml h ea vki l fæfyr gææ tgl væ; k fæd n'v dk i s gæ ml h ea vki fgl l k yææ fdurq tgl cæs flæfr gls ogk vki ds gjfxt ugha tkuk pfg, vls feBkbZ [ædj vl; k; vls vulfr dls i j .æ ughansæ pfg, A

;g u; k uxj gæ u; k uke gæ cMæ 'æj gæ Hkæ; æ eän[æuk pgrk gæfd bl u, uxj ea vki yæx ds h æfur djrs gæ l æ; k; dk vki ds k

mnkj .k miflækr djrs gæ rFk væ; k fæd Hkæouk dls fdruk væædj djrs gæ l e; gh crk, xk fd buæ l svki fdruk dæ dj ikrs gæ vls fdruk ugha vki dls pfg, fd eut; rFk l ekt dsfy, tsgæfudj i æk, j gsmudk vki R; kx djæræk viusthou ea xqæædk fopkj djds vlxæ <æ xqæædk ekin. M xg. k djds gh vki viuh flæfr; kæ dk æ; kædu djæ

: fDe. l h dk i æ py jgk gæ oj dh [æst eamijæ r l kr xqæædk n[æuk vko'; d gæ tks l j {kd bu xqææ ij æ; ku nrs gæ s og vius dræ; dk ikyu djrs gæ vlxæ rls t s k ft l dk Hææ; A fdurq dræ; dk ikyu ge l Hkh dls djuk pfg,] ft l l sfd gekjs thou dk Hæj gYdk gls l dæ eut; l s l EclEk cMæ egæo i wZ gærk gæ i 'æyæædh Hæfr fcuk foos ds; g l EclEk ugha tæææ pfg, A

rlækjækt Hææ ujsk dh l Hææ ea tc ;g i æ pyk vls fo}ku eæh usoj ds xqæædk fo'yæ. k fd; k rls l kjh l Hææ eæææ gæ xba eæh us rc jktk l sdg fd jktu! eæus viuh æf) ds vuq kj tks ckr gæ vki ds l e{ k j [æ gæ vc vki jkt du; k dsfy, fd l l qæ; oj dk fu'p; djrs gæ; g crk; æ jktk usml kj fn; kæ^æ=oj! vki foosdoku gæ ;g mlkj næ; Ro vdsysej k gh ugha gæ vki l c yæx vius fopkj crk; sfd fd l ik= ea ; s l c xqææfo | eku gæ vls fd l ds l æk jkt du; k dk l EclEk djuk mfpr gææ

rc eæh us dgk fd jktu! vki vulækh gæ ge yæææ dk nææZ vulæko ugha gæ vr% vki l æp jfgr gædj crk; sfd fd l ik= dls vki jkt du; k ds ; æ; l e>rs gæ vki fo'æy æn; l sful æp gædj viuk æuræ; gekjs l keus jf[æ, A vki l jy æn; okys gæ l jy æn; l s vki viuh ckr dg nft, rFk fd l h idkj l æp er dfj, A

clækyæ xææ th Hæ tks ckr Bhd l e>rs fæ og l jy vls 'æ æn; l syæææ ds l keus j [æ nrs fæ d Hææ d Hææ yæææ dls og ckr l e> ea ugha vkrh Fkh rls xææ th viuh ckr dk vlxæ ugha djrs fæ vls l cdh l æfr l s dk; Z djrs fæ fQj dæ l e; ea Bædj yærh Fkh rc yæææ dls xææ th dk

ckr dh l plbzekyæ iMfH Fkh vlsj osmuds dgs vuq kj 0; ogkj djusyxrS
FkA bl h izkj l s vki ylxka dls Hkh viu&vius {ks= ea dk; Z djuk plfg,
vlsj geškk viuh gh ckr dk vlxz yslj ughapyuk plfg, A ; fn vki , d k
nglxz dh flFkr NkM+naxrks l ekt vlsj jk"V" vlxsc<skA

rkseah dh ckr l udj jktk Hkhe usdgk fd HkkoZ l Hkh flFkr; kœdk
fopkj djdsærks }kj d k k JhN". k dks viuh du; k dsfy, ; k; oj eukrk
gh vc ešis viuk fopkj vki dsl keusj [k gš vki vlxsvius fopkj dgA

bl izkj l sjtk usviuh ckr dg nA vc jtk dh ckr l Hkkl nœ
ea l sfd l s i l un vkrh gS vlsj fdl sugha vkrh] ; g vkt dsfy, Hkko ds
xHkZ ea jguk plfg, A

vHkh rksæbruk gh dgpk fd vki viusthou ea v k; kRed n"V
ydlj pyavlsj viuh ct) : ih : fDe. kh dsfy, dš k oj <pkuk plgrsgš; g
fopkj dja

&br; yeA

l w] vfkZ vlsj fplru

vl æ; a thfo; ; k i ek; ,

'WfUruk Hkxoku dh i kFkZuk

'kkâr ftu , d eæ ohurh

bl dfork ds ek; e l s Hkxoku 'WfUruk ds pj. ka ea vkrfjd
ftKkl k 0; Dr dh xbz gš og ftKkl k gS 'WfUr ds Lo: i dks l e>us dhA
foosd'khy HkDr] Kluh HkDr Klu d stfj, l s i Hkq dh i kFkZuk djrk gš ml ea
v k; k) k ugha gk rA ft l ds e fLr" d dk foosd : ih nhid i zofyr gls jgk
gS og dHkh Hkh v k; k) k ds ; ks ea i kFkZuk ugha djskA vius vlsj ij ds
Lo: i dks E; ku ea j [krsgq] ijekRek dh 'kDr vlsj vRek dh 'kDr dks
ryukRed n"V l sn[krk gpk og i kFkZuk Hkh djrk gS rks ml Loj dk | kœd
djrk gS fd ft l l s olræ% bl vRek dk Lo: i v fHkO; Dr gls l dA

bl i kFkZuk dh d fM+ ka ea 'WfUr ds Lo: i dks i fgpkus dk iz Ru
fd; k x; k gš u fd 'WfUr ds [ktkus dks ekxus dk iz kl A D; kœd tks 0; fDr
'WfUr ds Lo: i dks gh ugha i fgpkusk og 'WfUr dks i k r dj gh dš s l drk
gS jRuka dh ij h k Bhd izkj l sdj l dus dsfy, 0; fDr dks Lo; a t kš jh
cuuk i Mf k gš n h j kœd l gkjs pyus l sog bl fo | k dh xg jk; ka ea ugha
mrj l drkA ml h izkj v k; kRed n"V l s Hkh v k; kRed n"V dk t kš jh
Lo; av k; kRed 'WfUr dh ; kpuk u djrk gpk 'WfUr ds olræfod Lo: i dks
tkuus dk gh iz kl djskA ; gh l Hk ekxZ gš ftu&ftu ylxka us ; g ekxZ
viuk; k gS os viuh ekuf l d flFkr l s Å ij mBs gš

j tksqk] l eksqk vls l rksqk& bu rhuxqkædh 0; k[; k vHh vkids l keusfoLrkj ds l fKk ughaj [k jgk g] fdlurqft l eabu rhu xqkædk l pkj gSog 0; fDr Hh bl vlE; kRed nifV dk [kjk tksjh ughacu l drk gâ bu rhu xqkæea; |fi rkjrE; g& reksqk fuNifV flFkr dk gS j tksqk bl l s fKk/æ gYdk gSvls l rksqk l kRed iNfr dk |kr u djkusokyk gS i j urqQj Hh ; srhu xqk eu dsfoHko dh iNfr; lædks |kr u djkusokysgâ bu rhu xqkæea tksmy>k jgrk gS og 'WfUr dsfn0; rst dks ugha ik l drk gâ ftu&ftu egki # "Wausbu xqkædh nifV l sekuo dksdñ l ær fn; k gSml ea Hh ; gh fun&k fn; k gSfd& ^xqkrhr%Hkakt!& xhrk eadgk x; k gSfd gs vt! rwrhu xqkæeaje.k er dj] fdlurqrwrhu xqkæls Åij mBA bl l s r@s Åij dh Hæedk dk Kku gkskA

ohrjlx nð dsefWföln l stksxkfk vfhk; Dr ghZvls x.këjkaus ft l s xkfk dk : i fn; k] ml eaHh ; gh l ær fn; k x; k gSfd& ^rLI d eXxks ----A** bl xkfk dh 0; k[; k vls 'WfUrufk Hlxoku dh i k fZk dh dfork dh 0; k[; k tc l s; gk vk; k g] rHh l s dñ dj jgk g] fdlurqfn0; i # "kæ } kjk ohrjlx nð dh nifV eajrgsgg tksvknk fn, gS mueavnHkr [ktkuk Hkjk g]k gâ ml [ktkusea l svuetsy jRu , d viwz 0; fDr ijh rjg l sugha fudky l drkA iwz Kkuh 0; fDr gh bl 0; k[; k dks iwz : i l sdj l drsgâ yfdu ftruk l EHko gsmruk viuh cñ) dk id kj djusdk iz Ru geaHh djuk gh pfg, A

, d 0; fDr rhoz xfr l spy l drk gS nñ j eln xfr l æ fdlurqeln xfr l spyusokys0; fDr dksrhoz xfr l spyusokys0; fDr dksn[kdj græ l kg ughagkuk pfg, A ml sviuh xfr l sviuh f0; k djrsjguk pfg, vls og ; fn pyrkJg&k rks viuh efty ij vo'; igp&kA x#M+i{kh vkdk'k ea cgr Åpk mlM&k gâ ml ds i [kæabrhu 'WfUr gâ ml dh ruyuk ea, d ePNj rksdghaHh Bgj ugha l drkA yfdu ePNj Hh viuh 'WfUr vls l keF; Zds vuq kj , d efty ; k nsefty dh Åpk&Z rd mlM&k gâ bl h idj bu 'Wæ=h; xkfkvædk vFkz ge ml fojKv-i # "kæ ds l eku u dj l d] fdlurq

viuh 'WfUr ds vuq kj fplru rks djuk gh pfg, A gekjk ; g fplru Ekhj & Ekhjs vlxsc<æ k rks , d fnu 'WfUr dsLo: i dks ge ifgpku l dæA dy ebsLoE; k; vls ^, dkr ful æ.kh; * bl 'Wæ=h; xkfk ij foopu fd; k fKkA bl dh Hh yEch&p&Hh 0; k[; k gS fdlurqmrhu xgjkbZ ea vHh vius Jkrkvæ dks ugha ys tk ÅpkA vHh rksftruh 0; k[; k ghZ gSmruh gh ân; æe gks tk, rks vlxsdk Hh id æ vk l drk gâ vlxsd æ vk; k fd& ^l ðkæ ---A** & l # vls vFkz budk fplru i d vE; ; u djds fodkl fd; k tk, A vFkz- l # ey : i ea gS vls muds vFkz 'K&NkFkz Hk&Kfz fu; fDr] Hk";] 0; k[; k vkfn g& rks budk vuq æku djrs gq eut; dks vxZ j gkuk pfg, A ml l s tksck) d i frHk mRi lu gkch] ml ds l gkjs og fo'ky vls 0; kid Lo: i l s 'WfUr ds n'ku dj ik, xkA

eut; ds iki tks pe&p{k gS mudh 'WfUr dh l hek gâ bu pe&p{k/æ l s ml 'WfUr dsLo: i dks ughan[k tk l drkA vki fdruh Hh 'WfUr yxk, j fdlurq; sp{kqr l s LFky inkfæ dks gh n[k l drsg] l æe Lo: i dks n[k ikuk budh 'WfUr l sijsdh ckr gâ dfo vkuln?ku th usvftrufk Hlxoku dh Lrfr djrs gq l ær fd; k gSfd l exZ l kj dks bu peM&dh vk[æa l sn[kr&n[krseut; Hlxoku dk exZ Hky x; k gâ vr%tc rd ogh Hkrj ds usæadk vlr' p{k/æ dks ugha [kys&k rc rd og Hlxoku dsLo: i dks ughan[k l dæA vr%eut; dksfn0; fopkj : ih viuh vlrnifV dk fodkl djuk pfg, A

og vkrfjd fn0; nifV bu peM&sdh vk[æads jgrsdS si l r gkch\ 'Wæ=dkjkaus ml dsfy, fun&k fd; k gSfd l r&'Wæ=lædk vE; ; u o fplru djus l s gh og fo'ky , oa mlur nifV i l r gkch rFk vlrurZ ula ds iV [kys& bu l #ædk xqkæku , oa0; k[; k dgk rd dh tk, \ vkt ds bl fo'kys l d kj ea tksHh ; fRdfr~'WfUr gea i l r gkjs gh gS; g blgha l #ædh cnlSr gh gâ bu l #ædk mnxe LFku ohrjlx nifV dk iq; l # gSvls ml ds i 'pkr-fyfic) gksusdsckn vkpk; lædh d&ky dyk dsdkj.k Ekkj i&kg : i eamu ey l #ædh flFkr pyh vk jgh gâ dky&e ds vuq kj vusl dkj.kæ

I smu I #kædk cgr I k Hkx fou"V HkH gksx;k gā mnkgj.k dsfy, ckjg o"kt; ntdky dsI e; eadn I # foytr gksx,] fdUrqfQj HkH fttrushk I # vkt miyĕk gā mueaftruh HkH I kjxfHk I kexh gā ;fn ml sgh Bhd izdkj Isân; æe djdseut; pysrksog vius thou dks ifjiwiz cuk I drk gā vc HkH X; kjg vax. kĕkjadh ok.kh ds: i eĭ rFk ey 'kL=kadh nĭ"V Is n'koĕkfyd I # dspkj vĕ; ; ukædk HkH I # ,oavFkz ds I kĕk fplru fd;k tk, rks thou dk fodkl fd;k tk I drk gā ifjiwiz thou dh ikĕr dh tk I drh gā

vki izu dj I drsgsfd egkjt! ohrjx nō usfojK/-I #kæds HkHkadh 0; k[; k dh] rc vki vĕ; ; ukædsI exz thou dh 0; k[; k djusdh ckr dĕs sdg jgsgā D;k bu pkj v?; ; ukæaplōg i wĕdk I kj vk x; kĕ

clĕkqk vki pkj ;fn xgjh nĭ"V Isrfud fopkj djæsrks; g ckr I e> I dæā pkj vĕ; ; u rks oĕs HkH cgr gā fdUrqdkz I e>usokyk gks rks uelckj eæ ds ikp inkæ ea gh pōg i wĕdk I kj fufgr gā bls n[ku&I e>usdsfy, dĕhr fopkj ,oacĭ) pĕg,A ,d oĕ I ŕMĕ izdkj dh tMĕ&cĭV; kĕ br; kĕn ydĭ ,d fo'kĕk j I k; u rĕkj djrk gā jĕx; kæ ds mipkj grqog oĕ ml j I k; u eaI svko'; drkuĭ j ,d ; k vĕĕd j I ūH Hkj nrk gā ml Isjox nij gĕrsgā rks vki crk; sfd ml j I k; u eamu reke I ŕMĕ tMĕ&cĭV; kĕ vĕkĕk; kædk I ekok gĕfd ughā ml h izdkj bu inkæa eamu reke I #kædk I kj I ekfo"V gā ml I kj dks; fn ge ij h I e>nkj h vĕĕ food I sxg.k djyarsgekjs mĭs; dh fl f) gks I drh gā

vko'; drk bruh gh gĕfd bu I #kædk fplru I # dsrjhdsl sgksk pĕg,A eu I #kæds I kj ij gh dĕhr jguk pĕg,A ml sl d kj dsokR; kpōka eaHĕer ugh gksk pĕg,A vkt 'kL=kadh tksey fLFkr gā ml ey fLFkr dks HkH vks-y djusdsfy, ;fn 0; fDr dgsfd ; g rks ey ok.kh i Hkqdh ughā gĕrks ,ĕ k dguk ; kĕ; ughā gā ey I #kædh d I kĕh ; gh gĕfd muds I gĕs 0; fDr vĕĕ; kĕred thou dh I eLr i fĕ;k; dj I drk gĕsvĕĕ vĕĕk dh fLFkr Bhd cuk I drk gā og vĕĕk dh fLFkr Bhd cu I dĕ ml h nĭ"V Is eā I #] vFkz vĕĕ fplru dsfo"k; eadn fo'y sk.k dj jgk gĕ

I #kæatksdFku gārFk mudk tksvFkzfd;k tkrk gā ml ds I eLĕk eadHk&dHk yk 'kĕk [kMĕ djrsgā mnkgj.k dsfy, I #kæea; g o.ku vk; k gĕfd tks HkH 'kĕn ge cĕyrs gā og I eLr cāk.M e& ykĕ ds, d Nĕj Is ml js Nĕj rd& 0; kĕr gks tkrk gā 'krĕĕn; kĕ i wZbl I R; dksgekjs I #dkĕa us tku fy; k FkA fdUrq vkt Is dĕ gh I e; i wZ rd ;fn ; g ckr tu&I kĕl; dksdgh tkrh FkH rĕscg] rĕs 0; fDr bl ij fo'okl djusdsfy, rĕkj ughā gĕr Fĕĕ mYVsetkĕ mĕk usdsfy, rĕkj gks tkrĕ FkA fdUrq vkt tc oĕkĕfuddk usok; jys vĕfn dk vĕfo"dkj djds; g ckr fl) dj nh gĕrc I c yk I gt gh bl ckr ij fo'okl djusyxs gā bl h izdkj dh fLFkr vud 'kL=kĕr ckrædsfo"k; eā gā vĕkĕh tu ,ĕ h cgr I h ckrĕ dh gĕ h mĕrsfn [kĕz nrsgā tksfd mudh LFwy] I kĕ kĕj d] ekĕh cĭ) ea ughā I ekh gā xg.k ughā dh tkrh gā fdUrqfd I h ds }kj k viuh vĕ[ksclh dj yus I sft I izdkj I wZdk izk'k yĕr ughā gĕ tkrĕ ml h izdkj 'kL=k&I #kæ dk dFku HkH fpjdy dsfy, I R; gĕsvĕĕ cuk jgĕk] pĕgsgekjh cĭ) ml s Lohkj djusdh I kĕf; Zj [krh gks vĕkĕk ughā

vr% J) kyq ,oafoodoku tu dks ,ĕ k ekuuk pĕg, fd gekjh cĭ) vĕHk bruh xgjh ughā gĕfd ohrjx i Hkq us tks ok.kh j [kĕ gā tks rF; mn?kVr fd, gā ml gā i wZ: i Is I e> I dā rksgea viuh cĭ) dk fodkl gksk pĕg, vĕĕ I #kædk vĕ; ; u rĕ; rk ,oaj) ki wZ djuk pĕg,A ft I izdkj Is, d LFku ij mPpĕjr fd; sx; s'kĕn k dks cāk.M eāfd I h HkH LFku ij vĕĕ vud LFkĕk i j ,d gh I kĕ I qk tk I drk gā ; g ckr oĕkĕfuddk us I kĕkj dj nh gā ml h izdkj Is 'kL=kæds vĕ; dFkĕadh I Ppĕz HkH ge tku I drsgā ;fn ge vius Kku dk foLrkj djrs pys tk, rĕā

,d mnkgj.k nrk gĕ ml eu pĕoy id jgsgĕrks mĕeā I spĕoy ds, d nĕu dks n[ĕdj ; g ekye fd;k tk I drk gāfd I kjs pĕoy id x; s gā vĕkĕk ughā bl h izdkj I #kæds dFkĕk i j HkH fopkj fd;k tkuk pĕg, vĕĕ mĕeā J) k j [kĕh pĕg,A I #kædh ok.kh ea vud jgĕ; vkt foKku ds }kj k tks rFk i eĕ.kr fd; s tk pĕpĕsgā Kku dk fodkl gĕrk jgrk gĕsvĕĕ gĕrk

jguk pfig, A 'ksk jgl; kadk Hkh mn?WVu vo'; gskvA vko' drk bruh gh gs
fd bl l #la vlg mudsvfkdzdk fpluru ge n(+J)k ds l kfk Hkh rj dh of)
l sfuezy cudj djA ;fn ge ,d k dj l dksrks 'WUr dsLo: i dks l e>
l dksA ftu vkrvksausbl Lo: i dks ik; k gSosv iuh cf) dks l kj cukdj
py jsgsA vr%gea Hkh xgjh n"V l sfpuru djuk pfig, A

clEky/vk Hke ujsk usjktdu; k #fDe.kh ds Hkh oh thou ij fopkj
djrsgq l Hkh ds l keusviusfopkj ilrqr djrsgq dgk fd eaf=[kM?kifr
okl qo N".k egkjkt dksv iuh ieh dsfy, ;k; re oj l e>rk gH osbl
Hke.My ij oj dsfy, vko'; d l elr xqkA l sHkh vfked xqkoku gSvlg
, d egki #k gA vius thou ea vulfr vlg vl; k; dk ifrdkj djusdk
n<+l dYi mlglousEkkj.k dj j [k gA ckY; dky l sgh vulfr dsfo#) os
vfxu ds l eku iZofyr jgrsgsvlg ml dk fouk'k djdsgH 'WUr ikr djrs
gA os; kno dty ds l WZgsvlg ; kno dty bl Hke.My ij vkt ,d ifo=
dty gA vk; j fo | k] fou;] dty] tkr] 'khy vlg LoHko ds l elr xqk muea
ifjiwz : i l sfo|eku gA

vr%vki ejh ckr ij fopkj djA ejk ; g dksZ vlxz ugha gA
mfpr&vufpr dk fopkj vki dks Hkh djuk gA eSsrksviusvutko dh ckr
vki l sdgh gA ;fn vki ylx n" l sl ger gkrsgSrlsfQj #fDe.kh ckbZ dh
l gefr Hkh vki ylx ysya ,d k u gksfd ml dh l gefr dsfcuk ge ; g
dk; ZdjA gekjk ; g drD; gSfd ft l du; k dk foogk ge djuk pkrsgs
ml dh l Eefr Hkh oj dsfo" k; ea vo'; gh ya D; kad vLrr%ml h dks ml
0; fDr ds l kfk viuk 'ksk l elr thou 0; rhr djuk gkrk gA

; g flFkr ml dky dh FkA ifjokj ds0; fDr fd l h du; k dk foog
djus l s i mZ ml dh l Eefr tku yrsFls vlg fQj vlxsdk dne mBkrsFlA
vkt vki ylx D; k djrsgs ; g vki tkuA vki du; k dh l Eefr yrs gA
vFkok ugh ; k fd ml s, d i'kqdh Hkh cp nrs gS ; g vki Lo; anS [k, A
bl h izkj l sft l ol j dk iZ a gS ml dh l Eefr Hkh izkj l urj l syh tkrh
gSvFkok ml s Hkh uhyke dj fn; k tkrk gS ; g vkidsfopkj usdh ckr gA

eSsrksnS [k gSfd ejsHk bZ plh plqh ds vqMladsfy, viuh l Urku dks cp
nrs gS uhyke ij p<k nrs gA ; g flFkr vR; Ur 'kpuh; gA

ikphu dky eankl &nkfl ; kadscpsvlg [kjns tkus dh diEkk FkA
i'kylads l eku nkl vlg nkfl ; kadk 0; kikj pyr k FkA og iEkk vkt dN
l elr ghZgS fdurqvR; Ur [k dk fo" k; gSfd vc Hkh dN l Fkka i j fl=; ka
dksfxjoh j [k tkrk gA eStc mMH k ikr dh vlg fopj.k djrk gpyk x; k
rks eSsrks [k fd ogk dsxjhc] vui<+ylox l Bk ds ; gk viuh fl=; ka dks
fxjoh j [kus dsfy, foo'k gks tkrsgA mMH k dsbu vknokfl ; ka dh flFkr
l pep cMk ukt d vlg n; uh; gA 0; kikj ; kadsc; kt dk ykk jgrk gSvlg
osNk/h&Nk/h olrqr/sij Nk/h&Nk/h jdekaij cgr&l k c; kt yrs gA, d Hk bZ
crk jgsFlsfd murhl rkjh [k dks ;fn dksZ olrqn l #i; s l S M s C; kt ij
fxjoh j [k vlg ,d rkjh [k dks Nk yh] rks Hkh nl #i; sys yrs gA

; g rjhdk cMk vl H; gA fucy vlg nhu tu viuh cfguka dks
fxjoh j [kus dsfy, foo'k fd; stk,] ,d l elekt dh flFkr 'kpuh; gA jktk
gfj'plnzvlg rkjkerh Hkh fcdsFls fdurqos l R; dh j {k dsfy, fcdsFls ml ea
, d xlg o dh ckr FkA nkl &nkfl ; kads0; kikj dk og vl H; rjhdk vkt ik; %
l elr gks x; k gS fdurqvkt Hkh l H; ; i eavki ylx viuh l Urkula ds
fy, clyh yxkrsgA ; g rjhdk Hkh ml vl H; rjhds ds l eku gh fulnuh;
gA n" js'k nkaeadgk tk, rksdg l drsgafd og tks, d ?kko Fk] l ks A ij
l srks Hkj usyxk gS fdurqml chekh dk uk'k tM&ew l sughagpyk gA tks
Hkh 0; fDr bl izkj dsdk; Zdj rsgS ml gal H; dgk tk, vFkok vl H;] ; g
vki ylx kadsfopkj dk fo" k; gA eSsrks bruk gh dgpyk fd bl dpxZ ij tkus
okys ylx dHkh 'WUr ikr ugha dj l dksA

iR; d foosluku 0; fDr ; g fopkj djrk gSfd ml ds }kjk fd l h Hkh
vl; 0; fDr ds ifr dksZ vl; k; u gA egkjkt Hke ujsk usHkh ; g fopkj
fd; k fd muds }kjk viuh ieh ds ifr vl; k; u gks tk, A bl lfy, mlglous
dgk fd eSsrviuk eR0; vki l cds l Ee [k ilrqr fd; k gS vki ylx bl
ij fopkj djarFk du; k dh Hkh l Eefr ysya

egkjkt dh ckr I Hk eamifLFkr I Hk 0; fDr; k dks #fpdj yxhA
I cdspsjsid burk Isf[ky mBA fdUrqml I Hk eamifLFkr ,d 0; fDr dks
;g ckr vfiz yxh vls og #V fn[kkzfn; kA

o"KZvkrh gSrls I Hk ouLifr; k ygygk mBrh gA mueauothou dk
I pkj gls tkrk gA fdUrq,d ouLifr gsrh g& tokl kj og tS & tS so"KZ
vkrh gS oS & oS sgh dfigykus yxrh gA iNfr dh yhyk Hk fofp= gA

egkjkt Hk ujsk dsopu I qkn o"KZds I eku FlA I Hk I Hkl n mlga
I pdj glfnzl id burk Isf[ky mBs FlA fdUrq tokl s ds I eku jkti#
#Dedøj ml I sej>k x; A osekufl d jksh FlA bl dk ifj. ke vls funku
D; k gvkj ;g vksds id xkuq kj dgk tk, xkA vkt dsfy, ;gh dFku gS
fd vki I #kadsLokE; k; }kjki viusekufl d fodkjkdksnj gVkusdsiz Ru
ean<+l dYi l fgr tV tkb; A

&br; yeA

vkReor-I oZkurSkq

vl q; a thfo; ; k iek; ,

'KfUrukFk Hlxoku dh iKfZuk

'kkar ftu ,d e# ohurh

i Hkq 'KfUrukFk Hlxoku ds pj. ke ea iKfZuk dh i fDr; k dk mPpkj.k
ifrfnu U; wkfEd : i eapy jgk gA bl fo'o ea i Hkq, d egku 'kDr ds
: i eagg mudsKku dk iq; idk'k bl fo'o ds vUrjre rF; k dks idkf'kr
dj jgk gA mudh fn0; , oavylodd 'kDr tu&tu dseu dks vlkfnr
djusokyh gA mudk Lo: i vf}rh; gA osvullr 'kDr I Eitu gA mul s
c<elj dksZrfo bl I fV ea ugra gA ml fo'o olunh; ijekrek dk l gh
Lo: i le>dj ekuo viuh an; &rah Isftl ok.kh dks>Nr djrk gS og
ml ds thou ea ,d viwZvkuhn ,oamYykl dh I fV dj nrh gA

i Hkq dk dksZHk ,d uke ugra gA ,d n fV I smuga vuke dgk tk
I drk gA D; k d uke ftrushk gA ; k gsl drsgS osl c I fer gS tc fd
i Hkq dk Lo: i vl he gS vullr gA Hk'kk dh n fV I seut; i Hkq dks vud
ukela Is i pkj I drk gA iFoh ij vud jk'V gS vud mudh Hk'kk, i gA
viu&vius l adkjkdsvud kj 0; fDr I aNrj vxstj teuj Yp] jf'k; u]
Qkj l h vFkok fd l h Hk vU; Hk'kk dsekE; e I s i Hkq dks ; kn dj I drk gA
m1S; i Hkq dks Lej.k djuk gS ogh ijk gsk pfg,] Hk'kk rks ml dk ,d
ekE; e gA

eut; dh flFkr viwkrk dh gÅ iHkqiwkz gÅ eut; dh bl viwkrk dh flFkr ea ifjiwkrk vkuh pkfg, A ekuork dk ; gh y{; gÅ vkt ekuo pkgrk vls iz Ru djrk gSfd og cgr cMh 'kDr dk Lokeh cu tk, A og l nk r#. Wbz dh flFkr ea pyr k jgÅ l Hkpkgrs gS fd l c ykx ejk eku&l eku djÅ ejs; 'k dk folrkj gÅ bl h izkj dh vusd vkdkk, i , oa dYiuk, i ml dseflr" d ea pyk djrh gÅ fdurq viuh mu dYiukvlædks og dkbz vEkkj ughansirk gÅ mu ij flFkj ughajg ikrk gÅ pØ dh Hkær og viuh dYiukvlædks? kæk nrk gS vls bEj l smEj HkVdrk fQjrk gÅ; fn og l dYioku gls rFk vius y{; dh vls l s dHh fopfyr u gls rls bl ekuo&thou ea og viwz 'kDr; k dk Lokeh cu l drk gÅ

og flFjrk dS svk, \ ml y{; dh vls og vppy gkdj dS s vlxs c<Å

og flFjrk ykusdsfy, eut; dks iHkqdsLo: i dks l e>uk furkur vko'; d gÅ thou ea l sm l s dke] ØkEj en] eR j bR; kfn dksfudky Qæduk gÅ kA budk yoysk Hk thou ea jgus ughansk gÅ kA tks 'kDr og l fpr djuk pkgrk gS ml dh vls viuh n"V ml sl nk yxk, j [kuk pkfg, A

ylæadh efr fHku&fHku gÅ h gÅ dñ ykx dg l drsg gS vls dgk Hk djrs gÅ fd geabz oj l s D; k ysuk&nsuk\ ml sgeus dHh n[kk ughA tks gea dHh fn [Wbz ughansrk ml l s gekjk D; k iz kst u\ gear ks tks iR; {k gS miyCk gS ml h dk Hkx djuk gÅ ikr dks NkMæj ge vn"; vls vitr dh vls D; k Hkxæa bl izkj dh vusd fopkjEkkj, i fHku&fHku eut; kæ ds eu&efl r" d ea pyk djrh gÅ fdurq mu fopkjEkkj kvæ ds iHns; fn eut; vuð æku dk l # tWl+nsrksos l c fopkj l gh ekz dh vls , d Jækyk ea tMæj izkgr gls l drsg gÅ , s sos l ekgr fopkj , d fnu viwz 'kDr ds : i ea ixV gls l drsg gÅ

og 'kDr jgL; e; h vo'; gSfdurq vitl; vFkok v'kD; ugh gÅ gekjs dflur fopkj ml 'kDr dh vls c<+ l drsg gÅ Wl= kæ dk dFku gSfd gsekuo! ml 'kDr dks l e>usdk iz Ru dj og 'kDr vkdk'k dk Hkæu

djus l s ikr ughagkA vls u gh og 'kDr ikrky&iðsk l s ikr gÅ kA og 'kDr rlsgeadñ tkudkj djus l s dñ Kku ikr djus l sfeyusokyh gÅ og tkudkj dks&l h gS , s k og dks&l k Kku gS ft l s ikr fd, cxS og 'kDr eut; dks Nyrh gh jgsk vls eut; l snj&nj gh cuh jgskA vkt fo'o ea cgr gh tkudkj gks jgh gÅ fHku&fHku {kæ e} fHku&fHku fo'k; kæ dh tkudkj ukuk izkj ds o k fud midj. Wæ dsekE; e l svkt ikr dh tk jgh gÅ fo'ofok y; kæ ea tkdj fo'o&foKku dsu D'ks dks n[æ&l e>k tk d l rk gÅ Hkæky vls [kxky ds fo'k; eafur ubzckrædk ikr eut; yxk jgk gÅ vusd izkj dh fMfxz k&mi kE; k bdèh dh tk jgh gÅ bu l c tkudkj; kæ dks, d= dj dseut; l kprk gSfd ml uscgr dñ Kku ikr dj fy; k gÅ fdurq; s l Hk tkudkj; k , d olrqdh tkudkj ds vHko ea vEkkj vls fujFæd gÅ ; g tkudkj g& Lo; a vius Lo: i dks tkuuk] vReKku ikr djukA

vRe&Lo: i dk Kku og ik.k gS ft l ds vHko ea 'kK l Hk tkudkj; k fu" ik.k gÅ ft l izkj ; g ekuo&fi .M] ; g eut; dh dpu&dk; k] ik. Wæ ds vHko eafujFæd gS ml srjUr 'ke'kku ea igpk dj HkLe dj fn; k tkrk gS ml h izkj vReKku ds vHko ea eut; ftruh Hk Hkærd tkudkj ikr djrk gS og 0; Fz jgrh gS vls mYVsHk; dk dkj .k cu tkrh gÅ ; g ckr l d kj ea tks Hk flFkr gS vls tks? Vuk, i ?kVr gks jgh gS ml gans kdj vPNh rjg l s l e>h tk l drh gÅ Hkærd inkFkæ dh ; g ik.kghu tkudkj vkt eut; dks fouk'k ds vry xrZ dh vls yst k jgh gÅ bu tkudkj; kæ dk iz kx ekuo&l æg dsfy, gh fd; k tk jgk gÅ vkt ekuork l æLr vls mri fMf fr [Wbz nrh gÅ ml dk dkj .k ; gh gSfd vkt ekuo uscgr&l h tkudkj ikr dj yh gS fdurq ml s thou ea ik. Wæ dk l pky djus okys rRokæ dh tkudkj ugha gÅ vkt l d kj ea tgk rd Hk n"V tkrh gS ogk rd 'kæ k] l æg] fouk'k&mri Hkæ vls v'kFur&gk gkdj gh n"V xkpkj gks jgs gÅ ifj .ker% eut; vkt fddUk; foæw+ tS k curk tk jgk gÅ ml s =k.k dk dkbz ekz gh fn [Wbz ughansrkA pkjæ vls ml s, d , s h vfxu i Tofyr gÅ h gPZ fn [Wbz nrh

gSfd tksEkj&Ekjmsl ds l eps vflrRo dks l yxkdj jk[k dh <jh cuk nsus dsfy, vkdy ga

bl Hk;kud fouk'k&yhyk l s=k.k ikus ds fy, eut; dks vius vlur%dj.k dsEkjkry dh rjQ n[kuk ga;g ekuo 'kjhj tkudkj dsfy, vo'; gSfdUrq ik.koku tkudkj ds l kfk ,d k gsk pfg,A og ik.koku tkudkj Lo;aviusdks le>usdh ga ftl fnu 0;fDr viusdks tku yxk ml fnu ml dh viuh efr dk ekz izklr gsk tk,xk rfk l elr fo'o ea l s;g vki kEkkih Hkh nij gsk tk, xh

viusHkrj >kduk vls Lo;aviusdks ifgpkuk ,d dyk gS vls Zg furklr vko';d ga vki ,d k er l ksp, fd vki vius'kjhj dksn[k jgs garksml lsvkius viusvki dks tku fy;ka oklrfodrk ;g gSfd vki viusHkrj ds,d Nkj dks Hkh ugha n[k ik;sga vkidk eu Nf=e olrpk dsfopkj l shjk gpk ga vki dks mlgha l sQj l r ugh garks Hkyk vki vius vki dks tkuus dk vodk'k dgk l sfudkyx

clEkv/ks ,d l jkaj ga ml dsty ij dkbz dkbz dh ek/h rg te xbzga ml l sog fuezy ty <d x;k ga vc ml ty dsHkrj jgsgq fd l h ik.kh dksu rksHkrj gh dñ Li"V fn[kkbz nsl drk gSvls ug og ckj dh fd l h olrqdks n[k l drk ga fdUrq;fn ml dkbz;k l oky ds tky ea ,d fnz dj fn;k tk, rksml ik.kh dksml fnzeal sAj vullr rd Qyk gpk uhyk vkdk'k n"Vxlpj gsk l drk ga

ml h izkj l sgekjh bl vRek ds Aj] gekjs bl thou dk Lokfaj rjk vFkyrjrk l uk vls l Eifr br;kn ds dpjs : ih l oky us viuk tky bl izkj l sfcnk j[k gSfd geaviusHkrj dsfojw-fo'o dsrfud Hkh n'ku ugha gsk rka bl h izkj l sgeavius l sckj dk Hkh dkbz rRo fn[k ugha iMKA

ikuh dh l rg ij teh ghz dkbz dks gvuk vi\$knr l jy ga fdUrq eut; dh vRek ij terh pyh tkrh bl dkbz dks gvuk dñ dfBu ga gea ;fn viusdY;k.k dh vdkk gS rksbl dkbz dksnij gvuk gh gsk bl snij gvkdj geaviusdks tkuus dk fl yfl yk tkjh djuk gh pfg,A

vr%clEkv/ks viusthou dh l kfkzrk dh n"V l srfud Bgj dj] ,dkur ea 'kflr l scBdj] vius eu dks 'kflr vls ,dkz dj ds fopkj dft, fd ejk thou D;k gS ejk Lo: i D;k gS ejh oklrfod 'kflr ejh AtzD;k gS dgk gS og AtzHkrd ,oavk/kfRed nkulagh Atz/ks ds : i ea vflk0;Dr ga fdUrq;fn ml sdoy Hkrdrk dh vls gh vxj j gkus fn;k tk,xk rksog Ekj fouk'k dk dkj.k cu l drh ga

vkt l elr fo'o ds jxep ij tks l gk&yhyk py jgh gS ml s n[kdj fd l 0;fDr dk an; iHk l sdjkg u mBxk\ D;k vkidseu eadHk ;sn'; n[kdj fryfeykv ugha gsk eut; bl fojw-'kflr dk Lokh ga fdUrqefr dsmyV tkus l sog Lo;aviuk gh fouk'k dj yusij ryk gpk ga vkt Hkbz Hkbz ds l kfk l ekt l ekt ds l kfk jk"V jk"V ds l kfk ds k 0;ogkj dj jgk gS eut; eut; dk xyk dkvudh t\$sgk+yxk;scBk ga ,d {k.k dsfy, Hkh og ;g ugha l kprk fd bl izkj dk 0;ogkj djus l s ml ds thou ea 'kflr ds l dkbz dh Hkh ugha vk l drh

clEkv/ks viusvki dks ifgpkf,A viuh 'kflr dks ifgpkf,A ;g rF; tkfu, fd vki ek= ;g tksi.M Aj l sfn[kkbz nsjkg gS mrusgh ugha ga bl fi.M ds ?js ea vkidh tks egku-vRek gS ml s tkfu,A vkrfod] vkrfod vls vE;kfRed & ;srhu rRo tksvki ea voflkr gS mu rRok ds l kfk ;fn vki ml egroi wZ rRo dks iDr dj yxsrks l gh vFz ea vki bl 0;kid ekuork ds ,d l nl; cu l dka tc rd eut; eaekuork dk ;g Ekjkry r\$kj ugha gsk rc rd 'k) vE;kfRed i"BHk dk Ekjkry Hkh r\$kj ugha gsk l drh

bl n"Vdks l sfopkj djrsgq pyusij gh eut; ;g l kp&fopkj dj l drk gSfd og viusfy, D;k pkgrk gS l k ;k n[k 'kflr vFkok v'kflr\ ;fn l k vls 'kflr og viusfy, pkgrk gS rksml s;g Hkh fopkj djuk iMsk fd viuh vls l sog fd l h vl; dks n[k u na ftl izkj gekjs Aj izkj gkus l sgea iHk igprh gS ml h izkj vl; i k.k;ka dks Hkh iHk igprh ga mlgha Hkh n[k gsk ga ftl izkj ge l k pkgrsg ml h

izkj nlt js Hkh l qk pkgrsga ge viusfy, fgd k ugha pkgr} rks nlt js ds ifr Hkh geavfga k dk 0; ogkj j [kuk pkfg, A ; fn ge viusfy, nlt jla ds }kjk l qk&l fpEkk ds 0; ogkj dh vi{kk j [krs g\$ rks gekjk drD; gafd ge Hkh nlt jla dh l qk&l fpEkk dk ijk E; ku j [kdj pya

ftl fnu , d h fLFkr cuxh] ftl fnu ge , d&nlt js ds l qk dk [; ky djxsvls , d&nlt js ds fodkl eal g; kx djus dh Hkkouk yd] vlxs c<ak\$ ml fnu bl l d kj dk Lo: i fu [kjska ml fnu pkjla vls fn [kwbznsa okyk ; g fouk'k&pØ fke tk; sk vls ; g jksk&Eksuk] gkgkdj&ptRkdj vkn Hkh ml h fnu 'kUr&'kfer gka

vud izkj ds l kelftd vls jktufnd ny ifrfnu vud izkj dh ?kSk.kk, ; djrs jgrsga os ?kSk'kr djrs gafd ekuo dh 'kUr ds fy,] ekuork ds fodkl ds fy, os iz Ru'khy ga fdUrqnHkK; dh fLFkr ; g gSfd mudh dFkuh vls djuh eaCMk vUrj ga os ?kSk.kk, ; rks dnl djrs gsvls dk; Z dnl vls gh djrs ga bl dk dkj.k ; g gSfd mueaLo; adh l e>usdh dyk vls ci) gh ughaga tc 0; fDr vius dsl e>dj] vius mfr drD; dks fuEkkjr djds ekuork dh i"BHkie ea vlE; kRedrk ds Hko; &Hkou dks fueZk djus dk izkl djrk gSrHkh og l Ppk ekuo dgykus dk vEkkdkjh curk gSrFkk nork Hkh ml dh intk djus dks ykyf; r gsmBrsga

tlkHkh 0; fDr vFkok ny l ekt ; k jk"V" dsfgr dk mIs ; ydj dk; Z djsm l ds fy, vko'; d gSfd og vius pfj=c y dks ydj pya , d s0; fDr vFkok 0; fDr; kads l e y dks viuh rqn bPNkvlal sAj mBuk pkfg, vls mu xqk dks vius vki eafodfl r djuk pkfg, ftl l sfd Hkrd inkFkadh vls l sE; ku gvDj vlE; kRed fodkl dh vls eu dlnr ga vkt eut; dk E; ku Hkrd rk dh vls vkn"V ga og ; g l kpsyxk gSfd tks dnl Hkh ml sLFoy : i ea fn [kwbznsjgk gSrFkk foKku ftu oLrqk dks iekf.kr dj jgk g\$ dny osgh l R; gafdUrqokLrofodrk rks , d h ughaga eafokku dk fojkkh ugha gh yadu ea ; g dguk pkgrk g yfd eut; dks foKku ds l kFk&l kFk vius vki dk Kku 1/4 vRefoKku 1/2 Hkh ikr djuk vko'; d ga

, d l Ekk&l k izu gSfd foKku ustksrF; iekf.kr fd; sg\$ osbl l s

iWZvflRro eaFksfd ugha osxfr, ; bl l sigysdgk Fkha l R; rks ; g gSfd osbl l s iWZ Hkh Fkha fdUrqfoKku mlga vc tku&igpku l dk ga oSkfud iz kx'kkykvladk vc igys l svfEkd fodkl g yk gS vls Ekhj&Ekhjsog mu l Hkh ckrk dks Lohdkj djrk tk jgk g\$ ftudk o.ku 'kL=ka eagea igys l s gh ikr ga

vr%geaviuh n"V dks fo'ky j [kdj pyuk pkfg, vls foKku dks foKku rd gh l fer jgusnak pkfg, A i R; sd ckr dk ekin.M foKku dks gh cuk ysl sgekjk dke pyusokyk ughaga dgk x; k g& ~vReu% ifrdy kfu ijska u l e pjs A**& viuh vRek ds fy, tks ifrdy iMfk g\$ os k vlpj.k nlt jla ds fy, Hkh u djka

thou ea vius 0; ogkj dk 'kq ekin.M ; gh mn?kSk oD; gksuk pkfg, A nlt jla dks ge fdl n"V l sn[k] muds l kFk dS k 0; ogkj dja; g ckr bl dFku l sfu.kr dh tk l drh ga geaLo; a viuk gh xt] viuk gh ekin.M ydj pyuk pkfg, vls vius Hkh rj >kddj] vius Lo: i dks ifgpku dj] nlt jla ds l kFk Hkh ml h izkj dk 0; ogkj djuk pkfg, A

vki 0; kij djrs g\$ diMs dka ogk ysa&nsu dk l Eku xt ; k vkt dy ehVj ga vukt ds 0; kijh ds ikl fdyk&fDvY ga l ks&plqh ds 0; kijh ds ikl xkl vkn ga rks i R; sd 0; kij ds fy, fHku&fHku l Eku vls vlEkkj ga ; fn , d l ks&plqh dk 0; kijh ehVj ; k fdyk l srksy; k uki djs yxark ml dk fnokyk fudy tk, ; k ml dk dke ugha pya ml dk dkv k Hkh Vv l drk ga bl h izkj l svkt dy gok ds ncko vls otu dks uki us ds fy, Hkh ; U= ga rks ; s l c Hkrd l Eku ga bu l Eku ka l s vlE; kRed rRo dks ugha ukik tk l drk ga

bl f y, ea vki l sdgrk g yfd thou eanksa i {k dks cMs E; ku l s ns [k, A xEHkhjrk l sfopkj dftt, A , d gh i {k dsgks l sft l izkj l s dkbZ i {k mMku ugha dj l drk] ml h izkj ; fn vki vius thou ds, d gh i {k dks l Ekrspys tk; ks vls nlt ja i {k dh vogsyuk dj nax rks vki ds fodkl dh xfr #d tk, xhA

, d oSkfud ds fy, Hkh ; gh ckr vfr Bgjrh ga foKku dh

miyfĕk; k fgrjd gđ c'krđfd mudk mi ; kx ekuo&dY; k.k dsfy, fd; k tk, u fd ekuork ds I gkj dsfy, A fdUrq, d o&kfud dksHh thou eanĭ jsi {k vĕĕ; kRed i {k dksughaHkyuk pĕfg, rHh I kjh o&kfud miyfĕk; k dks I gh mi ; kx gls I drk gđ

okLrfodrk ; g gSfd , d k glsugha jgk gđ eutĭ; dh nĭV eavkt dōy Hkđrd I q&I pōĕk, j gh cl h ghZ gđ vius thou ds vĕĕ; kRed i {k dĭ tksfd vĕĕd egroiwkđ gđ ml usHkyk j [k gđ bl fny, I d kj eavkt LokfZ dk clyckyk gđ yMkōZ > xMs-gđ] vU; k; vĭĭ vR; kpj gđ ; fn eutĭ; dh nĭV ea thou dk vĕĕ; kRed i {k Hh Li"V jgđ cŷd ml h dks etc r cukusdk ml dk mĭs ; iē [k jgs vĭĭ og viuh vĕĕk dks ifgpku dj vU; 0; fDr; k dks I kĕk Hh oŝ k gh 0; ogkj djuk I h [k ys tŝ k fd og Lo; avius I kĕk pĕgrk gđ rks I eL; k dk I eĕĕku gls I drk gđ tksgekjsfy, fgrkog gđ ogh nĭ jk d dsfy, Hh fgrkog gđ , d h Hkōuk gekjh gĕuh pĕfg, A

I d kj dh fd I h Hh Hk"kk dđ fd I h Hh ĕĕZ ds I kĕgR; dksmBkdj nĕk yĭft ,] ml ea; gh dgk x; k gSfd I Hh i kĕ.k; k dks vius I eku I e>ĭ fd I h dk fny u nĕk vĭĭ fd I h dks i Hk er igpĕk vĕĕ 'kL=ka ea vk; k g& ^l OoHky I Hky d q̇& rFk& ^vĕĕr- l oĕĕk sĕĕ& vius I eku gh i R; d i k. kh dks I e>ĕā

bu oĕD; k dks vius thou dk ey ea- cukdj pyuk pĕfg, A ; fn , d h 'kō vĕĕfu" Bk 0; fDr dsthou eavk I dsrks ml dk eu&e; j I nk gh I Ppsvkuln I suR; djrk jgđ fdUrqge rks Nĭh&Nĭh ckrk ea my> tksr gđ ux. ; & I h kra gea mĭkĕtr dj nrh gđ > Bŝ eku&vieku ds pØ ea Qĭ dj ge viuh vĕĕk ds okLrfod Lo: i dks Hky tksr gđ

, d LFkku ij ipk; rh tkte fcNĭ FkA fd I h I kōZ fud dk; Z ds fo" k; eafopkj gĕuk Fk vĭĭ yĕk d h I pĕh cukōZ tkuh FkA ip yĕk rFk vU; i fr" Br yĕk cBs Fk dōy , d 0; fDr ogkĭ mi fLFr ugha FkA ml ds vkusea nĭ gĕr h nĕk dj 'kĕk yĕk kaus I kĕk fd I pĕh cukusdk dk; Z vĭĭ Eĕk dj nsuk pĕfg, A og 0; fDr tc vk, xk rc og Hh I fēfyr gĕs tk, xĕā

I pĕh ea tc yĕk d s uke fy [kus dk i d x vk; k rks , d 0; fDr us I q-ko fn; k fd veĕ I B dk uke I oĕĕĕe fy [kuk pĕfg, A ; g uke ml h 0; fDr dk Fk tks ml I e; ogkĭ mi fLFr ugha FkA fd I h nĭ js 0; fDr us bl ckr dk fojĕĕk fd; k vĭĭ dgk fd ml I B dk uke igysD; kōfy [kuk pĕfg, \ nĭ js dk uke ifgysD; kōughafy [k tk, \ fd I h nĭ js dk uke ifgysfy [k, A

rks igyk iĕrko nsusokys 0; fDr us I e>k; k fd HkōZ veĕ I B dk uke ifgysfy [kus dsfy, eĕs bl fy, ugha dgk fd oscM- I B gđ eĕsmudh I Eifr dh nĭV I s; g ckr ugha dgk gđ eĕs rks muds xqk d h nĭV I s; g ckr dgk gđ oŝ srks; g ipk; rh LFkku gđ I kōZ fud dk; Z gđ ; gĭ I Hh I eku gđ fdUrqm I 0; fDr dh dUĕ; fu" Bk] ml dh mnkj rĕk] Lo vĭĭ ij dks ifgpkuus dh ; kĕ; rk bR; kĕn xqk d h nĭV I sgh eĕsmudk uke iĕĕe fy [kus dk I q-ko fn; k gđ vĭĭs vki dh bPNĕā

bl izkj I s0; FZ dk fookn py fudyk vĭĭ dke dĭĭ Hh ugha gĕvĕā Fkĕĕā nĭ ckn og 0; fDr Hh ogkĭ vk igpĕk ft I dsuke dks yĕĕj ; g fookn py jgk FkA ml us I kjh ckr I pĕh rks gĭ dj ckyĕ& ^vĭĭ bruh I h ckr dsfy, vki yĕk fookn ea i M+x, vĭĭ bruk I e; gĕs x; \ eĭs uke dks I cl suĕpsfy [ks nrk gĭ vki rks dk; Z dh vĭĭ ĕ; ku nĭft , A*

, d k dgdj ml us dĕxt vĭĭ dye mBk, vĭĭ uĕpsgh uĕpsviuk uke fy [k fn; kĕā

; gh ml 0; fDr dh I Tturk] I jyrk vĭĭ egkurk Fkĕā

bl egkurk dks nĕk dj ml ds fojĕĕk Hh i Hkĕr gq vĭĭ {ĕĕk eĕĕrs gq ml gĕk us ml h 0; fDr dk uke Lo; avius gĕk I s I pĕh ea I oĕĕĕe fy [k fn; kĕā

bl izkj fookn dk vĕr gĕk vĭĭ dk; Z vĭĭs c<kĕā

rks clĕĕĕĕ; g , d : id gđ dFku dk vĕĕkĕ; ; g gSfd geavius vki dks ifgpkuuk pĕfg, vĭĭ > Bŝ cĕĕjĭ Āijh eku&vieku ij ĕ; ku u nĕĕj vius vĕĕr fjd xqk d k fodkl djuk pĕfg, A eutĭ; ds vĕĕr fjd xqk d k i Hkō Lo; eō gĕs vU; yĕk d ij i M&k vĭĭ ml gĕ Hh ml I s mfpr eĕZ funĕk iĕr gĕkĕā

viusfopkjkdlsBhd cukukj mUke fopkj gh eflr"d eaykuk vLj mUke fopkjka ij n<rk l sflFkj jguk thou ea l Qyrk dsfy, cgr vko'; d gA euk&Kfrud n"V l sHh ; g ckr l R; gSfd tS ggekjsfopkj gkrsgS oS k gh gekjk thou Hh cu tkrk gA vkt reke ekuork jksxLr fn [kbnzrsh gA ml dk dkj.k ; gh gSfd eutj; dk eu nqzy gksx; k gA ml dseflr"d dsnqzy vLj rBn fopkj ?kj fd, cBsgA ; fn mu rBn vLj nqzy fopkjkdlsfudky dj egku-Hkkouk mRilu dh tk, rks eutj; vLkEd l 'kDr cu l drk gS ekuork ixfr dj l drh gA

eutj; dseu dh 'kDr fdruh perdkfjd gks l drh gSml dk , d mnkj .k nS[k, &

, d fefulVj l k- chekj gksx, A bykt dsfy, osvius, d nkr MKDVj dsikl igpA ml le; og MKDVj vius, d fe=&l B dk bykt dj jgk FkA l B dksVh-ch- dh chekj FkA vU; MKDVjka us l B th dh gkyr dh tkp&iMfky djdsml sfujk'ktud mUkj nsfn; k FkA l Q crk fn; k fd vki dksrhl jsntzdk Vh-ch- gksxbz gA vc ; g jkx gekjsfy, v l kE; gks x; k gA vr%vki viuh vkrk dks 'kD djusdk iz Ru dft, vLj u, tle dh rS kjh ea yx tko; A

l B dsnkr MKDVj ustc l kjh flFkr nS[kh vLj l qh rc ml us l B l sdgk fd eanw jsrjhds l smipkj djrk gWvLj og rYyurk ds l kfk l B dh flFkr dk fujh{k.k&ijh{k.k djusyxA

tc fefulVj mudsikl igpk rksml usmudk Hh ijh{k.k dj fy; k vLj dgk fd eusrfgkj kjh{k.k dj fy; k gA rE viusdk; ky; ea tkvA eSfunku vLj vkskEk og fhktok npxA fefulVj pyk x; kA

bl h izkj MKDVj us l B dk Hh iwz ijh{k.k fd; k vLj ml l sHh dgk fd og ?kj tk; S funku vLj vkskEk ?kj ij Hst nh tk, xA

nkska ds pys tkus ij MKDVj us nkska ds funku ds vuq kj ut [ls fy [kA l B dsfy, ml usfy [k fd fe=oj! ePscMk [kn gSfd rEgsrhl js ntzdk Vh-ch- gA bl dk bykt vc ugra gks l drk gA vU; MKDVjka dk

fulnu vLj bykt l gh gA vr%vki bl Hk&rd fi .M rd gh Lo; adks l ffer u j [kA viusvLkE; kRed thou ij vc n"V Mky, vLj vflre le; ea thou dh mTtoyrc dks ikr djusdk iz Ru dft, A

vius fefulVj fe= ds fy, ml MKDVj us fy [k& vki dks dkbZ chekjh uga gA ekyh l h l nR [kl h gA bl dsfy, dkbZ vkskEk yus dh vko'; drk ugra gA vki l kS vLj xM+dk iz kx dft, A

nkska ipam l us rS kj dj fy, A ml h le; fdl h , ejtB l h ds ea MKDVj dksfd l h ejt dksn [kus dsfy, cykok vk x; kA ml us 'k?krk l sogk tkus dh rS kjh dh vLj vius dEikm. Mj dksfgnk; r dj nh fd og nkska ifpz k l B vLj fefulVj dks ns vk; A

og dEikm. Mj nkska ipz ys x; kA fdUr qHky l sml us l B okyh ipz fefulVj dks vLj fefulVj okyh ipz l B dks ns nA

fefulVj us ?kj vkdj MKDVj dh ipz nS[kh vLj ml si <ej ml ds gkFk&ikp Qy x; S gksk mM+x; A rhl jh LVst dh Vh-ch- dh ckr i <ej og rjUr cky gkdj fclRj ij iM+x; kA ml us l kpk fd MKDVj ejk fe= gS ; kE; gA og >B ugrafy [k l drkA vr%vc eS rks cp gh ugra l drkA

bl izkj euk&Kfrud : i l s chekj gkdj ml us [kV idM+yhA ml dsfny dh EMMelu c<+xbz vLj nLr vkrn Hh yxusy x; A mudh ; g gkyr nS[kdj ?kj okys?kckj; A mUgkus QlS u gh MKDVj dks cyok Hst kA MKDVj us vkdj iMk fd Hk&Z , S h D; k ed hcr vk xbA D; k ckr gks xbA rks fefulVj l s l kjh ckr crkrsgq dgk fd& eS rks pykA vki ; fn dn nj vLj u vkr rks ejk rks gkVQy gks tkrkA

; g l kjh flFkr nS[kdj MKDVj dks gil h vk xbA ml us dgk& vjs fe=oj Hky gks xbA dEikm. Mj us xM+M+dj nA rEgar ks dn Hh ugra gk gA ekyh l h l nR tPke gA rEgkjsfy, rks eus l kS vLj xM+dk iz kx djus dsfy, fy [k FkA ; g ipz rks l B dsckj se FkA rE fpUr u dj kA

okLrfod ckr tkudj fefulVj ds th ea th vk; kA ml dsfny dh EMMelu Bhd gksxbz vLj nLr vkrn Hh cUn gks x; A

vc MKVJ us I kpk fd bl dk ;g gly gw/k rls I B dk D;k gly
g\$;g Hkh pydj n[kuk pfg,A vr%og I B ds?kj igpka

I B ds; gk n[jk gh n' ; FKA o\$ srkscpkj I B dHh [KV I smBrk
Hkh ugraFk v\$ fnu Hkj djgrk jgrk FKA fdUrqbI I e; og mBdj Eñ
eavkjedd[iz ij cBk gw/k Fk v\$ cMh iz lUrK I s?kj dsylscaI skrphr
dj jgk FKA og dg jgk Fk& ^n[ms th! dkbZ Hkh bu MKVJja ds pDdj ea
er vkua ; srslc yv\$sga ejk fe= MKVJ ;fn vkt u gkrk rls; slc
MKVJ feydj ejsik.k ysyrA mlgkua ejs 'kjhj dksnok; n&ndj ttjr
dj fn; ka vj\$ e\$srks dñ Hkh chekj h ugra ga tj&l k I nhz t[ke ga

bl idj og I B cM\$vkulh I sviusifjokj okyalskrphr dj
jgk FKA tc MKVJ vk; k rlsog ml dspj. ka ij fxj x; k v\$ clyk& ^fe=
reusercpk fy; ka re Eñ; gls v\$ re ejs I Ppsfe= gk e\$srks dkbZ
Hkh chekj h ugra ga I nhz t[ke ga vc e\$ I B v\$ xh+d k iz l[d: xk v\$
'k?k gh i wZ LoLFk gls tkA xka

MKVJ us I kjh fLFkr n[kh v\$ I kpk fd bl dsfo'okl dls Bñ ugra
yxuh pfg,A vr%ml us dgk&^gk fe=! r[gs dkbZ chekj h ugra ga fplrk u
djka iz lu jgk*

ifj. ke ;g gw/k fd dñ gh fnuka ea I B i wZ LoLFk gkdj vius
dkedkt eayx x; ka

clEky/ks vRe&fo'okl cgr cMh oLrqa eu dh n<fk I Qyrk dk
vEekj ga og I B Vh-ch- t\$ h chekj I shh viuh vRe'kDr dsdkj.k cp
x; ka vr%vki bl ij fopkj dft, v\$ thou eadHh fujk'k er gk; A
vius vRe&fo'okl dls dHh er [k; A >Bs fo'okl dls vius an; ea
is&k&er djusnft, v\$ viuh vRe J)k dls cuk; sjf[k; A Nk/h&Nk/h
ckrla I sEckjuk eut; dls 'kalk ugranska ;g rls 'kjhj ga bl dh bruh fplrk
D; k bl I sbruk ek\$ d\$ k viuh bPNk&'kDr dls ifgpkfu, v\$ ml sn<+
cuk; A ;fn vki dh bPNk 'kDr n<+gkch rls vki dls I keU; v\$ kEek; ka dls
vko'; drk ugra jgkxka

eñ[krk gwfd ?kj ea; fn dkbZ chekj gls tkrk g\$srksvki ylx , d
ne ?kcjkus yxrs ga c[kkj vk tk, rls irk ugra D; k&D; k I kpus yxrs ga
cfguarks ik; %fry dk rkm+cuk nrh g\$ v\$ bEekj&mEekj dh ckra I ukdj ejht
dls v\$ Hkh vLoLFk cuk nrh ga , d k ugra djuk pfg,A ekewh I h I nhz vkn
I shh c[kkj gls tkrk gaml dh fplrk bl izkj I sugradjuh pfg, fd ejht
?kcjk tk,A vki ejht dh I krk i wustkrsgarls bl izkj I s0; ogkj dft,
fd ml dh 'kDr c<A ml dh bPNk&'kDr etcw gls v\$ ml dk vRe&fo'okl
vfmX jg\$ vki dls , d h kra ugra dguh pfg, ft I I sfd jkch dh v'kfu
c<J vki dls J)k ds I kfk n<+J)k ds I kfk dguk pfg, fd fplrk dh dkbZ
ckr ugh[I c Bhd gls tk, xka

;fn vki jkch dseu eaoge dk Hkr Hkj nrsg& rlsog cpkjk 0; FZ
gh ?kcjk tk, xk v\$ vki ds , d k djus I smI ds thou dls [krjk mifLFkr gls
I drk ga vr%vki bu ckrladk E; ku jf[k, v\$, d ekin.M , d k cukdj
pfy, ft I I sfd vki Lo; avius dls rFk I Ei wZ fo'o ds eut; ka dls eki
I da

clEky/ks egkjkt Hke ujsk usviuh jkT; I Hkh ea tc viuh du; k
dsfy, oj ds: i eaf=[k&kEki fr okl qo Jh N".k dk uke izrkfor fd; k
rc doy #Dedoj dlsog ckr v#fpdj yxh FKA D; k&d og ekuf d : i
I sjkch FKA , d s0; fDr u Lo; aviuk fgr dj I drsga v\$ u fdl h n[js
dka

vr%0; fDr dls thou eaviuk ekul 'k) j[kuk pfg,A tks vius
thou eafood dls fLFkj Hkr dj yrsg\$ v\$ n<+orEekjh cursg\$osgh vius
thou dls eay; cuk I drsga

&br; yeA

eu vls vfHkxeu

^vl d[k; a thfo; ek iek; , -----A
d[ikqkFk Hlxoku dh i[FkZuk
d[ikq ftu oj ns -----A**

;s i[FkZuk dh i[Dr; kavkt Hlxoku d[ikqkFk dspj. KaeavfiZ gA
'WfUrukFk Hlxoku dspj. Kaeai[FkZuk dh dFM+ kadsfuonu dspyrddn fnu
gls p[ds gA eutj; LoHko l sgh ijorZu dk i[eh gA vr% d[il Hkko; kadh , d h
Hkko uk g[ozfd i[FkZuk eaifjorZu gksuk p[fg, A e[isHk fopkj fd; k fd ifrfnu
, d gh fo" k; dks iZr[djus l svth. k dh fLFkr cu l drh gA vth. k u
Hk gks rks Hk ftKkl k rks LoHk f[od gh gSfd vU; Hlxokukadk Lo: i ds k gA
vLrj e[is vkt i[FkZuk eaifjorZu fd; k gA

fdUrqe[vki ds i[er% Lej. k fnykuk p[grk g[fd i[FkZuk dh dFM+ ka
eaifjorZu gsl drk gS y[du i[FkZuk dk Lo: i rks vki dks oS k gh l e>uk
gkskA i[FkZuk 'WfUrukFk Hlxoku dspj. Kaeatksfuonu fd; k x; k gsm l ea, d
vuq U[ku dk l[er gS og l[er iR; d ijfLFkr ea vko'; d gA

fl) voLFk[fl) Lo: i dks i[er djus dsfy, vki dks viuk
y{; fLFkj djds pyuk iM[ka ml y{; dks fLFkj cukdj] n[er l svki
ml dh i[er g[qiZ Ru dj[ml , d gh Lo: i ds l[Fk vki tc rle; gks
tk; [r] rHk vki dh v[ek eafLFkr vk, xA

vLFkrk eutj; dks ppy cukrh gA eu p[grk jgrk gSfd vkt
; g vls dy og gA bl l sy{; Hk vLFkr cu tkrk gA vr% fLFkr ds

l# dks dHk gkFk l s NW usughansuk p[fg, A vkt i[FkZuk 'WfUrukFk Hlxoku ds
LFku ij i[FkZuk d[ikqkFk Hlxoku ds ifr i[FkZuk dh i[Dr; kadk mPpkj. k g[er
gA fdUrqbl ead[oy uke dk Hk gh ekuuk p[fg, A vls vFZ dk vuq Hk
rksogh l stkh j [kuk p[fg, A bl i[FkZuk ea eu ds ijh{k. k dh ckr dgh xbZ
FkA ogh cM[vks py jgh gA vls dfo d[ikqkFk Hlxoku dspj. Kaeav iuh
, d my>u j [k jgk gA og my>u ; g gSfd eu dk ijh{k. k D; kaughagls
ik jgk gA

eu ds ijh{k. k dsfy, fLFkrk dh cM[vko'; drk gA vki viuk
Qk/ks mrjokus tkr gA rks Hk vki dks d[il l e; dsfy, , dne fLFkj gksuk
iM[er gA rHk vki dh v[er fp= ds: i eamrj ikrh gA ; fn 'kjhj vLFkr
jgk rks Qk/ks fcxM+ tk, xA tc 'kjhj dk Qk/ks mrjokus dsfy, gh , dne
fLFkj cukuk iM[er gS rc eu dk fp= mrkjus dsfy,] eu dk ijh{k. k djus
dsfy, rks fdrh fLFkrk fdrh n[er dh vko'; drk gS; g vki Lo; agh
l k[l drs gA

; g fLFkrk dS s i[er gA

vki cktkj eap[rs g[fd l h oLrq dks Bhd l sn[kuk p[grsg[rks
vki dks fLFkj g[er] Bg dj ml oLrq dks sn[kuk gkskA Hk[rs g[; k rst
xfr l sp[rs g[vki ml oLrq dks ughans[l d[er D; kad , d k d[rs g[
vki dh n[V fLFkj ughagls ikrh n[V fLFkj g[er] rHk oLrq dk Lo: i vki
n[er ik, xA

dkoz Hk i[er d i[er l e; vki dks vius-ka dh i[er; ka dks fLFkr
djuk iM[er gA ppy us-ka l s i[er ughagls l drhA

ml h i[er ; fn vki viuseu dk ijh{k. k djuk p[grsg[rks vki dks
viuseu dh i[er dks fLFkr djuk gh iM[ka us-ka dh i[er rks Qj Hk
dHk&dHk fLFkr gks tkrh gS fdUrqeutj; dk eu rks cM[ppy gA ik. k[er=
dk ; g n[; eu vr; ur ppy g[er gA cM[cM[l k[er viuh l k[er dsfy,
, d[er e[xQk v[er t[er cB[rs g[E; ku d[rs g[; e] fu; e] ik. k; ke vkrn
d[er; e l sok; qdks j[er dj eu dks fLFkr dh vls ystkus dk iz kl d[rs

g& cM&cM&ri fd;stkrsg& fdUrq;g ppy eu cM&cM&; k&x; k&cdksHh ; k&x
I sH&V dj n&r& g& bl fy, bl ik&F&Z&k ea ;g I &ds fn;k x;k g&

^d&f&kq ftu oj ns euM&is -----A**

& H&xou! e& t& &t& s bl dk tru djrk g& bl dh I k&I &H&ky
djrk g& bl ds vuq i 'kjh ds <kps dks <ky yr&k g& o& &o& s gh ;g
v&xc&v&xsH&kr&k t&rk g& ;g eu cM& gh fop=& g&

dfo ik&F&Z&k djrk g&sf&d gs i&H&ky vki e&h I gk;rk d&ft ,A eu dh
f&L&F&kjrk d&si&tr djusdsfy, v&ki&dk g&sk& vi&f&kr g& i&H&ky t&is 'k&) vol&F&k
d&si&tr g& i&w&Z&N&r&N&r&; g&isp&ps&g&v&f& ftud&L&ole; dh i&w&Z&vol&F&k i&tr
g&sk&x&Z&g&S&os ij&ek&ek r&V&L&F&k H&ko ea f&L&F&kj g&

ik&F&Z&k vki e&f&k I s&d&j& d&B I s&d&j& eu I s&d&ja ;k H&ko dh n&f&V
I s&v&E;ol k;k&ds : i ea&d&j& bu I c Lo: i&k&ds&os t&ku j&gs&g& fd&Ur&q&bl
vol&F&k I s&v&ki&ds v&kn 'k&Z&gh fey I dr&k g& I o&K H&xoku bl eu d&sk&f&L&F&kj
djusdsfy, vu&sd mik;k&dk fun&Z&k L&F&ku&L&F&ku ij dj x;sg& mu L&F&ky&a
dk vu&f& H&ku djuk ;g gek&j&k dk;Z&g& ;g L&F&ky e&av&ki&ds I keus&ml ohr&j&x
ok.kh d&sek&E;e I s 'k&cn&v&F&Z&dk I &ds djrk g&v&k j [k j&g&k g& ml ea&cr&k;k
x;k g&sf&d&

^rLI d eX&x&k&x&# fo) I &ka**

tc ml ek&x&Z& d&sk& u&gh& viuk;k tk,xk r&seu d&sk&f&L&F&kj djus&dk
v&ke&ky dg&k I s&v&f&Z& d&S&si&tr g&sk&X&

eu&f&; dh c&f&) bl y&{; dh i&tr ea&cg& I gk;d cu I dr&h g&
'k&L&=d&k&j&k&dk d&F&ku g&sf&d I & v&f&Z&dk f&pl&ru djus I s&v&ki&dh c&f&)
izy cus&h&A c&f&) dh izyr&k ds I k&F&k vki ,d f&L&F&kjrk d&si&tr dj&ds&vi&us
eu ij tc&j&n&r& vu&f&dk y&x I dr&sg& tc rd c&f&) dh f&L&F&kjrk i&tr u&gh&
g&sk&h& rc rd eu dh f&L&F&kjrk H&h i&tr u&gh&g&s I dr&h&A tc rd c&f&) ea
v&L&;&v&L&; fop&kj py&rs&j&g&Z& rc rd Lok&H&f&od : i I seu H&h ppy cuk
j&g&x&A ml c&f&) d&sk&'k& dg&k x;k g& og c&f&) f&L&F&kj g&sk&j I & ds v&F&Z& d&sk&
x&g&.k dj ik&rh g&S&v&f&Z& ml ij f&pl&ru 'k&D; cur&k g&

fd&Ur&q&tc rd eu&f&; d&seu ea&v&L&; i& i& p&ka&dk dp&j&k H&k&j j&g&r&k g&
rc rd og I & v&F&Z& d&sk&x&g&.k u&gh&dj I dr&h&A E&ke&L&F&ku ij H&h ig&p& dj
e&f&L&r&"d ea&v&L&; ok&l uk; ,j [kr&k g&S&r&ks&ml dk y&{; n&j gh cuk j&g&r&k g&S&v&f&Z&
og I &v&F&Z& d&sk&x&g&.k u&gh&dj ik&r&k A

bl I e&L&;k ds I e&ke&ku g&S&q 'k&L&=k&a ea J&od v&f&Z& H&D&rtu dsfy,
fun&Z&k g&sf&d og tc H&h E&ke&L&F&ky dsfy, jokuk g&h& r&ks ,d 'k&cn dk m&P&pk&j .k
dj&S&fu&L&I fg&A fu&L&I fg&A fu&L&I fg&A* bl 'k&cn dk rhu c&j m&P&pk&j .k dj&ds&gh og
v&lx&sc<f&k g& bl 'k&cn ds m&P&pk&j .k dk v&f&H&ki&k; ;g g&sf&d vc rd e&f&?k&ys&w
v&f&Z& I k& k&j&d dk; k&a ea viuseu d&sk&y&x&, g& f&W& t&is&f&d v&ke&k ij de&k&
dk cl&E&ku t&dm&us ok&ys&g& r&ks vc e&f& I &Jo.k djus tk j&g&k g& vr% e&f&
viuseu I s&vc bu dk; k&a dk fu"ke&k djrk g&

ftI id&kj v&ds&y&k 0;f&Dr ?k&j ds&ck&j fud&yus ij r&ky&k y&x&kr&k g&S
v&f&Z& ml s&B&hd&&ct&kd&j n&f&k yr&k g& ml h id&kj E&ke&L&F&ku ij I &Jo.k g&S&q
t&kr&sl&e; og iki dk }&kj cl&h dj&ds&v&x&Z&y&k y&x&kr&k g& ;g 'fu&L&I fg&' 'k&cn
dk rhu c&j m&P&pk&j .k iki ds&n&j&ok&ts&ij r&ky&k y&x&kus&ds I eku gh g& bl dk
m&P&pk&j .k d&oy 'k&cn&ard gh I f&er u&gh&j&g&uk p&f&g& ,) c&f&Y&d eu d&sk&n<f&k I s
;g H&ko x&g&.k djuk p&f&g&,A

bl ds i 'p&r&-og x&r djrk g&v&k E&ke&L&F&ku ds I ehi ig&p&r&k g& r&ks
ml si&f&h& rhu c&j fu&L&I fg& fu&L&I fg& fu&L&I fg& 'k&cn dk m&P&pk&j .k djuk p&f&g&,A
bl dk iz&kt&u ;g g&sf&d ek&Z&ea&ck&t&kj v&kn I s&x&f&j&rs&g& og vu&sd ol&r&v&ka
d&sk&n&f&kr&k g&v&f&Z& mu ol&r&v&ka d&sk&n&f&kd&j ml d&seu ea&v&v&sd I k& k&j&d fop&kj
m&B&rs&g& t&S&afd ;g ol&r&q&e&js i&e& i&e&h b&r; k&n ds&dk&e dh g& bl s [k&j&h&uk
p&f&g&, v&kn&A vr% ;fn ;g fop&kj e&js&eu ea&cuk j&g&k r&ks e&f&E&ke&L&F&ku ij
t&kd&j H&xoku dh ok.kh dk Jo.k B&hd r&j&g I sug&h&dj I dr&h&A vr%e&f&sbu
ck&t&kj dh p&ht&ka&dh H&h fuo&f&uk dj ns&h g& bl fy, og i&f&h& rhu c&j 'fu&L&I fg&'
'k&cn dk m&P&pk&j .k dj&ds&ml ol&r&v&ka dk fu"ke&k djrk g&

bruk r&ks&g&v&f&Z& fd&Ur&q 'k&L&=d&k&j&k&dk d&F&ku g&sf&d ;g r&ks i ki&dk&j&h i&f&ik
dk R; k&x fd;k g&S& y&f&du eu d&sk&f&L&F&kj cuk&us&dsfy, v&f&Z& H&h i&f&O;k; ,j djuh

gâ bl dsfy, Jkod dsfy, ikp vfHkxeu crk, gâ blga thou ea lkdj : i nsik plfg, A rksog rhu ckj 'ful l fg' 'kcn dk i q% mPpkj .k djusds ckn vius 'kjhj ij n" Vikr djrk gSvlg n[krk gSfd ejsikl dkbZ l fpûk oLrqrsugha gâ vfkz~tho l fgr dkbZ Hkh oLr& tS sfd dkbZ Qy] ekyk byk; ph vkn rks ejsikl eaughagS. vFok dkbZ vukt dsnkusrsugha gS. D; kâd ; s l c l fpr inkFZ gâ vlg blga ÊkeZFku ea ughays tkuk plfg, A

ÊkeZFku ea l fpr oLrqD; kaughays tkuh plfg,] ; g cMk egro iwz ckr gSvlg bl ea Hkh jgl; D; k gS

foKku usizel. kr fd; k gSfd gjh oLr& se) oulifr bR; kn ea Hkh tho glrk gâ 'kL=kaerks l nk l sgh ; g dFku gâ fdurqoKku usml svc Lohdkj fd; k gâ rks, d h l tho oLr& kadk tc&tc Hkh enZu glrk gS rksmuaea iMk dh vutkr glrk gâ og Eofu gea l qk bZ Hkys gh u nS fdurq mudh vn' ; if0; k, i okrkoj .k ea Qsrh gSvlg gekjseu dks m}fyr djrh gâ

vki , d Nk/sckyd dks ; fn vius l kFk ÊkeZFku ij yrsgâ vlg ml sfd l h Hkh izdkj dh dkbZ B l igprh gS rks og LokHwofod : i l s jks&fpYykyxrk gâ ml dh vkokt vki dks l qk bZ nrs h gSvlg vki ml spj djkus dk iz Ru Hkh LokHwofod : i l s djks gâ rks bl l s vki ds Êke&Jo.k eackËk igprh gâ ml h izdkj l fpr oLr& kadsfo" k; ea Hkh l ef>, A vlurj bruk gh gSfd ckyd dh vkokt vki rd igp tkrh gS tcf d ead l fpûk oLr& kadk Øluu vki ugha l q i krâ fdurqtS k fd ead s dgk] ifrf0; k rks glrk gh gS vlg ml dk i Hko Hkh vkidseu ij iMk gâ

Kkfu; kausdgk gSfd pksfttruk Nk/s l s Nk/s k ik. kh gls ml ds Hkrj Hkh vE; ol k; gS Hkrouk, i gâ Hkys gh Hko eu l sgh D; ka u gls fdurq d"V glrk gSvlg ok; e. My ea if0; k glrk gâ ml dk i Hko eut; dseu ij iMk gâ ij .kær% ; g mf}Xu glrk gâ

vr% Jkod l fpûk oLr& kadks gVkdj l eol j .k dsckgj j [k nsk gâ bl h izdkj l sjkt&egkjktk] l B&l gndkj vkn tc ÊkeZFku ij igprs Flsrks l fpûk oLr& kadks gVkus ds vrfj Dr , d sol=kyadkj kadks Hkh mrkj nrs

Fisftul s vfHkeku izdV glrk FkA D; kâd vfHkeku ; Dr i kâd dks Êkj .k djrs gq Hkh eu dks l Fkj ughaj [k tk l drkA , d h flFkr ea ÊkeJo.k djrs gq Hkh vius cMh u dk fopkj cuk jgrk gSvlg , dloxrk ughacu ikrâ ppy eu dks ydj Hkyk l Rl æfr ea Hkh eut; oLrq rRo dksfd l izdkj xg .k dj l drk gS

vlxs dgk x; k gSfd vfpûk inkFZ Hkh vfHkxeu ds gâ eu dks tks ppy cukusokyh oLrq; gS Hkys gh osvfpûk glâ yfdu mlga Hkh ckj gh mrkj dj j [k nsik plfg, A ryokj] clnd vkn 'kL= blghaoLr& kads vlurxZ vlrs gâ D; kâd tc 0; fDr dh n"V bu oLr& ka ij iMk rksog l kpsk fd bl ryokj l s'k=qdk 'kh'k dkVt tkrk gâ ; g clnd gS bl l sxlyh pykdj 'k=q dh Nkrh cËk nh tkrh gS bR; knA vr% dkbZ Hkh vfHkxeu dh phl glsrks ml s ckj gh mrkj dj j [k fn; k tkrk gâ ÊkeZFku ea , d h oLrq; ughays tk bZ tkrâ

vc ÊkeZFku ea i dsk djusds i'pkr~rhl js vfHkxeu dh n"V l s og mlkjkl u yxk yrk gâ ; g 'kL= dk eyw ikB gâ bl dk vfHkik; ; g gS fd ÊkeZFku eacBdj egg ds l keus diMk j [kuk plfg, A vki dg l drsgS fd tc ogk ekâ cBsgâ vlg cky ugha jsgs rksfQj diMs dh D; k vko' ; drk gS. rks Hk bZ] cky rks ugha jgs gâ fdurq mckl h rks vkneh dks vk l drh gâ mckl h vk tk,] [kq l h vk tk,] vlg dkbZ ePNj bR; kn egg eapyk tk, rks D; k gls vki dks [kq l uk iMk] Fkuduk iMkA bl izdkj l svki dh vlg vl; Jkrk vladh , dloxrk Hkx glrk vlg 'kL=&Jo.k dk ykk itir gls ds l Fku ij vlurjk; deZ dk mYV k cËk gls tk, xla

l kphu dky , d fo'kSk ; FkA l H; rk dk ; FkA jkt&egkjktk Hkh ml l H; rk dk ijk E; ku j [krs Fls] vlg jkt&egkjktk vlad s l keus Hkh ml js ykx tkrks rks egg ds l keus diMk j [kdj ckyrs FkA bl s l H; rk dk fplg ekuk tkrk FkA vlg ; g iwz% oBk fud ckr FkA egg ds [kys gls i j vud izdkj ds tgjhys tUr& dhV k. k egg ea i dsk dj tkrsgâ diMk j [kus l smu dhV k. k/ka l sj {k gsk tkrh gâ vud izdkj ds Nw ds jkx kadh Hkh j {k gsk tkrh

gā tšēkezd h ; g fo'kskrk gsvlš bl sē; ku eaj [kuk pfg, A ; g tš 'kōn fdl h ny&fo'ksk dk 'kōn ughagā ; g 'kōn rsl elr ekuokdsfy, gā 0; fDr tu l stš rHh curk gā tcfđ og gj ckr ea l H; rk dk ršj rjhdj j[kdj pyr k gā rsl H; rk dsrjhdsl SHh ; g mŭkkl u dh ckr dgh tk jgh gā fookg ds i l æ eaHh tc nŭgk fudkl h ds l e; ?WwW ij cBrk Fk rks og eŭk ds vks di Mē j [krk FkA bu ckrk dks ge vc Hŭyrs pys tk jgs gā 'kL=&Jo.k ds l e; rks fo'ksk : i l sbu ckrk dks ē; ku j [kk tkuk pfg, A cŭ) eku dsfy, l dšr gh i ; kŭr glōk gā vr%; fn vki bu ckrk dks ē; ku j [kōsrks; gk vkdj cŭ) d rŭo tŭk l dāā rks; g rhl jk vfhxēu gŭvA

prŭjz vfhxēu ; g gSfd tgk l SHh eŭ; kōdš i Hkqds n'kū glōrks oghal smŭgā iz kke dj dš glk tŭMēj vkuk pfg, A vfhkeku dks R; kxus dh nŭV l s ; g foēku fd; k x; k gā ; fn eu esfd l h Hh izdkj dk vfhkeku vFkok cMh u dh Hkōuk cuh jgsh rseŭu&n'kū vFkok 'kL=&Jo.k dk dŭz Hh ykHk i l r ughags l dskā eu dks, dŭz djus dh nŭV l SHh , d k djuk ijeko'; d gā , d h , dŭzrk rFk fujfhkeku dh flFkr ydš tc 0; fDr pyr k gS rks ml s 'kL=kō ds dFku ea l svud izdkj ds jgl; Li"V glōsgg fn [kōz nrs gā vlš ml dk ān; vkulh ds l kxj eaēku gls tkrk gā

vkt dy ik; % l ŭuse ea vkrk gSfd dŭzL=h vius ; kōu dky ea L=h l s i#k cu xBā rks ; g v'kD; ugha gā fdu&fdu Hkōukvka vlš fdu&fdu de&iHkōk l s , d k 'kD; curk gš ; g l kjs jgl; 'kL=kō ea fufgr gā ; fn vki 'kL=kō dk vē; ; u&Jo.k dja rks vki dsfy, gl eafole; dh dŭz ckr ugha jgsh vki J) ki ŭd mu ckrk dks Jo.k djā rks vki dh cŭ) rhŭ.k cus h vlš vki 'kL=kō ds vk'k; dks l gt gh xg.k dj l dāā

vkt dy fo | kŭkz rhŭ.k cŭ) okys curs tk jgs gā ; g vPNh ckr gā fdŭr qml rhŭ.k cŭ) dk l nŭ; kō glōk pfg, A l ŭe l s l ŭe Kku&foKku vud ākku dh ckramudh rhŭ.k cŭ) l gt gh idM+ysh gā ml rhŭ.k cŭ) dks 'kL=h; Kku i l r djus vlš vud ākku djuse ayxkuk pfg, A 'kL= ea dgk x; k g& ^l ŭkŭk fpluru** l ŭe dk vŭz vlš fpluru djus l s og ^Eh*

glōh gsvlš og ^Eh* , d h i s h cu tkrh gSfd vius vlnj jgus okys rŭo dks ifgpku l drh gā vl; ckrk dks Hh og nizk ea i Mōs okys ifrfcēc dh Hwær Li"V nŭk l drh gā

vki tkurs gSfd jkMkj uke dk , d ; l= glōk gā bl ; l= }kjk dŭ kōnj rd l svkus okys ok; q kŭk dks irk rŭk.k yx tkrk gā bl h izdkj ftudh cŭ) ea , d k jMkj tš k rŭo mŭl u gls tkrk gš rks muds u= pks cŭh jgā dku cŭh jgs fdŭr q og nŭj&nŭj rd ?kŭv r glōs okyh ?kŭv k dks l gt gh viuseu ea tku yrk gā bl Kku dk ykHk ml s ; g feyrk gSfd og viuseu dh rFk cŭj dh reke izŭk; kō dks ifgpku yrk gS rFk fgrk og flFkr dks xg.k d jrs gg vfu"Vdkjh ifgpku yrk gS rFk fgrk og flFkr dks xg.k d jrs gg vfu"Vdkjh flFkr; kō l s l o; adks rFk vl; dks cŭk l drk gā

bl izdkj ds dFku dk vk'k; ; g gSfd gekjk yŭ; vkŭred 'kŭr i l r djus dk gā og 'kŭr dk Lo: i gekjs l keus izdV glōk pfg, A vc tgk rd iŭk dks izu gš pks og vjgufk dŭkŭk vFkok 'kŭr ukFk Hxoku dh glš ml l s dŭz vlŭj ugha i Mōkā ey ckr ; g gSfd bl l s gekjk ekuf l d , oavkē; kŭred LokLF; l ŭk juk pfg, A

egkjkt Hkēujš k iē #dedōj ekuf l d jkō dk jkōh FkA D; kōd og dōy l Fkōy cŭ) l s l kŭrk FkA ik; % og nŭ jkō ds fl [kū&i<kus vk tkrk Fk vlš viuh cŭ) dk mi ; kō djuk ml svkrk gh ugha FkA egkjkt Hkēujš us vius drŭ; dks l keus j[kdj viuh dŭ; k ds fookg ds i l æ ea l Hh ykōk l smfpr l ykō i Hh vlš viuh l eefr l cds fopkjŭz izdV dh rFk ; g Hh Li"V fd; k fd ml eaLo; adŭ; k dh l eefr Hh ysyh tkuh pfg, A

fdŭr q#Dedōj dks vius fir k dh ckr mfpr ughayxtā og eu gh eu Jhŭ".k dh izk l k ŭdj >ŭy jgk FkA ml dh eŭk emk l sm l ds ān; dk vl ŭr k izdV gls jgk FkA cŭkŭk l d k j ea l Hh izdkj dseut; glōs gā dŭ 0; fDr , d s glōs gā tš fd mŭk i#kō ds xqkxku l s i l u glōs gā

fdUrqdN yk , d h ghu eukofuk okysHh gkrsgd tksfd nll jkadh mfpr vlg
I Pph izkl k I pdj eu gh eu ea ty mBrsga ; g ghu eukofuk Lo; amlg
ds vifji Do eflr" d rFk rqn an; dh |krd gkrh ga

#Dedøj mlgahghu eukofuk ds ykka ea l s FKA JhN". k tS segku
i# "k dh ; k; izkl k I pdj Hh og eu ds d+ jgk Fk vlg I kp jgk Fk
fd firkt dh cf) u"V gksxbzgs rHh osN". k tS sXokysdh izkl k ds iy
ckk jgs ga

#Dedøj dk eflr" d bl izkj l s foNr gkus dk dkj. k Fk &
f'k' kiky dh l xfr f'k' kiky l sml dh cpiu l sgh fe= rk FKA f'k' kiky l n
jkt dckj ds l keus JhN". k dh cjkz fd; k djrk FKA og N". k l s oS Hko
j [krk FKA f'k' kiky dh N". k dsifr 'k= r k dk Hko gkusdk Hh dkj. k Fk og
dkj. k ; g Fk fd og egkjt tjkl Uek dk fe= FKA ml us viuh cfu da
ds l kfk C; kgh FKA da vU; k; h vlg vr; kpkjh FKA tc N". k us tle fy; k
rks iztk dsvU; k; vlg vr; kpkj l scpkusdsfy, mlgusda dk oek fd; ka
rks tjkl Uek ; g l kprk Fk fd uln ds; gk mri lu gkus okys bl vghj ds
Nkdjsustc ejs tekz dksgh ijykd igpk fn; k rlsfQj ; g ejsjkt; dks
ds sVdus nsk\

blghadj. k l sml dseu eaN". k dsifr Hk; vlg }Sk us l Fku cuk
fy; k FKA vr% og l kfk jktkv l dschp bl h }Sk ds l hdkj Qsyrk jgrk FKA
bl h dsifj. keLo: i f'k' kiky Hh] tksfd N". k dk l EclEk Fk N". k l scj
j [kusyxk FKA gsk rls; g plfg, Fk fd l EclEk dsdkj. k og N". k l s i
j [krk fdUrqgk bl l smYk gh N". k vlg f'k' kiky ekek & Hk v k ds Hkz Fk
fdUrqf'k' kiky rlsdq xfr ea iM+x; k FKA

I xfr dk id x vk; k gSrse s fopkj vkrk gSfd vkt dy Hk & Hkz
Hh vki l ea i e l s, d l kfk jguk Hk yrs tk jgs ga vusl dkj. k l s, d k
gsk gS fdUrqHk & Hkz ds vki l ea eue l ko ea; scfgua cMk Hkx vnk djrh
ga ; fn bu cfguads EkezdS i e ds l hdkj gk rksos?kj vkdj vkuln dh
xak cgk nsh ga yfdu ; fn osrqn cf) okyh gkrksfQj os?kj dksujd

Hh cuk nsh ga n[kusea vkrk gSfd Hk & Hkz vki l ea 'Wfey ea0; ki kj rls
pyk yrs gSyfdu mudspwgs vyx & vyx gsk tkrsga i M us ij ekye i M Fk
gSvlg osdgrsgfd D; k djal kgc] ; s?kj dh yf{e; k vki l eafey tydj
ugha jg ikra

clEk v k ; g cM s gh n k dh ckr ga ftl thou ea l s i e vlg
viuro dh Hkouk l ekr gsk tkrh gSog Hh D; k dksz thou gsk ga rqn
l s rqn ckr ij i e ds0; ogkj dksR; kx nsk , d cf) ghu 0; fDr gh dj
l drk ga

gk dHh & dHh rksnl & nl Hkz Hh , d l kfk cBdj Hkstu djrsga
, d s?kj eafdruk vkuln gsk gsk] dS h i e dh xak izkgr gkrh gsk
rks; g l c l xfr dk gh izki ga ; fn ; scfgua vPNh l xfr l s vPNh l hdkj
ydlj vk, j rks?kj ea l a cuk; sj [kdj ml sLoxZ; ; cuk l drh gSvlg l cdk
dY; k. k dj l drh ga u; s?kj ea vkr l e; os ^fu l l fg* dgdj vFkz - eu
ds l k jse y vlg dpj s dks l M edj ; fn vkrh gsrksog ?kj LoxZcu tkrk ga
yfdu ; fn osdpj s dks l kfk ea ykrh gS rksfQj ?kj ea egl Hk j r dh l Fkr cu
tkrh ga

rls #Dedøj f'k' kiky dh l xfr ds dkj. k N". k l s 'k= r k dk Hko
viuseu ea j [krk FKA f'k' kiky dseu eaN". k dsifr oS gkusdk , d vU;
0; fDrxr dkj. k Hh FKA tc f'k' kiky dk tle gk Fk rc T; ksr"kh ml dh
dqMyh cukus dks igpa dqMfy; k cukz xba , d T; ksr"kh usml dh dqMyh
cukdj dgk

^jktekrk! , d srks; g ckyd cMk Hk; 'kyh gsk] ijUrq-----A**

bl ^ijUrq dks jktekrk us idM+fy; k vlg i M k & ^l kQ & l kQ
crkb; sT; ksr"kh th! bl ijUrq l svki dk D; k vk'k; gS T; ksr"kh usckr Vkyuh
pkgh] yfdu jktekrk ugha ekuh rc ml T; ksr"kh usfoo'k gsk dj Li"V
Hko"; dFku dj nsk gh mfpr l e>k vlg dgk

^jktekrk! vijkek {kek gS fdUrq bl ckyd dk vUr okl qo
JhN". k ds gk Fk gk k A**

;g l qdj f'k'kiky dh ekrk us l kpsfd N".k rkejk Hkrhtk gA eA ml ds ikl tkdj f'k'kiky dh j{kk dk opu elpxhA ;g fu'p; djds og N".k ds ikl xbz vls ml us cPps dls >kyh ea j[kdj vius gkfk N".k ds l keus fHk{kk dsfy, QSyk fn; A

;g n[kdj N".k us dgk& ^HkqktH! vki ;g D;k dj jgh gS vki ejh Hkqk gkdj ejS l keus gkfk D; ka QSyk jgh gS* rc f'k'kiky dh ekrk us dgk& ^N".k] eA rE l s fHk{kk elpxrh gH*

^dS h fHk{kk^& N".k us iMKA

^bl ckyd ds vijEek {kek fd; stk, A** & ekrk us dgkA rc N".k us fQj iMk&^; g rkejk HkKbz gA vls bl us vHh rks dKbz vijEek fd; k Hk ughagA rc {kek dS h^* rc ekrk us dgk& ^vHh rks bl us dKbz vijEek ugha fd; ka fdUrqcMk gkdj] dQ xfr ea iMelj ;fn ;g dKbz vijEek dj cBsrks rE bl s {kek djukA cl ;gh fHk{kk eA rE l s elpxus vkbZ gH

JhN".k us ije mnkj gkdj viuh Hkqk dks opu fn; k& ^eA bl ds , d ;k nks ughA cfyd full; kuos vijEek {kek dj nKKA cl] vc vki 'kUr i dZ i Ekkj; A**

f'k'kiky dh ekrk ije l UrqV gkdj ykV vkbA fdUrqf'k'kiky tc cMk gqk vls ml s bl l kjh ?kVuk ds fo"k; ea ekye iMk rks og vius vgaekj eadgusykh fd og ejS full; kuos vijEek {kek djsk] rks D; k eAdKbz fHk{kkjh gH vjseA Hh ml h ds l eku , d jktk gH ejS vEku Hh vls cgr l sjktk gA eA s N".k dh dKbz ijokg ughagA eA ml xokys l s Mjusokyk ugha gH vknA

bl h idkj dsckraog #Dedw ds l keusfd; k djrk Fk vls N".k dh cjk; k th Hkj dj fd; k djrk FkA bl h dQ xfr dsdkj.k #Dedw Hh N".k ds fo#) gksx; k FkA

rkegkkt HkeujSk rks Kkuh FkA mugkus n[kk fd l Hk eamiflkr vl; l Hh ykx muds izrko dks l qdj iz lu gks mBs gH fdUrq vdsyk jktdekj viA lu nh[k jgk gA viA lurk] vl rksk vls }Sk ds Hko ml ds pajs ij Li"V ixV gksjsgA rkegkkt us vius iE ds bl ekuf l jkx dks ckgj fudky nusdsy{; l sml l s Li"V iM fy; k&^D; kajktdekj! rE 'k; n dQ dguk pkrsgkA Li"V dgkA D; k ejk izrko rEga; k& ; irhr ugha gqk\

firk dk izu l qdj jktdekj dk egg vls Hh Qny x; ka ml us dgk&^firkth bl fo"k; dks vki ;gh l ekr dj nft, A vki dh voLFk Hh vc dKQh gks xbz gA vr%vki cfigu dsfookg dk mUkjnkf; Ro vius Aij er yft, A

iE dk ;g dVqmUk l qdj Hh egkkt usrfud Hh cjk u ekurs gq ml s l e>kus vls ekuf l d fopkj dks nj djus dh n"V l s iE% dgk& ^jktdekj] eA h ds dgus l seA srks viuk fopkj l cds l keus j[kk gA ;g ejk fu.kz ugh gA rE l c ykx bl ij fplru djks vls vflure fu.kz jkt dU; k l s Hh ysyk, d k gh eA ds dgk gA rks bl fo"k; earfigkjs Hh tks fopkj gk mlgarE l cds l keus full dKp j[k l drs gkA*

;g l qdj jktdekj us dgk&^firkth! vc eSD; k dgk vki us rks igys gh veA ykpj.k dj fn; k gA*

iE ds , d k dgus ij jktk us fQj l s EKS l fgr iMk&

^eA s dks l k veA ykpj.k fd; k gS*

^eA N".k dks i l un ugha djrk& cMk gh dVqk ds l kfk jktdekj us mUkj fn; ka

egkkt HkeujSk cMs-EkS bku FkA os i[kj cf) ds Lokh Hh FkA vr%os 'kUr ds l kfk cky&

^jkt døkj! egh ckr È;ku l s l qkA ;fn rø Ñ".k ds l kfk viuh
cfgu dk fookg ugha djuk pkgrs rks Hkys gh er djukA ;g vlxsdh ckr
gA fdlurqfd l h egki ø" k dh fulnk djusdk iki rksviusf l j ij er vlskA
, d sf=[køkkfki fr dk ;fn rø xqkxku ugha dj l drsrks er djks fdlurqde
l sde mudh >Bh fulnk rks er djukA rfigkjsfy, ;g ;kø; ckr ugha gA D;k
rø crk l drsglsfd Ñ".k ea dks l k nllk.k gS ft l dkj.k l s rfigkjk eu
bl izlkj ppy gks jgk gS vls rfigkjs gk f&i; vls gk Bka ea dEi lu gks Hk
jgk gS rø vlf[kj brus mlt r D;k gks ;k rfigkj h bl mlt uk dk dks
vlfkjk Hk gS ;k rø fujkjk gh , d egki ø" k dh >Bh fulnk djus dsnk
ds Hkxh cuuk pkgrs gks*

^jkt døkj! eñÑ".k dsfo" k; ea tkurk gñ eñsmudk vutko fd;k
gA eñs fd l h Hk Lokfz dh nñV l s ugh l oEk fulokfz nñV l s cñh ds
eay; Hko"; dh 'kjk dkeuk djrs gq gh ;g izrko j [kk gA fQj Hk ejk
dks vlxg ugha eñ l cdh ckr k dks feykuk pkgrk gñ vls cñh tksfd gekjs
?kj eay{eh ds : i ea vks gS ml dh jk; Hk feykuk pkgrk gñ bl ds tle
yrs gh gekjs ?kj ea vls jkt; ea l c izlkj l s l (k&l ef) dh of) gñz gS
vls eay; fLFkr mRi lu gñz gA ;g iq; krek gA bl h nñV l señ ;g ckr
dg jgk gñ*

vr, o] jkt døkj! rø viuseu dh ckr Li"V : i l s dgks vls
crk vlsfd rø Ñ".k ea D;k nllk.k n[krsgkA

fdlurqes rfigs l kfk gh l kfk l koEku Hk djrk gñ vls l ykg Hk nsk
gñ fd fd l h egki ø" k dh fulnk l scpkA*

vR; Ur 'kyhurk vls Lusj i d egkjt Hkhej sk us ; opu dgs
vls vius iø dh ckr rFk ml dk vfkik; tkuus dsfy, os l pñV gqA os
tkurs fksfd dñ øfr dkj.k gh jkt døkj dseu ea Ñ".k ds i fr ghu Hk kouk, j

Hkj xbz gA vr%ml dseu ds bl fopkj dksfyd tksdk vol j inku
djuk pkfg, A

jktk ds eñs gks tks ij el=h us jkt døkj dks l Eekr djds
fuosu fd;k os viuseu ds fopkj l Hk ds l Eek mifLFkr djA mifLFkr
l Hk l n Hk È; kui d jkt døkj dh ckr l pus ds fy, rRij gks x; A
jkt døkj D;k dgrsg os Ñ".k dh fulnk D;k d jrs gA ;g tkuus dsfy,
l Hk mRi d cu x; s fA

bl l e; vkt eñvki l sbruk gh dgk fd vki egkjt Hkhej sk
dks viuk vkn'kz cuk dj pfy,] fund jkt døkj dks ugha ;fn vki ikp
vfkheu ds l kfk vius thou dks pyk, xarks viuk thou mRd" k dh vls
tk l dskA

&br; yeA

vkgkj vlg vkrek

vl [k; a thfo; ; k iek; ,
&Jh vjugufk Hlxoku dh i k f k u k &
^Ékez ije vjugufk us -----**

; s i Hkq vjugufk Hlxoku dh i k f k u k dh d f m + k g a i j e k r e k d s v u d
u k e l a e a l s , d v j u g u f k H k h g a ^ j g * d k v f k z g & f n i k g y k A v l g ^ v * y x
t k u s l s ^ v j g * g k s t k r k g a v f h k i k ; ; g g y k f d v j u g u f k H k x o k u l s b l
f o ' o d k d k z i n k f k z f n i k g y k u g h a g a l d k j d s i r ; d r r o d k s o s v k f n l s
v l r r d] o g t s s h k h : i e a g s m l h : i e a n s [k u s o k y s g a , d s i H k q v j u g u f k
d s i j e É k e z d k s l e > u s d s f y , b l i k f k u k d h d f m + k a e a l a r f d ; k x ; k g s
f d i H k q d s m l r r o d k s f d l i z k j k r f d ; k t k , \ , d k o g d k u l k É k e z g s
f t l d s v k p j . k } k j k g e H k h v j u g u f k H k x o k u d h H k a r l e x i n k f k a d k s t k u
l d a

ftKkl k dh ofük eut; dsfy, LoKkKfod g& og pkrk gSfd dk&Z
Hk h i n k f k z m l l s v k k r ; k f n i k g y k u j g a f d u r q d o y b l f t K k l k d s g k u s
l s r k s l Q y r k f e y u g h a l d r h A b l f t K k l k d s l k f k g h f t l f u j l r j i z l r
d h v k o ' ; d r k g s o g i z R u c g r F k k l s y k s d j i k r s g a ; | f i i r ; d e u t ;
e a o g ' k f D r f o l e k u g s y s d u e u t ; m l ' k f D r d k s H k y k c B k g s v l g l d k j
d s v l u ; v l k j i n k f k a d s l p ; e a g h j r j g u s y x k g a b l h d k j . k m l d s
t h o u e a v ' k f l r c u h g h z g s v l g ' k f l r d h e f t y l s o g n l j s g l s x ; k g a
t k s H k h 0 ; f D r b l ' k f l r d k s i k r d j u k p k r k g s v l g v j u g u f k

Hlxoku dsrW; 'kDr dks i k r d j u k p k r k g s m l s H k x o k u d s i j e É k e z d k s
l e > u k g l o k A b l f y , d f o u s l a r f n ; k g & ^ i j e É k e z v j u g u f k u s ----
- ! * & H k x o u ! v k i d k o g i j e É k e z e a d s t k u k l o i j d h n i V l s o g É k e z
e a s l e > k b ; A r k s t k s H k h 0 ; f D r H k x o k u v j u g u f k d s r W ; c u u k p k r s g s m l s
m l i j e É k e z d k s l o i j d s k k u d s l k f k t k u u k p k f g , A

Lo&l e ; v l g i j & l e ; d h f l f r d k s d k y d h n i V l s u g h a y s k g a
; g k l o & l e ; l s r k r i ; z g s v k f r e d f l) k u r d k i f r i k n u v l g i j l e ; d k
r k r i ; z v k r e k l s f h k u t k s i n k f k z g s m u d s i f r i k n u l s g a ; s i n k f k z u k ' k e k u
g s m u u k ' k e k u r r o k a d k H k h , d f l) k u r g & o g f l) k u r u k ' k e k u r r o k a u s
u g h a c u k ; k j o s r k s t m + l o : i g a i j l r q p s u ; l o : i v k r e k u s v i u h l e x
' k f D r d k f o d k l d j d s t m + d s v l u j j g u s o k y s l o : i d k H k h i f r i k n u f d ; k
g a b u p s u ; l s ' k u ; t m + i n k f k a e a t k s f h k u & f h k u É k e z c r k ; s x ; s g a o s
v l e ; k f r e d n i V l s u g l o j m u o l r q k a e a j g u s o k y s o . k j x a k j j l] l i ' l z
v l g o l r q l o h k o d h n i V l s g a d g k g & ^ o r f k l g k o l s É k e k a * o l r q d k l o h k o
g h m l d k É k e z g a m l s c r k u s o k y k p s u ; l o : i g a ; g p s u ; f t l u s f d
l o & l e ; d s i j e É k e z d k s i w k z i l s i k r d j f y ; k g a d g k x ; k g &

^ i j e l k e ; ----- l o & l e ; ----- m l k e A **
t k s ' k l = v k r e k d h l k e ; v o l f k d k s i k r d j k n s k g s o g l o & l ; e
g a o g l o & l e ; v u i e g a m u d s f y , d k b z H k h m i e k u g h a n h t k l d r h m u d s
l e k u v f k o k m u l s c < e j d k b z H k h m l k e r r o u g h a g a m l l o : i d k s 0 ; D r
d j r s g g e k u r k v k p k ; z u s f y [k g & ^ l w l z r ' k f ; e f g e k f l e q u l u n z y k a d **

Hlxou! vki dh efgek vuie g& bl fo'o ea vki dh efgek dk
xqlxku djusdsfy, ; lch ykx viuh ; kx l k e k u k d s c y l s p y r s j g a f d l u r q
f Q j H k h v k i d h e f g e k d k k l u o s i w k z i l s u g h a d j l d r s g a g s e q u l u n z &
e f u ; k a e a b l u n z d s l e k u & v k i d h e f g e k d h m i e k n u s d s f y , d k b z r r o u g h
g a l d k j e a f t r u s h k h i n k f k z g s t k s f d b i p e p (k y k a l s f n [k b z n s j g s g s f t l u g a
e u t ; v i u s g k f k l s n w j g k g s d k u l s l w j g k g s t h k l s p [k j g k g s
u k f d k l s l i k j g k g s v l g l i ' k b f l u n z l s l i ' l z d j j g k g & o s l H k h i n k f k z

uk'keku gksdsdkj.k] mudh miek vki dh 'k'fūr I sugrnh tk I drh gā
vki rls ije I kē; I eki lu gā vki 'k'or] Ēlō] vVy 'Wār dks i ktr dj
pōsgā vr%uk'keku infkādsl kfk vki dh rgyuk fdI Hkār nh tk I drh
gā

miek nsds iz Ru }kjk I d kj dks i Hkqdk Lo: i dñ I e>kusdh
nīV I sdgk x; k gSfd I d kj eaftrusHk infkz gS osvĒkdkj i wZ gā gñ
nhi d dh yk idk'k; Ār gā vġ idk'k; Ār rRo dh miek ;fn idk'k ds
vulr iġ Hxoku I snh tk, rls dñ I d r eut; dks i ktr gks I drk gā
yfdu nhi d dh yk ds I kfk Hxoku dh miek nsdk fopkj djus ij dfo
us I kpk fd ughñ ; g miek rls Bhd izhr ugha gā D; kōd nhi d rġ rS]
cūkh vkn I kexh dh I gk; rk I sgh idk'kr gkrk gā tc og I kexh I ektr
gks tkrh gS rksog cō tkrk gā rls i Hkqdh fn0;] v[k.M T; kōr I s, d h {k.f.kd
T; kōr dh miek dS snh tk, \

vksfopkj dh Jālyk pyh rksdfo us I kpk fd fcuk fd I h I kexh
dh I gk; rk vFkok vĒkġ ds rks vdk'k ds rks pedrsgā ; fn i Hkqdh miek
bu rkj k l snh tk, rks dS k gks fd ūr qvu d āku vks pyrk gS vġ dfo dks
fopkj vkrk gSfd rks rks dōy jk= eagh fVefVekrsgā vġ ikr%dky fNi
tkrsgā tc fd i Hkqdh fn0; T; kōr rks v[k.M idk'kr jgrh gā vr%; g
miek Hk Bhd ugha gā

vks I kpk x; k fd rkj k l sc<elj plnek gā ; g 'kry Hk gā fd ūr q
plnek ea; g deh gSfd og Hk i kōp.kz gks tkrk gā I wZ dsmn; gks i j
og Qhdk i M+tkrk gā ml dh T; kōr ?Kvrt&c<fh Hk jgrh gā vr% i Hkqdh
T; kōr dh rgyuk plnz I s Hk ugha gā I drh

, d h flfkr ea I wZ I s; fn i Hkqdh miek nh tk, rks dS k jgā I wZ
dk idk'k bu I cl sc<elj gā fd ūr q ughñ I wZ dh miek Hk Hxoku ds fy,
mi; Ār ugha dgh tk I drh D; kōd ; | fi ml dk idk'k rst gS yfdū og
I d kj dks cgr rki vġ d"V Hk nsk gā xh'e _r qea; fn d kōz0; fDr Ēk
ea [kōk gsk tk, rks ml dk 'kj hj tyusyxA bl ds vrfj Dr I wZ Hk mfnr gkrk

gS vġ vlr gsk tkrk gā rFk I wZ ij Hk vkoj.k vk tkrk gS ml s Hk xg.k
yx tkrk gā tc fd i Hk q rks vulr fujkoj.k 'kDr I s I Eilu gā muds
idk'k dks d kōz fNik ugha I drk

rksdfo I kprk gSfd Hxoku! ejh nīV ea; g rks pedrk gpyk I wZ
gS , d svud I wZ cfd , d svulr I wZ Hk ; fn , d rjQ gā vġ nñ jh
vġ vki dh vĒk ds Lo: i dk idk'k gks rks Hk osvulr I wZ vki ds vulr
idk'k dh rfud Hk I ekurk ugha dj I drh

rc vkr [kj vkids ije Ēkz dk Lo: i eā viuh dYiuk ea dS s
ykĀ\

rks ml vulr 'kDr Lo: i dks ft I le; eā Lo & le; ds: i dks
I e> ypkj r Hk fd I h I hek rd tku I d kōk

vr% cĒk vġ Hxoku vjgukfk ds ije Ēkz dk Lo: i gekjs ān;
ear Hk vodk'k ik I drk gS tcd ge Lo & le; vġ ij & le; dh nīV dks
vius thou ea i wZ LFku nā , d h nīV cuk ys i j gh ge bu uk'koku
infkādspØ I s Nw I drsgā vġ vius vKku ds vkoj.k dks gVkdj vius
gh fn0; Lo: i dks i ktr dj I drsgā

Hkō; kē 'kL=kā ea Kku dk Hk.Mkj Hkj i Mē gā ml dk mi; kō djuk
gekjs gkfk ea gā ftruk Hk nksu ge budk djñ mruk gh ver ge i ktr
dj I drsgā bl f y, ckj & ckj eā vki dk Ē; ku bl 'kL=h xkfk dh vġ ys
tkrk gā

^rLI d eXxks x# fo) I ok -----A**

ey xkfk dh nīV I stks vĒk dh ckr py jgh gS rks crk; k x; k
gSfd ekuo! ; fn r w vius thou ea 'k'fūr ds Lo: i dks I e>uk pkrk gS
rks Hxoku vjgukfk ds ije Ēkz dks thou ea LFku ns vġ ml ije Ēkz
dks; fn thou ea I kdj : i ns k gS rks og Lo & le; dk Lo: i] fl) ktr dh
nīV eu & eLr" d ea i dsk djuh pkr g, A

fd ūr q; g dS sgks I drk gS rks , d k I E Hk cukus ds fy, I w vġ
vFz dk plūru djuk pkr g, A bl plūru I sft I j I dh mRi fūk gskh ml I s

thou dh ej>krh ghzcfx;k dlsfQj l sgjk&Hkj cuk;k tk l drk ga vki ik;%n[krsgsfdeut; Åij n[kusearkscMk iQiy fpÜk] id lu ,oalOLFk fn[kbznsr g\$ fdurqHkrj gh Hkrj ej>k;k gpk fplurr ,oakufi d : i lsvLoLFk glrk ga dñ fufelk gksij og dñgyk tkrk ga ekuo dh vkt dh n'kk ;gh ga bl dk dkj.k ;gh gsfde ge viusokLrfod Lo: i dksugha tkursvlg bl gM&ekl dsiqysdksgh l c dñ ekudj {k.ls#"V%} {k.ls rñV%& vFkz} {k.k ea#"V vlg {k.k ea rñV glrsjgrsga ije rRo dls l e>usdh psvk tksvRek,i ugha djrh mudh ,d h gh n'kk glrh ga osbu uk'koku inFk l sgh fpidh jgrh ga bl idkj osvuh okLrfod] fo'kky id urk dksugha tku ikra bl fLFkr l scpusdsfy, l #&vFkz dk fpluru djuk plfg,A ;g fpluru fdi idkj fd;k tk,\

bl dsfy, esdg palk gird tgl dghau; &fu{ki} iek.k dh fLFkr;k garismudksE;ku eaj [krsgq fpluru fd;k tk,A olrqdsLo: i dls l e>us dsfy, u; kadk Kku Hkh vo'; gksik plfg,A og dny Lo&l e; dk gh ugh ij&l e; dk gh ugh ijurqorEku dk ej>kgV dls l e>us dsfy, Hkh vko';d ga

vkt eut; dk vRe&Kku : ih nhid cæ jgk gsfldurq;fn ml ds Hkrj og ije lE; dk fl)ur isdk dj tk, vlg og n<rk ds l kfk vpyrk dh vlg vk tk, rksog nhid i%vlykdr gks l drk ga bl h ds fy, l #&vFkz ds fpluru dh vko';drk ga ,d k gks l s og idk'k rhoz cuska eut; dh cñ) ije Lo: i dk |kru djusokyh ga og 'kDr vki ds ikl ga ml 'kDr dksvxsc<kb;svlg vuq kku eanuk&fpuk gsktkb;srls og nhid tysk vlg ml dk idk'k pkjka vlg QSyxkA

esvki dls 'kforukFk Hxoku dk Lo: i crk jgk gñ vki dls l e>us eadñ dfBukz gks l drh gsvlg vki l kp l drsgafd ;g Lo&l e; vlg ij&l e; D;k g\$ fdurq?kcjkb;sugha 'kfori dñ bu 'kOnkds vFkz vlg eel dls l e>usdh psvk dft;A rHkh vki 'kL=ka ds Kku dk ykk ys l dka 'kL=ka dksrls dkeEkuqdh miek nh tk l drh ga bl lsvki bPNkuq kj nñk

ikr dj l drsga os s;g miek iwz;k ;k ;k; ugha ga bl h idkj fplurk.k jru dh miek ;fn 'kL= dksnh tk, rksog Hkh iwz;k mi ;Dr ugha Bgjra gñ ;fn 'kL= dkspsU; fplurk.k [ktkusdh miek narkog dñ mi ;Dr dgh tk l drh ga ifrfnu uohu l suohu l jrrRo bl l si kr fd;k tk l drk ga

fdurqE;ku nsdsdh crk ;g gsfde 'kL= ds vE; ;u lsvfHki k; dny v{kj&okpu l sgh ughayuk ga D;kad v{kj rsek= fufelk ga osrls dñ Hkh viusvki cksyrsugha fdurqmueajgusokyk tksvFkz g\$ ml ds nkgu dh dyk vkuh plfg,A og dyk vlg 'kDr vRek ds ikl gh gks l drh ga vRe Lo: i l rfrpr] vkuh?ku l sifjiwz ga bl mPp fLFkr rd igpus dsfy, l cl sigysmfr Hkredk dk fuekz k gksik plfg,A bl dsfy, cñ) dk fuezy gksik vko';d ga fuezy cñ) l sgh 'kL= dk vFkz fudy l drk g\$ nkgu gks l drk g\$ Lo&l e; dk l E; ifgpuk tk l drk ga

bl n"V l seku&ru dk egro vr; fEd ga bl lfy, dgk x;k g\$ fd fcuk ekuo ru ds;g nkgu ughagks l drk ga og ed[ku ikr ughagks l drk ga vlg ekuo 'kjhj tc gSrc ekuo 'kjhj ds l kfk yxusokyk tks rRo gsm l dk l drs Hkh 'kL=ka usfn;k gsvlg dgk x;k gsfde x# ds ikl cBdj 'kL=ka dk fpluru&euu djuk plfg,] vlg cñ) dls rkefi d ;k jkt l hofuk l sgVkdj l krod ofuk gh cukdj gh ,d k vE; ;u djuk plfg,A

dgk x;k g\$ ^fereš.k.kh;a vkgkj fePNr~ -----A** vkgkj fePNfe;ed f.kTtaeut; &thou ea vkgkj dk egro Hkh de ugha ga Hkstu ,d k djuk plfg,A ft l sgekjh vkred 'kDr dk fodkl ga Hkstu djuk rls l gt gh ga fdurqog Hkstu ds k djuk fdruh ek=k eadjuk vlg fdi l e; djuk br;kn ckraclMh egroiwz ga bu ckracl l epr fopkj fd;sfuk gh ;fn dkbzeut; tks th eavk;sogh inFkz [krk jgrk g\$ rksml ds Hkstu djusvlg i'kqds Hkstu eadkbzvlurj ugha jg tk,xkA ,d i'kq?kl [krk g\$ fcusyk [krk ga vki dgragsfd i'kqclvk [k jgk ga fdurqvki tc dkbz inFkz Lo;a [krsgSarksdgrsgsfde ge Hkstu dj jgs

gâ n[kk tk, rls tksn[tk vki i hrs gâ ; k tksostHvscy Êh vki [kkrsgâ og ?kkl dk gh inkFizgâ yfdu i 'kqdsrFkk vki ds [kkuseavlrj D; k gâ vki ds Hkstu dh fo' k[krk D; k gSft I lsvki i 'kqds [kkusrFkk viusHkstu djus ea Qdz djrs gâ

, d vlrj rls; g gSfd cpkj i 'kq, d ; U= dh rjg [kkrk gSv[ks ftÊkj dkbz gqđ n[m[Ëkj gh pyk tkrk gâ mi; k[krk v[ks vuq; k[krk dh ckr dks og ugha l e>rk gâ

bl h izkj ^vlgkj&funkt&Hk; &e[skapa p**& vlgkj] funkt] Hk; v[ks e[skap& ; spkj kackraeut; rFkk i 'kqnksukæagh i kbz tkrh gâfdUrqfQj Hkh ge i 'kq lsviusdksfHkUu ekursgâv[ks ml ds vlgkj dks?kkl ckv/k dgrsgâv[ks viusvlgkj dksHkstuA ; g vlrj vki fdl v[Ëkj ij djrs gâ i 'kqHkh uhm yrsk gâ vki Hkh l k[rs gâ cfYd v[Ëkd[ak eans[kk tk, rls i 'kqeut; kâ l s v[Ëkd I [ki w[ks 'k[ur i w[ks fulnk ys i krk gâ I [k] dMh Êkjrh ij Hkh og fuf'p[ur gkdj l kstkrk gâ tcfđ eut; dksueZfcN[sk ij Hkh uhm ulhc ugha gkrh A bl h izkj l shk; v[ks e[skap dh Hkh fLFkr gâ rc v[ks [kj i 'kq ds [kkus v[ks viusHkstu ea vki vlrj fdl izkj l e> l drsgâ

og vlrj bl h n[V l sfđ; k tk l drk gSfd eut; tksd[Hkh dk; Z djrk gâ og ije ÊkeZ dsy{; dksy[djrk gâ og tksd[Hkh Hkstu djrk gSog l k[rod g[sk gâ fer v[ks , skf.kd g[sk gSrFkk 'kjhj dh j{kk djrs gâ ml dh v[Ëk dksmPpre 'kq] rk dh fLFkr dh v[ks ys tkusokyk g[sk gâ ; fn dkbzeut; bl fLFkr dsfo:) pyrk gSv[ks v[kk] [kkrk jgrk gâ vl e; [kkrk jgrk gâ rks ml dh fLFkr , d i 'kqdh fLFkr l scgrj dHkh ugha g[sk l drhA , d seut; dsfy, rls ; gh dguk g[sk fd og vlgkj xg.k ugha djrk] cfYd ?kkl [kkrk gâ

vr%cl[Ëk/ks viuh ekuo&fLFkr dks tkfu;sv[ks i[Ëf.kr dlft; s fd vki i 'kq l s J[SB gâ eut; dsân; ea tks ÊkeZ gâ ogh ml si 'kq l s fHkUu , oa J[SB fl) dj l drk gâ vr%tc Hlxoku vjgukFk dk ije ÊkeZeut; ea vk tkrk gSrHkh og ml dh okLrfod ekuo&fLFkr g[skh gâ ml h fLFkr ea

eut; dk [kkuk] Hkstu vFkok vlgkj gâ , d k vlgkj fer v[ks , skf.kd g[sk p[fg, A tkseut; Hk{; &vHk{; dk rFkk fgrkrgr dk cl[Ëk ugha j [krk og i 'kq l sm[ke fdl izkj l sdgk tk l drk gâ

m[ke ekuo fLFkr eajgusdsfy, l æfr dk egroiv . lzfgLI k fuHkrh gâ egjkt dh jkt; l Hk ea ; øjkt #Dedøj , d , d k 0; fDr Fk tks jkt&i fjokj eamRi Uu g[sk Fk] ml svPNh f'k{k fnykbzxbzFk] fdlUrqđ æfr ea iM+tkus ds dkj .k ml dh cfđ) HkZV gksxbzFkh v[ks og ÊkeZ l s 'W; FkA Lo; avi usgrkrgr dk Kku ml sugraFkA bl h n[sk dsdkj .k og f=[k[Ëki fr okl qđ t[s egki # "k ds fy, Hkh viekutud 'k[on ckyus ea ugha fgpfdpk; kA egjkt Hk[eujsk ustc ml l si n[sk fd og okl qđ N".k ea D; k n[sk n[skrk gâ rc og ckyk&

^N".k ea vusd n[sk ik, tkrsgâ og Xokyk gâ xk; j pjkusokyk gâ xk[cy eajgdj ml usXokyl[ak >Bk [k; k gâ mul sed [ku dh plgh dh gâ --- br; k[ra

cl[Ëk/ks #Dedøj usN".k dh xk; j pjkusdh fLFkr n[sk fdlUrqmuds vlr%dj .k dksugh m[skA vlr%dj .k dks n[skusyk; d cfđ) gh ml ea 'k[sk ugha jgh FkA vki Lo; agh l k[l drsgSfd D; k xk; j pjkusokyk ; k xk; k[adh j{kk djusokyk 0; fDr fdl h izkj l sghu gâ D; k ml ead[voxqk vk tkrsgâ #Dedøj dks ; g dk; Z N[sk v[ks ghu i rhr g[sk g[skA fdlUrq l E; x[V j [kusokys N".k dh n[V ea l Hkh tho l eku FkA os rks xk; k[dks Hkh viuh v[Ëk dsr[; gh n[sk rskA bl h izkj l s N".k usfd l h dk Êku ugha pjg; kA cky&yhyk dh n[V l sosed [ku [krs Fls v[ks n[js ckyd[dks f [kykrs FkA ml eamudh Hk[ok dkbz plgh dh ugha FkA fdlUrq; øjkt dh n[V ij rls, d , d k v[okj .k i M[g[sk Fk fd ml s N".k ds n[sk gh fn [k[zbzrs FkA Jh N".k dh l E; x-n[V dksog l e> ugha i krk FkA bl h dkj .k l sog mudh fulnk dj jgk FkA og dgrk Fk&^N".k dks viuk cguk[zkuk rksnj] e[rks ml ds ikl c[sk Hkh i l un ugha djrk**

Hk[; k[#Dedøj ds , d k dgusds i n[sm l dh Lo; adh n[V mruh

ughaFk] ftruh fd dđ æfr dk iHkkoA 'kL=kausdgk gSfd tksntV vkpkj
j[krk gSvls nq; 7 uh gS og Hkh ckyd tu gB cky&tho gB ,d s0; fDr ds
I kfk tksvU; 0; fDr jgrk gB og Hkh oS sgh næzk xg.k dj yrk gB rEckdw
ihusokys ds iki jgusokyk rEckdwihuk I h[k tkrk gB HkæMh ds I kfk jgus
okyk HkæMh cu tkrk gB bl h izkj f'k'kiky ds I kfk jgdj #Dedøj Hkh
fcxM+x; k Fk vls JhN".k I sbz; kZ djusy xk FkA*

; øjkt dh ;svViVh vls vfiz ckræI ødj miflFr I Hkh I Hkkl n
v'WUr gSjgsFlæ fdUrqos I H; Flæ I e>nkj Flæ ostkursFlæsd I Hk æafcuk
vlnsk dsdñ ughæckyuk pkfg, vls tc mulsviusfopkj 0; Dr djusds
fy, dgk tk,] rHkh ckyuk pkfg, A ostkursFlæsd I Hk æaLo; æegkjkt
fojkteku gB oscææZgB Kkuh gB tS h Hkh ifjflFr gkxh] ml dk fujkdj.k
osLo; adjææ mudh vkKk dsfcuk gea, d 'kCn Hkh ugh ckyuk pkfg, A vr%
os I c I Hkkl n 'WUr cBs jgæ

egkjkt Hkæ ujsk pkgrsFlæsd ; øjkt dks I e>k; k tk, A os jkT;
iæMr Flæ ÈkeZ dh n"V j[kus okys Flæ vr% os ; øjkt ds vfiz 'kCnæ I s
mUkstr ugh øg vls mUgkæsviusæflr"d dk I Uræyu rfud Hkh fcxMæus
ughafn; kæ vr; Ur 'kæUr , oæÈS iæZl mUgkæsviusæflr ok.kh æa dgk&

"ræ vHkh ckyd gB ræ JhN".k dsxqkædsfo"k; æatkursugha gB
igysræ mul s I eidZæajgdj mudsfo"k; e æatkudkj h dj yls fQj ml ds
ckn æagh dñ dgukæ vHkh døy I øh&I økæZckræædksyædj ræ tksdñ Hkh
dg jsgs gS og vutpr gB dđ æfr æajgusdsdkj.k ræ ,d k cky jsgs gS
; g Bhd ughæ gB nS kS mudh 'kæDr vijEikj gB [lsy&dm æaosræM&QkM+
djrsFlæ ræsekrk ; 'kææ dscræ&HkæVægh ræM+nrsFlæ vU; turk dh gfræ
ugha djrsFlæ bl h izkj ; 'kææ Hkh [lsy&[lsy æagh mUgææny I scææ nsh
Flæ fdUrædksæ ughætkurk fd dæ dh vls I stc nVv iæuk N".k dkækjus
dsfy, xbZ vls vius tgjhysnæik I smuds ik.k ysuk pkgrh Flæ rks mUgkæsviusæ
, d k næik fi; k fd ml fo|kækj ugh ds ik.k Hkh osnæik ds I kfk gh ih x, vls
iæruk mudk dñ Hkh ughæfcxMæ+I dhæ

^vLrj #Dedøj! mudh efgek vulr gB dñ I e>us dk iz Ru
djæ mudsn'kæ djdsfopkj djæ 0; FkZgh Xokyk&Xokyk dgdj mudh fulnk
djds iki dk I ø; er djæ osLo.kæ; h uxjh dsLokeh gS ft I dk fuek.kZ
Lo; ædøj usfd; k gB useukFk vls cyHknz tS smudsHkærk gB mu Hkæ; kæ
æækuorkj Hkæ&iæ vls ÈkeZ Hkæouk Hkj h gBZ gB osÈkeZ vls U; k; ulfr ds
I kfk pyrsgæ mudk vlgkj gh olræ%ækuo dk vlgkj gS D; kæd osfer vls
, Sæ.kd vlgkj xg.k djrs gB vr% iæ! ræ muds iki jgdj mUgætkuus
dk iz Ru djæ**

egkjkt Hkæujjsk pkgrsFlæsd #Dedøj , d vKkuh cky&tho gh
u jg tk, A vr% os iæ , oæÈS iæZl ml s I e>kus dk iz Ru dj jgs gB
ifj.kæ D; k fudyrk gSog vHkh Hkæoh ds xHkZ æa gB

&br; yeA

ÈkeZ vKš ÈKš Z

vl ãk; thfo; ek iek; ,
&vjgukFk Hlxoku dh iKFKuk
ÈkeZ ije vjgukFk us -----

iHkq vjgukFk Hlxoku ds pj.kka ea ;g iKFKuk dh dFM+ka dk mPPkij .k gvK gA gekjh vKRek eaHkh ifjiwZ 'kDr dk HkMkj gA vjgukFk Hlxoku dh vKRek es tks l EiWZ Lo: i fo|eku g\$ o\$ k gh gekjh vKRek eaHkh gA , d i\$ k rks D; k| , d ikbZ dh Hkh deh ml es ugha gA vKš , d ikbZ rks D; k| ikbZ ds vuroa Hkx ds cjkj dh deh ml ea ugha gA vko' ; drk bruh gh gSfd gekjh vKRek Hkh vjgukFk Hlxoku ds Lo: i dks l e>dj muds ije ÈkeZ ds eeZ dks ifgpk tk, A

fdlurq nHkZ; ; gh gSfd ; g vKRek vukfndky lsviusLo: i dk foLej.k djdsml cká Lo: i dh vKš je.k dj jgh gStksml dk viuk ugha gA cká inkFZ bÉkj l smÉkj gks jgrs gA vKš l gl k fd l h LFku ij , df=r gsktrsgA buha inkFk dks vKRek tc viuro Hkko l sidMfK gSrc og viusLoHkko dsuhpsmrj tkrk gA

vkdk'k ea Èky mMH gA js dsd.k mMf&mMfsd l h caxysdsd{k eaf[Melh ; k njokts l sifo"V gsktrsgA caxysdk Lokeh ml Èky dks n\$kdj ml seksj ugha djrk ml sviuk l e>dj bdék ugha djrkA og ml Èky dksckgj fudky nsk gSvKš ; g iz Ru djrk gSfd vKxvKš Èky caxys eafifo"V u gkA

, d h gh Hkhouk vKš , d k gh fopkj viuh vKRek dsfo"K; ea Hkh djuk pKfg, A bl vKRek : ih dejs eafifo"V n\$kdj ckj l stks deZ : ih jt Hkhrj ifo"V gKsh g\$ ml s>MM+ikndj ckj fudky nsk pKfg, A ; fn , d k ughafd; k x; k rksog de&jt , df=r gKsh jgrh gSvKš vKxstkj HkM'k.k n\$kdj dkj.k cu tkrh gA cht ds: i eafstks de&jt ifo"V gKsh g\$ ogh vafjir gKdj fo'ky : i Èkj.k dj ysh gA , d izkj dk fl yfl yk pkywgs tkrk gS tksfd Hko&Hkokurj ea vufKZ dk dkj.k curk gA

; g fl yfl yk rc rd pkywjgrk gStc rd fd vKRek viusLo: i dksvjgukFk Hlxoku ds r\$; ughal e>rhA vr% iR; d eut; dks pKfg, fd og viusHkhrj , d k n<+fo'okl ydj pysfd l e; 'kDr ifjiwZ: i l s ml dh vKRek eafNih gKz gSvKš ml 'kDr dks ml s ixV djuk gA , d k gh y{; vKš , d k gh l È; ydj ml spyuk pKfg, A tks0; fDr Lo&l e; dh n"V l s ije ÈkeZ dks l e>usdk iz kl djusdsfy, dfvc) gsktrk gSog vKRe fodkl ds exZ ij vKxsc<+l drk gA

ekuo ÈkeZ dh ifjHk'kk vyx&vyx fo) kuka us vusl izkj l s gh gA dgk tkrk gSfd vkt rd ds bfrgkl ea 900 l s Hkh vÉkd ifjHk'kk, i ÈkeZ dh dh tk pph gA bruk gks ij Hkh ÈkeZ dk l exZ Lo: i l e> ea ugha vk l dk gA pfid ; slc ifjHk'kk, i viwZ eut; ds }kj k gh dh xbZ g\$ vr% os ije ÈkeZ ds: i dks0; Dr ugha dj ikbA bl lfy, vjgukFk iHkq ds ije ÈkeZ dks l e>uk furkur vko' ; d gA ÈkeZ dh ifjHk'kk djrs gq ; g Hkh dgk tkrk gSfd &^oRFk l gkvis /ÈekA**& oLrqdk tks LoHkko gSogh ÈkeZ gA

fdlurq, d n"V l sn\$kk tk, rks oLrqdk LoHkko gj l e; , d l k gS gh] , d k ckr ugha gA ikuh dk LoHkko l; kl c&kusdk g\$ vKš 'kryrk inku djusdk gA fdlurq, d k LoHkko ml earHkh rd jgrk gStc rd ml dk : i ikuh dk gSyfdu vki n\$krsgAfd dHkh ikuh dks mcky Hkh tkrk g\$ ml s fMFLVYM okj Hkh r\$kj fd; k tkrk gStksfd b&D'ku vkn nusdsdke vkrk gA , d sl e; ea ikuh dk l Èkj.k : i u jgdj fo'k\$: i cu tkrk gSvKš ml ds xqÈkeZ ea ifjorZu vk tkrk gA rks oLrqLoHkko 'kq vKš v'kq

voLFkk eaHkh gA 'k) voLFkk ea tks oLrqg\$ oghaml dk LoHko ekuk tk l drk gA

vRrek dksHkh oLrqdgk tk l drk gA vRrek dk oLrqLoHko ije fo'k) Rk ds: i e) 'k) LoHko eajgk gA og 'k) voLFkk : i l g l k ugha cu ik;k gA bl fo'k) LoHko dks fodflr djus dsfy, ije EkeZ : i LoHko dh vko'; drk gkrh gA , d h ije 'k) ije iwZfLFkr dksidr djus dsfy, iHkqvjgukFk dsije EkeZ dsLo: i dks tkuuk pfg, A

tks 0; fDr viusml Lo: i dksidr djuk pgrk gSml sEkeZ dk Lo: i le>usl simZ viusfny vls fnekx dksifo= cukrsgg ; g fu'p; djuk pfg, fd ejh vRrek fl) Lo: i g\$ fl) voLFkk dsr\$; gA e@s viuh og oLrfod fLFkr vo'; idr djuh gA viusbl y{; dksidr djusdsfy, tksn<fu'p; dsl fFk vlxsc<Fk g\$ tks, d k l dYi 'k) : i lsdjrk g\$ og lp≤ eafLFkr gkrk gA

fdl h Hkh oLrqdk iwZ, oal Ppk o.ku djusdsfy, u; &fu{k) dks le>uk pfg, A u; &fu{k) dsLoHko l we vo'; g\$ fdurqml dsfcuk oLrq dk o.ku ughsgs l drkA Nks/h lsNks/h oLrqdksHkh le>usdsfy, u; kadh ifjHk'kkvka dk l gkjk ysk iMfK gA viuslexz: i eaolrqdk Lo: i rHkh le> ea vk l drk gA ;fn , dkr nV ls oLrqvadr dh tk, vls u; kadh voLFkk eaj [kh tk, rks oLrqdk LoHko le> ea ugha vk l drkA

mngj.k dsfy, vki ylxkaeal sefddl h Hkh , d 0; fDr dk uke yft eku yft, fd vki dk uke plnf'k)A rksD; k vki dk uke ysusl svki dk l Ei wZ thou] vki dk iwZ LoHko ixV gsk tk, xk\ ugha vki ds vlnj vl; vusl idkj dsrto jgsgg gA ; g uke rksvls Hkh vusl ylxkadk gsk l drk g\$ ft l dk LoHko Hkh fHku&fHku gskA vc vki ls; fn iHk tk, fd vki firrk g\$; k i e\ vki D; k mlkj naxs. vki firrk Hkh g\$ vls fdl h ds i e Hkh gA bl h idkj lsvki fdl h ds HkZ Hkh g\$ fdl h ds ifr Hkh gA rks l ksp, fd vki ds; snks: i ; k vusl : i d\$ sgksx, \ ; g Lo: i le>usdsfy, vki dks foHku nV dks k u; kadh l gk; rk ysh iMxhA viusie dh nV

lsvki ml ds firrk gA viusfirrk dh nV lsvki muds i e gA ; snkska foijr fLFkr; k g\$ fdurqfHku&fHku nV ls; snkska fLFkr; k vki eagA bl h idkj cfgu dh nV lsvki HkZ g\$ vls iRuh dh nV lsvifrA

dFku dk vk'k; ; g g\$ fd oLrqLoHko gh iwZ EkeZ dh ifjHk'kk ughagA bl ds iHnsu; yxkdj gh fo'ySk.k fd; k tkuk pfg, A vki dsLoHko vls fLFkr dk o.ku djsrgg bl idkj vullr 'k) vki ds iHnsyx tksx fQj Hkh vki dk Lo: i ijk idV ugha gskA vki dka nknk] firrk i e] i k] HkZ] ifr] pjk] eke] Hkrhtk bR; kn vusl 'k) k] l Ekeku fd; k tk l drk gA rks; g fo" k; U; k; dk gA bl sl e> use ad d] dfBukZ vk l drh g\$ fdurqbl lsvki dks yHk vo'; gskA

, d ckyd mRiUu gsk gA ekrk ml slruiku djkrh gA og vclck ckyd ; g ugha tkurk fd ml nkk dks ihusl sml ds 'kjh ea 'kDr vk, xh fdurqml ds tkuusu tkuusl dkbZ vlurj ugha iMfK ml ds 'kjh ea 'kDr vkrh gS vls ml ds 'kjh dk fodkl gsk gA

vki Hkh foVfku dh xky; kadk foVfku ; Dr Hkst u xg.k djsrgA vki ijh rjg l sughatkursfd og foVfku D; k gS vls d\$ smudh i e; k gkrh gA fdurqmul svki dk 'kjh iV rks gsk gA

bl h idkj ls; g l Hko g\$ fd bl u; okn vls l ki \$k ofuk dks vki orZku ea vius eLr'd ea iwZ : i ea le> ugha ik jgs gA fdurqfd l h u fdl h idkj lsvki ds 0; ogkj l sog ofuk g\$ bl hfy, vki d] 'kDr dk vullko djsrg\$ vl; Fk thou 0; rhr gsk gh dfBu gsk tk, A eku yft, fd vki dk ierk vHkh [Mk gsk] dgus yxsfd nknkth] ; sejsfirrk g\$; vki ds i e ugha gA rks vki D; k djax vki ckyd dh ckr ij eu gh eu etdj, xsvls le> yxsfd ckyd vclck gA oLrq% tks bl dk firrk g\$ og ejk i e Hkh gA rks; gk u; okn l sgh vki fopkj dj jgs gsk gA

fu'p; gh vkt l ekt vls jk'V^a eacgr v'kDr gA fdurqtks d] Hkh 'kDr vls l kadL; fn [kZ nsk gSog bl h l ki \$k nV dsgks ds dkj . k gh gA vl; Fk ifjokj ea l ekt e] jk'V^a ea, dne v'kDr dk okroj . k cu tk, A

rls eðvki lsdg jgk flk fd ;fn ge u; &fu{ki] iæk.k dsekE; e
lsl e>usdk iz; Ru djarks iHkqvjgukFk dk l exz : i gekjs l keus l kdkj
gsl drk gÅ fdurqejshkzbz rksvkt dy ÈkeZ dksfd l h nì jsg h : i eal e>rs
gÅ os l e>rs gSfd ftruh nj ÈkeZLFku eacBsvlS egkjt dk iøpu l qaa
rHh rd ÈkeZ jgrk gSvlS fQj cktkj ; k nøku ea igpp tkus ij ÈkeZNW
tkrk gÅ bl dsvykok dñ ylx , d k Hh l kprsgsfd ÈkeZ rks ij ykd dsfy,
gS ogh ij ; g dke eavk, xkA bl fy, tc volFk vk, xh] rc ÈkeZ dsfo" k;
eafopkj dj fy; k tk, xkA vHh rS bl thou eavkjke l sjguk pfg, A
tks0; fDr , d k fopkj j [krsgSos ÈkeZ dsLo: i dks Bhd rjg l sugra
l e>rd ugha l e>us ds dkj .k os ÈkeZ dks vius thou eal kdkj : i ns Hh
ugha ikrA dgk x; k g&

^ÈkeZ ÈkeZ l c dksÅ dgj ÈkeZ u tkus dks A**

&bl izdkj lsdoy ÈkeZ dsuke dks jVus l s dksZ dke ugha pyrka
ÈkeZ dsLo: i dks l e>uk vlS ml ij vkpj .k djuk pfg, A , d sylx thola
dh tkr rd dks ugha tkurs gÅ tks thola dh tkr dks gh ugha tkurs os ÈkeZ
dks Hkyk D; k tkua&

vki l sgh ;fn eðizu d; ; fd vki dh tkr D; k gS rks vki D; k
mlkj nax& vki dg&& vki oky] ctã .k] os; ; {kf=; bR; kfnA ; g Bhd ugha
gÅ vki bl Hkn dks ydj er pfy, A vki viuh okLrfod tkr dks Hky
x, gÅ; fn vki viuh okLrfod tkr dks l e> yarks ÈkeZ dsLo: i dks Hh
vki l e> l d&

clÈkq/vk ÈkeZ vki dh okLrfod tkr gS i pblnz; tkrA ft l tho ds, d
gh bflnz; gsrh gSog , d bflnz] ft l ds nks bflnz; k gsrh gS og cbflnz] ft l ds
rhu bflnz; k gsrh gSog r bflnz] ft l ds pkj bflnz; k gsrh gSog pmj bflnz;
vlS ft l s i k p bflnz; k ikr gk tkrh gSog i p bflnz; tho gsrk gÅ ; g fodkl
dk Øe bl izdkj l spyrk gSvlS bl l sc<ej vlS dksZ tkr dk Lo: i
'ML=h; nìV l S vkrk dh nìV l sugracu l drk gÅ bl eavkr efodkl dh
nìV fufgr gÅ bl h ea ÈkeZ dk Øe curk gÅ

clÈkq/vk ÈkeZ l c dks l qk nsus okyk gS vlS bruk fo'ky gSfd og
rR{k.k l qk vlS 'WfUr nsl drk gÅ dñ ylx l kprsgsfd ; g mÈkj dk l k&k
gÅ fdurqmudk l kruk furkdr Hked gÅ ; g rls , dne jkdM+d k l k&k gÅ
ÈkeZ dk ikyu djusteuth; dks rR{k.k 'WfUr ikr gsrh gÅ vki dks bl nìV
l sfopkj djuk pfg, vlS vius iR; d dk; Zea ÈkeZ ds l h d kj ykus pfg, A
;fn vki , d k yS; cuk yars rks iHkqvjgukFk ds ije ÈkeZ ds l e> l d&
, d 0; fDr viuk , d yS; fuÈkZjr djrk gSfd , e-, - ikl djskA
rksvc og vius bl yS; dh ikr fdl izdkj lsdj l drk gS D; k og
fnu&jkr , e-, - jVus l s, e-, - dh flxh ikr dj l dsk\ ugha ml s, e-,
, - rd igpus dsfy, iEke d{kk lsvkjEHK djuk gsrkA LyS/ ij ydhja
[knp&[knp dj d [k x l h [kuk iM&kA bl izdkj , d&, d d{kk mlkh. kZ djrk
gq/k gh og , e-, - dh ij h{kk , d fnu mlkh. kZ dj l drk gÅ

bl h izdkj iHkqvjgukFk ds ije ÈkeZ dh mPpre d{kk ea igpus
dsfy, geal h& nj l h& p<uk gsrkA tks0; fDr iEke d{kk eagh iðsk
ughadjsk] og pkgs, d tle dsckn nì jk tle vlS nì jdsckn rhl jk&
bl izdkj fdrusgh tle D; ka u fork ns vlS pkgs ftruk Èke&ÈkeZ jVrk
jgS fdurqml ije ÈkeZ dsLo: i dks l e>us ea vlS ml s ikr djus ea
ml s dHh l Qyrk ugha feyskA

cgr l sylx ÈkeZ dsuke dh jVu yxkrsgsfd olrqdk LoHko ÈkeZ
gS vius ÈkeZ ea jgS fdurqdoy , d k dgus l svlS jVus l s D; k gsrk\ ;fn
Hk{k yxh gsrk jk/h dks [kus dh fØ; k djuh iM&kA doy jk/h&jk/h jVrs
jgus l s Hk{k 'WfUr ugha gsrkA bl h izdkj olrqLo: i /keZ gS , d h ekyk Qj
yus l s dksZ yHk ugha gsrkA

thou vlS vkgkj dk l EclÈk Èkr"V gÅ dgk x; k g&^vkgkj fePNs
-----A** vkgkj dh bPNk djrs gsrk rls fer vlS , sk. kh; vkgkj gh xg. k
dj& vkgkj dh ; g ifjHk"kk ydj pyus l sgh ÈkeZ dh ifjHk"kk curh gSvlS
thou dks iEke d{kk ea i fo"V djrk gÅ , d k dHh ugha ekuuk pfg, fd
vkgkj dk l Ecl?k doy 'kjhj ds l kfk gh gÅ 'kjhj ds l kfk rks vkgkj dk

I EclĒk tkuk gqvk gh gā fdurqvks I e>usdh ckr ; g gsfđ ml dk I EclĒk thou] vĕrek rFkĕ ĒkeZ ds I kFk Hkh gā

cgŕ I s0; fDr Lokn dsgh o'k eagkđj jg tkrsgā vĕĵ tks th ea vk, og [kkrs pŕys tkrsgā os I e>rs gsfđ ; g thou dōy [kkus dsfy, gh ikr gqvk gā ; g Hk; kud Hlōy gā bl eadkōZ I ũng ughafd Hkktu dsfcuk 'kjhj ugh apyrk vĕĵ ; fn 'kjhj dks Ēkĵ .k djuk gS rks vĕĵĵ ysık Hkh vko' ; d gā fdurqvĕĵĵ , d k gh gĕuk pĕĵĵ, tks 'kjhj dks iŕV djĵ eu dks 'kĵ djĵ vĕrek dks ifo= cuk, A bl dsfoifjr Lokn dso'k eagkđj pViVĕ ; k vĕĕd eĕBk [kkuk [kkrs jgus I s 'kjhj rks u"V gĕrk gh gĵ I kFk gh eu dh ofŭk; k Hkh rkef I d vĕĵ jkt I h cu tkrh gā vĕĵ vĕrek ifrr gĕrh gā

Jkod dk thou dŕ k gĕĵ ; g crkrs gq dgk tk pĕĵĵ gsfđ & ^nkskfooftĕreA** & nĕsk I s jfgr gĕĵ ogh thou gā , d k nĕsk jfgr thou cukus dsfy, cpiu I sgh vknr Bhd jguh pĕĵĵ, A vĕĵEHk I sgh vknr Bhd jgs rks vĕks pydj vĕĵĵĕk ds ije ĒkeZ ds I e>usdh fLFkr cu I drh gā fdurqvĕt rks eutĵ; tĕHk ds Lokn I s iĵĕHkr fn [kkōZ nrs gā vud idĵ ds pjd & pViVs inkFĕZ os [kkrs gā tĕfd ; fn dĕōZ eutĵ; cgŕ I e; rd idĕĕ & Hkĕt, vĕfn u [kk, rks ml dh dĕōZ gĕru gĕusokyh ugha gā vĕĕd fep & el kys [kkusokys 0; fDr dh ofŭk rkef I d cu tkrh gS vĕĵ og thou ea vĕĕs ŕku cu tkrk gā vĕĕs ŕku~0; fDr thou ea ĒkeZ dk iŕs k Hkh dĕBu gĕrk gā

bl I fy, 'Ml=dĵ dgrs gsfđ ; fn rĕĕgā viuk thou nĕsk jfgr cukuk gS rks vius vĕĵĵ dsfo" k; ea I rr : i I s I tx jgĕā ijgĕ & iŕd I kĕrod Hkktu gh I nk xg.k djĵ ft I I s rĕĕĵĵĵ 'kjhj LoLFk jgĵ eu LoLFk jgs vĕĵ vĕrek ifo= cuh jgā thou dh vko' ; drkuđĵ gh Hkktu xg.k djuk pĕĵĵ, A ; fn vko' ; drkuđĵ dĕĵ fepZ [kkus dsfy, MĕĕVj I yĕĵ ns rks mruh ek=k eaog [kkōZ tk I drh gā vĕskĒĕ ds : i ea ml s xg.k djus I s dĕōZ gĕru ugha gā fdurq; fn MĕĕVj euk djrk gĕsvĕĵ fQj Hkh dĕōZ eutĵ; tĕHk dsfy, Loknoĕ ml spĕĕs ftruh ek=k ea [kkrk jgs rks ml s dŕ smfpr dgk tk, xĕ

vr%vki dks viuk y{; fLFĵ djuk pĕĵĵ, vĕĵ fu.kĕ ysık pĕĵĵ, fd vki viusthou dks nĕsk jfgr cuk, xĕ nĕsk jfgr vĕĵ nĕsk I fgr thou dks Hkh Hkyh idĵ I s I e> ysık pĕĵĵ, A thou dh fLFkr dsfy, dĕĵ ckra vko' ; d gĕrh gā vr%, d rks thou gĕrk gS fĕĕĕ nĕsk I fgr vĕĵ nĕĵĵ gĕrk gS iĵ i wĕZ nĕsk I fgr A Hĕxoku dh fLFkr i wĕZ isk nĕsk jfgr fLFkr gā ges Hkh Ēĵĵ & Ēĵĵs ml h fLFkr rd igpuk gā vr% Ēĵĵ & Ēĵĵs gea viuh fLFkr , d h cukuh pĕĵĵ, ft I I sfd ge I Hkh nĕsk I s, d fnu i wĕZ eĕDr ikr dj yĕ , d k dj I dus dsfy, ; g tkuuk vko' ; d gsfđ nĕsk fdl & fdl I smRi lu gĕrk gā rks vĕĵĵ idĵ ds iki gā bueal oĕĕe fgd k dk iki vkrk gā [kkusea Hkh fgd k gĕrh gā fdurq, d rks fgd k og gS ft I I s vĕrek eyhu gĕĵĵ ujd ea pyh tk, A vĕĵ nĕĵĵ fgd k og gS tks thou dsfy, furĕĵ vfuok; Z gĕsvĕĵ i 'pkrki ds I fgr gā vr% iĕke egkor gS fgd k dk I Ei wĕZ; kx djus dĕā bl dsfy, funĕk fn; k x; k gsfđ fgd k dks R; kx nĕā fdurq; fn bl dsfcuk ugha jĵ tk I drk gĕsrks xĕĕfĕ dh egĵEHk dh fLFkr dks rks dĕĕĵ xg.k ugha djuk pĕĵĵ, A thou dk ; a ; fn ugha py I drk gĕrks vĕĵĵEHk dh fLFkr ea jgdĵ pyuk pĕĵĵ, A

egĵEHk dsfy, dgk x; k gsfđ i pĕĕĕz, tho dk ?krd gĕĕĵ egĵEHk dh fLFkr gā bl I svo' ; eĕ cpuk pĕĵĵ, A eĕĵ dk I ŕu vr; ũr vĕĵĵĵ gS vĕĵ eĕĵĵĵ 0; fDr dk thou dĕĕĵ Hkh nĕsk jfgr ugha cu I drk gā ĒkeZ ds eĕZ ij , d k 0; fDr ugha tk I drĕā

; gh fLFkr eĕĵĵ rFkĕ v. Ms dsfo" k; ea Hkh gā eĕĵĵ dk I ŕu Hkh vr; ũr vĕĵĵĵ , oafouk' dĕĵĵ gā vĕt dy i < & fy [kys lōk rdZ djus yxs gsfđ v. Ms [kkusea D; k nĕsk gS ml earĕs tho gĕrk ugh] eĕĵ gĕrk ugh] og rks vĕt dy fcuk xĕĕĕĕ .k fd; sgh eĕĵĵ I s ikr gĕrs gā rks, d h ckra I ŕdj cMĕ vĕ' p; Z vĕĵ nĕĵĵ gĕrk gsfđ mĕke dy ea tĕe ysık okys vĕĵ mĕke I dĕĵĵĵ ea i yus okys yĕĕ Hkh , d & , d s dĕĕZ djus yxs gā

cĕĕĕĕ v. Ms ea Hkh eĕĵĵ gā ml ea Hkh vĕrek gĕrh gā vĕrek tĕĵĵ xĕĕĕ eamRi lu gĕrh gĵ iĵĕĕĕĕ vĕĵĵ dks xg.k djrh gS vĕĵ fQj v. Ms ds

: i eačkj vkrh gā epłz ml v. Msdls l rñ gš Ękñj&Ękñjs ifji Do flFkr gls tkusij ml ea l si {kñ ckjg vk tkrk gā eutj; kēea Hkñ rls , d h gh if0; k pyrñ gā ekrk dsmnj ea xHkz vkrk gš ckyd j l xg. k djrk gš ulšefgus ea ifji Do flFkr curh gš vłšj ckyd ds: i eaog vkrk ckjg vkrh gā vLrñ v. Mseahkñ ipšñz tho dk ekł gkrk gš vłšj tks ipšñz tho mls [krk gš og egkiki dk Hkñxh curk gā

vusd MkvVjka usHkñ bl ckr dks i ekf. kr fd; k gšfd v. Mk [kkuk gkrudkj gā Fkñs l sle; dsfy, dkbz , d k l kp l drk gšfd ml sykus l s 'kñj earkdr vk jgh gā fdUrqm kvVjka dk dfku gšfd ml s [kus l svusd izkñ dh vl; cekñj; k gls tkrh gā

bl ds vfrfj Dr dñ ykx ; g rdZHkñ djrs gšfd ; fn v. Mseatho gš rks ml s i ksk. k djus l s dHkñ&dHkñ cPpk D; kē izV ughagkrk bl dk młkj cgr l Ękñ gšfd dHkñ&dHkñ thou cuusdh ijñ l kexñ u gkus ds dñj. k vłšj veqđ rRo dh deh jg tkus ds dñj. k fd l h&fd l v. Mseal stho izV ugha gls i krk ft l izkñ eutj; kēea Hkñ dHkñ&dHkñ rñu eghus; k ilkp efgus dk xHkz ckjg vk tk, rls fQj ekrk ml dk fdruk Hkñ i ksk. k djš ckyd tfor ugha jg i krk D; kēd ml l s veqđ rRo dh deh jg tkrh gš oš h gh flFkr mu v. Mka ds fo" k; ea Hkñ l e>uh pkrf, ftudk i ksk. k fd; s tkusij Hkñ ftuea l stho izdV ugha gkrk

bl h izkñ ; g rdZHkñ veł; gšfd epłz dsu jgusij Hkñ epłz }kñk v. Msfn; s tkrsgš vr% mueatho krek ughagkrk olrq flFkr ; g gšfd epłz ds xHkz k; ea fn os vko' ; d rRo igppk fn; s tkrsgš ftuds l a kx l stho mRi lu gkrk gš rks og xHkz Ękñj. k dj yrñ gā 'kñ = kēea Hkñ mYys k vk; k gš fd i ekñ dsu jgusij Hkñ L= h ds xHkz k; ea os rRo igpus l s ml ds xHkz rh gkus dk i l a cu tkrk gā

vkt dy tks ykx v. Mka dk 0; ki kj djrs gš ose 'kñka ds }kñk , d k nkuk rš kj djrs gš ftul se pñz dks xHkz Ękñj. k dj kus dk rRo jgrk gš vłšj ml nkus dls [kñj og xHkz rh gls tkrh gā vr% ; g nyhy nsuk fd ml v. Mseahkñ ugha gkrh fujk iyki gh dgk tk l drk gā

clEkvłs vki ; g Hkyh Hkñar tku yłft ; sfd ekł &efnj k&v. Msbr; kñ dk l ou djuk vkids thou dsfy, ?kñj vfu "Bdkñj gā ; g egkj Ękñ dk [kkuk gš bl l s l nō ijgš djdsgh pyuk pkrf, A ekrk&fir k dk dr0; gš fd os vkj Ękñ l s gh vius cPpk ijñ fu; a. k j [kē vłšj l koĘkñuh l s nš krs jgsfd os dgk tkrsgš D; k [kr&i hrs gā ; fn ikj Ękñ l s gh , d h l koĘkñuh cjrñ tk, rls bl vk; &Hkñe dh l urkuafouk' k dsekz ij tkus l scp l drñ gā

Hkñky dh , d ?kñvuk gā ogk ds fuok l h fugkypñz th dk i ekñ Hkñefl g odkyr ea i <+ jgk Fkñ ekrk&fir k us ml svkj Ękñ l s gh , d s l adkj ndj i kyk Fkñ fd og ekł &efnj k&v. Ms vkrñ ?k. k djrk Fkñ ml ea; smłke vłšj fgrdkñ l adkj cpiu l s gh <ky fn; s x; s Fkñ

, d ckñ ml ds l kfk; kē us dkbz i kvłz dh l c ykx viu&vius ?kj l sviuk&viuk fvřñu ydñ igppa tc fvřñu [kys x; s rks muea l scgr l s l kfk v. Ms Hkñ yk; s Fkñ ; g nš kdñ Hkñefl g dks cMk nēk gkrk ml us vius l kfk; kē l s dgk&^es rē ykx kē ds l kfk cBdj Hkñ u ugha d; xkñ ekł &efnj k&v. Ms [kkuk iki gš vłšj 'kñj dsfy, Hkñ fgrdkñ ugha gā epš bu olrq kē l s cMk ?k. k gā**

fdUrqm l ds l kfkñ ftñ djusy xsvłšj dgusy x&^vjš v. Msearñs tho gkrk gh ugha bl s [kus ea D; k gkrk gš rñga gekjs l kfk cBdj vkt v. Ms [kus gh i Mka**

Hkñefl g ugha ekuk rls l kfkñ tcjnLrh djusy xkñ ; g tcjnLrh nš kdñ ml us vkokt ykñz vłšj ml dh vkokt l qđj ml ds f'k{kd ogk vk x; A ml gkwa i mlk fd D; k ckr gš rks ml ga l kjñ flFkr crkbz xBā l qđj os f'k{kd dgusy x& ^vjs Hkñefl g! bl earñs dkbz gtz ugha gā v. Ms rks futñb gš 'kñdkñjñ gā rē bulga [k l drs gk**

clEkvłs ft l nš eaf'k{kd Hkñ bl ekx z ij py i mš ml nš dk dY; k. k fd l izkñ l s l Ękñ gš , d sykñ k adsefLr "d ea l svc rd ik' pkr; l adkj ugha fudys gš vłšj xykeh dh tñhj & ekuf l d xykeh dh Jñ kyk vc rd muds xysea i mlñ gbz gā ; g n'k vR; ur 'kñpuh; gā , d sfopkj j [kus

okysylskæds l d xZl sHh nj jguk pfg, A Hhefl g usHh ; gh fd; k vlsj og nhokj Qkndj ogk l sHkx x; kA

vr% l j {kdkæd i qhr drD; cu tkrk gSfd osviusckydæds l ædkjædsifr iwZl koEkuh cjravlsj muga, d sylskædh l æfr l scpk, j tks fd viusthou dksLo; aHh ughal e>rs vlsj viusl kfk gh nlr jkædsthou ds l kfk Hh f[kyoM+djusdsfy, m| r jgrsgA , d firk dk l EclEek vius iæ ds l kfk døy 'kjhj dk gh ughagkrkj EkeZdk l EclEek Hh gkrk gS vkræk dk l EclEek Hh gkrk gA ml l EclEek dks iwZl tx jgdj fuHkkuk pfg, A

egkjkt Hhe ujsk bl l EclEek dks Hkyh idkj l stkursFlæ osiz Ru dj jgsFlsfd mudk iæ vPNs l ædkjæokyk cuk jgs vlsj d q æfr ea i Mæj ml dh tks gkfu gZFlh og nj gls tk, A ml dk eflr" d i q% 'kD cus vlsj ml dh vkræk ifrr gkus l scp l dA

vr% osvius iæ l sdg jgs Flæ

'HkæZ ræ viuh cD) dks fueZy cukvæ ifo=rk ds l kfk rVLFk Hko l sfpluru djæ l d kj eal c inkFZxq&nkske; gA fdl h ea xqk gS vlsj fdl h ea voxqk Hh gA oLrqa xqk vlsj voxqk dk LoHko jgrk gA fdUrq tc dFku fd; k tk, rksml h : i eafd; k tkuk pfg, A ogh dFku l Ppk gkrk gA nS[kS mnkgj .k dsfy,] , d vQhe dh Myh gA vlsj , d feJh dh Myh gA nskæ ij plrh dspepekrsgg odZ yxs gA nskæ 'or fn[kkæZ ns jgs gA cPps us vKkuo'k nskæ dks l eku l e> dj , d gkfk ea vQhe vlsj nlr js gkfk ea feJh dh Myh mBk yh gA ; g feJh igys [kkus yxrk gA

vc ml ds l ehi tks l j {kd cBk gSog D; k djæ k \ D; k og ml ckyd dks nskæ oLrq; [kkus nskæ ughæ og ckyd l sdgæ k & ^ræus feJh dh Myh yij ; g rks BhdA fdUrqnir jsgkfk ea tks vQhe dh Myh gS ml sNMM+nkæ og rfigkjsfy, fgrkog ughæ bl sNMM+nks vlsj feJh dks xg.k djæ**

rks tks l j {kd ; k fopkj d , d h ckr dg jgk gS D; k og vQhe dh fulnk dj jgk gS vlsj feJh dh izkæ k vFlök og nskæ dsLo: i dh crk jgk gS ml svQhe l s d kæ Z } sk ughæ fdUrqog dg jgk gSfd vQhe vke

tur dsfy, fgrdkjh ughæ og ?kræd gA ik.kuk'kd gA vr% ml sR; kx nsik pfg, A feJh l s feBkl gA vlsj ; g dBlsj Hh gA ; fn , d cMæ&l h Myh feJh dks mBkdj fdl h dsekj fn; k tk, rksml l spkV Hh yx l drh gA fdUrq gearksml dh feBkl l s izæ st u j [kuk pfg, vlsj ml dh dBlsjrk dh fulnk ughæ djuh pfg, A

ml h idkj Hheujsk #Dedøj dks l e>krs gg dgrsgSfd N".k okl qD dks vulfr dk irhdkj djusdsfy, dHh&dHh ; D) ds izæ æ ea i Mæk i Mæ k gS rks bl l smudh dBlsjrk dh fulnk ughæ djuh pfg, A osfd l h dks ekjusdsfy, idük ughæ gA osrks vU; k; dk irhdkj djusdsfy, drD; ds {æ= ea mrjrs gA nDvD vU; kf; ; kD vij kEæ; kæ dks n.M nsus dsfy, muga l ke nke vkn dk izæ ; fn djuk i Mæ k gS rksml sml h n"V l s l e>uk pfg, A muds nskæ xqkædh vlsj n"V j [kuk pfg, A mudsthou dh eEki rk vlsj thou dh dyk] bu nskæ dk fopkj j [kuk pfg, A

^døy fulnk vlsj frjLdkj dh Hkkouk ughæ j [kuk pfg, A** bruk dgdj Hheujsk us vlxsgk fd bl l e; izæ gSfd fookg djuk vFlök ughæ djukA ; fn rfigs; g i l un ughæ gS rksog nlr jh ckr gSfdUrqmudsthou ea l kfk vlR; ckræ tMæj iki ds Hkæh er cukæ fdl h Hh ifr" Br 0; fDr izkæ k dh rks dh tk l drh gS fdUrq0; FlZ gh fulnk djuk mfpr ughæ ræ viusthou dks l Egkys vlsj mUke vkpj .k djæ N".k dk vkpj izkæ uh; gA mudsfopkj mUke gA ; fn muds l kfk csh dk fookg gæ k rks rfigkjsfy, Hh og fgrkog gæ kA rfigksthou ea Hh pkj pln yx tk, xA ræ muds l kys ds in dks i k r djæ k vlsj l qh cukæ

Hheujsk us; s l c Hkyh ckræ cMæ s iæ l s #Dedøj dks l e>kæA fdUrq ft l 0; fDr dks d kæ Z Hke gls tkrk gSog l jyrk l s Bhd ekxZ ij ughæ vk ikræA og rks mYV k gh mYV k fopkj djrk gA #Dedøj dks Hh cgr l e; l s xyr l ædkj feys Flæ vr% og viusfirk dh fgrkog ckræ dks l e> ughæ l d kA og rks mUkstuk l fgr dgus yxk&

^^; g vki dk Hke gA vki ughæ tkursfd JSBtuka ea mudk vknj

ughagð eð ,ð s?kj ds l kfk dnkfi viuh cfgu dk fookg ughagks nprkA**
cUÉkq/ks l R; rksLo; aizlk'kr gkrk gð og rksviuh fLFkr Lo; agh
iþkj dj izV dj nrk gð ml scj&ckj ngjkus dh vko'; drk ughagksh
vls ml eafdl h izkj dh mùkstr dh vko'; drk ughagksh fdurq#dedøj
earks l R; fu"Bk Fkh ughA vr%og ckj&ckj mùkstr gkdj cksyrk FkA

jkt l Hkk dh ; g fLFkr nskdj ea-h usfopkj fd; k fd bl fLFkr dls
l Egkyk tkuk pfg,] D; kcd ; þjkt vfÉkd mùkstr gsjgsgð , ð sea v'Wfur
gks dh l EHkkouk gð vr%mlgks dgk&

^jktu! vki dh ckr l oÉk ; þr&l ær gð bl l Hkk eamifLFkr
iR; d 0; fDr dksvkidsfopkj ; k; irhr gkrsgð vls vki usrkspje l hek
dh ckr dg nh fd bl ckr dk fu.kz #fDe.kh ckbz ij Nkk tk l drk gsfð
og Ñ".k dls i l uh djrh gsfð ughA yfdu døy ; þjkt gh vuko'; d : i
l smùkstr gsjgsgð tksmfpr ughagð**

cUÉkq/ks dgrsgsfð ^jhrks?Mlð cksÉk.k& [kkyh?Mlð l s vfÉkd
vkokt vkrh gð ; gh fLFkr ml l e; ; þjkt dh FkA

Hkheujsk usiq%dgk&^vekr; oj! vki Bhd dgrsgð ; þjkt dls
mùkstr ughagksuk pfg, A eðHkh mùkstr ughagksuk pkrkA geaml dh ckr
Hkh l quh pfg, vls iMuk pfg, fd og dks l soj dks viuh cfgu
dsfy, ; k; l e>rk gð eðsrks viusfopkj l kjh l Hkk vls l kjsifjokj
ds l e{k j [k fn, gð viuk drð; l e>dj eðs , ð k fd; k gð vc ; fn
#Dedøj ; g crk nsfd og fd l oj dksckbz dsfy, ; k; l e>rk gð rFk
ml dh ckr ; fn vki l c ykka dksmfpr yxsrks eðsdkbz vki fùk ughagð
eð rks ; gh l e>pk fd ejk cks k bl usgydk dj fn; kA ; fn ; g vius
mùkstr; Ro dks l e>rk gsvls ml dk fuokj ; k; rk i wZ djrk gsrks ; g
cMh iz Uurk dh ckr gskhA vki bl l s i w nð [k, A**

cUÉkq/ks Hkhe ujsk ea vFkg ÉkZ FkA #Dedøj ea u ÉkZ FkA u

foosA , ð s0; fDr vius thou eal Qy ughagks l drð vki dks vius thou
eaÉkZykuk pfg, A og ÉkZvki rHkh ikr dj l drsgstcfd vki Hkxoku
vjgukfk dh 'Wfur ds Lo: i dks l e>a vls ml s xg.k djA vius
vkgkj&fogkj eaHkh pksog ÉkeZFku ij gks vFkok gW&cktkj eð vki dks
ÉkeZ vls ÉkZ dk vkJ; yðj pyuk pfg, A

&br; yeA
